

63522

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE
KÜLTÜR HİZMETLERİNE SİYASAL PARTİ
İDEOLOJİLERİNİN YANSIMASI**

Hazırlayan: Ethem Kadri PEKTAŞ

T 63522

Tez Yöneticisi: Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

**İZMİR
1997**

ÖZET

Merkezi yönetimin iç ve dış güvenlik, adalet ve diplomasi gibi klasik görevlerinin yanında, diğer birçok hizmetin üretimini de kendi görev alanına sokması devletin büyümesi sonucunu doğurmuş ve Türk kamu yönetiminde etkin ve verimli hizmet sunulması büyük ölçüde güçleşmiştir.

Eğitim hizmetleri de devletin asli görevleri arasında sayılmaktadır. Ancak zaman içinde -devletin gözetim ve denetim hakkı saklı tutulmak koşuluyla- özel kuruluşların bu alandaki faaliyetlerine olanak tanınmıştır. Bu gelişme, eğitim ve kültür hizmetlerinde yerelleşme sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Büyük kent belediyelerine yasalarca eğitim ve kültür hizmetleri konusunda çeşitli görevler verilmiştir. Ancak söz konusu yönetimlerin örgün eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütme yetkileri bulunmamaktadır. Eğitim ve kültür içerikli hizmetler, büyük kent belediyelerinde öncelikli hizmetler grubunda değerlendirilmemekle beraber, “*halk eğitimi*”, “*kültür ve sanat*” ve “*örgün eğitim ve öğretime destek*” gibi alanlarda sürdürülmektedir.

Türk kamu yönetiminde yaşanmakta olan yönetsel ve siyasal yozlaşma olgusuna büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerinde de rastlanmaktadır. Bu hizmetlerde en çok karşılaşılan yozlaşma türleri; “*adam kayırmacılık*”, “*siyasal kayırmacılık*”, “*hizmet kayırmacılığı*” ve “*gönül yapma*”dır. Yerel demokrasiyi güçsüz bırakan bu tür yozlaşmaları gidermede yasal ve kurumsal önlemler yanında, ahlak değerlerinin yerel yönetimlerde egemen kılınması da önemli bir çözüm yolu olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de siyasal parti ideolojilerinin, büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine yansıdığı görülmektedir. Bu durum belli ölçülerde meşru olarak kabul edilmekle birlikte, bu uygulamaların “*demokratik davranış*”, “*sosyal adalet*”, “*açıklık (şeffaflık)*” ve “*tarafsızlık (yansızlık)*” ilkelerinden oluşan yerel demokrasi ilkelerine aykırı bulunmaması ve kayırmacılık türü bir yozlaşmaya neden olmayacak bir hizmet politikasının temel alınması gerekmektedir.

ABSTRACT

Following the addition of a lot of services to the classical functions ranging from domestic and foreign security, justice to diplomacy, the central administration has become unable to serve in an active and productive manner.

Educational services are regarded among the principal functions of the state. In time, the state granted the private institutions the permission to operate in this field by retaining its right of control. This development can be viewed as an important step in the process of localization of educational and cultural services.

Under the current regulations, metropolitan municipalities are held responsible for the running of some educational and cultural services. Nevertheless, the municipalities are not entitled to run full-time school educational services. Although not labelled as the primary activities of metropolitan municipalities these services are carried on in the fields of *“public training”*, *“culture and art”*, and *“support to full-time school education ”*.

Administrative and political corruption is widespread in Turkish Political Administrative System. The types of corruption such as *“nepotism”*, *“political favouritism”*, *“service favouritism”* and *“suvasion”* may also be witnessed in the educational and cultural services of metropolitan municipalities. Besides institutional measures, the application of moral rules is accepted as an important remedy in removing these kinds of corruption that diminished the power of local democracies.

It is seen that the ideologies of political parties have found their way to enter into the educational and cultural services of metropolitan municipalities. Although to the certain extent this is plausible, these applications should both be based on the services policy that will not bring about favouritism and conform to the principles of local democracy such as *“democratic attitude”*, *“social justice”*, *“transparency”* and *“neutrality”*.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “*Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyoğrafya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17/01/1997

Ethem Kadri PEKTAŞ

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 22/01/ 1997 tarih ve 2..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin ...9.. maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Ethem Kadri PEKTAŞ'ın "Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim ve Kültür Hizmetlerine Siyasal Parti İdeolojilerinin Yansıması" konulu tezini incelemiş ve aday 26/02/ 1997 tarihinde, saat 10.36'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra, 60.. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin başarılı..... olduğuna oy birliği..... ile karar verildi.

Prof. Dr. Zerrin Toprak Karaman
BAŞKAN

Prof. Dr. Tülay Önerman

ÜYE

Prof. Dr. İhsan Turker
ÜYE

ÜYE

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÇİZELGELER	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KAMU HİZMETLERİ

BİRİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNDE YEREL KAMU HİZMETLERİ

I. KAMU HİZMETİ	4
A. KAVRAM	4
B. KAMU HİZMETİNİN UNSURLARI	5
1. Kamu Yararı.....	5
2. Kamu Tüzel Kişiliği.....	7
3. Kamu Hukuku	7
4. Süreklilik ve Düzenlilik	8
5. Egemenlik	8
C. KAMU HİZMETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI	9
1. Kamusal Mal ve Hizmetler	10
a. Ulusal Düzeyde Kamusal Mal ve Hizmetler.....	10
b. Bölgesel (Yerel) Kamusal Mal ve Hizmetler	10
2. Yarı Kamusal (Karma) Mal ve Hizmetler	10
a. Ulusal Düzeydeki Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler.....	10
b. Bölgesel Düzeydeki Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler	11
II. YEREL KAMU HİZMETLERİNİN YÖNETİMLER ARASI BÖLÜŞÜMÜ	11
A. GÖREV VE YETKİ BÖLÜŞÜMÜ ESASLARI.....	11
B. MERKEZİ YÖNETİM İLE YEREL YÖNETİMLERİN ORTAKLAŞA YÜRÜTTÜĞÜ HİZMETLER	14
1. Bayındırlık ve İmar Hizmetleri.....	14
2. Sağlık Hizmetleri	14

3. Sosyal Yardım Hizmetleri	15
4. Eğitim Hizmetleri	15
C. YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ	15
III. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİ VE YEREL HİZMETLER.....	16
A. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYESİ YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
1. 1984 Öncesi Dönem.....	17
2. 1984 ve Sonrası Dönem	19
B. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN GÖREVLERİ.....	21

İKİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

I. TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN TEMEL SORUNLARI ...	25
A. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN ÖNEMİ VE ETKİLERİ	25
1. Eğitim Hizmetlerinin Önemi ve Etkileri.....	25
2. Kültür Hizmetlerinin Önemi ve Etkileri	28
3. Eğitim ve Kültür Hizmeti İlişkileri.....	29
B. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN TEMEL SORUNLARI	29
1. Eğitim Hizmetlerindeki Temel Sorunlar.....	30
2. Kültür Hizmetlerindeki Temel Sorunlar	32
II. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNDE YERELLEŞME.....	34
III. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YEREL YÖNETİMLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ.....	37
A. GENEL OLARAK YEREL YÖNETİMLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ	37
1. Almanya	38
2. Belçika.....	40
3. İsveç	42
4. Macaristan	43
5. Fransa.....	44
6. İspanya	45
7. Bulgaristan	46
8. Diğer Bazı Ülkeler	47
a. Hollanda.....	47

b. Norveç.....	48
c. Çek Cumhuriyeti	48
B. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ	48
1. Londra	48
2. Toronto.....	50
3. Tokyo	52
IV. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ	55
A. KENTLEŞME VE KENTE UYUM SORUNU	55
B. BELEDİYELERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YASAL DAYANAĞI	56
1. 1930 Tarihli ve 1580 Sayılı Belediye Kanunu	56
2. 1984 Tarihli ve 3030 Sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun	57
C. TÜRKİYE'DEKİ BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN YÜRÜTTÜĞÜ EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ	57
1. Halk Eğitimi Hizmetleri.....	58
2. Kültür ve Sanat Alanındaki Hizmetler,.....	59
3. Örgün Eğitim ve Öğretime Yönelik Hizmetler,	60
V. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR.....	61

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL DEMOKRASİ, YÖNETSEL-SİYASAL YOZLAŞMA VE AHLAK

BİRİNCİ KISIM

YEREL YÖNETİMLERDE TEMEL HİZMET İLKELERİ VE YEREL ÖZERKLİK

I. YEREL DEMOKRASİ İLKELERİ.....	65
A. DEMOKRATİK DAVRANIŞ İLKESİ.....	65
B. ETKİNLİK VE VERİMLİLİK İLKESİ	67
C. SOSYAL ADALET İLKESİ.....	68
D. AÇIKLIK (SAYDAMLIK-ŞEFFAFLIK) İLKESİ.....	68
E. TARAFSIZLIK (YANSIZLIK) İLKESİ.....	70

II. YEREL ÖZERKLİK	71
A. KAVRAM	72
B. YEREL ÖZERKLİĞİN ÖNEMİ VE GERÇEKLEŞME KOŞULLARI.....	73
C. AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI VE TÜRKİYE.....	75
D. YEREL ÖZERKLİK VE YÖNETSEL VESAYET	78

İKİNCİ KISIM

YÖNETSEL-SİYASAL YOZLAŞMA VE EĞİTİM-KÜLTÜR HİZMETLERİ İLİŞKİSİ

I. YEREL YÖNETİMLER VE SİYASET	81
A. YEREL YÖNETİMİN ÇEVRESİ	81
B. YEREL YÖNETİMLER VE SİYASAL FAKTÖR.....	82
II. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMA	84
A. KAVRAM	84
B. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN NEDENLERİ	85
1. Çoğulculuk İlkesinin Yanlış Yorumlanması.....	86
2. Parti Disiplini - Lider Diktası.....	87
3. Eş - Dost Görevlendirme.....	87
4. Çıkar Grupları	88
5. İhmal ve İlgisizlik Etkisi.....	88
6. Kısa Dönem İçin Düşünme Alışkanlığı	89
C. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMA TÜRLERİ	90
1. Adam Kayırmacılık: Nepotizm ve Kronizm.....	90
2. Siyasal Kayırmacılık (Yandaşlık, Partizanlık) ve Patronaj.....	91
3. Hizmet Kayırmacılığı.....	92
4. Gönül Yapma (Suvasyon)	92
D. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM - KÜLTÜR HİZMETLERİ VE SİYASAL - YÖNETSEL YOZLAŞMA	92
E. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN ETKİLERİ VE SONUÇLARI	95
1. Yönetimin Saygınlık Görüntüsünde Düşme.....	95
2. Destek Aşınması	96

III. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN ÖNLENMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	97
A. ANAYASAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE KAMU TERCİHİ TEORİSİ	97
B. YASAL - KURUMSAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	98
1. Yönetimde Açıklık (Şeffaflık) Sağlanması	98
2. Siyasal Yozlaşmaları Denetleme Kurumu'nun Oluşturulması	99
3. Yozlaşmalarla Mücadelede Ombudsman Benzeri Bir Sistemin Oluşturulması	99
4. Siyasal Yozlaşmaların Yaygın Olduğu Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Denetim ve Kontrollerin Etkinleştirilmesi	99
5. Eğitim-Öğretim ve Kitle İletişim Araçları Yoluyla Siyasal Yozlaşma Mücadelesi	99

ÜÇÜNCÜ KISIM

YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ VE SİYASAL AHLAK

I. YEREL YÖNETİMLERDE YOZLAŞMA VE AHLAK İLİŞKİSİ	101
II. YEREL YÖNETİMLERDE AHLAK DEĞERLERİNİN EGEMEN KILINMASI....	102
III. YEREL YÖNETİM AHLAK ŞARTI VE YEREL HİZMET ANDI ÖNERİLERİ ...	104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM-KÜLTÜR HİZMETLERİ VE SİYASAL PARTİ İDEOLOJİLERİ İLE ETKİLEŞİMİ

BİRİNCİ KISIM

TÜRKİYE'DE SİYASAL PARTİLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKALARI

I. SİYASAL PARTİLER.....	106
A. KAVRAM	106
B. SİYASAL PARTİLERİN İŞLEVLERİ	107
1. Düşünce, Eğilim ve Çıkarların Birleştirilerek Kanalize Edilmesi İşlevi.....	107
2. Siyasal Sistemdeki Çeşitli Rollerin Bireylerle Doldurulması İşlevi	108
3. Devlet Mekanizmasını İktidarda ve Muhalefette Olma Durumuna Göre Yönetme ve Denetleme İşlevi.....	108

4. Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Kültürü Geliştirme ve Eğitim İşlevi.....	109
C. SİYASAL PARTİLER AÇISINDAN EĞİTİM VE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ.....	109
II. SİYASAL İDEOLOJİLER	111
A. KAVRAM	111
B. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİ TİPLERİ	112
1. Liberalizm.....	112
2. Sosyalizm.....	113
3. Ulusçuluk (Milliyetçilik).....	114
4. Dinler	115
5. Atatürkçülük (Kemalizm)	116
III. PARLAMENTO'DA TEMSİL EDİLEN SİYASAL PARTİLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKALARI	117
A. ANAVATAN PARTİSİ (ANAP).....	117
B. CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP) ve SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİ (SHP)	120
1. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP).....	120
2. Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP).....	124
C. DEMOKRATİK SOL PARTİ (DSP).....	129
D. DOĞRU YOL PARTİSİ (DYP).....	132
E. REFAH PARTİSİ (RP).....	136

İKİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARININ SİYASAL PARTİ İDEOLOJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYE YÖNETİMLERİNİN SİYASAL PARTİLER ARASINDAKİ DAĞILIMI.....	141
A. 26 MART 1989 YEREL SEÇİMLERİ SONRASI DÖNEM.....	141
B. 27 MART 1994 YEREL SEÇİMLERİ SONRASI DÖNEM.....	141
C. 1989 VE 1994 YEREL SEÇİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	142
II. İSTANBUL BÜYÜK KENT BELEDİYESİ'NİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARI.....	144
A. SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİSİ (SHP) YÖNETİMİ DÖNEMİ.....	144
1. Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü	145

2. Dış İlişkiler Müdürlüğü.....	146
3. Kent Orkestrası Müdürlüğü	148
4. Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü.....	149
5. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü	151
6. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.....	151
a. Cemal Reşit Rey Konser Salonu.....	152
b. Yerebatan Sarnıcı.....	152
c. Muammer Karaca Tiyatrosu	153
d. Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi.....	153
e. Atatürk Kitaplığı	153
B. REFAH PARTİSİ (RP) YÖNETİMİ DÖNEMİ.....	156
1. Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü.....	157
2. Dış İlişkiler Müdürlüğü.....	158
3. Kent Orkestrası Müdürlüğü	158
4. Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü.....	158
5. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü	159
6. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.....	160
a. Konserler.....	162
b. Basılı Yayınlar	163
c. Sesli ve Görsel Yayınlar.....	163
d. Bilimsel Etkinlikler, Festivaller ve Şenlikler	163
e. Sergiler.....	164
f. Sinema Gösterileri	164
g. Sanatsal ve Kültürel Yarışmalar	165
h. Anma Programları.....	165
1. Eğitim Hizmetleri ve Eğitime Destek Amaçlı Hizmetler	165
III. ANKARA BÜYÜK KENT BELEDİYESİ'NİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARI.....	167
A. SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİSİ (SHP) YÖNETİMİ DÖNEMİ.....	167
1. Genel Eğitim, Sağlık Eğitimi ve Toplumsal Ağırlıklı Hizmetler	168
2. Sanat ve Kültür Ağırlıklı Hizmetler	170
a. Dinletiler	170
b. Konserler.....	171

c. Basılı Yayınlar.....	172
d. Sesli ve Görsel Yayınlar	173
e. Festivaller ve Şenlikler	173
f. Bilimsel Etkinlikler.....	174
g. Sergiler	175
h. Tiyatro Gösterileri.....	175
ı. Diğer Faaliyet ve Etkinlikler	175
B. REFAH PARTİSİ (RP) YÖNETİMİ DÖNEMİ.....	177
1. Kültür Etkinlikleri Şube Müdürlüğü	178
a. Türk Halk Müziği Korusu.....	178
b. Türk Sanat Müziği Korusu ve Türk Müziği Çocuk Korusu	178
c. Klasik Türk ve Tasavvuf Musikisi Korusu	179
d. Mehter Takımı	179
e. Halk Oyunları Ekibi	179
f. Tiyatro Ekibi ve Başkent Kukla Tiyatrosu	179
2. Halk Eğitimi Şube Müdürlüğü	179
3. Hizmet İçi Eğitim Şube Müdürlüğü.....	180
4. Kütüphaneler ve Yayınlar Şube Müdürlüğü	180
5. Turizm ve Tanıtma Şube Müdürlüğü.....	181
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	185
EKLER.....	192
EK 1. "YEREL YÖNETİM AHLAK ŞARTI" ÖNERİSİ.....	192
EK 2. "YEREL YÖNETİM HİZMET ANDI" ÖNERİSİ	196
KAYNAKÇA.....	i

ÇİZELGELER

	KONU	SAYFA NO
ÇİZELGE 1.	BÜYÜK KENT VE İLÇE BELEDİYELERİNİN GÖREVLERİ	24
ÇİZELGE 2.	EĞİTİM VE KÜLTÜR-TURİZM HARCAMALARININ TOPLAM BÜTÇE HARCAMALARI İÇİNDEKİ PAYLARI	30
ÇİZELGE 3.	BÜYÜK KENT ALANLARINDA EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YÖNETİMLER ARASI PAYLAŞIMI	54
ÇİZELGE 4.	BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN HİZMET ÖNCELİKLERİ	63
ÇİZELGE 5.	SİYASAL PARTİLERİN KAZANDIĞI BÜYÜK KENT BELEDİYE BAŞKANLIKLARI (SAYISAL)	143
ÇİZELGE 6.	SİYASAL PARTİLERİN BÜYÜK KENT BELEDİYESİ YÖNETİMİNİ ELDE ETTİĞİ İLLER	143

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AFSAD	Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
ANAP	Anavatan Partisi
AŞ.	Anonim Şirketi
AT	Avrupa Topluluğu
AÜ	Ankara Üniversitesi
BELMEK	Ankara Büyük Şehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları
BİT	Belediye İktisadi Teşebbüsü
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CPLRE	Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı
DEÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSP	Demokratik Sol Parti
DYP	Doğru Yol Partisi
fk.	Fıkra
GÖRSAM	Görsel Sanatlar Eğitim Merkezi
GSM	Gösteri Sanatları Eğitim ve Üretim Merkezi
İİBF	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İSKİ	İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi
KAYA	Kamu Yönetimi Araştırması
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
md.	Madde
MÜ	Marmara Üniversitesi

prg.	Paragraf
RP	Refah Partisi
S.	Sayı
s.	Sayfa
SBF	Siyasal Bilgiler Fakóltesi
SHP	Sosyaldemokrat Halkçı Parti
TMMOB	Türkiye Mali Müşavirler Odası Birliği
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSİAD	Türk Sanayici ve İş Adamları Derneği

GİRİŞ

Türkiye’de merkezi yönetimin karşı karşıya bulunduğu ve giderilmesi konusunda çoğu zaman yetersiz kalınan pek çok sorun bulunmaktadır. Eğitim, sağlık, enflasyon, konut, terör ve istihdam sorunları bunların başlıcalarını oluşturmaktadır. Merkezi yönetimin bu sorunları süregelen işleyiş yapısıyla çözüme kavuşturması kolay görünmemektedir.

Merkezi yönetimin sorun çözmedeki yetersizliğinin temel nedenleri arasında; devletin aşırı derecede büyümesi ve yetki, görev ve kaynak aktarımında merkezi yönetim dışı kuruluşlara karşı oldukça isteksiz ve cimri davranması sayılabilir.

Eğitim ve kültür hizmetleri merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin ortaklaşa yürüttüğü hizmetler grubu içinde bulunmaktadır. Bu hizmetler yalnızca söz konusu yönetimlere özgü olmayıp, kamu yönetimi dışında yer alan bireyler, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri tarafından da yerine getirilmektedir. Ancak merkezi yönetimin ilgili hizmetler üzerindeki gözetim ve denetim yetkileri saklı tutulmaktadır.

Büyük kent belediyeleri, yasaların kendilerine verdiği görev ve yetkiler kapsamında, kent halkının eğitim ve kültür ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli hizmetler sunmaktadır. Söz konusu hizmetleri; halk eğitimi hizmetleri, kültür ve sanat hizmetleri ve örgün eğitim ve öğretime destek hizmetleri olarak gruplandırmak mümkündür.

Büyük kent belediye yönetimleri bilindiği gibi yerel seçimler sonucu belirlenmektedir. Seçimlerin ülke düzeyinde faaliyet gösteren siyasal partiler arasında gerçekleşmesi ve seçilenlerin de temsilcisi oldukları siyasal partilerin ideolojilerinden az ya da çok etkilenmeleri nedeniyle, bu ideolojilerin belediye hizmetlerine yansımaları kaçınılmaz görünmektedir.

Eğitim ve kültür hizmetleri ideolojik yansımanın en kolay biçimde gerçekleşebileceği ve yansımayı saptamanın da o derece kolay olduğu bir hizmet grubudur. Bu alanda büyük kent belediyelerinin geçmiş dönemlerde ve günümüzdeki uygulamaları, söz konusu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Kamuoyunu uzun süre meşgul eden “heykel” ve “*amblem*” tartışmaları, tarihsel geçmişe hakaret içerdiği iddia edilen bir Türk sinema filminin gösteriminin engellenmeye çalışılması, sokak, cadde, bulvar ve parkların isimlerinin değiştirilmesi gibi olaylar ilgili yansımalara verilebilecek ilk akla gelen örneklerdendir.

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine siyasal parti ideolojilerinin ne düzeyde yansıdığı ve bu yansımanın ne kadarının meşru, ne kadarının ise siyasal-yönetimsel yozlaşma derecesinde meşruiyetten uzak olduğu tartışılması gereken bir konudur. Tez çalışmamız da söz konusu tartışmaya bir altyapı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde yerel kamu hizmetlerine ve bu hizmetlerin yönetimler arası bölüşüm esaslarına değinilmiş, bu esaslar dikkate alınarak hazırlanan ve mevcut yasalar gereğince büyük kent belediyelerine verilen görevler ele alınmıştır. Bunun yanında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki yerel yönetimlerin ve özelde büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetleri irdelenmiş, bu ülkelerdeki uygulamalarla ülkemizdeki yerel yönetimlerin eğitim ve kültür hizmeti uygulamaları arasında bir karşılaştırma yapılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca eğitim ve kültür hizmetlerinin önemi ve bu alanlarda yaşanan sorunlar hakkında çeşitli özet bilgiler verilerek büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür içerikli hizmetleri incelenmiş, hizmet sunumunda karşılaşılan sorunlardan bazıları belirtilmiştir.

İkinci bölüm üç kısma ayrılmaktadır. İlk kısımda yerel yönetimlerin hizmet sunumunda gözetmesi gereken ilkeler sıralanarak bunların önem ve etkileri araştırılmıştır. Ayrıca demokratik yönetimin temel unsuru sayılan yerel özerklik; önemi, gerçekleşme koşulları ve Türkiye’deki uygulanma biçimi açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer kısımda ise siyaset ve yerel yönetimler arasındaki etkileşim incelenmiş ve Türk kamu yönetiminde giderek yaygınlaşan siyasal ve yönetsel yozlaşmaların, büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetleri üzerindeki yansımaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca yönetsel ve siyasal yozlaşmaların önlenmesine yönelik çözüm önerileri de ele alınan bir diğer konudur.

İkinci bölümün son kısmında da yerel yönetimlerdeki yozlaşmalar ile ahlaki değerlere verilen önemin azalması arasındaki ilişki incelenmiş ve ahlak değerlerinin bu

yönetimlerde egemen kılınmasına yönelik olarak geliştirilen değişik yaklaşımlar hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde Türkiye’de büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetleri ile siyasal parti ideolojilerinin etkileşimi ele alınmıştır. Bu bölümde öncelikle siyasal partiler ile bu partiler açısından eğitim ve kültürün önemi inceleme konusu yapılmış ve halen varlığını sürdüren ideolojiler hakkında özet bilgiler vermeye çalışılmıştır. Bunun yanında günümüz Türk siyasal yaşamında faaliyet gösteren siyasal partilerin eğitim ve kültür konusundaki yaklaşımları tek tek ele alınmış ve partilerin her iki alanda ürettikleri hizmet politikaları değerlendirilmiştir.

Siyasal parti ideolojilerinin, büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine yansımalarını daha belirgin bir şekilde gözlemleyebilmek amacıyla Türkiye’nin en büyük iki metropolü durumundaki İstanbul ve Ankara’da büyük kent belediyeleri tarafından sunulan hizmetler detaylı olarak araştırılmıştır. Objektif bir değerlendirmeye fırsat tanınması bakımından her iki büyük kentte de 1989-1994 Sosyaldemokrat Halkçı Parti’li dönem ile 1994 ve sonrası Refah Partisi dönemi ayrı ayrı ele alınmış ve bu dönemler karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KAMU HİZMETLERİ

BİRİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNDE YEREL KAMU HİZMETLERİ

I. KAMU HİZMETİ

Yerel yönetimler ile merkezi yönetimin ortaklaşa yürüttüğü hizmetlerden olan eğitim ve kültür hizmetleri, temelde bir “*kamu hizmeti*” olduğundan, kamu hizmeti kavramı hakkında birtakım açıklayıcı bilgilerin verilmesi yararlı olacaktır. Aşağıda “*kamu hizmeti*”nin tanımı, unsurları ve bu hizmetler için yapılan sınıflandırmalarla ilgili çeşitli bilgilere yer verilmektedir.

A. KAVRAM

Kamu yönetiminin temel kavramlarından biri olan “*kamu hizmeti*” deyimini, çok değişik anlamlarda kullanılabilmektedir. Kamu hizmeti bazen “*faaliyet, uğraşı, iş*” anlamında kullanıldığı gibi, kimi zaman da bu deyim “*kamu kuruluşları*” anlamında kullanıldığı görülmektedir¹. Kamu hizmeti daha çok öğretide, iş ve uğraşı anlamını ifade edecek şekilde kullanılmıştır. Bu anlamda kamu hizmeti, “*bir kamu kurumunun ya kendisi tarafından, ya da yakın gözetimi altında özel girişim eliyle kamuya sağlanan hizmetler*”² olarak tanımlanabilir.

Sıddık Sami ONAR'a göre kamu hizmeti, devlet veya diğer kamu tüzel kişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında genel ve ortak ihtiyaçları

¹ Şeref GÖZÜBÜYÜK; *Yönetim Hukuku*, S Yayınları, Ankara, 1991, s. 7.

² GÖZÜBÜYÜK; a.g.e., s. 182.

karşlamak ve tatmin etmek, kamu yararını sağlamak için yapılan ve umuma arz edilmiş bulunan sürekli ve düzenli faaliyetleri içermektedir³.

Genel olarak kamu hizmetine ait tanımlarda 3 temel konu göze çarpmaktadır. Bunlar;

- Hizmetin kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesi,
- Kamu yararı sağlayan bir faaliyet oluşu, ve
- Hizmetin kamu hukuku usulleriyle yürütülmesidir⁴.

Devlet önceleri daha çok iç ve dış güvenliğin sağlanmasına yönelik "*klasik*" kamu hizmetlerini yerine getirirken, zaman içinde faaliyet alanlarını genişletmiş ve bu bağlamda haberleşme, çevre, ulaşım, eğitim, sağlık ve sosyal konut gibi sosyal ve ekonomik nitelikteki hizmetler de gittikçe artan oranlarda kamu yönetimi tarafından üstlenilmiştir⁵. Merkezi yönetimin görev alanındaki bu genişleme şüphesiz ki sunulan hizmetlerin etkin ve verimli bir düzeye ulaşmasını önleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

B. KAMU HİZMETİNİN UNSURLARI

Kamu hizmetlerinin unsurları yukarıda belirtilen bilgiler ışığında 4 grupta toplanabilir. Bunlar sırasıyla; "*Kamu Yararı, Kamu Tüzel Kişiliği, Kamu Hukuku*" ve "*Süreklilik ve Düzenlilik*" unsurlarıdır. Bunlara diğer bir unsur olarak "*Egemenlik*"i de eklemek mümkündür.

1. Kamu Yararı

Genel yarar, kamu menfaati, kamu iyiliği gibi adlarla da anılan kamu yararı, yönetim hukukunda, kamu hukukunda ve siyaset biliminde sıkça kullanılmasına rağmen bu kavramdan ne anlaşılması gerektiği konusunda tam bir görüş birliği bulunmamaktadır⁶. Bununla birlikte yönetim ve kamu hukukçuları ile siyaset bilimcileri kamu yararının başlıca iki anlamı olduğu noktasında birleşmektedirler. Bunlardan birincisi, kamu yararının hukuki, teknik ve dar anlamı, diğeri ise bu kavrama verilen geniş, siyasal ve ideolojik anlamdır.

Hukuki, teknik ve dar anlamda kamu yararı, mülkiyet hakkının sınırlarının belirtilmesinde ve bu hakkın özüne yapılacak müdahalelerde bir ölçü olarak

³ Sıddık Sami ONAR; *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1952, s. 13.

⁴ Birsen ÇIRAKMAN; "*Kamu Hizmeti*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 4, Aralık 1976, s. 76.

⁵ Zerrin Toprak KARAMAN; *Yerel Yönetimler*, Bornova Belediyesi Bilim ve Kültür Etkinlikleri Yayını, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1992, s. 1.

⁶ Ruşen KELEŞ; *Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar*, İstanbul, 1993, s. 94.

kullanılmaktadır. Gerçekten de 1982 Anayasası'nın Kamulaştırma ve Devletleştirme ile ilgili 46. ve 47. maddelerinde devletin ve kamu tüzel kişilerinin, kamu yararının "gerektirdiği-zorunlu kıldığı" hallerde, karşılığını ödemek koşulu ile "kamulaştırmaya" ve "devletleştirmeye" gidebileceği belirtilmektedir. Kamu yararını oluşturan öğeleri saptama görevi yasama organına bırakılmıştır. Yasama organına açıkça bırakılmadığı konularda ise, kamu yararını yönetim belirlemektedir.

Siyasal, ideolojik ve geniş anlamda kamu yararı da değişik şekillerde ifade edilmektedir. Örneğin Roma Hukuku'nda kamu yararı kavramının "toplumun maddi ve zorunlu gereksinmelerini, din, ahlak, estetik ve birtakım inanç ve duygu gereklerini içine alacak ölçüde"⁷ geniş bir anlamı bulunmaktadır.

Tahsin Bekir BALTA ise, kamu yararı kavramını "kamuya hizmet anlayışı" olarak nitelendirmektedir⁸. Yazar, buradaki "kamu" deyiminin, ülkesel, bölgesel, yerel ya da grupsal, her çeşit toplulukları kapsayan bir anlam taşıdığını belirtmekte, bir hizmetin kamu hizmeti sayılabilmesi için, onun "doğrudan doğruya kamuya yönelik ve yararlı olması" gerektiği üzerinde durmaktadır.

Kamu yararının bireysel yararların toplamından oluştuğunu varsaymak da hatalı bir düşünce sayılmalıdır. Çünkü bu varsayım kabul edildiğinde, örneğin içki üreticilerinin de, alkolizm kurbanlarının da yararları "kamu yararı" kavramı içinde toplanmış olur ki bu olanaksızdır.

Kimi yazarlar kamu yararının geniş anlamına "kamu yararı" yerine "toplum yararı" denilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Örneğin Ümit DOĞANAY'a göre her iki kavram hem hukuk tekniği, hem de anlamları bakımından birbirinden farklıdır. Ona göre hukuk tekniği bakımından "kamu yararı" yukarıda da belirtildiği gibi, mülkiyet hakkının sınırlarının belirlenmesinde kullanılan bir ölçü olduğu halde; "toplum yararı" kavramı, özel mülkiyet hakkının kapsamını oluşturan yetkilerin hangi amaçla kullanılacağını belirleyen bir ölçüdür⁹.

Diğer yandan anlam farkı ise şu noktada belirlemektedir: "Kamu yararı" kurulu düzenin korunmasındaki çıkarı anlattığı için, özel mülkiyete dayanan bir düzende, bu düzenin korunması amaç edinileceğinden, sonuçta "kamu yararı" kavramı bireysel çıkarlarla özdeşleşmiş olur. Buna karşılık, toplum yararı, ülkede yaşayan tüm insanların çıkarını ifade etmektedir.

⁷ KELEŞ; a.g.e., s. 97-98.

⁸ ÇIRAKMAN; a.g.m., s. 77.

⁹ KELEŞ; a.g.e., s. 98-99.

2. Kamu Tüzel Kişiliği

Tüzel kişilik, kamu yönetiminin anahtar kavramlarından biridir. Tüzel kişilik denildiğinde, söz konusu kişiliğin kendi başına ayrı bir varlık sayılması anlaşılmaktadır. Örneğin devlet, tüzel kişiliğe sahip bir örgüt olmakla beraber her bir belediye, il özel idaresi ve köy de devletten ayrı kişiliğe ve varlığa sahip birer tüzel kişiliklerdir¹⁰.

Kişilerin ve özel teşebbüsün yeterli olmadığı durumlarda toplumsal ihtiyaçları karşılamak devletin görevidir. Bu durumda kamu hizmetlerini, esas olarak bir "*devlet teşebbüsü*" şeklinde nitelendirmek mümkündür. Diğer bir ifadeyle kamu hizmeti, örgütü, personeli ve kaynakları, kısmen veya bütünüyle devlet tarafından sağlanan ve işletilen faaliyetler olmaktadır¹¹. Devletin kamu hizmetlerini sadece genel idare denilen örgütlenme biçimiyle yürütmesi mümkün değildir. Her geçen gün artmakta olan bu hizmetlerin bir kısmının çeşitli kamu tüzel kişilerine gördürülmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

Genel yönetim yanında, diğer kamu tüzel kişileri olarak, yerel yönetim birimlerini oluşturan il özel idareleri, belediyeler ve köylerin dışında; üniversiteler, kamu iktisadi teşebbüsleri, Emekli Sandığı gibi hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları, ticaret ve sanayi odaları, barolar gibi meslek kuruluşları da sayılabilir.

Bir faaliyetin kamu hizmeti olarak kabul edilebilmesi için, mutlaka kamu tüzel kişileri tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Kimi durumlarda kamu tüzel kişileri, bir kamu hizmetinin yürütülebilmesi için gerekli olan kaynaktan veya uzmanlıktan yoksun olmaktadır. Bu durumda söz konusu hizmet, bir sözleşme ile özel kişilere veya kuruluşlara devredilmektedir.

3. Kamu Hukuku

İdari rejimin uygulandığı ülkelerde kamu kuruluşları, kendilerine yasalarla özel hukuk izni verilen durumlar dışında, çalışmalarını kural olarak Yönetim Hukuku usul ve hükümlerine göre yürütmektedirler. Özellikle yönetimin tek yanlı kararları ile kurulan ve değiştirilen faaliyetlerde Yönetim Hukuku'nun uygulanması bir zorunluluktur. Ticari ve teknolojik özelliği ağır basan bir kısım toplumsal nitelikli kamu hizmetlerinin bile kurulması, organlarının oluşturulması, merkezi yönetimle olan ilişkileri ve bunların denetimleri tümü ile kamu hukuku usul ve hükümlerine bağlı bulunmaktadır¹².

¹⁰ Acar ÖRNEK; *Kamu Yönetimi*, Metinler Matbaacılık, İstanbul, 1988, s. 82.

¹¹ ÇIRAKMAN; a.g.e., s. 80.

¹² Şükrü KARATEPE; *İdare Hukuku*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1988, s. 198.

Yönetimce kamu hukuku usul ve kurallarına göre kurulup işletilen hizmetlerden dolayı ortaya çıkan uyuşmazlıklar idare mahkemelerinde, özel hukuka ait usul ve kurallara göre kurulup işletilen hizmetlerden doğan uyuşmazlıklar ise adliye mahkemelerinde karara bağlanmaktadır.

Görüldüğü üzere yönetim tarafından yürütülen hizmetlerden bir kısmı özel hukuk hükümlerine göre kurulup işletilmektedir. Büyük bir kısmı ekonomik nitelikte olan bu tür hizmetlerin kuruluş ve işleyişi ile ilgili kurallar, Yönetim Hukuku'nun inceleme alanı dışında yer almaktadır.

4. Süreklilik ve Düzenlilik

Kamu hizmetinin en önemli unsurlarından biri de hizmetlerin sürekli ve aksamaya uğramadan bir düzen içerisinde yürütülmesidir. Yönetim, kamu hizmetlerinden beklenen yararın sağlanması için değişen teknolojiye ve maddi olanaklara bağlı olarak hizmetlerin tamamını ve niteliklerini sürekli olarak düzenlemektedir.

Modern toplumlarda elektrik, su, toplu taşımacılık, temizlik, sağlık ve benzeri türlerdeki önemli kamu hizmetlerinin kısa süreli de olsa aksamaya uğratılması, giderilmesi olanaksız birtakım zararlar doğurabilmektedir. Bu nedenle kamu hizmetlerinin yürütülmesinde süreklilik ve düzenlilik ilkesinin bir gereği olarak yönetim bazı yasal ve yönetsel tedbirlere başvurmaktadır. Örneğin memurlara grev hakkının verilmemesi, imtiyazla yürütülen hizmetlerde sözleşmenin tarafı olan özel kişinin zarar etmiş bile olsa hizmeti aksatmadan yürütme borcunun bulunması bu tür tedbirler arasında yer almaktadır.

Bir kamu hizmetinin sürekli ve düzenli olarak yürütülebilmesi için yönetimin yeni oluşan toplumsal ihtiyaçlara ve gelişen teknolojiye uyum gösterebilmesi gerekmektedir. Yönetimin tek yanlı olarak hizmetin düzenini, yönetsel sözleşmelerin koşullarını ve çalışanlarının durumlarını belirleme yetkisine sahip olması¹³ da, bu uyumun gerçekleştirilmesi konusunda yönetime büyük kolaylık sağlamaktadır.

5. Egemenlik

Kamu yönetiminin eylem ve işlemlerinin tümünün yönetim hukuku kurallarına tabi olmadığı, bu eylem ve işlemlerden bazılarının özel hukuk kapsamında değerlendirildiği bilinmektedir. Yönetim Hukuku ile özel hukukun yönetim üzerindeki düzenleme alanlarının nasıl belirleneceği sorusuna açıklık getirmek amacıyla geliştirilen ölçütlerden biri egemenlik ya da diğer tanımıyla devletin emretme gücüdür.

¹³ KARATEPE; a.g.e., s. 198-199.

Ülkemizde son yüzyılın ortalarına kadar kullanılan bu ölçüte göre, yönetimin kamu gücünü kullanarak yürüttüğü işler Yönetim Hukuku'nun konusunu oluşturmaktadır. Buna karşılık yönetimin özel kişi ve kuruluşlarla eşit koşullar altında yürüttüğü işler ise özel hukuk hükümlerine tabi olmaktadır.

Egemenlik devletin henüz toplumsal yaşama pek müdahale etmediği dönemde ortaya atılmış ve kullanılmış bir ölçüttür¹⁴. Söz konusu dönemde egemenlik, devletin emretme, tek yanlı iradesini başkalarına kabul ettirme ve gerektiğinde zor kullanma yeteneği olarak anlaşılmıştır. Egemenliğin kullanılması bakımından yönetimin faaliyetleri; egemenlik işlemleri (hakimiyet tasarrufları) ve yürütme işlemleri (temşiyet tasarrufları) olarak ikiye ayrılmaktadır*.

Devletin ekonomik ve toplumsal konulara el atmasından sonra egemenliğin bir ölçüt olarak geçerliliği ve doğruluğu üzerindeki kuşkulardan artmıştır¹⁵. Gerçekten de yalnızca emreden, yasaklar ve sınırlamalar koyan bir güç olmaktan çıkan devlet, topluma edimler ve hizmetler de sunmaya başlamıştır. Böylece kamu gücünün emrediciliği dışında kalan, fakat yine de özel hukuku aşan birtakım hukuksal ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu yüzden günümüzde daha çok içeriği genişletilmiş bulunan egemenlik ölçütü kullanılmaktadır¹⁶. Sonuç olarak egemenliği kamu hizmetlerini açıklamakta kullanılabilecek önemli unsurlardan biri olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım olacaktır.

C. KAMU HİZMETLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

Kamu hizmetlerinin sınıflandırılması konusunda birbirinden farklılıklar gösteren yöntemlerle karşılaşılmaktadır. Kimi yazarlar kamu hizmetlerini "*yönetmelik, ekonomik, sosyal, bilimsel, teknik ve kültürel kamu hizmetleri*"¹⁷ olarak sınıflandırırken, kimi de "*salt kamusal, karma kamusal ve erdemli kamusal hizmetler*" şeklinde bir sınıflandırmayı tercih etmiştir¹⁸. Bu tür sınıflandırmaya göre milli savunma ve iç güvenlik gibi hizmetler salt kamusal hizmetleri; eğitim ve sağlık gibi hizmetler karma kamusal hizmetleri; devlet tiyatroları, okul kitapları ve spor gibi hizmetler de erdemli kamusal hizmetleri ifade

¹⁴ Metin GÜNDAĞ; *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara, 1996, s. 85.

* Egemenlik işlemleri vergi koymak, toplamak ve kamulaştırma yapmak gibi, yalnızca devlete özgü ve devlet egemenliğinin kullanılması ile gerçekleştirilebilecek işlerdir. Yürütme işlemleri ise gerçekleştirilmeleri için kamu gücünün kullanılmasını gerektirmeyen, özel kişi ve kuruluşların da yapabileceği işlerdir. Örnek: Kamu kurumlarına malzeme alımı, özel kişilerden bina kiralınması vb. Bu konuda bkz. KARATEPE; a.g.e., s. 12.

¹⁵ Lütfi DURAN; *İdare Hukuku*, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982, s. 23.

¹⁶ GÜNDAĞ; a.g.e., s. 86.

¹⁷ GÖZÜBÜYÜK; a.g.e., s. 184-185.

¹⁸ Güneri AKALIN; "*Türkiye'de Mahalli İdareler Hizmetleri ve Finansmanı Reformu*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 2, Mart 1994, s. 10.

etmektedir. Diğer bir sınıflamada¹⁹ ise kamusal mal ve hizmetlerin yanında, yarı kamusal mal ve hizmetler ayırımına da gidilmiştir:

1. Kamusal Mal ve Hizmetler

Söz konusu mal ve hizmetler piyasada üretilemezler, bölünemezler, tüketiminde rakip olmama ve tüketimden mahrum olmama özelliklerine sahiptirler. Bu hizmetler sadece kamu üretici birimlerince üretilabilirler. Kamusal mal ve hizmetler ikiye ayrılmaktadır:

a. Ulusal Düzeyde Kamusal Mal ve Hizmetler

Faydaları genellikle ülkenin tümüne yayılan ve ulusal düzeyde bölünmez nitelikte olan milli savunma, iç güvenlik ve adalet gibi hizmetlerdir.

b. Bölgesel (Yerel) Kamusal Mal ve Hizmetler

Bir kısım hizmetlerin faydasının bölgesel düzeyde bölünebilmesi mümkün değildir. Herhangi bir bölgede, bir sokağın aydınlatılması, çevre temizliği, yol yapımı gibi hizmetlerin faydalarından, ulusal sınırlar içindeki toplumun tümü yarar sağlayamamaktadır. Sadece bölgede yaşayan insanların yararlanabildiği bu hizmetler, "bölgesel (yerel) kamu hizmetleri" olarak adlandırılmaktadır.

2. Yarı Kamusal (Karma) Mal ve Hizmetler

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin en önemli özelliği piyasada üretilibilmeleridir. Fakat uygulamada bunlar bazen tümüyle veya kısmen kamu örgütleri tarafından üretilmekte ya da miktarına, türüne, kalitesine ve fiyatına devlet müdahalesi olmaktadır. Bunun sebebi bu mal ve hizmetlerin üretimi ve tüketimi sırasında ortaya çıkan faydasının onu tüketen kişilerin dışına yayılmasıdır. Üçüncü kişiler veya toplumun tamamı da bundan yarar sağlayabilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetler de kendi içinde ikiye ayrılmaktadır:

a. Ulusal Düzeydeki Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

Kimi mal ve hizmetlerin üretiminde veya tüketiminde ortaya çıkan dışsalılıklar ülkenin tümüne yayılabilir. Örneğin koruyucu sağlık hizmetleri bu türdendir. Bu sebeple bunların merkezi yönetimce üretilmesi gerekmektedir.

¹⁹ Devlet Planlama Teşkilatı; **Mahalli Hizmetlerin Yerinden Karşılanması**, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, Ocak 1991, s. 27.

b. Bölgesel Düzeydeki Yarı Kamusal Mal ve Hizmetler

Yarı kamusal mal ve hizmetlerin bazılarının, örneğin elektrik, su, kanalizasyon, itfaiye, oyun parkı gibi hizmetlerin üretim veya tüketiminin sebep olduğu dışsallıklar, bölgesel sınırlar içerisinde kalmaktadır. Bu tür hizmetlerin bölünebilir ve fiyatlandırılabilir olması nedeniyle üretilmeleri özel firmalara bırakılabilir. Ancak bunların ortaya çıkardığı dışsallıklar sosyal hayatı önemli ölçüde etkilediği için genellikle kamu örgütleri tarafından üretilmektedirler.

II. YEREL KAMU HİZMETLERİNİN YÖNETİMLER ARASI BÖLÜŞÜMÜ

Yerel kamu hizmetlerinin hangi yönetim birimlerince yürütüleceği konusu, önemli bir sorun olarak uzun yıllardan beri gündemdeki yerini korumaktadır. Özellikle yerel nitelikli hizmetlerle ilgili görev bölüşümü, yönetimler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Ancak bu bölüşümü her zamanda ve mekanda geçerli kılabilecek kesin ölçütleri belirlemek de pek mümkün gözükmemektedir. Görevler, yönetimler arasında, her ülkedeki anayasal düzene, ekonomik ve sosyal gereklere göre çeşitli biçimlerde paylaşılabilir²⁰.

A. GÖREV VE YETKİ BÖLÜŞÜMÜ ESASLARI

1982 Anayasası'nın 123. maddesi, idarenin kuruluş ve görevlerinin "*merkezden yönetim*" ve "*yerinden yönetim*" esaslarına dayanacağını ifade etmektedir. Yine anayasanın 126. maddesi merkezi yönetimin, ülkenin coğrafi durumuna, ekonomik koşullara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre bölümlere ayrılacağını öngörmektedir. Anayasa, yerel yönetimleri konu alan 127. maddenin ilk fıkrasında bu yönetimlerin varlık nedenini de açıklamaktadır. Buna göre; "*Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir.*" Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise mahalli idarelerin kuruluş ve görevleriyle yetkilerinin "*yerinden yönetim ilkesi*"ne göre kanunla düzenleneceği öngörülmektedir.

Yerel yönetimlerin hangi kamu hizmetlerini yürütmesi gerektiğinin kararlaştırılması konusunda 1982 Anayasası'nın getirdiği bir tek ölçüt bulunmaktadır. Bu da hizmetin, yerel halkın "*mahalli müşterek ihtiyaçları*"na ilişkin olmasıdır. Müşterek

²⁰ Belma ÜSTÜNİŞİK; *Bazı Ülkelerde Yerel Yönetim Modelleri*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 1992, s. 2.

ihtiyaçlar aslında kamusal hizmetlerin tamamına yakınına kapsamaktadır. Bunlar içinden yerel olanların tespiti bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Klasik bir kurala gre²¹ milli savunma ve diplomasi gibi, ülkede yaşayanların tamamının ortak olarak yararlandıkları hizmetler merkezi yönetimce, sadece yerel sınırlar içinde yaşayanların yararlandıkları park, mezbaha, itfaiye, mezarlık hizmetleri gibi hizmetler ise yerel yönetimler tarafından yürütülmelidir.

Bir hizmetin yerel olup olmadığı konusunda kesin bir ölçüt belirlenememesine rağmen genel olarak iki farklı boyuttan söz edilmektedir. Bunlardan ilki, hizmetin faydasının mekansal yayılımının genellikle sunulduğu belde düzeyinde kalmasıdır. Diğeri ise bu hizmetin ekonomik olarak o büyüklükte bir belde içinde retilbilecek olmasıdır²². Örneğin bir otobüs işletmesi belde düzeyinde rgtlenebilmekte ve sadece o beldedekiler bu hizmetten yararlanabilmektedir. Diğer taraftan elektrik üretiminin yerel düzeyde yapılması, hem ekonomik hem de teknik açıdan pek mümkün değildir. Yine milli savunma hizmetlerinin bir belde yönetimince yürütülmesi de olanak dışıdır. İşte bu tür hizmetlerin merkezi düzeyde yürütülmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin görevlerinin belirlenmesi, böyle bir sınıflama içinde yerel ve merkezi hizmetlerin ayrımını yaparak mümkün olabilmektedir.

Yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasındaki görev ve yetki bölüşümünde temel alınabilecek ltleri 4 ana maddede toplamak mümkündür. Bunlar; *"ekonomik verimlilik ölçütü"*, *"mali adalet ölçütü"*, *"siyasal sorumluluk ölçütü"* ve *"idari etkinlik ölçütü"*²³dr.

Ekonomik verimlilik ölçütüne göre, bir hizmetin hangi yönetim birimi tarafından daha düşük maliyetle üretilip halka sunulacağı gözönünde bulundurulmaktadır. Bu durumda görevin, bir hizmeti daha az masrafla halka sunan yönetim birimine verilmesi gerekmektedir.

Bir blėe halkının ödediği vergilerle, o blėeye sunulan mal ve hizmetler arasında bir paralelliğin bulunması da mali adalet ölçütüne uyumun bir göstergesi sayılabilir. Ancak devletin bölgeler arasındaki kalkınmışlık farkını ortadan kaldırmaya yönelik olarak aldığı tedbirler, yine i ve dış güvenliğin sağlanması için gereken harcamalar da bu tür bir ölçütün kolaylıkla uygulanmasını önlemektedir.

²¹ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği; **Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması**, Yerel Yönetim Reformu, zel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996, s. 15.

²² İlhan TEKELİ, Yiğit GÜLÖKSÜZ; *"Belediye Sorunları"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 2, Haziran 1976, s. 11.

²³ Bilal ERYILMAZ; *"Merkezi İdare İle Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler, Sorunlar ve neriler"*, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S. 3, İzmir, 1988, s. 164.

Kamu hizmeti sunan yönetim birimlerinin, hizmetten faydalananak olan halka karşı siyasal bir sorumluluk taşıması, yetki ve görevlerin paylaşımında dikkatle göz önünde bulundurulması gereken bir durumdur. Atama sonucu getirilenlerin, kendilerini daha çok atamayı gerçekleştiren makama karşı sorumluk hissetmelerine karşılık, seçimle işbaşına gelenler asıl sorumluluğu seçmene karşı duymakta ve bu sorumluluğun gereğini yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Görev ve yetki bölüşümünde esas alınması gereken bir diğer ölçüt de "*idari etkinlik ölçütü*"dür. Bir kamu hizmetini en etkin olarak hangi yönetim birimi yerine getirebilecekse, hizmet görevinin o birime verilmesi daha uygun olacaktır²⁴.

Köklü yerel geleneğe sahip olan ülkelerde yerel yönetim birimlerinin, diğer birçok ülkede merkezi yönetime verilen düzenleyici, üretici, hizmet sunucu bir dizi görevi de üstlendikleri görülmektedir²⁵. Ülkemizde yerinden yönetim ilkesine dayalı olarak yerel yönetimlerin kurulması ve yasal temele kavuşturulması 1876 tarihli "*Teşkilatı Esasiye Kanunu*" ile gerçekleştirilmiştir. Aradan geçen uzun süre içinde özellikle Cumhuriyet döneminde ve çok partili siyasal hayata geçişten itibaren yerel yönetimlerin güçlü birer hizmet birimi haline gelmesi için büyük çabalar harcanmıştır²⁶. Nitekim gerek hükümet programlarında ve gerekse kalkınma planlarında bu niyeti ve isteği dile getiren ifadelerle sık sık rastlanılmaktadır²⁷.

Merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının görev ve yetki üstlenmelerine neden olan yasal düzenlemelerin, uzun bir zaman süreci içinde biçimlenmesi nedeniyle görevler arasında kimi çakışmalarla karşılaşılabilir²⁸. Bu görev çakışmalarına özellikle eğitim, sağlık, tarım ve çevre koruma gibi alanlarda rastlanılmaktadır.

Ayrıca görev ve yetki bölüşümünün düzenli bir esasa dayandığını da söylemek mümkün gözükmemektedir. Örneğin, nikah ve cenaze işleri yerel hizmet kabul edilerek yerel yönetimlere bırakıldığı halde, doğum, ölüm ve evlenme kayıtlarının tutulması merkezi yönetimin görev alanı içinde yer almaktadır²⁹.

²⁴ Devlet Planlama Teşkilatı; *Mahalli Hizmetlerin ...*, s. 32.

²⁵ Ali Erkan EKE; *Anakent Yönetimi ve Yönetimler Arası İlişkiler*, AÜ SBF Yayınları, Ankara, 1982, s. 122.

²⁶ Nuri TORTOP; "*Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 25, S. 3, Eylül 1992, s. 37.

²⁷ Ahmet ÖZER; "*Genel İdare ve Yerel Yönetimler Arasında Görev, Yetki ve Kaynak Bölüşümü*", *Türk İdare Dergisi*, S. 390, Mart 1991, s. 53.

²⁸ İULA-EMME; *Yönetimler Arası İlişkiler*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Yayını, İstanbul, 1994, s. 59.

²⁹ ERYILMAZ; a.g.m., s. 165.

Hizmetlerin yerel yönetimlerle merkezi yönetim arasındaki bölüşümünde, her zaman ve her yerde geçerli olabilecek şekilde kesin ölçütlere göre düzenleme yapmak pek kolay olmamaktadır. Buna karşın, her iki yönetimin de ortaklaşa yürüttüğü hizmetler ve sadece yerel yönetimlere bırakılan hizmetler, belli başlıklar altında incelenebilir.

B. MERKEZİ YÖNETİM İLE YEREL YÖNETİMLERİN ORTAKLAŞA YÜRÜTTÜĞÜ HİZMETLER

Kamu hizmetleri içinde yer alan ve hem merkezi yönetimce, hem de yerel yönetimlerce yürütülen hizmetlerin başlıcaları şunlardır:

1. Bayındırlık ve İmar Hizmetleri

Ana yol, baraj, köprü ve liman gibi altyapı tesisi niteliğindeki hizmetler merkezi yönetim tarafından yürütülmektedir. Ancak kent içi yolların, köylerdeki küçük ve basit köprülerin yapımı ve onarımı, köyleri ilçelere bağlayan ikinci derecedeki yolların bakım ve onarımı genel olarak yerel yönetimlerin sorumluluk alanına girmektedir³⁰. Kent içindeki park ve bahçelerin, meydanların ve yeşil alanların bakımı ve onarımı hizmetleri de bir yerel yönetim birimi olan belediyelerin görevleri arasındadır.

2. Sağlık Hizmetleri

Sağlık hizmetleri birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de daha çok merkezi yönetimin görev alanı içine girmektedir. Bu tür hizmetlerin genellikle merkezi yönetimin görevleri içinde yer aldığı ülkelerde yerel yönetimler de kendi olanakları oranında hastahaneler açmakta, salgın hastalıklarla mücadele faaliyetlerine katılmakta ve dispanser, doğumevi gibi birimler kurmaktadır³¹. Türkiye'de de son zamanlarda kimi büyük kent belediyelerinin sağlık hizmetleri konusunda çeşitli girişimlerine rastlanıyorsa da bu girişimlerin yeterli düzeye ulaşması belediyelerin mali olanakları göz önünde tutulduğunda pek mümkün görünmemektedir.

Belediyelere geniş bir görev sahası belirleyen 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun ilk uygulanmaya başladığı yıllar, özellikle sağlık hizmetlerinin belediyeler tarafından oldukça faal bir şekilde yürütüldüğü dönemlerdir³². Ancak daha sonraları bu alandaki hizmetler geniş ölçüde sınırlanmış ve merkezi yönetim tarafından yerine getirilmeye başlanmıştır.

³⁰ Halil NADAROĞLU; *Mahalli İdareler*, Beta Yayınları, İstanbul, 1989, s. 98.

³¹ Halil NADAROĞLU; a.g.e., s. 99.

³² Mustafa HOTMAN; "İyi Bir Belde Yönetiminden Ne Anlaşılmalıdır?", *Türk İdare Dergisi*, S. 394, Mart 1992, s. 251.

3. Sosyal Yardım Hizmetleri

Sosyal yardım hizmetleri günümüzde genellikle merkezi yönetimce yapılmaktadır. Sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak devlet, sosyal refahın sağlanmasında kendisini asli sorumlu olarak görmektedir. Yerel yönetimler ise kendi bölgelerindeki kimsesiz ve fakir halka ekonomik olanakları ölçüsünde yardımlar yapmaktadır. Ancak temel kentsel hizmetler öncelikli olarak ele alındığından, yerel yönetimlerin sosyal yardım hizmetlerine kaynak aktarması pek kolay olmamaktadır. Bu hizmetlerdeki hareketliliğin özellikle seçim dönemlerinde daha çok gözlemlendiği söylenebilir.

4. Eğitim Hizmetleri

Birçok ülkede eğitim hizmetleri, faydasının genellikle bölgesel olduğu kabul edildiğinden, yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir³³. Ayrıca kültüre katkısı bulunan, tiyatro, kütüphane, konservatuar, müze ve benzeri hizmetler de hem merkezi yönetim, hem de yerel yönetim tarafından birbirinden ayrı olarak sürdürülmektedir. Örneğin bir ilde belediye tiyatrosu ile devlet tiyatrosu aynı hizmet alanında faaliyet gösterebilmektedir.

C. YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ

Kimi hizmetler özellikle belde sakinlerinin yararlandıkları günlük hizmetlerdir. Sosyal hayatın sakin ve huzur içinde geçmesinde bu hizmetlerin önemi ve rolü büyüktür. Bu hizmetlerin başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür³⁴:

- Çöp toplama hizmetleri,
- İtfaiye hizmetleri,
- Lağım ve kanalizasyon hizmetleri,
- Kent içi ulaşım hizmetleri,
- Balıkthane, mezbaha ve modern hal'ler kurulması ile ilgili hizmetler,
- Eğlence ve dinlenme yerlerinin temizlik, fiyat ve kalitelerinin kontrolüne ilişkin hizmetler,
- Her türlü yiyecek ve içeceklerin fiyat ve temizlik kontrolleriyle ilgili hizmetler,
- Park ve bahçe düzenlemesiyle ilgili hizmetler,
- Kent içi su, elektrik ve gaz teminine ilişkin hizmetler,
- Defin ve mezarlık hizmetleri,
- Gürültüyü yasaklayıcı hizmetler vb.

³³ Devlet Planlama Teşkilatı; **Mahalli Hizmetlerin ...**, s. 34.

³⁴ NADAROĞLU; a.g.e., s. 100.

Bu hizmetlerin birkaçında meydana gelebilecek aksamalar bile kentteki normal yaşıntıyı olumsuz bir şekilde etkileyebilmektedir. Bu nedenle belediyeler yerel yönetim birimleri arasında en önemlileri olarak kabul edilmektedir.

III. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİ VE YEREL HİZMETLER

Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkemizde de hızlanma sürecine giren kentleşme olgusu, bir yandan kentlerin sayısını artırırken, diğer yandan da, kentlerin nüfus ve alanca büyümesine ve bu süre içinde de örgütlenmelerinde ve iç yapılarında önemli değişikliklere yolaçmaktadır³⁵. Ülke nüfusu, kırsal alanların itici, kentlerin de çekici gücü etkisiyle kırdan kente doğru bir akış içerisine girmiştir.

Hızlı kentleşmenin başlıca sonuçlarından biri büyük kent (metropolitan) alanlarının sayısındaki artıştır. En genel anlamıyla büyük kent alanı, nüfusun yoğun olduğu ve ekonomik, sosyal ve yönetim açısından o bölgenin merkezi durumunda bulunan merkezi kent veya kentlerin çevrekentleriyle oluşturdukları birim³⁶ olarak tanımlanmaktadır.

Nüfusun artan oranlarda küçük ve orta büyüklükteki kentlerde değil de en büyük kentlerde yığılması, küçük yerleşim yerlerinin önemini sürekli olarak azaltan bir sonuç doğurmaktadır. Aynı zamanda İstanbul, Ankara ve İzmir gibi kentlerin çevresinde çok sayıda küçük yerleşim yerinin türemesi de bu süreci izleyen bir oluşumdur. Bu yerleşim birimleri ile merkezde bulunan belediye arasında çok karmaşık toplumsal, ekonomik, yönetsel ve siyasal ilişkiler ortaya çıkmaktadır³⁷. Ortaya çıkan ilişkiler büyük kent alanlarında özel yönetim örgütleri kurmayı ve geliştirmeyi de zorunlu hale getirmektedir.

Temel olarak büyük kent yönetim ihtiyacını doğuran nedenleri şu şekilde sıralamak mümkündür³⁸:

- Büyük kentlerin çevresinde yer alan küçük yerleşmeler, ne merkezdeki belediyenin sunduğu hizmetlerden yeterince yararlanabilmekte, ne de yararlanabildikleri hizmetlerin karşılığını ödemeye zorlanabilmektedirler. Bu nedenle daha düşük düzeydeki hizmetlerle yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Çünkü yerel hizmetlerin birden çok belediye tarafından sunulması, merkezdeki belediye ile ekonomik ve fiziksel yönlerden ayrılmaz bir biçimde bağlı olan bu yerleşmelerde kaynak savurganlığına yolaçabilmektedir.

³⁵ Ruşen KELEŞ; *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınları, İstanbul, 1992, s. 213.

³⁶ Eyüp G. İSBİR; *Şehirleşme ve Meseleleri*, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991, s. 185.

³⁷ Ruşen KELEŞ; *"Türkiye'de Anakent Yönetimi"*, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 18, S. 2, Haziran 1985, s. 70.

³⁸ KELEŞ; a.g.m., s. 70-71.

- Her kamu hizmeti, farklı yönetim kademelerinde ele alındığı takdirde etkin bir biçimde yürütülebilir. Kimi hizmetler için yerel, kimi için bölgesel, kimi için ise ulusal düzey daha ekonomik ve elverişlidir. Her küçük yerel yönetim biriminin bütün kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi görevini üstlenmesi büyük bir savurganlığa yolaçacaktır. Örneğin ulaşım, konut, kanalizasyon gibi hizmetlerin, belli bir yönetim örgütünce, başka yönetim kademeleriyle işbirliği sağlanmaksızın yerine getirilmeye çalışılması rasyonel bir davranış olarak kabul edilemez.

- Büyük kent alanlarında, yerel yönetimlerin gelir sistemlerine, büyük kentlerin merkezi yönetimce sağlanan gelirlerden diğer küçük yerel yönetim birimlerine göre daha büyük pay almalarını mümkün kılacak bir esneklik getirilmesi gerekmektedir. Çünkü büyük kentlerin ihtiyaçları küçük kentlerin ihtiyaçları ile kıyaslanamayacak ölçüde yüksek düzeydedir.

- Ülkede uygulanan ekonomik ve toplumsal politikalar da büyük kentlerin boyutlarının artmasına yolaçan bir etkidir. Bölgeler arası gelişmelerdeki dengesizlik ve çok büyük kentlerin varlığı, bu tür politikalarla yakından ilgilidir. Çünkü bu politikalar, en büyük kentlerin daha da büyümesine neden olmaktadır.

A. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYESİ YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Büyük kent yönetimi uygulamaları ülkemizde yaklaşık 130 yıllık tarihsel bir süreci kapsamaktadır. Ancak günümüzde varolan büyük kent yönetim birimlerinin statülerinin belirlenmesi ve ülke genelinde yaygınlaşması 1984 yılından sonra gerçekleştirilmiştir. Bu bakımdan büyük kent belediyeleri yönetiminin tarihsel gelişimini 1984 öncesi ve 1984 sonrası dönemler olarak ayırmak daha isabetli olacaktır.

1. 1984 Öncesi Dönem

Ülkemizde büyük kent yönetiminin ilk örneklerine Osmanlı Devleti'nde rastlanmaktadır. İstanbul'da 1855 yılında kurulan ilk belediye örgütünden sonra Galata ve Beyoğlu semtlerindeki halka kamu hizmeti götürmek amacıyla bir tür ilçe belediyesi kurulmuştur. "*Şehremaneti*"ne bağlı olarak kurulan bu "*Altıncı Daire-i Belediye*"nin kendisine ait personeli ve özel gelir kaynakları bulunmaktaydı³⁹.

Büyük kent alanı yönetimine örnek sayılabilecek bu ilk uygulama 1869 tarihli "*Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi*" ile geliştirilmiştir. Yeni uygulama ile İstanbul iki kademeli yapıya sahip bir yönetim biçimi olarak örgütlendirilmiştir. Üst kademe

³⁹ İSBİR; a.g.e., s. 227.

"büyük şehir meclisi", "şehremaneti meclisi" ve "şehremini"den; alt kademe ise çeşitli ilçe belediyelerinden oluşmaktaydı. 1876-1877 tarihli "*Dersaadet Belediye Kamunu*" ile birlikte İstanbul'da 20 belediye dairesi kurulmasıyla, bu yerel örgütlenmede bir gelişme sağlanmıştır. 1912 yılında ilçe belediyeleri kaldırılarak, yerlerine 9 adet belediye şube müdürlüğü kurulmuştur⁴⁰. Bu yapı 1930 tarih ve 1580 sayılı "*Belediye Kamunu*"na kadar sürmüştür.

Belediye Yasası, İstanbul için özel bir yönetim biçimi getirmiştir. Yasa ile kısaca İstanbul Belediyesi, İstanbul İl Özel İdaresi ile birleştirilmiştir. Bu ortak yönetimin başında, aynı zamanda belediye başkanı olarak da görev yapan ve merkezi yönetim tarafından atanan bir vali bulunmakta idi. Yönetimin yerel halkın oyu ile seçilen üyelerden oluşan bir meclisi ve hem seçilmiş, hem de atanmış üyelerden oluşan bir encümeni bulunuyordu. Bu yapı da 1956 yılına kadar sürmüştür. 1956 yılından itibaren yeniden Belediye ve İl Özel İdaresi'ne, diğer belediyelerde olduğu gibi seçilmiş meclislerine ayrı ayrı sahip olma yetkisi verilmiştir⁴¹.

1960-1980 yılları arasında birkaç belediye, görevlerini daha iyi yerine getirebilmek maksadıyla kendi aralarında birlikler kurmayı denemişlerdir. Ancak kurulan bu birlikler büyük kent yönetimlerine pek benzememektedirler. Çünkü büyük kentlerde kurulan özel yönetim modelleri genel olarak, büyük kent alanındaki bütün yerel hizmetlerin yürütülmesi sorumluluğunu üstlendikleri halde, söz konusu birliği oluşturan belediyeler daha çok tek tek kimi hizmetleri yerine getirmek için kurulmuşlardır.

Yine bu yıllarda büyük kentlerin sorunlarının artmasına paralel olarak Bakanlar Kurulu; İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük kentlerde nazım planlarının hazırlanması için Metropolitan Planlama Büroları kurmuştur⁴². Planlı dönemlerin başlaması ile birlikte büyük kent alanlarıyla ilgili görüşler de bütün kalkınma planlarında kendine yer bulmuştur. Özellikle İstanbul ve İzmir gibi büyük yerleşim alanlarında özel yönetim biçimleri oluşturmak gereği bu planlarda sık sık belirtilmiştir.

Ülkenin siyasal yaşamının 1980 ve 1983 yılları arasında kesintiye uğradığı dönemde, özellikle büyük kent alanlarında köklü birtakım değişikliklere rastlanmaktadır. Bu değişiklikler, Türkiye'de büyük kent belediyelerinin oluşturulması doğrultusunda atılmış önemli adımlar olarak kabul edilebilir.

⁴⁰ Daha geniş bilgi için bkz. KELEŞ; a.g.m., s. 73. ve İSBİR; a.g.e., s. 227.

⁴¹ KELEŞ; a.g.m., s. 73-74.

⁴² Kemal GÖRMEZ; "*Türkiye'de Anakent Yönetimi Sorunları*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S. 1, s. 21.

Büyük kentlerdeki küçük yerel yönetimlerin tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve bu yerleşim yerlerinin, yakınlarında bulunan büyük belediyelerle birleştirilmesi bu konudaki ilk girişimi teşkil etmektedir. Milli Güvenlik Konseyi'nin 11 Aralık 1980 tarihli ve 34 numaralı kararı ile⁴³ getirilen düzenleme, küçük yerel yönetim birimlerinin sayısını azaltma amacı taşımaktadır. Türkiye'de belediye sayısı 1980 yılında 1.700 iken, bu kararın uygulanması sonucu 1981 yılında bu sayı 1.580'e düşmüştür⁴⁴.

Küçük yerleşim yerlerinin merkezdeki belediyeye bağlanması uygulamalarını kontrol altına alabilmek maksadı ile 1981 tarihli ve 2561 sayılı "*Büyük Şehirlerin Yakın Çevresindeki Yerleşim Yerlerinin Ana Belediyelere Bağlanması Hakkında Kanun*", bu konuda bazı ölçütler getirmiştir. Büyük kent alanlarının belirlenmesinde kullanılan nüfus ölçütünün* dışında merkez belediyeye bağlanmada dikkate alınması gereken ölçütler şöyle belirlenmiştir:

1. Bağlanacak yerleşmenin büyük kente uzaklığı,
2. Merkezdeki belediyenin hizmetlerinin bu yerlere ulaştırılabilme kolaylığı,
3. Küçük yerleşim yerlerini büyük belediye ile fiziki olarak birleştirebilme olanağı⁴⁵. Sadece 8 kenti kapsayan** bu düzenleme sonucu 31 belediye ile 23 köy tüzel kişiliklerini yitirerek merkez belediyelere bağlanmışlardır.

2. 1984 ve Sonrası Dönem

Belediye ve büyük kent yönetimi Türkiye'de 1984 yılında yeni düzenlemelere kavuşmuştur. Gerçekleştirilen düzenlemelerle, ülkenin 3 temel büyük kent alanını oluşturan İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerinin mevcut siyasal, kurumsal ve mali yapıları köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bu siyasal ve idari reform, dayanağını 1982 Anayasası'ndan almaktadır⁴⁶. Gerçekten de 1982 Anayasası 127. maddesinde, "*büyük yerleşim yerleri için özel yönetim biçimleri getirilebilir.*" hükmü ile ilk kez büyük kent belediyelerinin kurulabilme olanağını sağlamıştır.

1983 Genel Seçimleri sonucu yeni hükümetin kurulmasından sonra Ocak 1984 tarih ve 2972 sayılı, yerel seçimlerle ilgili "*Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Hakkında Kanun*", merkezindeki belediyenin sınırları içinde birden çok

⁴³ Bu konuda bkz. Zerrin TOPRAK; *Kent Yönetimi ve Politikası*, Abam Yayınları, İzmir, 1988, s. 128.

⁴⁴ KELEŞ; a.g.m., s. 75.

* Bu ölçüte göre, son genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, belediye nüfusu 300.000'i aşan büyük şehirlerin çevresinde bulunan yerleşimler, merkez belediyesine bağlanabilecektir.

⁴⁵ KELEŞ; a.g.m., s. 76.

** İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Gaziantep, Konya, Eskişehir.

⁴⁶ Güngör ERDÜMLÜ; *Büyükşehir Belediyeleri Araştırması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 1993, s. 50-51.

ilçe bulunan illerde, birer büyük şehir meclisi ve ilçelerde de birer ilçe belediye meclisi oluşturulmasını öngörmüştür. Söz konusu yasa, hem büyük kent için, hem de ilçe belediyeleri için ayrı ayrı belediye başkanları seçilmesi ilkesini getirmiştir. 1984 yılında bu koşullara sahip 3 kent, yani İstanbul, Ankara ve İzmir bulunmakta idi. İlke olarak büyük kent yönetimi, il özel idaresinin yerini almak üzere düşünülmüş değildir. Büyük kentlerde, il özel idareleri de varlıklarını sürdürmektedirler⁴⁷.

2972 sayılı yasa, geçici 5. maddesinde, büyük kent yönetiminin hukuki statüsünün oy verme gününden yani 25 Mart 1984 tarihinden önce 268 sayılı Yetki Kanunu'na göre Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmesini öngörmektedir⁴⁸. Bu hükmün gereği olarak, büyük kent belediyeleri yönetiminin hukuki statüsünü hizmetlerin planlı, programlı, etkin ve uyum içinde yürütülmesini sağlayacak bir şekilde düzenleme maksadıyla 1984 yerel seçimlerinden önce, 08 Mart 1984 tarih ve 195 sayılı *"Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"* yürürlüğe konmuştur⁴⁹.

Yapılan Yerel Yönetim Seçimleri ile, İstanbul, Ankara ve İzmir'de birer Büyük Kent Belediyesi oluşturulmuştur. 19 Haziran 1986 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 3306 sayılı kanunla Adana'da Büyük Kent Belediyesi kurulması öngörülmüştür. Daha sonra 18 Haziran 1987'de 3391 sayılı kanunla Bursa, 20 Haziran 1987'de 3398 sayılı kanunla Gaziantep ve 3399 sayılı kanunla Konya illerinde de Büyük Kent Belediyesi kurulmuştur. Bu illere daha sonra Kayseri'nin de eklenmesi sonucu büyük kent sayısı 8'e yükselmiştir. 1993 Eylül'ünde 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Antalya, Eskişehir, Mersin, Samsun, İzmit, Erzurum ve Diyarbakır illerinde de Büyük Kent Belediyesi kurulmuş ve böylece bu sayı 15'e ulaşmıştır.

195 sayılı KHK, yerini daha sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabul edilen 27 Haziran 1984 tarih ve 3030 sayılı *"Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun"*a bırakmıştır. 3030 sayılı yasa, büyük kent tanımını *"belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan şehir"* olarak yapmıştır. İlçe belediyesi ise, *"büyük şehir belediye sınırları içinde kurulan belediyeler"* olarak tanımlanmaktadır (md. 3.).

Önceleri, kırsal alanlardan göçler nedeniyle nüfusu giderek artan ve belli bir sayıyı geçen kentler *"büyük kent"* sayılırken, daha sonraki dönemlerde büyük kent olmanın koşulunun sadece belli bir nüfusa ulaşmak olmadığı, bunun yanında kentin yakın

⁴⁷ KELEŞ; *Yerinden Yönetim ...*, s. 237.

⁴⁸ Nuri TORTOP; *Mahalli İdareler*, Yargı Yayınları, Ankara, 1994. s. 177-178.

⁴⁹ Devlet Planlama Teşkilatı; *Mahalli Hizmetlerin ...*, s. 104.

çevresinde oluşan ve ona bağımlı yeni yerleşme yerlerinin de bulunması gerektiği ortaya çıkmıştır⁵⁰. Ancak büyük kentlerin belirlenmesinde yalnızca nesnel ölçütlerin göz önünde tutulduğunu belirtmek de pek mümkün değildir. Bu süreçte nesnel ölçütlerin yanında politik nedenlerin de etkili olduğu söylenebilir. 1993 yılında gerçekleştirilen yeni düzenleme ile "büyük şehir" yapılan 7 ildeki belediye başkanlıklarının tümünün de, merkezi hükümeti oluşturan siyasal partilerin temsilcilerinden olması bu görüşü destekler niteliktedir.

3030 sayılı yasa gereğince büyük kentlerde, o şehrin adıyla bir "*Büyük Şehir Belediyesi*", Büyük kent dahilindeki ilçelerde ise ilçelerin adını taşıyan "*İlçe Belediyeleri*" adı ile bir belediye kurulması hükme bağlanmıştır (md. 4.). Yine yasaya göre büyük kent belediyelerinin sınırları, ismini aldıkları büyük kentlerin belediye sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları ise, bu ilçelerin büyük kent belediyesi içinde kalan kısımlarının sınırlarıdır (md. 5.).

B. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN GÖREVLERİ

Büyük kent ve ilçe belediyelerinin görevleri 3030 sayılı yasanın 6. maddesinde belirtilmiştir. Maddede büyük kent belediyelerinin görevleri şu şekilde sıralanmaktadır⁵¹:

- a.) *Büyük kent yatırım plan ve programlarını yapmak,*
- b.) *Büyük kent nazım imar planlarını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak, ilçe belediyelerinin nazım plana uygun olarak hazırlayacakları tatbikat imar planlarını onaylamak ve uygulanmasını denetlemek,*
- c.) *Büyük kent dahilindeki meydan, bulvar, cadde ve ana yolları yapmak, yaptırmak, bakım ve onarımını sağlamak ve kanunların belediyelere verdiği trafik düzenlemesinin gerektirdiği bütün işleri yürütmek,*
- d.) *Yolcu ve yük terminalleri, katlı otoparklar yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek,*
- e.) *Çevre sağlığı ve korunmasını sağlamak, 1., 2. ve 3. sınıf gayri sıhhi müesseselerin gıda ile ilgili olanları hariç açılış ve çalışmalarına ruhsat vermek,*
- f.) *Yeşil sahalara, parklara ve bahçelere yapmak, sosyal ve kültürel hizmetleri yerine getirmek, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek,*

⁵⁰ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu, TODAİE Yayını, Ankara, 1991, s. 122.

⁵¹ TC Resmi Gazete; 3030 Sayılı, "*Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun*", 09 Temmuz 1984, Sayı: 18453.

g.) Büyük kent dahilindeki su, kanalizasyon, her nevi gaz, merkezi ısıtma ve toplu taşıma hizmetlerini yürütmek ve bu amaçla gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek,

h.) Yiyecek ve içecek maddelerinin tahlillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek,

i.) Mezarlık alanlarını tespit ve tesis etmek ve işletmek,

j.) Çöplerin ve sanayi atıklarının toplanma yerlerini belirtmek, değerlendirilmesi ve imhası için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek veya işlettirmek,

k.) Meydan, bulvar, cadde, yol ve sokak isim ve numaraları ile bunlar üzerindeki binalara numara verilmesi işlerini gerçekleştirmek,

l.) Toptancı halleri ve mezbahalar yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek,

m.) İtfaiye hizmetlerini yürütmek, patlayıcı ve yanıcı maddeler üreten ve depolayan yerleri tespit etmek, fabrikalar ve sanayi kuruluşlarının bulundurmaları zorunlu olan yangın söndürme ve çevre sağlığına ilişkin araç, gereç ve tesisleri tespit etmek ve bu kuruluşları denetlemek,

n.) İlçe belediyeleri arasındaki ihtilaflarda, zabıta ve diğer belediye hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamak,

o.) Büyük kent çapındaki ortak finansman ve yatırımı gerektiren hizmetlerin gerçekleştirilmesini sağlamak,

p.) Büyük kent belediyesince işletilen alanlarda zabıta hizmeti ile diğer belediye hizmetleri ve ruhsat verme işlemlerini yürütmek."

Yasaya göre, büyük kent belediyelerinin görevleri arasında sayılmayan ve yürürlükteki mevzuatla belediyelere verilen görevler de ilçe belediyelerince yürütülür. Ayrıca;

• "Yeşil sahalara, parklar ve bahçeler yapmak, sosyal ve kültürel hizmetleri yerine getirmek, spor, dinlenme, eğlence ve benzeri yerleri yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek" ve

• "Toptancı halleri ve mezbahalar yapmak, yaptırmak, işletmek veya işlettirmek"

görevlerinin ilçe belediyelerince de yapılabileceği, bu görevlerden hangilerinin ilçe belediyelerince yürütüleceğinin yönetmelikle belirtileceği yasanın 6. maddesinin "b" fıkrasınca hükme bağlanmıştır.

1580 ve 3030 sayılı yasalara dayanarak hazırlanan aşağıdaki çizelge⁵² (Çizelge 1.) büyük kent ve ilçe belediyelerinin farklı ve ortak nitelikteki görevlerini göstermektedir.

⁵² Zerrin TOPRAK; "Büyük Kent Belediyesi, Yönetim Sistemi, Londra Kenti Uygulaması ve İzmir İçin Bir Yaklaşım", *Türk İdare Dergisi*, S. 378, s. 389.

Büyük kent belediyeleri görevlerinin gerektirdiği hizmetleri, mali ve teknik olanakları ile nüfus ve hizmet alanını dikkate alarak, bu hizmetlerden yararlanacak olan ilçe belediyeleri arasında dengeli bir biçimde yürütmek durumundadır. Ayrıca büyük kent ve ilçe belediyeleri görevlerini yürütürken, 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri ile belediyelere tanınan hak, yetki, imtiyaz ve muafiyetlerden de faydalanabilmektedirler.

3030 sayılı yasadaki görevlerin paylaşımında, kimi görevlerin ortaklaşa yürütülebileceği noktasından kaynaklanan bir karışıklıktan söz edilebilir⁵³. Bu karışıklık hizmetlerin yeterince hızlı ve verimli yapılmasını önleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Görüldüğü gibi yasa ile büyük kent belediyelerine sosyal ve kültürel hizmetlerden çevre sağlığı hizmetlerine, ulaşım ve kanalizasyon hizmetlerinden hal ve mezbaha hizmetlerine kadar pek çok alanda görevler verilmiştir. Ancak bu hizmetlerden tümünün söz konusu belediyelerce sağlıklı bir şekilde yerine getirebileceklerini düşünmek zor görünmektedir. Çünkü büyük kent belediyelerinin teknik olanakları, özellikle de finansal kaynakları yeterli düzeyde bir hizmeti mümkün kılmamaktadır.

Oysa yerel yönetimlere “*görevleri ile orantılı gelir kaynakları*” sağlanacağı 1982 Anayasası’nın 127. maddesi ile öngörülmüştür. Bu hükme rağmen büyük kent belediyeleri, hizmetleri için gerekli gelir kaynaklarından yoksun durumdadırlar. Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki egemen konumunu sürdürme çabası ve onları ekonomik bakımdan kendilerine bağımlı halde tutma arzusu bu yoksunluğu oluşturan nedenler arasında yer almaktadır.

⁵³ Devlet Planlama Teşkilatı; **Mahalli İdareler ve Büyük Şehir Yönetimi**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1994, s. 115.

ÇİZELGE 1. BÜYÜK KENT VE İLÇE BELEDİYELERİNİN GÖREVLERİ

GÖREVLER	Büyük Kent	İlçe
TEMEL KENTSEL ALTYAPI HİZMETLERİ		
Yollar ve Meydanlar	•	
Meydan, Yol, Sokak Adları	•	
Kanalizasyon	•	
Yeşil Alan, Parklar	•	•
Mezarlar	•	
Su	•	
Havagazı ve Merkezi Isıtma	•	
TEMEL KENTSEL HİZMETLER		
Yolcu ve Yük Terminali Kurma	•	
Çöp ve Sanayi Atıklarının Değerlendirilmesi	•	
Çöp Toplama		•
İtfaiye	•	
Trafik	•	
Kamu Ulaşımı	•	
Temizlik ve Kontrolü		•
Çevre Sağlığı ve Koruma	•	
İMAR HİZMETLERİ		
Nazım İmar Planı	•	
Tatbikat İmar Planı		•
İmar Ruhsat ve İnşaat Kontrol		•
SOSYAL HİZMETLER		
Sağlık (Hastahane)	•	
EKONOMİK NİTELİKLİ HİZMETLER		
Yiyecek ve İçecek Maddeleri İçin Laboratuvar	•	
Hal, Pazar Yerleri	•	•
Mezbaha	•	•
Sanayi Bölgesi Çarşısı	•	
Otel, Dükkan Yapmak, Kiralamak	•	
Ticaret Odaları Organizesi	•	
DİĞER SOSYAL VE KÜLTÜREL HİZMETLER		
Eğlence ve Benzeri Yerler	•	•
Eski Eserleri Korumak		•
Kütüphane, Kültür Merkezi	•	•
Mesleki Kurslar	•	•
Spor Alanları	•	•
İhtiyarlara, Çocuklara Bakım ve Yardım	•	•

İKİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

I. TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN TEMEL SORUNLARI

Bireylerin ve toplumların karşılaştığı sorunların önemli bir bölümü insan kaynaklıdır. Çevre kirliliğinden teröre, açlık ve hastalıktan savaşımlara kadar pek çok sorun, insanların bilinçli ya da bilinçsiz karar ve davranışları sonucu ortaya çıkmaktadır. Eğitim ve kültür de insanların yetişmelerinde ve toplumların şekillenmesinde etkin olan iki faktörü oluşturmaktadır.

Eğitim ve kültür alanında yaşanan sorunlar sonuçta tüm bireysel ve toplumsal yaşamı olumsuz yönde etkilemektedir. Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de çeşitli eğitim ve kültür sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bu alanlarda merkezi yönetimlerce üretilen çözüme yönelik politikalar, istenilen sonucu elde etmekte yetersiz kalmaktadırlar.

Aşağıda eğitim ve kültürün önemine değinilecek ve bu iki alanla ilgili Türkiye’de yaşanan sorunlar hakkında kısa bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

A. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN ÖNEMİ VE ETKİLERİ

1. Eğitim Hizmetlerinin Önemi ve Etkileri

İnsanın niteliği ve yaptığı işin kalitesini belirleyen temel insan sermayesi unsurları eğitim, sağlık ve beslenme gibi insana yapılan harcamalardan oluşmaktadır. Bu unsurlar içinde yer alan eğitimin toplumsal ve ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli bir fonksiyonu bulunmaktadır. Eğitim kısa dönemde bir tüketim harcaması olarak görünmesine rağmen, uzun dönemde bir yatırım harcaması özelliği taşımaktadır. Genel olarak eğitime yapılan harcamalar gelişmişlik düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bir ülkede Gayri Safi Milli Hasıla'nın içinde eğitimin aldığı pay, okur-

yazarlık oranı, ilkokullaşma, ortaokullaşma ve yüksekokullaşma oranları gibi eğitime ait göstergeler, sosyo-ekonomik kalkınma düzeyini belirleyen başlıca unsurlardandır⁵⁴.

Eğitim sözcüğü günümüzde değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Ancak eğitimin daha çok *"bir amaç doğrultusundaki süreç"* anlamında kullanıldığı görülür. Buna göre eğitim; *"bir insanın yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değer içeren diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamı"*⁵⁵ olarak tanımlanmaktadır. Geniş anlamda eğitim, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını elde etmesinde etkili olan tüm sosyal süreçleri ifade etmektedir.

Yapılan eğitim tanımlarından birtakım anahtar kavramları çıkarmak mümkündür. Bunlardan bazıları; kasıtlı ya da amaçlı bir davranış kazandırma, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlama, yeteneklerini geliştirme ve bireyin topluma işgücü olarak katılımını sağlamaktır. Eğitim sürecinden geçen bireyin davranışında değişiklik olması amaçlanmakta ve beklenmektedir. Okullar ise eğitim sürecinin en önemli kısımlarını teşkil etmektedirler⁵⁶.

Eğitim denilince akla ilk olarak okullar gelmesine karşın, eğitimin okul dışında da yapıldığı bir gerçektir. Aile, işyeri, arkadaş çevresi, basın-yayın kurumları, kültür ve sanat kurumları yerel yönetimler ve çeşitli sivil toplum örgütleri de bireyin eğitiminde rol almaktadırlar.

Artık tüm ülkeler eğitimin önemli olduğu bilincine ulaşmışlar ve bu bilinci, eğitim konusuna anayasalarında yer vermek suretiyle ortaya koymuşlardır. Türkiye'de halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası da eğitim konusunu *"Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler"* başlığı altında bir *"temel hak"* olarak ele almaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinde kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı ve bu hakkın kapsamının kanunla tespit edileceği ve düzenleneceği belirtilmektedir. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise eğitim ve öğretimin *"Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında"* yapılacağı öngörülmektedir.

Son çeyrek yüzyıldan bu yana, bir ülkedeki eğitim sistemi ve okullaşma oranları ile o toplumun gelişmişliği, ya da geri kalmışlığı arasında doğrusal bir ilişki olduğu, çeşitli yayın ve araştırmalarla ortaya konmuştur. Yine hızla değişen sosyo-ekonomik, siyasal ve

⁵⁴ Mehtap TUNÇ; *"Türkiye'de Eğitimin Kalkınmaya Etkisi"*, DEÜ İİBF Dergisi, C. 8., S. 2., İzmir, 1993, s. 1.

⁵⁵ Mahmut TEZCAN; *Eğitim Sosyolojisi*, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 150, Ankara, 1985, s. 4.

⁵⁶ Esergül Balcı BUCAK; *Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Siyasal Parti Ödülleri*, Adım Yayınları, Ankara, 1993, s. 20.

kültürel değişmelere uyum sağlamanın en önemli koşulunun iyi bir eğitim düzeyine sahip olmak olduğu ve eğitilmiş olmakla demokratik davranabilme arasında doğrusal bir ilişki olduğu⁵⁷ da bilinen bir gerçektir.

Toplu kalkınmanın temel projelerinden, kişinin sosyal davranışlarına kadar tüm etkinliklerin yerine getirilmesinde eğitimin belirleyici gücü yadsınmamaktadır. Gelişmiş toplumlarda yaşamın her aşamasında eğitim olgusunun sürekliliğini görmek mümkündür. Eğitim sadece okulda verilen karşılıklı bir etkileşim olayı değil, insan hayatının her anını kapsaması gereken bir süreçtir. İnsanların başarılı olması, yaşadığı dünyayı kavraması ve olumlu yönde değiştirmesi ancak eğitim ile sağlanabilmektedir⁵⁸.

Türk bilim politikasında ulaşılması hedeflenen temel konulardan birisi olarak kabul edilen "*çevrenin korunması*" da ancak kirliliğin bulunduğu çevrede yaşayanlara verilecek eğitimle mümkün olabilmektedir. 1982 Anayasası'nda yer alan çevrenin korunması hususunu sağlayacak en önemli araç, korunma tedbirlerinin eğitim yoluyla topluma anlatılmasıdır. Çevrenin korunması ile ilgili olarak yürütülen eğitimin temel amacı; topluma ve bireylere doğanın ve yapay çevrenin karmaşık yapısını, bu yapıyı oluşturan biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerin birbirlerini nasıl etkilediklerini anlatmaktır. Ayrıca, çeşitli maddi ve manevi değerlerin, davranışların ve pratik çözümlerin, çevrenin iyileştirilmesine ve çevre sorunlarının giderilmesine etkin ve sorumlu bir şekilde katılmalarını temin etmek⁵⁹ de eğitimin çevreye yönelik amaçları arasında yer almaktadır.

Eğitimin geçmişte olduğu gibi bugün de güncelliğini koruması, dünyadaki değişme ve gelişme hızında başlı başına bir etken konumunda olmasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizde de bu konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda insanımızın mevcut bilgiye ulaşması, değişme ve gelişmelere uyum sağlamasından daha çok, geleceğe hazırlanması, gelişmiş dünya ölçüsünde nitelikli insan yetiştirilmesi hedefine yönelinmesi⁶⁰ bunun işareti sayılabilir.

Değişim daha çok insanla ilgilidir. İnsanın kendi oluşturduğu değişim ve gelişim sürecine uyumu, iyi bir eğitime ihtiyaç göstermektedir. Ayrıca insanın eğitimi ya da yeni değişimle geleceğe hazırlanma süreci, yalnızca genç kuşak için değil, her yaştaki insan

⁵⁷ BUCAK; a.g.e., s. 21-22.

⁵⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; **Yerel Yönetimler**, Bem Yayınları, Ankara, 1991, s. 7.

⁵⁹ İSBİR; a.g.e., s. 141.

⁶⁰ Ömer PEKER; "*Eğitimin Yerelleşmesi ya da Özerkleşmesi*", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 28, S. 3, Eylül 1995, s. 31.

için geçerlidir. Bilginin sürekli olarak üretildiği ve uygulandığı günümüzde öğrenmeyi ve eğitimi acil ve sürekli olarak yetişkinlerin de ayağına götürmek gereklidir⁶¹.

Çağımızda eğitim ve öğretimin toplumların gelişme düzeylerinin göstergesi olarak anlam kazandığı bilinmektedir. Kişilerin çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmasını sağlayan eğitim ve öğretim, toplumsal gelişmenin bir ürünü olmakla birlikte, aynı zamanda kendisi de bu gelişmeyi hızlandıran bir etken durumundadır. Bu nedenle, toplumlar arasında gelişme düzeyleri bakımından derin farklılaşmaların bulunduğu günümüz dünyasında eğitim ve öğretim, azgelişmişlik düzeyini aşmanın temel araçlarından biri ve kalkınmanın motive edici bir elemanı olarak kabul edilmektedir⁶².

Azgelişmişlikten kurtulma ve çağdaş batı ülkelerinin ulaştığı gelişmişlik düzeyini yakalama çabası içinde olan Türkiye gibi bir ülke için, tüm bireylerinin eğitim ve öğretimle donatılmasının büyük önem taşıdığına kuşku bulunmamaktadır.

2. Kültür Hizmetlerinin Önemi ve Etkileri

Kültür sözcüğü, Latince köklü "*cultura*" sözcüğünden gelmektedir. Bu sözcük; tarım yapma, yetiştirme, ekilmiş arazi gibi anlamları ifade etmektedir. Fransız HERIOT ise kültürü tanımlarken, "*Kültür, insanın umuttuklarından sonra kalan şeydir.*" ifadesini kullanmaktadır⁶³. Diğer bir tanıma göre kültür, bir insan topluluğundan beklenen davranışları tayin eden, rolleri oluşturan, düzenlenmiş bir davranışlar, düşünceler ve duygular bütünüdür⁶⁴.

Kültürün ne olduğu ve hangi unsurları içerdiği konusunda değişik görüşler bulunmasının yanında, bu kavramın genel kabul gören tanımlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

E. B. TAYLOR'a göre kültür, bilgiyi, imanı, sanatı, ahlakı, örf ve adetleri, bireyin ait olduğu toplumun bir üyesi olması itibarıyla kazandığı alışkanlıkları ve bütün diğer yeteneklerini içeren gayet girift bir bütündür. Yine ünlü bir antropolog olan C. WISSER de kültürü şöyle tanımlamaktadır: "*Kültür, bir halkın yaşama tarzıdır*⁶⁵".

⁶¹ PEKER; a.g.m., s. 31.

⁶² Muzaffer SENCER; "*Türkiye'de Eğitim Sisteminin Yapısal Nitelikleri ve Temel Eğitim Sorunları*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 8, S. 1, Mart 1976, s. 9.

⁶³ TORTOP; a.g.e., s. 203.

⁶⁴ Maurice DUVERGER; *Siyaset Sosyolojisi*, Çeviren: Şirin TEKELİ, Varlık Yayınları, İstanbul, 1982, s. 107.

⁶⁵ Mümtaz TURHAN; *Kültür Değişimleri*, MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987, s. 36-37.

Kültür, bireyin kendi dışındaki evrene açılma yolu olarak insan hayatına bir anlam kazandırmasının yanında, toplumların da uygarlık yarışında yükselebilmelerini gerçekleştireci bir fonksiyona sahiptir. Kültür ve sanat, insanlara insan olduklarını hissettirmek, hayatlarını zenginleştirmek ve yaşama sevinçlerini artırmak suretiyle çok önemli işlevler başarmaktadırlar.

Toplum içi kurallar ve diğer insanların hakları, bireyin hak ve özgürlüklerini kendiliğinden sınırlamaktadır. İnsanın doğal olaylardan ve zorunluluklardan kurtulmasıyla birlikte kültür süreci de başlamaktadır. Birey olarak insan, doğada özgürlükten ne kadar mahrum ise, kültür dünyasında da o derece özgürlüğe sahiptir. İnsanların, bireyselliğin ötesinde toplumsallaşabilmeleri için kültür ve sanat vazgeçilmez araçlar olarak kabul edilmektedirler⁶⁶.

Kültür, her eyleme bir işlevsellik tanıyan, her eylemle toplumsal davranışlar arasında ilişki kuran gizli bir bağ ve toplumu bütünleştiren bir unsurdur. Kültür öğrenilmekte ve bireyler tarafından bir veri olarak kabul edilmektedir. Toplumun ortak malı sayılan kültür, kuşaklar arasında, sonra gelene miras yolu ile devredilmektedir⁶⁷.

3. Eğitim ve Kültür Hizmeti İlişkileri

Eğitim ve kültür kavramları arasında birbirini tamamlayan, birbiriyle karşılıklı koşul ilişkisi ile bağımlı olan bir anlam yakınlaşması, belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Kültür, eğitimin tüm içeriğini kendisinde toplamakta, insanın tüm ürettikleri genel olarak kültür kavramı içerisinde düşünülmektedir. İnsan bilincinin bütün ürünlerinin toplamı kültürü oluşturmaktadır. Bunların birer etkinlik olarak ortaya çıkmaları ise doğrudan doğruya eğitimle ilişkilidir.

Eğitimin amacı, insanları kültürün amaçları doğrultusunda değiştirmektir. Her kültür oluşumunda veya kültürlenme sürecinde eğitim, temel etken konumundadır. Kültürlerin aşılması, oluşturulması ve kuşaktan kuşağa aktarılması gibi temel işlevlerin eğitimden yararlanılmaksızın gerçekleştirilmesi mümkün gözükmemektedir⁶⁸.

B. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN TEMEL SORUNLARI

Birçok ülkede yaşanan eğitim ve kültür sorunları ile söz konusu ülkelerin ekonomik bakımdan gelişmişlik düzeyleri arasında yakın bir ilişki vardır. Her ne kadar

⁶⁶ Anıl ÇEÇEN; "Kültürel Haklar", *İnsan Hakları Yıllığı*, C. 7-8, TODAİE Yayını, Ankara, 1985-1986, s. 136-137.

⁶⁷ Esat ÇAM; *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 1990, s. 180.

⁶⁸ ÇEÇEN; a.g.m., s. 137-138.

kültür ve özellikle eğitim kalkınmanın ve ilerlemenin itici güçleri sayılsa da gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde bu alanlara yeterli öncelik verilmemektedir. Bunun temel nedeni bu ülkelerin ellerindeki kaynakları daha çok kısa vadeli ihtiyaçları karşılamakta harcamalarıdır.

Türkiye’de merkezi yönetimce eğitim ve kültür hizmetlerine gereken önemin verildiğini söylemek olanaksızdır. Bunun en büyük göstergesi bu hizmetlerin bütçe harcamaları içindeki paylarındaki düşüklüktür. Aşağıdaki çizelge 1990 yılından itibaren bu paylardaki oransal değişimleri göstermektedir.

ÇİZELGE 2. EĞİTİM VE KÜLTÜR-TURİZM HARCAMALARININ TOPLAM BÜTÇE HARCAMALARI İÇİNDEKİ PAYLARI

<i>YILLAR</i>	<i>EĞİTİM</i>	<i>KÜLTÜR-TURİZM</i>
1990	% 18.8	% 0.9
1991	% 17.3	% 0.7
1992	% 19.7	% 0.8
1993	% 16.5	% 0.7
1994	% 13.4	% 0.6
1995	% 13.5	% 0.6

KAYNAK: TC Maliye Bakanlığı; 1996 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 49.

Çizelgeden de anlaşılacağı üzere 1990 yılından bu yana eğitime ve kültüre yapılan bütçe harcamaları sürekli olarak (1992 yılı hariç) oransal bir düşüş içerisinde. 1996 yılı için kabul edilen bütçe harcamaları içinde eğitim ve kültür-turizme ayrılan pay ise önceki yıllara oranla oldukça düşük düzeydedir. Gerçekten de 1995 yılında merkezi yönetimin toplam bütçe harcamalarının % 13.5’lik kısmını oluşturan eğitime 1996 yılı için sadece % 12’lik bir pay ayrılmıştır.

Kültür ve turizm için durum, bu sektörlerle verilen önemi göstermesi bakımından çok daha düşündürücüdür. Bu iki sektöre 1996 yılı bütçesinde ayrılan toplam pay ise yalnızca % 0.5’tir⁶⁹. Böyle bir durum karşısında her iki alanda da istenilen başarı düzeyinin tutturulması pek de kolay görünmemektedir.

1. Eğitim Hizmetlerindeki Temel Sorunlar

Ülkemizde eğitime ayrılan bütçenin yetersiz düzeyde oluşu, kültürel gelişimimizi olumsuz yönde etkileyen başlıca etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun bir göç ve

⁶⁹ TC Maliye Bakanlığı; 1996 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 13.

nüfus artışı yaşayan büyük kentlerimizde, bu olumsuz durum daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Yetişkin eğitimine ise ülkemizde pek önem verilmemekte, bunun için gerekli olan yatırımlar yapılamamaktadır. Bu alanda bazı kuruluşların çalışmaları da yetersiz durumdadır⁷⁰.

Genel olarak günümüz eğitim sistemindeki mevcut sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Bilginin durmaksızın çoğaldığı ve çabucak eskidiği bir çağda eğitim kurumlarınca hala kitaplardan aktarılan bilgilerin ezberlenmesine ağırlık verilmektedir. Aslında öğrencilerin pek çoğu, kitle iletişim araçları yolu ile, okulda öğrendiğinden daha fazlasını öğrenmekte, buna karşılık onlara bu araçlardan yararlanmayı öğretmek nedense yeterince düşünülmemektedir.

- Okullar ve öğrenciler üzerindeki başarı saplantıları, sağlıklı olmayan bir yarışmaya neden olmaktadır. Yarışma ise öğrenme sürecinde önemli engellerden biridir.

- Eğitimde kullanılan yöntemler genel olarak merkezde (Ankara) hazırlanmakta, amaçlar, programlar ve öğrenme çevresi burada tespit edilmekte, kitaplar, uygulama kılavuzları ve eğitim temposu yine merkezde belirlenmektedir.

Hedef kitle durumundaki öğrencilerin tamamının aynı yaratılıştaki, aynı öğrenme hızında; öğretmenlerin de programları anlama ve uygulama davranışlarının aynı oldukları varsayılmaktadır.

- Eğitim sistemimizde, öğrenmenin sadece örgün ve yaygın eğitim sistemlerinde sürmüyüp; evde, içinde yaşanan toplumda, oyun sırasında da devam ettiği gözden kaçırılmaktadır.

- Yetiştirilecek insan türü, programlar, eğitim biçimleri, sınavlar, bütçe, yönetici ve eğitim personeli atamaları merkezden tespit edilmektedir. Eğitim ve öğretimin üretildiği okullarda çalışanlar düşünemez, geliştiremez varsayılmaktadırlar.

- Bilgiye sürekli ulaşma yollarını bulma, öğrenmeyi öğrenme, yaratıcılık, sürekli değişen sorunlara yeni çözümler üretme gibi genel amaçlara yeterli önem verilmemektedir.

- Eğitim sistemimizde genel olarak; öğrenme değil öğretme, yapma değil bilme, araştırma değil ezberleme, iş ve meslek değil şekilsellik daha önemli görülmektedir⁷¹.

Ayrıca öğrenciye somut ve soyut bazı anahtar kavramları öğretmek, onların yeteneklerini ortaya çıkarmak, kişilik ve karakterlerini geliştirmek de eğitim sistemimiz içinde uygulanması gereken programlar arasında yer almaktadır. Ancak bu programların

⁷⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Yerel Yönetimler, a.g.e., s. 7.

⁷¹ PEKER; a.g.m., s. 35-36.

günümüz Türkiye'sinde sağlıklı bir şekilde yürütüldüğünü söylemek pek mümkün gözükmemektedir.

Özellikle son yıllarda öğretmenlik mesleğinin daha çok ekonomik nedenlerle cazibesini kaybetmesi ve statü kaybına uğraması da eğitimde istenilen düzeyin tutturulamamasındaki bir neden olarak sayılabilir⁷². Öğretmen niteliğinin düşmesi, süreç içinde eğitimin de nitelik kaybetmesine yolaçmaktadır.

Okul sayısının yetersizliği, derslik, malzeme, kitap, araç ve gereç gibi altyapı ve hizmet olanaklarının ihtiyacı karşılayacak kalite ve sayıdan yoksun olması, eğitim sisteminin çağdaş gelişmeler karşısında ilgisiz ve yabancı kalması gibi sorunlar, çözüm bekleyen konular olarak ortadadır. Bunların yanında, eğitim kuruluşlarının içinde bulundukları toplumun örgüt ve bireyleri ile, özellikle de öğrenci aileleri ile karşılıklı iletişim konusunda etkisiz kalmaları ve bunun sonucunda eğitimin yaygınlaşmasında çevre desteğinden yoksun duruma düşmesi de Türk eğitim sisteminin önemli sorunları arasında yer almaktadır⁷³.

2. Kültür Hizmetlerindeki Temel Sorunlar

Kültür kapsamı içinde yer alan hizmetler, ağırlıklı olarak yayın ve kütüphanecilik, sahne sanatları, sinema, müzik, güzel sanatlar ve müzelerle ilgili olan hizmetlerden oluşmaktadır.

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana geçen dönem içinde Türk kültür politikalarının genel gelişim çizgisine bakıldığında ülkemizde sürekli ve birbiriyle uyumlu politikaların izlendiğini söylemek zor görünmektedir⁷⁴. Ülkemizde siyasal iktidarların yer değiştirmesi dönemlerinde ortaya çıkan "*sil baştan*"cı uygulamalar, kültür alanına da yansımakta ve çoğu kez birbiriyle çelişen politikalar yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.

Türkiye'de kültür alanında yaşanan sorunların başlıcalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Toplumdaki kültürel alanlarda meydana gelen kalkınma ve gelişmenin hızı ülkenin ekonomik gelişimi ile yakından ilgilidir. Ekonomik gelişmeler, bir toplumda önemli aşamalara geldiğinde, kültür alanına da yatırımlar başlamaktadır. Gelişmenin ilk aşamalarında görülmeyen ekonomi-kültür ilişkisi, daha sonraları fazlasıyla ortaya

⁷² Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; **Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Genel Rapor**, TODAİE Yayını, Ankara, 1991, s. 89.

⁷³ SENCER; a.g.m., s. 32-35.

⁷⁴ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; a.g.e., s. 96.

çıkarmakta, ekonomi, kültürel gelişmeler açısından belirleyici olmaktadır⁷⁵. Türkiye'deki ekonomik sorunların çeşitli toplum kesimlerine olan etkileri, kültürle ilgili konuların önem bakımından geri sıralara itilmeleri sonucunu doğurmaktadır.

- Devletin kültür alanındaki görevleri, sanattan anıtsal değerlere ve yayıncılıktan kütüphane hizmetlerine varıncaya kadar değişik nitelikteki konuları içermektedir. Bu görevlerin merkezi yönetim ölçeğinde ve birim bazındaki dağılımlarına bakıldığında; ülke düzeyindeki kültür politikalarının uygulanmasından sorumlu olan kültür kuruluşları arasında gerekli olan işbirliği ve koordinasyon yeterince sağlıklı olarak işlememektedir⁷⁶.

- Ülkemizde yaşanan önemli kültür sorunlarından biri de "*kültür emperyalizmi*" olgusudur. Ekonomik kaynakları ile kısa zamanda zenginleşen büyük ülkeler, güçlerini daha da fazla artırabilmek için dünya egemenliği yarışına kalkışmakta ve birçok ülke ve ulusu kendi kültürünü kullanarak etki altına almaya çalışmaktadırlar⁷⁷. Sınırlar ötesine taşan büyük ülke kültürleri, çağımızda kültür emperyalizmi olgusunun gerçekleştirici güçleri olmakta ve diğer ülkelerin kendilerine ait kültürlerini sarsmaktadır. Bu süreç ulusal kültürünü korumak, geliştirmek ve hatta kendi kültürü aracılığı ile uluslararası kültüre katkı sağlamak düşüncesinde olan Türkiye gibi ülkeleri olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Kitle iletişim teknolojisi ve iletişim araçlarındaki baş döndürücü gelişmeler sonucu Türkiye, her geçen gün artan oranda yoğun bir dış kültür etkisi altına girmektedir. Mevcut yapının giderek yabancı kültürlerin etkilerine açık bir toplumsal doku özelliği alması, başta kültürel kimlik ve yabancılaşma olmak üzere çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir.

- Türk yayın hayatı özellikle son yıllarda önemli bir duraklama dönemi içindedir. Okullaşma ve okuma-yazma oranının sürekli artmasına karşılık, üretilen kitap sayısındaki gelişmeler sınırlıdır. Genel olarak aynı durum dergi ve gazeteler için de geçerlidir. Yayıncılık sektöründeki duraklamanın nedenleri arasında başta kağıt olmak üzere üretim girdilerindeki artışın etkisi büyüktür. Diğer yandan gazete ve dergi yayıncılığı alanında ortaya çıkan tekelleşme eğilimleri de "*basında tarafsızlık ilkesi*"nin uygulanması açısından birtakım sorunlar içermektedir.

- Kütüphanecilik hizmetleri gerek nicelik, gerekse nitelik yönünden çağdaş kütüphanecilik anlayış ve gereklerinden oldukça uzaktır. İlçe düzeyindeki pek çok yerleşim biriminde kütüphane bulunmamaktadır. Mevcut kütüphanelerin toplumun okuma alışkanlığını geliştirmedeki etkisi de son derece sınırlı düzeydedir. Öte yandan, öğrencileri araştırmaya yöneltmeyi ve onun yaratıcılığının geliştirilmesini temel alan bir

⁷⁵ ÇEÇEN; a.g.m., s. 140.

⁷⁶ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; a.g.e., s. 97.

⁷⁷ ÇEÇEN; a.g.m., s. 141.

eğitim sisteminin başlıca gereklerinden birisi olan okul kütüphane hizmetleri de amacına uygun bir yapılanmaya sahip değildir⁷⁸.

- Kentleşme sürecinin özellikle büyük kentler yönünde geliştiği ülkemizde, kırsal yörelerden yepyeni bir ortama ayak basan vatandaşların karşılaştığı sorunlar yalnızca ekonomik nitelikli değildir. Kente göçenlerin, kentsel yaşama uyum sağlamaları, kentsel değerleri benimsemeleri, diğer bir deyimle kent kültürünü öğrenmeleri kolay olmamaktadır. Köy kültürü ile kent kültürü arasında sürekli bir iç çatışma süreci yaşayan yeni kentli, bir tür kültür boşluğu içerisine düşebilmekte ve ekonomik yetersizliklerin de etkisiyle çeşitli psiko-sosyal sorunlarla karşılaşabilmektedir.

II. EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNDE YERELLEŞME

Türkiye gibi coğrafi açıdan büyük ve bölgeler arası sosyo-ekonomik sorun ve ihtiyaçların oldukça çeşitli olduğu bir ülkede tüm kamu hizmetlerinin sadece merkezi yönetim eliyle yürütülmesinin hem mümkün, hem de akılcı olmadığı genel kabul gören bir düşüncedir. Bu nedenle merkezden yerel yönetimlere doğru yetki, görev ve kaynak aktarımı ile ilgili çeşitli reform niteliğinde düzenlemelerin yapılması gerekliliği siyasal ve bilimsel platformlarda sıkça dile getirilmektedir.

Eğitim ve kültür, her ülke için temel kamu hizmetleri içinde en üst sıralarda yer alan ya da yer alması gereken iki önemli hizmet türüdür. Türkiye'de eğitim ve öğretim hizmetlerinin çağdaş bilim ve teknolojik gelişmeler ışığında, ihtiyaç duyulan nitelikli, açık görüşlü, kişilikli insan yetiştirecek şekilde düzenlenmesi ve yürütülmesi Milli Eğitim Bakanlığı'nın görev alanı içinde yer almaktadır.

Bakanlık, bu görevlerin yürütülmesinde hizmette verimi sağlamak, hızı artırmak, halkın katılımını temin etmek gibi belli amaçlarla, diğer kamu kuruluşları ile işbirliğinde bulunmak ve birtakım görevleri onlara yaptırmak durumundadır. Bu konuda en etkili ve yararlı olabilecek kuruluşlar da yerel yönetimlerdir.

Özellikle son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığı, doğrudan kendisi tarafından yürütülen lise, meslek lisesi ve imam hatip lisesi gibi ortaöğretim kurumlarının inşaatlarını, ödeneğini artırmak suretiyle il özel idarelerine yaptırmakta ve bu hizmetlere belediyeler ve köy idareleri de katkıda bulunmaktadır. Bu yöntemle yapılan okullar daha çabuk, daha ucuz ve sağlam yapılmakta ve önemli ölçüde halkın katılımı sağlanmaktadır. Belediyelerin ve köylerin yasal bir zorunluluk olmaksızın üstlendikleri bu görevler,

⁷⁸ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; a.g.e., s. 97-98.

yasallaştırıldığı ve gerekli finansal kaynak aktarımı sağlandığı takdirde bu yönetim birimlerinden daha fazla katkı sağlanabileceği açık olarak görülmektedir.

Ayrıca yerel taleplerin karşılanması, kent esnafının, iş yaşamının ve öğrenci velilerinin beklentilerine yanıt verilebilmesi, büyük ölçüde örgün ve yaygın eğitim hizmetlerini yürütme yetki ve sorumluluğunun yerel inisiyatiflere bırakılması ile mümkün olacaktır. Eğitim sisteminde çağdaşlaşmanın sağlanmasında, demokrasi bilincinin geliştirilmesinde, eğitimin bütün süreçlerine öğrencilerin ve velilerin katılımında, ülke kaynaklarının verimli, hızlı ve rasyonel kullanımında eğitim hizmetlerinin yerel yönetimlere bırakılmasının, hiç değilse bu yönetimlere geniş yetkiler sağlanmasının etkisi büyük olacağından kuşku duyulmamalıdır⁷⁹. Bu nedenle günün koşullarına uygun olarak eğitim ve öğretim hizmetlerinin merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında dengeli ve tutarlı bir bölüşümünü gerçekleştirmek zorunlu hale gelmiştir⁸⁰.

Merkezi yönetimin, kamu hizmetlerinin bir kısmını yerel yönetimlere aktarması sürecinde eğitim hizmetlerini de belediyelere devretmekte sakınca görmemesi gerekmektedir. Çünkü belde halkının çocuklarının daha iyi yetişmesi, ulusal ölçekte başarılı olabilmesi için yerel yönetimleri, merkezi yönetime oranla daha etkin bir biçimde denetlemesi sonucu, eğitim düzeyinin yükselmesi sağlanabilecektir. Ayrıca yerel halkın ve velilerin eğitim düzeyinin yükselmesi için maddi ve manevi katkılarda bulunabilecekleri, hatta kendilerini buna mecbur hissedecekleri düşünülebilir. Bu durumun yerel yönetimlerin de aynı şekilde başarılı olma yarışına girmeleri sonucunu doğuracağı⁸¹ belirtilmektedir.

"Toplumda geçerli olan ve gelenek halinde devam eden her türlü duygu, düşünce, dil, sanat ve yaşam unsurlarının tümü" şeklinde tanımlanan kültür ile, *"bir duygunun, bir tasarımın ya da güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümü"* olarak ifade edilen sanat, toplumun yaşamını çepeçevre saran iki önemli unsuru oluşturmaktadırlar.

Türkiye'de kültür ve sanatla ilgili hizmetler merkezi düzeyde değişik kuruluşlarca yürütülmüştür. Bu hizmetler önceleri Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde iken daha sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı içinde ayrı bir müsteşarlık olarak örgütlenmiş ve son olarak

⁷⁹ Türk Belediyeciler Derneği - Konrad Adenauer Vakfı; **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**, Erk Yayıncılık, Ankara, Ekim 1993, s. 26.

⁸⁰ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; **Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Yerel Yönetimler ...**, s. 166.

⁸¹ Murat KATOĞLU ve Diğerleri; **Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, C. 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 483.

24 Ocak 1989 tarih ve 354 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kültür Bakanlığı oluşturulmuştur.

Her toplumun amacı kendi kültür ve sanatını korumak, geliştirmek, tanıtmak, yaymak ve onları evrenselleştirmektir. Bu amaca yönelik olarak ülkemizde de çeşitli yasalarla örgütler kurulmuş ve gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Ancak kültür ve sanatla ilgili düzenlemeleri birkaç yasa içinde toplamak ve tek bir kuruluşun tekeline bağlamak olanaksız görünmektedir.

Kültür ve sanat gibi tüm toplumun malı olarak kabul edilen bir konuda, gerek merkezi yönetime ait kurum ve kuruluşlar ve gerekse dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütleri büyük duyarlılık göstermektedir. Bu bağlamda amacı *"kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, kültür konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve işbirliğinde bulunmak, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek"* olan Kültür Bakanlığı'nın yürüttüğü hizmetlere yerel yönetimlerin de büyük ölçüde ilgi duyması kaçınılmazdır.

Belediyeler, özellikle müze, kütüphane, kitaplık, sanat galerileri, konservatuvar açılması, orkestra, çalgı ve saz gruplarının oluşturulması, yerel özellikleri simgeleyen folklor ekipleri kurulması gibi çeşitli kültürel konularla yakından ilgilenmektedirler⁸². Ayrıca yerel yönetimlerle ilgili olarak çıkarılan 1580 ve 3030 sayılı yasalar da belediyeler için eğitim ve kültürle ilişkili çeşitli görevler öngörmektedir.

Kültür Bakanlığı'nın görevleri ile 1580 ve 3030 sayılı yasalarla belediyelere verilen görevlerin örtüştüğü alanlarda merkezi ve yerel yönetimlerin ortaklaşa ve dayanışma içinde hareket etmeleri, varolan olanaklarını karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesinde kullanmaları kültür ve sanatın geleceği bakımından son derece yararlı olacaktır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da eğitim ve kültür hizmetlerinde yerelleşme sürecinin hızlandırılması umuduna katkı sağlaması beklenen önemli bir metin durumundadır. 1996-2000 yıllarını kapsayan bu plan, TBMM'nin 18 Temmuz 1995 gün ve 374 sayılı kararı ile onaylanmış ve Resmi Gazete'nin 25 Temmuz 1995 gün, 22354 mükerrer sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Merkezden yönetime ciddi eleştirilerin yöneltildiği ve aşırı ölçüde merkezileşmenin yanlışlıkları konusunda saptamaların yapıldığı plan, bu sorunların çözümünü yerinden yönetim felsefesinin kabulünde ve yerel yönetimlerin

⁸² Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; a.g.e., s. 222-223.

güçlendirilmesinde görmektedir⁸³. Plan'a göre "turizm, çevre, **kültür**, spor, köy hizmetleri ve sosyal hizmetlerden başlayıp ... merkezi yönetim tarafından sağlanmakta olan bazı hizmetler ... mahalli idarelerin yetki ve sorumluluğuna bırakılacaktır."

Görüldüğü gibi eğitim hizmetleri ilk aşamada yerel yönetimlere devredilecek görevler arasında yer almamaktadır. Ancak Plan'ın "Eğitim Reformu" ile ilgili bölümünde eğitim hizmetlerinin merkezle yerel yönetimler arasında bölüşümüne ilişkin çok açık işaretler bulunmaktadır. Plan'da Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı'ndaki merkeziyetçi yapının, alt birimler ve taşra örgütlerinin hareket olanaklarını sınırladığı ve karar alma sürecinin yavaş işlemesine yolaçtığı savunulmaktadır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülen görev bölüşümüne ilişkin temel düşünce yapısı şu şekilde belirlenmektedir⁸⁴:

"Milli eğitimde hizmet esasına göre yapılanmayı gerçekleştirmek; merkez teşkilatını makro düzeyde stratejik planlama, müfredat programı, araştırma-geliştirme, denetleme yapan ve koordinasyon işleriyle uğraşacak üst düzey karar organı haline dönüştürmek; bürokrasiyi azaltmak, gerek bakanlık taşra birimlerine gerekse yerel yönetimler ve ailelerin eğitimde hizmet verme sürecine aktif katılımını sağlamak için ... düzenlemeler yapılacaktır."

Plan'da öngörülen yukarıdaki görüşler yerel yönetimlerin eğitim hizmetleri ile ilişkisini açık olarak belirtmekte, ayrıca eğitim hizmetlerine ait görev ve yetki bölüşümünün nasıl bir anlayışla yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

III. GELİŞMİŞ VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YEREL YÖNETİMLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

A. GENEL OLARAK YEREL YÖNETİMLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

Dünya ülkelerindeki yerel yönetimlerin yapılanması bir bütünlük göstermemektedir. Özellikle batı ülkelerinde yerel yönetimler, büyüklüklerinden yönetim makamlarıyla ilişkilerine, mali güçlerinden görev ve yetki alanlarına kadar birbirinden farklı yapılanmalara sahiptirler. Örneğin Hollanda'da belediye başkanı seçimle değil İçişleri Bakanı'nın teklifi üzerine Kraliçe tarafından atanmaktadır. İtalya'da ise belediye başkanlarının seçimi tek dereceli olarak belediye meclisi üyeleri ile birlikte doğrudan halk

⁸³ Ziya ÇOKER; "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 5, S. 2, Mart 1996, s. 37-38.

⁸⁴ ÇOKER; a.g.m., s. 41-42.

tarafından gerçekleştirilmektedir⁸⁵. Yine Kuzey Avrupa ülkelerinde "*ekonomiklik*" ölçütü esas alınarak yerel yönetim birimlerinin sayısı azaltılmaya çalışılırken, Güney Avrupa ülkelerinde "*vatandaşla yakınlık*" ilkesi temel ölçüt kabul edilerek yeni yerel yönetim birimleri oluşturulmuştur.

Yerel yönetimlerin toplam kamu harcamaları içindeki payı konusunda da büyük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Danimarka'da bu pay % 65, Norveç'te % 43, ve Fransa'da % 27 iken, aynı pay Yunanistan'da % 6.5'tir. Türkiye'de ise kamu harcamaları içindeki yerel yönetimlerin payı % 10 dolaylarında seyretmektedir⁸⁶. Yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin, bu yönetim birimlerinin bütçeleri içindeki oranları da ülkeden ülkeye farklılık gösteren bir durumdur.

Bazı ülkelerdeki yerel yönetim birimlerinin eğitim ve kültür içerikli hizmetlerini; hazırlanması, sunulduğu ve denetimi gibi çeşitli yönleriyle incelemek, Türkiye'deki uygulamalarla karşılaştırılması bakımından önemli bir yarar sağlayabilir.

1. Almanya

81.8 milyon (1996)⁸⁷ nüfusa sahip olan Almanya'da kentsel nüfusun payı yaklaşık % 88.6'dır. Belediyeler ve ilçeler ülkedeki yerel yönetim kuruluşlarını oluşturmaktadır. Ancak bu ülke için tekdüze, bütün ülke düzeyinde geçerli bir yerel yönetim modelinden söz edilememektedir.

Almanya'da yerel yönetimler 2 kümede örgütlenmişlerdir. Bunlar; kırsal yöre yerel yönetimleri ve kentsel niteliği ağır basan yerel yönetimlerdir⁸⁸. Kırsal yöre yerel yönetimleri; belediye ve ilçe olmak üzere iki kademededen oluşmaktadırlar. Kırsal nitelikli yerleşim yerlerine hizmet üreten genelde küçük belediyeler, temel hizmet birimleridir. Üst basamağı teşkil eden ilçe yerel yönetimleri ise, belediyelerin yapamadıkları hizmetler ile belediyeler arası ortak nitelikteki hizmetleri yürütmektedirler. Ancak kırsal yöre yerel yönetimlerinde belediyelerle ilçe yerel yönetimleri arasında ast-üst ilişkisi bulunmamaktadır.

⁸⁵ Nuri TORTOP; "*İtalya'da Yerel Yönetimlerin Yapısı ve Son Düzenlemeler*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 5, S. 3, Mayıs 1996, s. 67.

⁸⁶ Enis YETER; "*Yerel Yönetimler Üzerine Düşünceler*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 1, S. 4, Temmuz 1992, s. 17.

⁸⁷ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; *Dünya Nüfusunun Durumu, Değişen Yerler: Nüfus, Kalkınma ve Kentsel Gelecek*, Dr. Nafis SADİK, Tisimat, Ankara, 1996, s. 67.

⁸⁸ ÜSTÜNİŞİK; a.g.e., s. 9.

Kentsel niteliği ağır basan ve genellikle 100.000'in üzerindeki beldeler ise, ilçe ile herhangi bir bağlantıları olmayan tek basamaklı olarak örgütlenmiş yerel yönetim birimleridir⁸⁹.

Almanya'da yerel yönetim modellerinin farklılığı, görevlerde de çeşitli farklılıkların doğmasına neden olmaktadır. Ülkede sosyal güvenlik, silahlı kuvvetler, trafik, eğitim, araştırma, dış politika ve makro-ekonomik politikaların belirlenmesi federal devletin; eğitsel ve kültürel politikaların saptanması ve denetimi, adalet, polis gücü, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri ise genel olarak eyaletlerin görevleri arasında yer almaktadır⁹⁰.

İlçe yerel yönetimleri tarafından yürütülen başlıca hizmetler şunlardır⁹¹: Mesleki eğitim, güzel sanatlar, kültür hizmetleri, sosyal yardım ve gençlik yardımı hizmetleri, belediyeler arası yolların yapımı ve onarımı, çevre koruma hizmetleri, trafik denetimi, öğrenciler için taşıma hizmetleri vb.

İlçeler yukarıdaki görevlerini yürütürken; meslek okulları, akşam liseleri, halk yüksek okulları, yatılı okullar, kreşler, çocuk yetiştirme yurtları, özürlüler için bakım yurtları, huzurevleri, kitaplıklar, müzeler, sanat galerileri ve film merkezleri gibi kuruluşları da oluşturmaktadırlar. Genellikle kültür ve spor alanındaki görevler ile sosyal nitelikli hizmetlerin bir bölümü isteğe bağlı görevler içinde yer almaktadır.

Eğitim ve kültür alanında, çeşitli eyaletlerde farklılıklar olmakla birlikte belediyelerin üstlendikleri görevleri şu şekilde özetlemek mümkündür:

İlkokul, ortaokul, lise ve meslek okulu türündeki okulların yapımı ve bakımları belediyelerin görevlerindendir. Bu tür okulların binalarının yapılıp yapılmamasına, hangi çevreden öğrenci alınacağına, okulun büyüklüğüne belediye karar vermekte ve okulun binasını da kendisi yapmaktadır. Okulun bakımı, temizliği, eğitim araç ve gereçlerinin sağlanması ve devam ettirilmesi de yine belediyelerin görevlerindendir. Belediyeler bu görevleri kendi personelleri aracılığı ile yürütmektedirler. Buna karşılık, eğitim politikasının saptanması, öğretmenlerin atanması, onların denetlenmesi ve öğrenimin uygulanması ise eyaletlerin görevleri içinde yer almaktadır.

Belediyeler kendi başlarına ya da diğer yerel yönetimlerle birlik kurmak suretiyle, yetişkinlerin eğitimi amacına yönelik olarak "*Halk Yüksek Okulları*" (Volkshochschulen) adı verilen öğretim kurumları oluşturmak ve yönetmek yetkisine sahiptirler. Ancak son

⁸⁹ Selçuk YALÇINDAĞ; *Federal Almanya ve Türkiye'de Yerel Yönetimler*, TODAİE Yayını, Ankara, 1992, s. 27.

⁹⁰ ÜSTÜNİŞİK; a.g.e., s. 13.

⁹¹ Selçuk YALÇINDAĞ; "*Federal Almanya'da Yerel Yönetimler*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 22, S. 1, Mart 1989, s. 39-41.

yıllarda kimi eyaletlerde bu alanda yönlendirici nitelikte bazı yasal düzenlemelerin yapıldığı da görülmektedir.

Kent kitaplıklarının kurulması, binalarının yapılması, kitap ve personel sağlanması, bunların finansmanı ve yönetimi de yine belediyelerin görevlerindendir.

Tiyatro, opera, orkestra ve müze alanlarında hizmet üretmek belediyelerin özerk yerinden yönetim görevleri arasında yer almaktadır. Bununla beraber müze dışındaki pahalı birer hizmet türü olan diğer hizmetler genel olarak büyük belediyeler tarafından yürütülmektedir. Günümüzde nüfusu 100.000'in üzerinde bulunan 67 kentten 52'sinde belediye tiyatrosu, 12'sinde opera ve önemli bir bölümünde de orkestra bulunmaktadır. Çeşitli tür belediye müzeleri hizmetleri ise yaygın olarak yürütülmektedir⁹².

Belediyelerin gençlik kesimi ile ilgili görevleri genel olarak 2 alanda yoğunlaşmaktadır. Bunlardan ilki, özürhüleri eğitimi ve bakımı ile ilgili çalışmalar, diğeri genel olarak sağlıkları iyi durumda olan gençlere yönelik olarak boş zamanları değerlendirme hizmetleri ve gençlik merkezleri, tatil tesisleri ve gençlik kampları gibi tesislerin kurulması ve işletilmesi görevleridir. Belediyeler bu görevleri yürütürken çoğu zaman çeşitli dernekler ve belediye birlikleri ile işbirliği yoluna gitmektedirler.

2. Belçika

10 milyon nüfusa sahip⁹³ Belçika'da 3 bölge, 9 il ve 589 belediye bulunmaktadır. Bölgelerin isimleri Flamande, Wallon ve Brüksel Bölgeleri'dir. Brüksel Bölgesi'nde 1 milyon, Flamande Bölgesi'nde 6 milyon ve Wallon Bölgesi'nde 3.5 milyon dolayında nüfus yaşamaktadır.

İllerin karar organı il konseyi, belediyelerin karar organı ise belediye (komün) konseyi veya belediye meclisidir⁹⁴. İl yöneticileri (gouverneur) kral tarafından atanmak suretiyle işbaşına gelmekte, il meclisi üyeleri ise il halkı tarafından genel çoğunluk sistemine göre seçilmektedirler.

Belediye başkanları (bourgmestre) kural olarak belediye meclisi üyeleri arasından Kral tarafından atanmaktadır. Belediye meclisi üyelerinin seçimi ise, il meclisi üyelerinin seçimindeki gibi, ilgili beldede oturan vatandaşlarca çoğunluk sistemine göre yapılmaktadır.

⁹² YALÇINDAĞ; *Federal Almanya ve Türkiye'de ...*, s. 62-63.

⁹³ The World Bank; *World Development Report 1994 Infrastructure For Development*, Oxford University Press, New York, 1994, s. 163.

⁹⁴ Nuri TORTOP; *"Belçika'da Yerel İdareler"*, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 4, Temmuz 1995, s. 51.

Belçika'da genel kural olarak Anayasa'da öngörülen ilkeye göre, il ve belediyeler yasalar başka biçimde öngörmedikçe, yerel kararları almak ve uygulamak konusunda en geniş yetkilere sahiptirler. Bu yetkiler geneldir ve teker teker sayılmamıştır.

İller, il çıkarlarını kapsayan özerk yetkilere sahiptirler. Bazı alanlarda açık yetkilerinin bulunmadığı durumlarda, eşgüdüm görevi yapmakta, bazen de belediyelere yardımcı olmaktadır.

Eğitim ve kültür alanlarında il yönetimlerinin son derece önemli görevleri bulunmaktadır. Bunların başlıcaları;

- İlköğretim, mesleki ve ortaöğretim, özürllülerin eğitimi,
- Tiyatro, konser ve sanat gösterileri,
- Müze, kitaplık işleri ve sanat galerisi çalışmaları,
- Okul zabıtası görevi,
- Sanatsal hizmetlerin teşvik edilmesi, ve
- Eğlence ve spor etkinlikleri gibi hizmetlerdir.

Ayrıca iller, sağlık hizmetleri, temizlik, yol, su, tarım, bilimsel araştırma, turizm, ormancılık, sanayi, güvenlik, park ve yeşil alan konularında da çeşitli görevler üstlenmişlerdir⁹⁵. Belediyeler de yerel düzeyde en geniş anlamda özerk yetkilere sahiptirler. Bu yetkiler tarihsel temellere dayandığından yasalarca belirlenmemiştir.

Belediyeler ve iller arasında özellikle eğitim ve öğretim alanında halka daha iyi hizmet verme amacına dayalı olarak bir rekabet ortamının varlığı gözlenmektedir. Belçika'da belediyelerin eğitim ve kültür alanlarındaki görev ve yetkilerinin bazıları şunlardır:

- Okul öncesi, ilk, orta, mesleki, teknik ve artistik eğitim,
- Üniversiter nitelikte olmayan yükseköğretim,
- Yetişkinlerin eğitimi,
- Okuma yazma eğitimi,
- Yabancı uyrukluların entegrasyon kursları,
- Zihinsel ve fiziksel özürllülerin ilköğretimi, mesleki ve teknik eğitimleri,
- Tiyatro, konser ve kültür merkezlerinin oluşturulması ve çalışmalarının sağlanması,
- Sergiler, sanat galerileri ve grafik sanatları salonlarının açılması,
- Müzeler ve kitaplıkların kurulması,
- Oyun alanları, tatil merkezleri ve spor tesislerinin oluşturulması,

⁹⁵ TORTOP; a.g.m., s. 52-54.

- Radyo, televizyon yayıncılığının yapılması ve yerel basın hizmetlerinin yürütülmesi.

Belediyeler eğitim ve kültür nitelikli görevlerinin yanı sıra güvenlik ve zabıta hizmetleri, sağlık hizmetleri, kentleşme ve konut hizmetleri, çevre ve temizlik hizmetleri, trafik ve ulaşım hizmetleri, ekonomik hizmetler ve sosyal yardım hizmetleri ile ilgili görevleri de yerine getirmektedirler.

Kreş, etüt, çocukların evlerde bakımı, dinlenme evlerinin kurulması gibi hizmetler de eğitime katkı niteliği taşıyan belediye hizmetleri arasında yer almaktadır⁹⁶.

3. İsveç

İsveç'in nüfusu 8.8 milyon (1996)⁹⁷ olup, kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı ise yaklaşık % 83'tür. Anayasal monarşi olan İsveç'te Kral'ın fonksiyonları sadece temsili düzeydedir. Ülkede parlamenter hükümet bulunmaktadır. İsveç Parlamentosu (Rigsdag) 349 üyeli olup, 3 yılda bir genel seçimler yoluyla oluşmakta, aynı dönemde il ve belediye meclisi üyelerinin seçimi de yapılmaktadır.

İsveç'te iki tür yerel yönetim birimi vardır. Bunlar bölgesel birim olan il meclisleri (county councils: land sting) ve daha küçük birim olan belediyelerdir. Yine bunlara ek olarak Kilise de "*mahalle*" adlı bir yerel yönetim birimine sahiptir. Mahallelerin faaliyetleri yasa ile düzenlenmektedir.

Yerel yönetimlerin değerinin giderek arttığı ülkede bugün belediyeler ve il meclisleri, İsveç kamu toplam tüketim ve yatırımının 2/3'üne sahip bulunmaktadır. İsveç'te yerel yönetimlerin görevlerini Yerel Yönetim Yasası ve diğer özel yasal düzenlemeler belirlemektedir.

Kültür hizmetleri, boş zamanların değerlendirilmesine yönelik hizmetler, park yapımı, yol, su, kanalizasyon gibi hizmetler yerel yönetimlerin görev alanları içinde yer almaktadır. Ayrıca ilkokullar için eğitim hizmetleri, okul yapımı, sosyal nitelikli hizmetler, kamu sağlığı, tıbbi bakım, sosyal planlama, konut ve itfaiye hizmetlerini yerine getirmek yerel yönetimlerin "*zorunlu*" görevlerindendir.

Yükseköğretim hizmetleri ise merkezi yönetim tarafından sunulmaktadır. Üniversite düzeyinin altındaki her eğitim, uygulamada yerel yönetim birimlerince yürütülmektedir. Yine çocuk bakımı hizmetleri de büyük ölçüde yerel yönetimlerin görevleri arasındadır.

⁹⁶ TORTOP; a.g.m., s. 55.

⁹⁷ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

Tüm 6 yaş grubu için okul öncesi eğitim, günlük bakım, özel evlerde küçük çocukların bakımı, boş zamanları değerlendirme merkezlerinin oluşturulması, okul çocuklarının rekreasyon hizmetleri gibi hizmetler de yerel yönetimlerin görev alanı içinde yer almaktadır. Yaşlı bakımı için yaşlılar evi kurmak, kamu sağlığı, fiziksel ve kültürel rekreasyon faaliyetlerinin yürütülmesinde de yerel yönetimler artan oranda söz sahibidirler. Meslek edindirmeye yönelik eğitim hizmetlerini ise genel olarak il meclisi üstlenmiştir.

Belediyeler eğitimle ilgili görevleri yerine getirmek amacıyla komiteler oluşturmuştur. Aynı şekilde il seviyesinde il meclislerinin de personel eğitimi ve halk eğitimi hizmetleri ile ilgili komiteleri bulunmaktadır⁹⁸.

4. Macaristan

Macaristan 10.6 milyon nüfusa ve 93.000 kilometrekare toprağa sahip bir ülkedir. Nüfusunun % 62'si kentsel, % 38'i ise kırsal yerleşim alanlarında yaşamaktadır.

1990 tarihli yeni Macaristan Anayasası'na göre Macaristan Cumhuriyeti başkent, iller, kentler ve köylerden oluşmaktadır. Bu birimlerde yaşayan yerel seçmen toplulukları yerel işleri özgürce yönetme hakkına sahip bulunmaktadırlar. Anayasa'nın 42. maddesine göre yerel yönetimler, yerel kamusal işleri yönetme ve kamu gücünü nüfusun genel çıkarı için kullanan bağımsız ve demokratik birimlerdir. Seçmenlerin yerel özyönetimlerinin kendileri tarafından seçilen temsilci organlar ve ayrıca yerel referandum aracılığı ile gerçekleştireceği Anayasa'nın 44. maddesine öngörülmektedir.

Anayasa'da sözü edilen "*Yerel Yönetimler Yasası*", 1990 yılında 65 sayılı yasa olarak yürürlüğe girmiştir. Yasa köy, kent, il ve başkent olmak üzere bütün yerel yönetim kademelerini kapsamaktadır. Daha sonra 1991 yılında "*Başkent ve İlçeleri Yerel Yönetim Yasası*" çıkarılmak suretiyle başkent yönetimi yeniden düzenlenmiştir.

Macaristan'da en alt kademede yer alan yerel yönetimler; kentsel planlama, çevrenin korunması, konut, kanal, su ve yol gibi altyapı yatırımlarının yapılması ve kullanılması, yolcu taşımacılığı, itfaiye gibi esenlik hizmetleri, çöplerin toplanması, merkezi kolluk güçlerine yardım edilerek kamu düzeninin sağlanması, temel sağlık ve eğitim hizmetlerinin yürütülmesi gibi hizmetleri yerine getirmektedirler.

Ülkede 1981-1990 yılları arasında toplam kamu harcamaları içinde merkezi yönetimin payı ortalama % 77.5, yerel yönetimlerin payı ise, ortalama % 22.5 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1990 yılında merkezi yönetim için % 79'dur.

⁹⁸ ÜSTÜNİŞİK; a.g.e., s. 31-34.

Eğitim hizmetleri Macaristan'da genel olarak yerel yönetimler tarafından yürütülmektedir. Toplam kamu harcamaları içinde ortalama olarak % 10'luk bir paya sahip olan eğitim harcamalarının % 75'den fazlası yerel yönetim birimlerince sağlanmaktadır.

Tüm ilkokulların, hemen hemen tüm ortaokul ve liselerin yönetimi, yerel yönetim birimleri tarafından üstlenilmiştir. Kreş ve çocuk bakımevlerinin yaklaşık % 90'ı, kütüphane, tiyatro ve eğitim merkezlerinin de yaklaşık % 70'i yerel yönetimlerce işletilmektedir.

Eğitim harcamaları, ülkedeki yerel yönetim harcamaları içinde en yüksek paya sahiptir. % 31.05'lik bir orana sahip olan bu harcamaları % 17.49 ile konut ve kentsel iş harcamaları, % 17.03 ile ekonomik girişimler ve % 14.89 ile sağlık harcamaları izlemektedir.

Kültür, eğlence ve dinsel hizmetler yerel harcamaların küçük bir kısmını, % 4.6'sını oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik harcamalarının toplam yerel harcamalar içindeki payı ise % 4.31 düzeyinde kalmaktadır⁹⁹.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Macaristan'da eğitim hizmetlerinin önemli bir kısmının yerel yönetimlerce yürütüldüğü gözlenmektedir. Kültür hizmetlerinin yerel yönetim harcamaları içindeki payının düşüklüğünü de, kültür politikalarının güvenlik, adalet ve diploması gibi ulusal bir karaktere sahip olarak kabul edilmesi ve merkezi yönetimin ulusal kültürün geliştirilmesi görevini kendi üzerine alması şeklinde yorumlamak mümkündür. Ancak gelişmiş bir Doğu Avrupa ülkesi olarak gösterilen¹⁰⁰ bu ülkede merkezi yönetimin de kültür ve din hizmetleri alanındaki harcamalarının sembolik düzeyi aşmaması, ilgi çekici bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

5. Fransa

58.2 milyon nüfuslu¹⁰¹ Fransa ile Türkiye'nin yönetim sistemleri arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Türkiye'nin yönetim yapısı Napolyon Fransası'ndan alınmıştır ve Bonapartist-merkeziyetçi bir nitelik taşımaktadır.

Fransız Anayasası'nın 72. maddesine göre yerel yönetimler; belediyeler (commune), iller (département) ve denizaşırı yerleşim yerlerinden oluşmaktadır. Bunlardan başka herhangi bir yerel yönetim biriminin kurulabilmesi ancak yasayla

⁹⁹ Birgül GÜLER; "Macaristan", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 3, Mayıs 1995, s. 73-78.

¹⁰⁰ Birgül GÜLER; "Doğu Avrupa'da Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 1, S. 2, Mart 1992, s. 41.

¹⁰¹ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

mümkün olmaktadır. Aynı madde, yerel yönetimlerin yasa tarafından belirlenecek koşullar altında, kendi kendilerini, seçimle oluşturdukları meclisler eliyle serbestçe yönetme hakkına sahip olduklarını belirtmektedir¹⁰².

Yerel yönetimlerin görevleri konusunda Fransa'da temel olarak benimsenen ilke kısaca şöyle özetlenebilir:

Devlet ile yerel yönetimler arasındaki yetki paylaşımı; mümkün olduğu ölçüde, devlete ait olanlarla yerel yönetimlere ait olanların, karşılıkları olan gelir kaynakları ile birlikte, ya tümüyle devlete, ya da tümüyle il veya belediye gibi yerel yönetimlere bırakılması şeklinde olacaktır. Kural bu olmakla birlikte uygulamada görev alanları ile ilgili karmaşıklıklara rastlanılabilmektedir. Özellikle eğitim hizmetleri alanında bu karmaşıklık net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

Eğitim hizmeti açısından Fransa'da durum şu şekildedir: İlkokulların yapımı ve bakımı ile ilgili işler belediyelere aittir. Kolejlerin yapımı ve bakımı il özel yönetimlerine bırakıldığı halde, bu görev liselerle özel eğitim kurumları için bölge yerel yönetimlerine verilmiştir. Diğer yandan, ders programlarının hazırlanması, derslerin düzeni ve eğitim hizmetlerinde çalışan personelin aylıklarıyla, yükseköğretim hizmetleri merkezi yönetimin görev ve yetki alanı içinde yer almaktadır. Mesleki öğretim ile meslek içi eğitim hizmetleri ile ilgili görevler de bölge yönetimlerine bırakılmıştır.

Kültür içerikli hizmetlere ait görevleri büyük ölçüde devlet üzerine almıştır. Kültür programları, kültür hizmetleri, kitaplıklar ve müzeler devletin kontrolü altındadır. Aynı şekilde halk sağlığı hizmetleri de tümüyle devlet denetiminde bulunmaktadır.

Mesleki eğitim, çıraklık eğitimi ve liselerle, tarım öğretimi konuları bölge yerel yönetimlerine bırakılmıştır. İl yerel yönetimleri daha çok dayanışma ve yardım hizmetleriyle görevlidirler. Köy hizmetleri, kent dışı ulaşım ve kolejlerin yönetimi ile ilgili görevler bunlar arasında yer alır.

Belediyeler ise, gerçekten yerel sayılabilecek, halka en yakın günlük hizmetleri yerine getirirler. Kent içi ulaşım, şehircilik, kitaplık ve müze hizmetleri bunlara örnek olarak gösterilebilir.

6. İspanya

Yönetim yapısı belli ölçüde Türkiye ile benzerlik gösteren Avrupa ülkelerinden biri de İspanya'dır. Aynı çerçevede bu ülkedeki yerel yönetimler de tarihsel gelişim

¹⁰² Ruşen KELEŞ; "Fransa'da Yerinden Yönetim", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 1, Ocak 1994, s. 3-4.

çizgileri açısından Türk yerel yönetimleri ile kimi yönden birbirine benzeyen özellikler taşımaktadır. Bununla birlikte Türk yerel yönetimleri, Cumhuriyet'in ilanından bu yana köklü düzenlemelere konu olmazken, İspanya yerel yönetimlerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkilerinin tamamen kaldırılmış olmasının bu nitelikte bir gelişme olduğu kabul edilmektedir.

Nüfusu 39.7 milyon¹⁰³ olan İspanya'nın yürürlükte bulunan 1978 tarihli Anayasası'nın 137. maddesinde ülkenin otonom bölgelere (özerk topluluklar), illere ve belediyelere ayrıldığı ve bunların üçünün de kendi çıkarlarının yönetiminde tam bir özerkliğe sahip oldukları belirtilmektedir¹⁰⁴. Ancak Anayasa'da özerklikten söz edilmiş olması İspanya'yı federal bir devlet durumuna getirmemiştir.

Otonom bölge yönetimlerinin sayısı 17 olup, merkezi yönetim ile diğer yönetimler arasında bulunmaktadır. Bölgelerden sonra il ve belediye yönetimleri gelmektedir. İspanya'da 1994 yılı itibariyle 50 il yönetimi ve 8.056 belediye yönetimi varlığını sürdürmektedir. Belediyeler ülkenin temel yerel yönetim birimleridir. İllerde ve belediyelerde temsilciler, seçimle işbaşına gelmektedirler.

1989 yılı rakamlarına göre kamu harcamaları toplamının % 66'sı merkezi yönetimce, % 21'i otonom bölgelerce ve geriye kalan % 13'lük bölümü de yerel yönetimlerce gerçekleştirilmektedir. Kalan % 13'ün de 3/13'ü iller, 10/13'ü ise belediyeler tarafından harcanmaktadır.

Eğitim ve kültür hizmetlerinde İspanya'daki yerel yönetimlerin yeterince etkili olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ülkede yerel yönetim hizmetlerinin % 70 gibi önemli bir bölümü lojman, genel yönetim, imar ve güvenlik masraflarına ayrılmaktadır.

Yerel yönetimlerin eğitim harcamaları diğer birçok Avrupa ülkesine oranla oldukça düşük düzeyde olup, sağlık ve sosyal yardım harcamaları ile birlikte toplam payı % 14 dolayında bulunmaktadır¹⁰⁵.

7. Bulgaristan

8.7 milyon nüfuslu¹⁰⁶ Bulgaristan'da yerel yönetimlerin görev ve yetkileri ülkemizdeki gibi sayılmak suretiyle sınırlandırılmış, bunların dışında kalan tüm görevlerin merkezi yönetim ve taşra örgütlerine ait olduğu kabul edilmiştir.

¹⁰³ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

¹⁰⁴ Ruşen KELEŞ; "İspanya'da Yerinden Yönetim", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S. 4, Temmuz 1993, s. 13.

¹⁰⁵ Nuri TORTOP; "İspanya'da Yerel İdareler ve Mali Olanakları", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 6, Kasım 1994, s. 57-58.

Eğitim hizmetleri alanında, okul öncesi eğitim ile ilköğretim hizmetleri belediyelere bırakılmıştır. Genel olarak eğitim personeli sağlama ve bunların dağıtımını merkezi yönetim tarafından yapılmaktadır. Yine yüksekokullar da merkezi yönetimin görev alanı içinde yer almaktadır.

Kültür ve spor hizmetleri, belediye tiyatrosu, belediye müzesi ve spor tesisi gibi kuruluşların oluşturulması ve işletilmesi görevinden, yeşil alan, park, yeşil kuşakların yapımı ve yönetimi görevine kadar birçok görev de belediyelere verilmiştir¹⁰⁷.

Toplam belediye harcamaları içinde en yüksek pay % 35.2 ile kreş, genel, mesleki ve diğer okulları kapsayan eğitim hizmetlerine ayrılmıştır. Eğitim hizmetlerini % 28'lik bir payla sağlık hizmetleri, % 11.5'lik pay ile sosyal refah ve yardım hizmetleri, % 10.8'lik pay ile de yatırım projeleri izlemektedir.

Müze, kütüphane, sanat galerileri ve eğlence merkezleri gibi hizmetleri içeren kültür hizmetleri, % 3'lük oranla toplam belediye harcamaları içinde çok düşük bir paya sahip bulunmaktadır¹⁰⁸.

8. Diğer Bazı Ülkeler

a. Hollanda

Nüfusu 15.6 milyon olan (1996)¹⁰⁹ Hollanda'da, kentsel nüfus* % 86'lık bir paya sahiptir. Ülkede 3 kademeli bir yönetim bulunmaktadır. Bunlar; merkezi yönetim (hükûmdarlık: kral/kraliçe ve meclisin altında kabine), ara yönetim (13 adet il) ve yerel yönetimlerdir (672 adet belediye).

Hollanda'da eğitim ve kültür hizmetleri ile ilgili görevlerin yönetim birimleri arasındaki dağılımına bakıldığında zaman, bu görevlerin iller ve belediyeler arasında paylaşıldığını saptamak mümkündür. Eğitim, kamu kültür, spor ve rekreasyon hizmetlerinin belediyelerce yürütülmesine karşılık; il yönetiminin de kültürel hizmetler, rekreasyon ve turizm hizmetlerini içeren görevleri bulunmaktadır¹¹⁰.

¹⁰⁶ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

¹⁰⁷ Birgül GÜLER: "Bulgaristan'da Yerel Yönetimler", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Ocak 1995, s. 84-85.

¹⁰⁸ GÜLER; a.g.m., s. 86.

¹⁰⁹ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

* Kentsel Nüfus: 2.000'den fazla nüfuslu yerleşim yerleri.

¹¹⁰ ÜSTÜNİŞİK; a.g.e., s. 23-29.

b. Norveç

4.4 milyon insanın yaşadığı¹¹¹ Norveç'te belediyelerin en önemli görevlerinden biri, yerel halkın 16 yaşına kadar olan eğitim giderlerini karşılamaktır. Kütüphaneler kurmak ve kültürel çalışmalarda bulunmak da belediyelerin görevleri arasında bulunmaktadır. 16-19 yaş arası eğitim hizmetlerini yürütme görevi ise ilçe yerel yönetim birimlerince üstlenilmiştir¹¹².

c. Çek Cumhuriyeti

1996 yılı itibarıyla 10.3 milyon nüfusa¹¹³ sahip durumdaki Çek Cumhuriyeti'nde 1993 yılında yerel yönetim harcamaları toplam kamu harcamalarının % 23.8'ini oluşturmaktadır. Yerel yönetim harcamaları içinde eğitim hizmetlerine ilişkin harcamalar ise % 12.5'lik bir paya sahiptir. Bu pay ülkedeki toplam eğitim harcamalarının % 20'sine tekabül etmektedir.¹¹⁴ Diğer bir deyişle ülkedeki eğitim harcamalarının % 20'si yerel yönetimlerce finanse edilmektedir.

B. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

Eğitim ve kültür hizmetlerine ait görevlerin yönetimler arasındaki dağılımı ülkeden ülkeye değiştiği gibi, ülkelerdeki büyük kent belediyelerinin alt kademe yönetimleri ile yetki ve görev paylaşımında da bazı farklılıklar bulunmaktadır. Aşağıda Avrupa, Amerika ve Uzak Doğu ülkelerindeki büyük kent yönetimlerinden birer örnek seçilerek, bu yönetimler tarafından yürütülen eğitim ve kültür hizmetleri hakkında bilgiler verilmektedir.

1. Londra

Londra'da metropolitan yönetim sistemi, Londra "*county*" sisteminin genişletilmiş bir şekli olarak 1960'ların başında, genel olarak İngiltere'de metropolitan yönetim modeli ise 1974'te kurulmuştur. Bu yönetim modeli 01 Nisan 1986 tarihine kadar yürürlükte kalmış ve bu tarihten itibaren yeni bir model yürürlüğe girmiştir. Yeni model

¹¹¹ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

¹¹² Nuri TORTOP; "*Norveç'te Mahalli İdareler ve Finansmanı*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Ocak 1995, s. 74.

¹¹³ UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu; a.g.e., s. 67.

¹¹⁴ Birgül GÜLER; "*Çek ve Slovak Cumhuriyetleri*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 5, Eylül 1995, s. 65-66.

çerçevesinde metropolitan yönetimlerin görevlerinin büyük bir bölümü özel amaçlı kuruluşlara, bazıları da alt (yerel) birimlere aktarılmıştır¹¹⁵.

1965 yılında eski Londra iline, çevresindeki bazı yerleşim yerleri de katılarak 8 milyon nüfusa sahip 1.607 kilometrekarelik bir alanda Yeni Büyük Londra Yönetimi kurulmuştur. Bu alan birçoğunun nüfusu 200.000-300.000 arasında değişen 32 belediyeye bölünmüştür. Söz konusu alanda, Büyük Londra Meclisi (The Greater London Council) ve ikili yönetsel yapıya (two-tier) sahip 32 yeni Londra Belediye Meclisi (London Borough Council) bulunmaktadır. Londra Belediyeleri, Londra şehrinin yönetim alanında İç Londra Belediyeleri (12) ve Londra Dışındaki Belediyeler (20) olmak üzere ikiye bölünmüştür. Eğitim hizmetleri açısından bu ayırım oldukça önemlidir. Eğitim hizmetleri İç Londra Belediyeleri (Inner London Borough) ve kent merkezindeki yetkili kuruluş olan İç Londra Eğitim Kuruluşu'nun (Inner London Education Authority) görevidir. Londra dışındaki belediye meclislerinin bölgesel eğitim hizmetleri ile ilgili sorumluluğu bulunmamaktadır¹¹⁶.

Büyük Londra Meclisi'nin özel bir komitesi niteliğindeki İç Londra Eğitim Kuruluşu (ILEA) 12 borough ve 13 milyon nüfusu kapsayan bölgede eğitim hizmetlerini yürütmekte ve bu alanda yapılan harcamalar "*precept*" denilen paylar yolu ile alt birimlerden alınmaktadır. Dış Londra'da ise her alt yönetim kendi görev alanındaki eğitim hizmetlerini yürütmektedir¹¹⁷.

Büyük Londra yönetimi eğitim, kültür, spor ve sosyal faaliyetler alanında tüm bölge düzeyinde sorumluluk taşımaktadır ve yerel gelirlerin % 2'sine eşit miktarda ödeneği serbestçe harcama yetkisine sahiptir. Bu yetkiye dayanarak yönetim, Covent Garden'daki Kraliyet Operası'na (Royal Opera) ve bazı etnik gruplara destek vermektedir¹¹⁸.

Büyük Londra yönetimi sisteminin; görevlerinde yeterince açıklık olmadığı, fazla politize olduğu, diğer belediyelerin yetki ve görevlerine müdahale ettiği, çeşitli görev uyuşmazlıklarının işlerin gecikmesine ve kaynak israfına yol açtığı, ayrıca yönetimin Çevre Bakanlığı'nca tespit edilen ilkelere uymadığı gibi gerekçelerle kaldırılmasına karar verilmiştir¹¹⁹. 1986 yılında diğer 6 metropolitan yönetimi ile birlikte kaldırılan¹²⁰ Büyük

¹¹⁵ ERDumlu; a.g.e., s. 42.

¹¹⁶ TOPRAK; "*Büyük Kent Belediyesi, Yönetim ...*", s. 365.

¹¹⁷ EKE; a.g.e., s. 47.

¹¹⁸ Nuri TORTOP; "*Londra Büyükşehir Yönetimi*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S. 1, Ocak 1993, s. 5.

¹¹⁹ TORTOP; a.g.e., s. 7. Büyük Londra Yönetimi'nin kaldırılma süreciyle ilgili detaylı bilgi için bkz. L. J. SHARPE; "*The Abolition of the Greater London Council: Is There a Case for Resurrection ?*",

Londra Yönetimi'nin yetkilerinin büyük bir kısmı 20 kadar farklı kuruluşlara dağıtılmış, ancak 1/3'ü belediyelere ve merkezi kente devredilmiştir. Ayrıca kültür işlerinden sorumlu olarak da "*South Bank Board*" adında özerk bir kuruluş oluşturulmuştur¹²¹. Büyük Londra Yönetimi ile sıkı ilişkiler içinde bulunan ve 12 İç Londra ilçesinde eğitim hizmeti sağlayan İç Londra Eğitim Kuruluşu da özel amaçlı bir kuruluş olarak varlığını sürdürmektedir¹²².

Günümüzde Büyük Londra alanında yaşayanların tümü için eğitim hizmetlerinden, özel toplumsal hizmetlerden, rekreasyondan, konuttan, yerel yollardan, yerel planlama ve diğer hizmetlerden sorumlu tek bir yerel yönetim bulunmaktadır. Bu yeni düzenlemenin ülkedeki diğer bazı bölgelerde halen uygulanan iki kademeli sisteme oranla daha anlaşılabilir ve basit olduğu savunulmaktadır¹²³.

2. Toronto

Kanada'da metropolitan ve yerel kademeler arasındaki görev ve yetki dağılımı her metropolitan bölge açısından bir ölçüde değişik olmakla birlikte, ülkedeki metropolitan yönetimlerin en eskisi ve ünlüsü Toronto'dur.

632 km² alana ve 1991 sayımına göre 2.275.771 kişilik nüfusa sahip¹²⁴ Toronto Metropolitan Yönetimi 1953'de kurulmuş, diğer Kanada metropolitan yönetimleri ise 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında oluşturulmuştur. 6 belediyeden oluşan Toronto Metropolitan Yönetimi'nin en yüksek yasama ve yürütme organı Toronto Metropolitan Meclisi'dir. Meclis, alt birim belediye başkanlarından, belediye meclislerinin seçilmiş üyelerinden ve metropolitan meclisin üyeleri tarafından belirlenen başkandan oluşmaktadır.

Toronto Metropolitan Yönetimi modelinde, metropolitan yönetim ile yerel belediyeler arasında rekabet ve sürtüşmeler asgari bir düzeye indirilmiştir. Genellikle bu model yerel çıkarlarla, metropolitan bölge çıkarlarının sağlıklı bir biçimde dengelenmesine olanak sağlamaktadır.

The Government of World Cities The Future of the Metro Model, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995, s. 115-127.

¹²⁰ SHARPE; a.g.e., s. 111.

¹²¹ TORTOP; a.g.m., s. 7.

¹²² ERDÜMLÜ; a.g.e., s. 45.

¹²³ Tony TRAVERS ve Diğerleri (Greater London Group, London School of Economics); **The Government Of London**, Joseph Rowntree Foundation Yayını, Great Britain, 1991, s. 4.

¹²⁴ Lionel D. FELDMAN; "*Metro Toronto: Old Battles-New Challenges*", **The Government of World Cities The Future of the Metro Model**, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995, s. 203.

Toronto Metropolitan Yönetimi'nin organizasyon yapısına bakıldığında, özellikle kültür alanındaki hizmetlerin diğer hizmetler içinde önemli bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Nitekim büyük kent meclisine bağlı 4 üst komisyondan 2'sinin "*Kültür İşleri Komisyonu*" ve "*Kütüphaneler Komisyonu*" olması bunun bir göstergesidir. Diğer 2 üst komisyon ise "*Toplu Taşıma Komisyonu*" ve "*Polis Zabıta Komisyonu*"dur.

Sosyal hizmetler, ulaşım, fen işleri ve park ve bahçe hizmetlerinden sorumlu alt komisyonlar ise büyük kent başkanlığına bağlı olarak çalışmakta ve ilgili hizmet birimleri aracılığıyla hizmet sunmaktadırlar¹²⁵. Toronto Metropolitan Yönetimi'nin yıllık bütçesinin yarısına yakın bir bölümü, eğitim hizmetleri dışındaki toplumsal ve aileye yönelik harcamalara ayrılmaktadır. Bu hizmetleri koruma, ulaştırma ve çevre hizmetleri izlemektedir. Kültürel alanlardaki hizmetler çok düşük bir orana sahiptir¹²⁶.

Eğitim hizmetleri Toronto'da bağımsız, doğrudan halk tarafından seçilmiş "*Yerel Eğitim Kurulları*"na (The Local School Boards) yönetilmektedir. 10 yıllık temel eğitim laik (kamu) ve dinsel (Roman Katolik) olmak üzere iki farklı sisteme ayrılmaktadır. Her taşınmaz mal vergisi yükümlüsü, kendi vergisinin bunlardan hangisine verileceğine karar verebilir. Toronto'da dinsel eğitime sadece temel eğitim düzeyinde yer verilmektedir. Dinsel eğitimin yönetimi ayrı olarak yapılmaktadır.

Tüm büyük kent alanında dengeyi ve tekdüzeliği sağlamak üzere 6 yerel kurul temsilcilerinden oluşan "*Ana Kent Eğitim Kurulu*" bulunmaktadır. 1954 yılında kurulan bu birim yeni okulların yapımından ve okul harcamalarının dengeli olmasının sağlanmasından sorumludur. Eyaletin ve ana kentin eğitim için ayırdığı fonlar bu kurul aracılığı ile dağıtılmaktadır.

Toronto büyük kent yönetimi, tüm gelirlerinin büyük bir kısmını Ana Kent Eğitim Kurulu'na aktarmanın dışında, eğitimin planlanması, ders programları ve denetim gibi eğitim yöntemleri ile ilgili konularda kesinlikle söz sahibi değildir. Hatta sorumlu kurullarda temsil dahi edilmemektedir. Ancak gerek eğitim hizmetlerinin başka yerel hizmetlerle olan ilişkisi, gerekse kaynak aktarımı, eğitim kurulları ile büyük kent yönetiminin sıkı işbirliğini zorunlu hale getirmektedir¹²⁷.

¹²⁵ ERDumlu; a.g.e., s. 39-41.

¹²⁶ FELDMAN; a.g.e., s. 203. 1992 yılı için bu rakamlar şöyledir: Koruma Hizmetleri: % 48.6, Ulaştırma Hizmetleri: % 18.8, Çevresel Hizmetler: % 7.9, Rekreatyon ve Kültürel Hizmetler: % 3.7.

¹²⁷ EKE; a.g.e., s. 60.

3. Tokyo

1991 yılı itibariyle 11.8 milyon kişinin yaşadığı Tokyo, Japonya'nın toplam nüfusunun yaklaşık % 10'unu barındırmaktadır. Nüfus yoğunluğu bakımından da dünyanın en yoğun nüfuslu kentlerinden birisidir. Kentte kilometrekareye düşen insan sayısı 5.506'dır. Japonya'nın genelinde ise kilometrekare başına 326 insan düşmektedir¹²⁸.

Tokyo metropolitan yönetimi Japonya'daki diğer iller gibi geniş bir bölgeyi kapsayan bir yerel yönetim birimidir. Bu açıdan diğer illerden önemli bir farkı yoktur. Ancak ülkenin metropolü olarak Tokyo yönetimi farklı bir yönetsel sisteme sahip bulunmaktadır. Yerel hizmetlerin bir bölümü, 23 alt bölgeyi kapsayan böyle büyük bir kentte hizmetlerde bütünlüğü sağlamak amacı ile Tokyo metropolitan yönetimince yönetilmektedir. Bu durum özel alt bölgelerle (ilçelerle) ilişkileri açısından Tokyo yönetimine farklı bir konum kazandırmaktadır.

Tokyo'nun yönetim sistemi, yasama (Tokyo Metropolitan Meclisi) ve yürütme (Vali, yönetsel komisyonlar ve görevliler) organlarından oluşmaktadır. Tokyo Metropolitan Meclisi; metropolitan alanını kapsayan kurallar koymak, bu düzenleyici kuralları değiştirmek ve yürürlükten kaldırmak, bütçeyi yapmak ve kesin hesapları onaylamak, seçim işleri komisyonu üyelerini seçmek ve seçimle belirlenen Vali'nin¹²⁹, vali yardımcısını atamasını kabul edip etmemek haklarına sahip bulunmaktadır. Ayrıca yine Tokyo halkının yasal temsilcisi olarak Meclis, yürütme organının yaptığı işleri denetleme ve soruşturma yetkilerine de sahiptir.

Vali ise bir yerel yönetim birimi olan Tokyo metropolündeki hizmetlerin yönetiminden ve temsil edilmesinden sorumlu olan en üst yetkili durumundadır. Vali, 2 ayrı kategoride işlerin yürütülmesinden sorumludur ve bu konularda yetki sahibidir. Bunlardan ilki yerel yönetim biriminin işleyişinden sorumluluk, diğeri de yasa veya Bakanlar Kurulu kararları ile kendisine verilmiş ulusal nitelikli işlerden sorumluluktur¹³⁰.

Japonya'daki bütün kolej ve üniversitelerin %20'si, kolej ve üniversite öğrencilerinin % 34'ü Tokyo'da bulunmaktadır¹³¹. Eğitim hizmetleri Tokyo'da büyük

¹²⁸ Hisatake TOGO; "The Metropolitan Strategies of Tokyo: Toward the Restoration of Balanced Growth", *The Government of World Cities The Future of the Metro Model*, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995, s. 178.

¹²⁹ 1947 yılına kadar atama ile göreve gelen valiler, bugün artık Japonya'da tıpkı belediye başkanlarının seçiminde olduğu gibi yerel halk tarafından doğrudan doğruya seçmektedir. Bu konuda bkz.

ÜSTÜNİŞİK; a.g.e., s. 39.

¹³⁰ ERDÜMLÜ; a.g.e., s. 32-34.

¹³¹ TOGO; a.g.e., s.181.

kent yönetiminin ve alt yerel yönetim birimlerinin temel görevlerindendir. Bu hizmetler, yönetimlerden bağımsız olarak, özel eğitim kurullarınca yürütülmektedir. 5'er üyeden oluşan bu kurullar, yöneticilerin önerileri üzerine Tokyo Metropolitan Meclisi tarafından atanmaktadır.

9 yıllık zorunlu temel eğitim okullarının hemen hemen tamamı yerel yönetimlere aittir. Ayrıca tüm liselerin % 40'ı büyük kent yönetiminindir. Büyük kentin teknik alanda eğitim veren 2 yüksek okulu, 3 ön lisans okulu, 1 üniversitesi ve özel eğitim veren çok sayıda kurumu bulunmaktadır. Eğitim Kurulu'nca yönetilen bu okullara ek olarak, doğrudan yöneticiye bağlı ve yaygın eğitim yapan 600 kadar büyük kent eğitim kurumu yetişkinlere eğitim hizmeti sunmaktadır.

Eğitim örgütünün başında, Eğitim Kurulu'na bağlı olarak görev yapan uzman personeller bulunmaktadır. Büyük Kent Eğitim Müdürü, Eğitim Bakanlığı'nın onayı ile Büyük Kent Eğitim Kurulu tarafından atanmaktadır. Alt yerel yönetim birimlerinin eğitim müdürlerinin göreve getirilmeleri ise Büyük Kent Eğitim Kurulu'nun onayı ile yerel yönetim kurulları tarafından yapılmaktadır¹³².

Büyük kent alanlarında, eğitim ve kültür hizmetlerinin yürütülmesi görevi ve sorumluluğunun, büyük kent yönetimi ve alt yerel yönetim birimleri arasındaki paylaşımında ülkeden ülkeye çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Çizelge 3.¹³³ bazı ülkelerin büyük kent alanlarında, eğitim ve kültür hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili yönetimler arası görev dağılımını göstermektedir:

Sonuç olarak eğitim ve kültür hizmetlerinin, demokratik ülkelerin tamamına yakınında büyük kent belediyelerinin öncelikli görevleri arasında olduğunu belirtmek mümkündür. Özellikle birçok ülkede; okul öncesi, ilk ve ortaokul düzeyindeki bütün örgün eğitim ve öğretim hizmetlerinin ve bunun yanında çeşitli mesleki eğitim hizmetlerinin yürütülmesi görevinin sadece yerel yönetimlere verildiği görülmektedir. Hatta kimi büyük kent yönetimleri (Tokyo Büyük Kent Yönetimi örneği), ön lisans ve lisans eğitimi ile ilgili hizmetleri de yürütmektedir. Ancak genel olarak yükseköğretim kurumlarının oluşturulması ve çalışmalarının yürütülmesinden daha çok merkezi yönetim sorumlu bulunmaktadır. Ayrıca ulusal kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ile ilgili çalışmaların da yine merkezi yönetimler veya onların görevlendirdiği çeşitli kurumlarca yürütüldüğü tespit edilen diğer bir durumdur.

¹³² EKE; a.g.e., s. 36-37.

¹³³ ERDUMLU; a.g.e., s. 46.

**ÇİZELGE 3. BÜYÜK KENT ALANLARINDA EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YÖNETİMLER ARASI
PAYLAŞIMI**

HİZMETLER		AMSTER DAM	BARSE LONA	FRANK FURT	KOPEN HAG	LONDRA	MINNEA POLIS	ROMA	STRAITH CLYDE	TORON TO	VIYANA	PARIS	TOKYO	ISTAN BUL
EĞİTİM	GENEL EĞİTİM					MY AY		MY AY		MY AY			MY	
	İLK VE ORTA ÖĞRETİM	AY			AY				MY		MY AY	MY	MY	
	MESLEKİ EĞİTİM	MY AY	MY AY	MY AY	AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY	MY AY	MY	MY AY
	OKUL YAPIM DONATIM				AY	AY			MY	MY	MY	MY	MY AY	
	YETİŞKİMLERİN EĞİTİMİ	MY AY	MY AY	MY AY	AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY	MY AY	MY AY
KÜLTÜR DİNLENME REKREASYON	BÖLGE PARKLARI	MY	MY		MY	MY	MY	MY	MY	MY	MY	MY	MY	MY
	DİNLENME TESİSLERİ	MY	MY	MY AY	MY AY	MY		AY	MY AY	AY	MY	MY	MY	MY AY
	KÜLTÜR KORUMASI	MY AY	AY	AY	AY	MY		MY AY	MY	MY AY	MY	MY	MY	MY AY
	KÜLTÜR TESİSLERİ	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY	AY	MY	AY	MY AY	MY AY	MY AY	MY	MY AY
	KÜTÜPHANELER	MY AY		AY	AY	AY	AY	MY	AY	MY AY	AY	MY AY	MY	MY
	MEZARLIK VE DEFİN İŞLERİ	AY	MY AY			AY	AY	MY				MY	MY AY	MY
	SPOR-OYUN TESİSLERİ	AY	AY	MY	AY	AY	MY		MY	MY	MY AY	MY AY	MY AY	MY AY
	YEREL PARKLAR	AY	MY AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY	AY

MY: Metropolitan Yönetimi

AY: Alt Birim Yönetimi

KAYNAK: DPT Büyük Şehir Belediyeleri Araştırması, Ankara, Haziran 1993, s. 46.

IV. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine geçmeden önce "*kentleşme*", "*kentlileşme*" ve "*kente uyum*" gibi, belediyelerin bu hizmetleri yapmalarını gerekli kılan nedenleri ve bu alanlarda yasaların belediyelere verdiği görevleri incelemekte yarar bulunmaktadır. 3030 sayılı yasa tarafından büyük kent belediyelerine verilen görevler yeterince ayrıntılı olmadığı ve çok genel ifadeler içerdiği için bu çalışmada 1580 sayılı Belediye Yasası'nın tüm belediyelere ait olarak düzenlediği hükümlere de yer verilecektir.

A. KENTLEŞME VE KENTE UYUM SORUNU

Nüfusun kaynağından hareket ederek büyük bir kent merkezine yerleşmesi şeklinde gerçekleşen kentleşme, her şeyden önce bir yer değişikliği anlamı taşımaktadır. Ancak nüfusun kaynaklandığı yerleşim yerlerinin, göç edilen merkezden çok farklı özelliklere sahip olmasından dolayı, kentleşme aynı zamanda bir çevre değişikliği niteliği de taşır. Bunun temel nedeni göç eden nüfusun kökenini oluşturan, başta kırsal çevre olmak üzere geleneksel çevre ile kent arasındaki köklü yapı farklılığıdır.

Kentleşmeye eşlik eden çevre değişikliği, sadece köy kökenliler için değil, yerel kent ve kasabalardan gelenler için de söz konusudur. Köyler veya kırsal kasabalar kadar olmasa bile bu yerel kent yerleşmelerinin de yapısal özellikleri ile, nüfusun yöneldiği kentten önemli ayrımlar gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle kentleşmeyi, temelini farklı çevrelerde bulan bir "*toplumsal değişme*" olayı olarak kabul etmek mümkündür¹³⁴.

Kentleşme, birbirinden anlamlı ayrımlar gösteren bir süreci ifade etmektedir. Tıpkı göçten önce olduğu gibi göçten sonra da nüfus, kent içinde sürekli olarak yerleşinceye kadar bir yer değiştirme süreci geçirmektedir. Kente göç ile başlayan nüfus devriminin kentin belirli bir kesiminde kararlılık kazanmasına kadar süregelen bu aşamaya "*kentlileşme*" adı verilmektedir¹³⁵. Bu süreç içinde yeni kentliler, değişik evrelerden geçerek kentin sürekli yerlileri haline gelmektedirler.

Diğer yandan kentleşme, genel çizgileriyle geleneksel topluluklardan çağdaş kent topluluğuna geçiş sürecinin de bir ifadesidir. Yani kentleşmenin en belirgin özelliği bir toplumsal değişme olayı olmasıdır. Nüfus, gelenekçi bir yapının egemen olduğu kesimlerden çağdaş örgütlenmenin belirlediği bir kent merkezine yerleşmektedir.

¹³⁴ Yakut SENCER; *Türkiye'de Kentleşme*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979, s. 261.

¹³⁵ SENCER; a.g.e., s. 292.

Böylelikle yeni kentliler, yeni çevreleri ile uyumlu ilişkiler geliştirmek zorunda kalmaktadırlar. Söz konusu çevreler arasındaki derin farklılaşma, kentleşme sürecinin kısa sürede ve kolaylıkla tamamlanmasına engel olmaktadır.

Türk toplumu hızlı kentleşmenin getirdiği bir kültür şoku yaşamaktadır. Kırsal alanlardan büyük kentlere göçen milyonlarca kişi için, kırsal kültür işlevini kaybetmektedir. Ancak bu kişiler kentsel kültürü de yeterince benimseyememektedirler. Ortaya çıkan bu "*kültür boşluğu*", hızla oluşan bir "*kuralsızlık*" doğurmakta, toplumsal, ekonomik ve siyasal yaşamımızda ortaya çıkan "*anarşi*"nin temeli olabilmektedir¹³⁶.

Kentleşme ile ortaya çıkan kültür boşluğunu ortadan kaldırmak ve geleneksel topluluktan kent çevresine geçişi sağlamak amacı ile yeni kentliler, değişik yöntemlerle kent koşulları içinde geleneksel toplumun bazı ilişki biçimlerini ve davranış kalıplarını geliştirme eğilimi göstermektedirler. Bu geçiş mekanizmaları ile aşamalı bir şekilde kentle uyum sağlanmakta ve geleneksel toplulukla kent arasında bir köprü kurmak suretiyle kentle bütünleşmeye ulaşılmaktadır¹³⁷.

Özellikle büyük kentler için daha yoğunluklu olarak gözlenen kentleşme ve kentleşme süreçlerinin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması için söz konusu kentin yerel yönetim birimlerine de önemli görevler düşmektedir. Hiç kuşkusuz büyük kent yönetimleri, bu alanda sorumluluk sahibi durumundaki yönetim birimlerinin en başında gelmektedir. Kente uyumsuzluk ya da kentleşememe sorununun yanısıra hem varolan kentlilerin, hem de kent nüfusuna henüz katılmış yeni kentlilerin istihdam sorunlarının çözümü, onların kentsel uğraşlara, mesleklere yönlendirilmesi ve bu amaçla eğitilmeleri gibi hizmetler de büyük kent belediye yönetimlerinin önünde birer görev olarak durmaktadır.

B. BELEDİYELERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YASAL DAYANAĞI

1. 1930 Tarihli ve 1580 Sayılı Belediye Kanunu

1580 sayılı yasa belediyelerin görevlerini 15. maddesinde ayrı ayrı belirtmiştir. Bu görevlerden eğitim ve kültüre ilişkin olanları şöyle sıralanabilir:

- "*Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koruları yetiştirmek, bunları korumak ve işlemek*" (md. 15, fk. 33.),

¹³⁶ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; Program, Uygulama Politikaları, Ankara, Mart 1991, s. 185.

¹³⁷ SENCER; a.g.e., s. 520.

• "Fakir ailelerin ikiz çocuklarına alelumum öksüz, fakir, kimsesiz çocuklara para, hekim, ilaç, yeme, içme, giyme, barınma, tahsil, terbiye cihazlarından yardım etmek, fakir hastalara meccanen (karşılıksız) bakmak, ilaç vermek, fakir cenazelerini meccanen kaldırmak, alil, işten aciz olup da bakacak kimsesi olmayanlara bakmak" (md. 15, fk. 34.),

• "Belediye tiyatrosu, sineması, belediye oteli ve gazinosu, halk müzeleri ve hayvanat ve nebatat bahçeleri yapmak ve idame etmek ve yaptırıp işletmek" (md. 15, fk. 59.),

• "Zabıtai belediye memuru, belediye fen memuru, yapı kalfası ve yapıcı ve muhtelif meslek ustaları gibi beldenin ve belediye idaresinin muhtaç olduğu meslekler erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dershaneleri ve ikmal ve çırak, ev kadını mektepleri açmak ve idare etmek" (md. 15, fk. 72.).

Bu görevlerden 33 ve 34'üncü fıkralarda belirtilenler zorunlu nitelikli, 59 ve 72'nci fıkralarda yer alanlar ise isteğe bağlı olan görevlerdir.

2. 1984 Tarihli ve 3030 Sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun

Büyük kent belediyelerini konu alan 3030 sayılı yasa da bu belediyelere eğitim ve kültürle ilgili görevler vermektedir. Ancak bu konuda pek detaya girilmemiştir. Söz konusu yasanın 6. maddesinin "f" fıkrasında eğitim ve kültürle ilgili olarak yeşil alanlar, parklar, bahçeler oluşturmak, spor, eğlence ve dinlenme yerleri kurmak gibi görevler arasında "toplumsal ve kültürel hizmetler sağlamak" gibi dolaylı olarak bir değinme yapmakla yetinilmiştir.

Büyük kent ilçe belediyeleri de 1580 sayılı yasa ile belediyelere verilmiş olan ve yukarıda sayılan görevleri yerine getirmekle yükümlü bulunmaktadır.

C. TÜRKİYE'DEKİ BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN YÜRÜTTÜĞÜ EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİ

Türkiye'de büyük kent belediyeleri, hemşehrilerinin kent kültürünü benimsemelerini sağlamak, kültür ve sanat alanındaki ihtiyaçlarını karşılamak, istihdam sorunlarına çözüm bulmak, yerel demokrasi kültürünü geliştirmek ve yerel halkın eğitim düzeylerini artırmak gibi amaçlara yönelik olarak çeşitli hizmetler yürütmektedirler. Bu hizmetleri 3 ana başlıkta toplamak mümkündür:

1. Halk Eğitimi Hizmetleri,
2. Kültür ve Sanat Alanındaki Hizmetler,
3. Örgün Eğitim ve Öğretime Yönelik Hizmetler.

1. Halk Eğitimi Hizmetleri

Halk eğitimi, genel olarak örgün eğitim olanağından yoksun kalan kişilere (çiftçiler, işçiler, küçük esnaf vb.) hem kendi işlerinde hem de ulusal kalkınmada yararlı olabilecek bilgi ve becerileri kazandırma işi olarak tanımlanmaktadır. Bununla beraber kimi eğitimcilere göre halk eğitimi, örgün eğitim alma olanağı bulunmayanlara verilen eğitimden, üniversite mezunlarına kadar bütün yetişkinlere en yeni bilgi ve becerileri kazandırmak için girişilen her türlü çalışmayı kapsamaktadır¹³⁸.

Kırsal alandan gelerek kent hayatına başlayan kişilerin kentsel yaşama uyum sağlamada karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik olarak büyük kent belediyelerinin yürüttüğü eğitim hizmetlerinin en önemlisi halk eğitimi hizmetleridir. Bu kişilerin kentsel mesleklere yönlendirilmeleri, eğitilmeleri, istihdam olanaklarının geliştirilmesi, kentle bütünleştirilmeleri, köylülükten kentliliğe geçiş yapabilmeleri, kısaca kent kültürünü benimsemeleri, özümsemeleri ve yaşama geçirmeleri için halk eğitimi etkinliklerine zorunluluk bulunmaktadır¹³⁹.

Kısa adı "TULA" olan Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği, çeşitli ülkeleri kapsayan bir araştırmada, halk eğitiminin yerel yönetimleri doğrudan ilgilendiren bir etkinlik alanı olduğunu vurgulamıştır. Halk eğitiminin yerel toplumların ihtiyaçlarına dayalı olarak yürütülmesi gerektiğine göre yerel yönetimlere bu konuda önemli görevler düşmektedir. Gerçekten de yerel nitelikli eğitim sorunlarıyla ilgili en doğru ve en yerinde kararları alabilecek kuruluş oradaki yerel yönetim birimidir. Yerel yönetimler merkezi yönetim tarafından çıkarılan yasaların belirlediği sınırlar çerçevesinde halk eğitimi etkinliklerinde bulunabilmektedirler. Bununla beraber halk eğitimi sadece yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmış değildir. Merkezi yönetimin de, hükümet dışı gönüllü kuruluşların da bu konuda yürüteceği çeşitli halk eğitimi etkinlikleri bulunmaktadır. Burada önemli olan, yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin halk eğitimi kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile uyumlu bir işbirliğini sağlamada eşgüdüm görevi yüklenmesidir¹⁴⁰.

Türkiye'de büyük kent belediyelerinin halk eğitimi alanında yürüttüğü hizmetlerin başlıcaları şunlardır:

- 0-6 yaş kümesindeki çocuklar için okul öncesi eğitim ve bakım etkinliklerinin düzenlenmesi.

¹³⁸ Yahya Kemal KAYA; "Kalkınma Planlarında Halk Eğitimi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 17, S. 2, Haziran 1984, s. 87.

¹³⁹ Cevat GERAY; "Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 6, Kasım 1994, s. 3-4.

¹⁴⁰ GERAY; a.g.m., s. 4.

Çocukları ilkökul öncesi okula hazırlayan, onların bedensel ve ruhsal gelişmelerine yardımcı olan anaokulları, kreşler ve anasınıflarının açılması çocuklar için son derece yararlı olmaktadır¹⁴¹.

- Bayanlar için biçki, dikiş, nakış, halıcılık gibi el sanatları kurslarının açılması.
- Okuma yazma kurslarının açılması.
- Halkın bilgi ve becerisini artırmak, meslek edinmelerine yardımcı olmak amacıyla bağcılık, demircilik, elektronik cihaz (radyo, TV, video, teyp gibi) tamirciliği, bilgisayar kullanımı ve programcılığı, ciltçilik, aşçılık gibi alanlarda kursların verilmesi.
- Yerel halkın sağlıklarını korumak, sağlık sorunlarını çözmek ve bu sorunların ortaya çıkışını önlemek amacıyla sağlık eğitimi alanında (ana-çocuk sağlığı eğitimi, trafik eğitimi, aile planlaması eğitimi vb.) toplantılar, seminerler ve kurslar düzenlenmesi, bu konularda çeşitli okullarla işbirliği yapılması.

Kimi büyük kent belediyelerinin sağlık işlerinden sorumlu birimleri, düzenledikleri bilimsel toplantılarla (Fırın Üreticileri Eğitim Semineri, Gıda Denetçileri Eğitim Semineri ve Hazır Yemek Üreticileri Eğitim Semineri gibi) hem üreticileri hem de tüketici durumundaki yerel halkı sağlıklı yaşam konusunda bilgilendirmektedir.

2. Kültür ve Sanat Alanındaki Hizmetler,

Ülkemizde büyük kent belediyelerinin kültür ve sanat alanında gerçekleştirdiği hizmetlerden birkaçı şöyle sıralanabilir:

- Yerel halka, gençlere ve çocuklara yönelik olarak kültür ve sanat şenlikleri, festivaller ve fuarlar düzenlenmesi.

Etkinlikler kapsamında çeşitli müzik topluluklarının konser ve gösterileri, film gösterimleri, sergiler ve yarışmalar düzenlenmekte, böylece yerel halkı sanatsal ve kültürel yönden geliştirmenin yanı sıra, yerel yönetimlerle halk arasında kaynaşma sağlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca büyük kent belediyeleri şenlikler ve festivaller içerisinde ya da dışında çeşitli bilimsel etkinlikler, meslek ve beceri kursları düzenleyerek halkın bilgi, beceri ve kültür düzeylerinin artırılması için çaba harcanmaktadır.

- Tiyatro, halk oyunları ve diğer gösteri ve dinleti sanatları ile ilgili birimlerin oluşturulması ve temsiller verilmesi.

Büyük kent belediyelerin, kendi bünyelerinde kent orkestrası, Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve Türk Tasavvuf Müziği toplulukları oluşturması, Gençlik Korosu ve Çocuk Korosu kurmaları bu kapsamda değerlendirilebilir. Oluşturulan gruplar, kent

¹⁴¹ Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü; **Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Yerel Yönetimler ...**, s. 169.

içinde ve dışında organize edilen çeşitli etkinliklerde konserler ve gösteriler düzenleyerek izleyicilerle buluşmaktadırlar.

- Kent içinde gezici ve sabit kütüphanelerin, kitaplıkların ve okuma salonlarının oluşturulması, kent müzelerinin ve ören yerlerinin açılması.

- Yetişkinlere, gençlere ve çocuklara yönelik değişik türlerde kitaplar, dergiler ve broşürlerin yayınlanması.

Bu bağlamda büyük kentin tarihi, turistik ve kültürel değerlerini yerli ve yabancı ziyaretçilere tanıtmak amacıyla hazırlanan kitaplar, haritalar, broşürler ve sesli-görüntülü yayınlar da büyük kent belediyelerinin önemli kültürel hizmetleri arasında yer almaktadır.

- Belediye toplum ve kültür evleri açmak suretiyle eğitsel ve kültürel etkinliklerin özendirilmesi.

- Büyük kent belediyesi hizmetlerini halka anlatmak, yerel tüketicileri korumak ve kent içindeki kültürel ve sanatsal etkinlikler konusunda halkı bilgilendirmek gibi amaçlarla süreli bültenler (Hizmet Bülteni, Tüketici Bülteni, Kültür ve Sanat Bülteni vb.) yayınlanması.

- Ulusal ve uluslararası kültürel ve bilimsel toplantıların (panel, konferans, sempozyum, söyleşi vb.) düzenlenmesi.

- Kültür ve sanat alanında sergilerin (fotoğraf, resim, hat, ebru, heykel, gravür vb.) düzenlenmesi.

- Sanat ve kültürle ilgili çeşitli yarışmalar düzenleyerek derece alanların ödüllendirilmesi.

- Kültür, sanat, edebiyat, siyaset, tarih, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda önemli izler bırakmış kişiliklerle ilgili anma programlarının düzenlenmesi.

Programlar kapsamında söz konusu kişiliklerle ilgili fotoğraflar, kitaplar ve müzik eserleri gibi yayınlar (kendisine ait ve hakkında yayınlanan) sergilenmekte, yapılan toplantılarla bu kişilerin yerel halk tarafından yeterince tanınmaları sağlanmaya çalışılmaktadır.

- Büyük kent belediyesine ait kültür merkezlerinde ve salonlarda amatör ve profesyonel sanat topluluklarına gösteri yapma olanağının tanınması, bazı günlerde çalışma yapmaları konusunda kolaylık sağlanması.

3. Örgün Eğitim ve Öğretime Yönelik Hizmetler,

Örgün eğitim, yalnızca okullarda yapılan, belli bir diplomaya götüren, düzenli, sıralı, içeriği ve programı önceden belirlenmiş bir eğitim sürecini ifade etmektedir. Örgün eğitimde, halk eğitiminden farklı olarak ancak belli özellikleri taşıyan öğrencilere açık

olan, süreleri önceden bilinen ve mutlaka okula gitmeyi gerektiren bir eğitim söz konusudur¹⁴².

Türkiye'de büyük kent belediyeleri tarafından eğitim ve kültür hizmetleri yürütülen hizmetler içinde yer alan ve örgün eğitim ve öğretime destek niteliği taşıyan hizmetlerden bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Kent içindeki okullarda okuyan öğrenciler için ucuz kitap ve kırtasiye sağlanması, ekonomik düzeyi düşük durumdaki öğrencilere bu malzemelerin ücretsiz olarak dağıtılması.

- Gazete, kağıt toplama ve bağış kampanyaları düzenleyerek çocuklar için kitaplar, dergiler bastırılması ve defterler yaptırılması.

- Tüm eğitim kademelerindeki başarılı öğrencilere (ilk, orta, lise, lisans ve lisans üstü) teşvik amaçlı eğitim yardımlarında bulunulması.

Bunların dışında kimi büyük kent belediyelerinde öğrenci velisi durumunda olan belediye çalışanlarına "*eğitime katkı*" niteliğinde yardım yapılmaktadır.

- İlk ve orta dereceli okulların bahçe düzenlemelerinin, okul alanı içinde ve çevresindeki yollarda asfaltlama ve bahçe duvarlarını yapma çalışmalarının gerçekleştirilmesi.

- Bazı önemli gün ve haftalarda (Öğretmenler Günü, ÖSYM, Anadolu ve Fen liseleri giriş sınavlarının olduğu günler vb.) öğretmen ve öğrencilere ücretsiz kent içi ulaşım olanağının sağlanması.

- Büyük kent sınırları içinde bulunan ilk ve orta dereceli okullara ek bina yapımı, boya, badana, onarım gibi işlerde olanaklar ölçüsünde yardımcı olunması.

V. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETLERİNİN YÜRÜTÜLMESİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Eğitim ve kültür alanında sunulan büyük kent belediyeleri hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde gerçekleşmesi, yerel halkın çoğunluğu tarafından benimsenmesi ve destek görmesi için, örgütsel ve çevresel faktörlerin hizmetlerin yürütülmesine uygun bir ortam sağlaması gerekmektedir.

Ülkemizde büyük kent belediyeleri eğitim ve kültür hizmetlerini yürütürken çeşitli örgütsel ve örgüt dışı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Belediyelerin

¹⁴² Cevat GERAY, Can HAMAMCI; **Belediyecilik Eğitimi**, Türk Belediyecilik Derneği Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Araştırma Dizisi: 2, Ankara, 1994. s. 83.

çalışmalarını sınırlayan ve hatta engelleyen bu sorunlardan başlıcaları aşağıda sıralanmaktadır¹⁴³:

- Belediyelerin kültür ve eğitimle ilgili çalışmaları yeterli düzeyde değildir.

Yetersizlik özellikle personel açısından kendisini göstermektedir. Deneyimli, kalifiye personel sayısındaki yetersizlik, yeni kadrolara ihtiyaç duyulması, kadro tekliflerinin bürokratik engellerle karşılaşması gibi nedenler, bu hizmetlerdeki başarıyı büyük ölçüde güçleştirmektedir.

Hizmet içi eğitim ve seminer ihtiyacı da belediyelerin hizmet başarısını etkileyen diğer bir faktördür. Bilindiği gibi hizmet içi eğitim, özel ya da kamusal işyerlerinde ücretli veya aylıklı olarak çalışanların görevlerinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlarını geliştirmek amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerini ifade etmektedir.

Ülkemizde belediye hizmetlerinin daha iyi yürütülmesi amacına yönelik olarak belediyeçilik eğitimi veren çok az sayıda kurum bulunmaktadır¹⁴⁴. Ayrıca verilen eğitimin de zabıta, saymanlık ve özlük işleri gibi alanlarla sınırlı kaldığı söylenebilir. Özellikle eğitim ve kültür hizmetleri konusunda bir hizmet içi eğitim kurumunun yokluğu, bu hizmetlerdeki etkinsizliğin önemli nedenlerindendir.

- Örgün öğretim kurumları ile yeterli işbirliği sağlanamamaktadır.

Bu konuda idari engellerin de çıkarıldığı görülmektedir. Kimi okullarda yoksul öğrencilere belediyelerin yardım talebinin geri çevirilmesi, üniversiteye hazırlık kursları açılmasının önlenmesi gibi olaylar bu duruma birer örnek oluşturmaktadır.

- Belediyelerin geleneklere ve yasalara dayanarak giriştikleri çeşitli etkinlikler, mülki yönetim amirleri tarafından "*Toplantı ve Yürüyüş Yasası*" kapsamına sokulmak suretiyle yasaklanabilmektedir.

- Yerel halk tarafından belediyelerin öncelikli olarak daha çok, temizlik, yol, su, kanalizasyon, zabıta gibi alanlarda hizmet vermesi gerektiği düşünülmektedir.

Eğitim ve kültür hizmetlerine eğilimin kaynak ve zaman kaybına neden olacağı ve bu hizmetlerle ilgilenilmemesi gerektiği fikri de birçok kişi tarafından savunulmaktadır. Bu fikrin ağır bastığı durumlarda eğitim ve kültür hizmetleri ile ilgili çalışmalar başarılı olamamaktadır.

- Televizyon ve radyoya ilişkin yasal düzenlemeler, belediyelerin yerel halkla çağdaş düzeyde kitlesel iletişim kurmasını yasaklayıcı kurallar içermektedir.

- Eğitim ve kültür hizmetlerinin planlanma ve uygulanma aşamalarında halkın katılımı gözardı edilebilmekte, yerel halkın talepleri ve bu alanlarda yürütülen hizmetler karşısındaki tutumu yeterince önemsenmemektedir.

¹⁴³ GERAY; a.g.m., s. 10-11.

¹⁴⁴ GERAY ve HAMAMCI; a.g.e., s. 11.

• Belediye yöneticilerinin eğitim ve kültür konusuna bakış açıları ve yaklaşımları, temel bir eğitim ve kültür politikasına bağlanmış değildir.

Söz konusu sorunun en temel nedenlerinden biri, bu yöneticilerin mensup oldukları siyasal partilerde birbirinden farklı politikalar üretiliyor olmasıdır. Sonuç olarak da her yönetim değişikliğinde eğitim ve kültür hizmetleri, içerik ve verilen önem bakımından farklılıklar göstermektedir.

• Eğitim ve kültür hizmetlerinde kimi zamanlar, yerel halka değil de dışarıdan gelenlere yönelinmektedir.

En iyi örnekleri turizm sektörünün yoğunluk kazandığı bölgelerdeki belediyelerde görülen bu sorun, bir yandan halk ile yönetim arasındaki dayanışmayı azaltmakta, diğer yandan da yerel halkı kültürel bir iç çatışmayla karşı karşıya bırakmaktadır.

• Belediye bütçelerinde eğitim ve kültür hizmetlerine ayrılan paylar oldukça düşük düzeydedir.

Altyapı ve imar hizmetlerine daha fazla ilgi gösteren büyük kent belediyeleri eğitim ve kültür hizmetlerine pek öncelik tanımamaktadırlar. Bu durum da hizmetlerin yeterli miktarda ve kalitede sunulmasını engellemektedir.

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yaptırılan ve büyük kent yönetimlerini konu alan bir araştırmanın sonuçları, büyük kent belediyesi yönetimlerinin hangi tür hizmetlere daha çok öncelik verdiği konusunda aydınlatıcı bilgiler içermektedir.

ÇİZELGE 4. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN HİZMET ÖNCELİKLERİ

ÖNCELİK SIRASI	İSTANBUL	İZMİR	BURSA	KAYSERİ
1	Altyapı	İmar	İmar	İmar
2	İmar	Çevre	Altyapı	Altyapı
3	Çevre	Gıda	Gıda	Çevre
4	Gıda	Zabıta	YSSKH	YSSKH
5	Zabıta	İtfaiye	Çevre	Gıda
6	Hal Mezbaha	YSSKH	Zabıta	İtfaiye
7	İtfaiye	Hal Mezbaha	İtfaiye	Hal Mezbaha
8	YSSKH	Mezarlık	Hal Mezbaha	Mezarlık
9	Mezarlık	Altyapı	Mezarlık	Zabıta

YSSKH: Yeşil Sahalar ve Sosyo-Kültürel Hizmetler

KAYNAK: Güngör ERDÜMLÜ, Büyük Şehir Belediyesi Araştırması, DPT Yayını, Ankara, 1993, s. 90-91.

Çizelge 4’de de görüldüğü gibi “yeşil sahalara ve sosyo-kültürel hizmetler”, büyük kent belediyeleri yönetimlerinin hizmet önceliği sıralamasında alt sıralarda bulunmaktadır. Kaldı ki eğitim ve kültür hizmetleri söz konusu hizmetlerin ancak belirli

bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun yanında altyapı, imar, çevre sağlığı ve gıda hijyeni hizmetleri bu yönetimlerin öncelikli hizmetleri arasında yer almaktadır.

Eğitim ve kùltür hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan ve yukarıda bir kısmı sıralanan sorunların tümünün kısa dönemde çözülebileceğini beklemek hayalcilik olacaktır. Ancak alınacak kimi tedbirlerle bu sorunların önemli bir kısmının giderilmesi mümkündür.

Çeşitli yasal düzenlemeler yoluyla belediyelerin hareket kabiliyetlerinin artırılması, onların yönetsel ve mali olanaklarının güçlendirilmesi, eğitim ve kùltürün önemi konusunda hem yerel halkın hem de yöneticilerin yeterince bilinçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesi ilk akla gelen çözüm yolları arasında sayılabilir.

Kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde üretilmesi ve dengeli olarak paylaştırılması; ister ÷lke düzeyinde, ister yerel düzeyde olsun demokrasinin tüm kurum ve kuralları ile işletilebilme derecesi ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle yerel demokrasiyi ve onun temel ilkelerini incelemek, yerel demokrasiyi geliştiren ve engelleyen etkenler hakkında bilgi edinmek çalışmamıza bir altyapı hazırlama açısından bir gereklilik olarak ortadadır. Ayrıca son yıllarda sıkça sözü edilen “yozlaşma” kavramının; nedenleri, türleri ve çözüm önerileri ile birlikte ele alınması da, bu kavramın “*Büyük Kent Belediyelerinin Eğitim ve Kùltür Hizmetlerine Siyasal İdeolojilerin Yansıması*” konusu ile ilişkisini değerlendirebilmek bakımından önem kazanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL DEMOKRASİ, YÖNETSEL-SİYASAL YOZLAŞMA VE AHLAK

BİRİNCİ KISIM

YEREL YÖNETİMLERDE TEMEL HİZMET İLKELERİ VE YEREL ÖZERKLİK

I. YEREL DEMOKRASİ İLKELERİ

Yerel yönetimler vatandaşa en yakın durumda olan en alt düzeydeki yönetim birimleridir. İnsan ihtiyaçlarının çok ve çeşitli olması, yerel halkın müşterek ihtiyaçlarını karşılamak görevi ile yükümlü bu yönetim birimlerinin hizmetlerinin de çeşitli ve karmaşık olmasına neden olmaktadır. Ayrıca ülke düzeyindeki ekonomik ve sosyal sorunlar da yerel yönetimlerin işleyişini etkilemektedir. İşsizlik, düzensiz kentleşme, göçmen işçiler, yaşlı ve yoksul sayısındaki artış, çevre kirliliği, konut sorunu gibi konularla ilgili olarak yerel halk bu yönetimlerden sürekli olarak yeterli ve kaliteli hizmet beklemektedir.

Sınırlı olanaklara ve yetkilere sahip yerel yönetimler, hizmetlerini yürütürken birtakım temel ilkeleri gözeterek çalışmalarını bu ilkeler ışığında yürütmek zorundadırlar. Aşağıda ele alınan ilkelere uyulması; yerel yönetimlerin hizmetteki başarılarının, yerel halk karşısındaki meşruiyetlerinin, güvenilirlik düzeylerinin ve halkın desteğinin kazanılmasının temel ön koşulu olarak kabul edilebilir.

A. DEMOKRATİK DAVRANIŞ İLKESİ

Yerel yönetimler ile demokrasi arasındaki ilişki siyaset bilimcilerin sürekli ilgisini çeken konulardan biri olmuştur. Bu ilişkinin temel dayanağı “*kendi kendini yönetme*

ilkesi”dir. Kendi kendini yönetme ilkesi katılmayı da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla demokrasinin işlerlik kazanması ve sürdürülmesi daha çok, halk katılımının artırılması ile mümkün olabilmektedir¹.

Bireyin devlet karşısındaki güçsüzlüğü, özellikle azgelişmiş ülkelerde bireyin devletten korkmasına, ona karşı yabancılaşmasına ve depolitizasyonuna neden olmaktadır. Bu noktada yerel düzeyde gerçekleştirilebilecek halk katılımı, söz konusu sakıncaların ortadan kaldırılmasına yardımcı olabilir². Yerel yönetimlere, yerel halkın demokrasi bilincinin geliştirilmesi ve onların yönetime katılımlarının sağlanması açısından büyük görevler düşmektedir.

Vatandaşın demokratik ilkelere ve davranışlara olan alışkanlıkları, daha çok yerel yönetimler aracılığıyla kazanılmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlere demokratik terbiye kuruluşları denilmektedir. Yerel sorunları, olgun insan davranışları çerçevesinde tartışmak ve birbirlerinin görüşlerine karşı hoşgörülü davranmak, tartışmalar sonucunda ulaşılan kararlara saygı göstermek, daha çok buralarda öğrenilmektedir. Demokrasi alanında, yerel düzeyde başarılı olunduğu takdirde ülke düzeyinde de başarı beklenebilir. Yine yerel düzeyde kavgasız ve gürültüsüz bir şekilde yönetici adayları arasında en iyisini seçmeyi öğrenen vatandaşlar, ulusal düzeydeki temsilcilerini de aynı duyarlılıkla seçme olanağını bulabilirler.

Yerel meclisler, yöneticilerin küçük yerleşim birimlerinde yaşayan vatandaşlarla karşılıklı etkileşim içinde bulunmasını sağlayan en iyi araçlardır. Buralardaki seçilmiş temsilciler, yerel halkın isteklerine kulak vermek ve bu istekleri değerlendirmek zorundadırlar. Bu demokratik alışkanlık ve yöntem çok iyi bir şekilde işletilebilirse, ulusal meclislerin başarısına da katkı sağlayacak ve onlar için iyi birer örnek oluşturacaklardır³.

Yerel demokrasinin geliştirilmesinde en önemli ölçüt, yerel halkın yerel nitelikteki kararların oluşumuna yaptığı katkının derecesidir. Bu katkı ne kadar fazla ise, yerel demokrasinin o oranda gelişmiş olduğu söylenebilir.

Yerel yönetimlerde demokratik davranış ilkesinin yeterince egemen kılınabilmesi için yapılması gereken çalışmalardan en önemlileri şöyle sıralanabilir⁴:

- Belediyelerde referandum yönteminin uygulanması,

¹ Kemal GÖRMEZ; “Mahalli İdareler ve Demokrasi”, GÜ İİBF Dergisi, C. 3, S. 1-2, Yıl: 1987, s. 133-134.

² GÖRMEZ; a.g.m., s. 134.

³ Nuri TORTOP; “Demokratik Mahalli İdare Anlayışının İlkeleri”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C. 1, S. 3, Mayıs 1992, s. 3.

⁴ Firuz Demir YAŞAMIŞ; “Belediye Reformu”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C. 2, S. 2, Mart 1993, s. 19-20.

- Belediyelerin kendi televizyon ve radyo istasyonlarını kurabilmeleri,
- Yerel halkın yönetime ait karar organlarında, karar alma sürecine daha etkili bir şekilde katılabilmeleri,
- Belediye meclisinin mahalle esasına göre oluşturulmasının ve mahallelerin mecliste nispi temsil ilkesine uygun olarak temsil edilmesinin, temel temsil ilkesi olarak benimsenmesi.

B. ETKİNLİK VE VERİMLİLİK İLKESİ

Yerel yönetimlerin önemi, genel olarak hizmetlerdeki başarıları ile anlam kazanmaktadır. Hizmetlerdeki başarı da daha çok yerel halkın ortak ihtiyaçlarının en etkili ve verimli bir şekilde üretilip üretilmediği ile yakından ilgilidir. Bu nedenle yerel yönetimler çalışmalarında modern yöntemlerden yararlanmak zorundadırlar. Özellikle bu zorunluluk, personel istihdamında kendisini göstermektedir.

Yönetimler, hizmetin gerektirdiği niteliklerle donatılmış, yetenekli ve üretken personeller istihdam etmelidirler. Yönetimdeki başarı iyi, çalışan, nesnel kurallara göre hareket eden personele bağlıdır. Yerel yönetimlerin etkin ve verimli hizmet üretmeleri, ancak nitelikli ve yetenekli elemanlar sayesinde mümkün olabilmektedir⁵.

Etkin belediyecilik anlayışı, bir bakıma kentte yaşayan tüm insanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde bir hizmet ağı kurmayı düşünmekten geçmektedir. Belediyeler solunacak havanın temizlenmesinden hemşehrisinin mezar yerini hazırlamaya kadar, diğer bir deyişle yerel halkın beşikten mezara kadar olan tüm yaşam sürecinde hizmet etmektedirler. Ancak bu düşünce doğrultusunda hareket eden yerel yönetim etkin bir belediyecilik yapabilir.

Belediyeler, şehrin suyunu, kanalını, kaldırımını, yolunu, yeşil alanını, parkını, trafik akışını, havasının temizliğini, insanların kültürel ve sanatsal ihtiyaçlarını, kısacası sosyal bir insanın tüm ihtiyaçlarını gidermekle yükümlüdürler⁶. Tüm bu yükümlülüklerin gerçekleştirilmesi için belediyelerin olanaklarının söz konusu ihtiyaçları karşılayacak yeterlilikte olması gerekmektedir. Etkin bir belediyeciliğin ön koşulları arasında ilk akla gelenlerden biri de mali olanaklardır. Yerel yönetimlere yeterli mali desteğin sağlanmaması ya da kaynak sağlama konusunda mali özerkliğin tanınmaması, belediyelerin hem etkin ve verimli hizmet sunmasını önlemekte, hem de onları merkezi yönetime muhtaç halde bırakmaktadır.

⁵ TORTOP; a.g.m., s. 4.

⁶ Mehmet Ali BOZKINA; "Taban Demokrasisi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 1, S. 6, Kasım 1992, s. 57.

C. SOSYAL ADALET İLKESİ

Yerel yönetimler, insan haklarına saygılığın yerel düzeydeki güvencesi olarak görülmektedirler. Bu nedenle yerel yönetimlerin bölgelerindeki hiçbir insana ikinci sınıf vatandaş gözüyle bakmaması asli bir gerekliliktir. Belediye sınırları içinde, vatandaşlar arasında birlik ve dayanışma ruhunun, ve aynı bölgede yaşıyor olmalarından dolayı, birbirleri ile kaynaşma duygusunun yaratılmasına ve geliştirilmesine belediye yönetimleri tarafından büyük önem verilmesi gerekmektedir⁷. Yerel halk arasında her türlü ayırıcı işlemlerden kaçınarak, o bölgede yaşayan insanların karşılıklı yardımlaşma ve yardımsever duygular içinde, beldelerini geliştirme çabası içine girmelerini sağlamak yerel yönetimlerin temel amacı olmalıdır. Ayrıca beldeyi huzur ve güvenliğe kavuşturmak ve bu konudaki gerekli tedbirleri almak da yerel yönetimlerce amaç edinilmesi gereken konulardandır.

Dünya yüzeyinde 900 milyon insan tam bir yoksulluk içinde yaşamaktadır. Aynı eğilimin sürmesi durumunda, 20. yüzyılın sonunda 1 milyardan fazla insanın susuz ve her türlü sağlık koşullarından yoksun bir şekilde temiz olmayan yerlerde yaşayacakları tahmin edilmektedir⁸. Ülkemizin de kimi az gelişmiş yörelerinde ve büyük kentlerin gecekondü bölgelerinde de normal yaşam koşullarının oldukça altında bir yaşam sürmekte olan, her türlü barınma, istihdam, sağlık ve sosyal güvenlik gibi olanaklardan yoksun insanların yaşadığı bilinmektedir. Bu bölgelerde sosyal refahın sağlanmasında, halkın insanlık onuruna yaraşır bir yaşam düzeyine çıkarılmasında, merkezi yönetimin olduğu kadar yerel yönetimlerin de önemli görevleri bulunmaktadır.

Her türlü ideolojik saplantının dışında, bu şekilde kötü yaşam koşulları altındaki insanların aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın durumlarının düzeltilmesi, onların ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarının gereği gibi karşılanması için, yerel yönetimler büyük gayret göstermek zorundadırlar.

D. AÇIKLIK (SAYDAMLIK-ŞEFFAFLIK) İLKESİ

Açıklık kavramı aslında katılım ve halk denetimi kavramları ile içiçe bulunmaktadır. Örneğin yönetimin karar verme ve uygulama süreçlerinde ne kadar açıklık sağlanırsa, kuşkusuz halkın denetimi de aynı oranda daha etkili nitelikler kazanacaktır. Ya da katılımı ilgili bütün yol ve yöntemler, açıklığı da beraberinde getirecektir. Halkın belediyeyi daha yakından ve titizlikle denetleme istekleri, sonunda açıklığı ve katılımı zorlayacak ve belediyeleri bu yönde girişimleri gerçekleştirmeye

⁷ TORTOP; a.g.m., s. 4.

⁸ TORTOP; a.g.m., s. 5.

itecektir⁹. Açıklık, katılım ve denetim araçlarından en yüksek oranda yararlanmanın ön koşulu, belediyede nelerin olup bittiği konusunda kentlilerin sistemli bir biçimde bilgi sahibi kılınmalarıdır.

Halkın bilgilendirilmesi için, belediyeden yerel halka doğru işleyecek olan bilgi akımında iki yol özel önem taşımaktadır. Bunlardan ilki, kentlinin belediyeden bilgi isteme hakkına dayalı olarak sağlanacak bilgi akımıdır. Bu hak bağlamında yerel halk, yasalarla belirlenecek belli sınırlamalar dışında, belediyelerin işlem ve uygulamaları hakkında, bu yönetimlerden bilgi ve belge isteyebilmelidirler.

Belediye çalışmalarına açıklık getirecek, yapılan eylem ve işlemleri gün ışığına çıkaracak bilgi akımı, yerel halkın belediyelerin karar süreçlerine ve uygulamalarına etkili katılımları ve onları bilinçli bir şekilde sorgulayabilmelerinin en önemli ön koşullarından biridir.

Belediye meclisi ve encümen toplantıları, açıklık, katılım ve denetim araçlarının etkili kullanımları bakımından uygun ortamlar yaratmaktadır. Ancak bu amacın gerçekleşmesi için; kentlilere hemşehri girişimi yolu ile meclisi toplantıya çağırabilme olanağının sağlanması, yapılacak toplantıların yer, zaman ve gündemi konusunda onlara duyuruda bulunulması, meclis salonlarında seyircilere yeterli yer ayrılması, meclis tutanaklarının yayınlanması gibi uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir. Ayrıca meclis komisyonlarında uzmanlık bilgilerinden yararlanılabilecek hemşehrilere yer verilmesi de belediyeler açısından yararlı bir yöntem olacaktır. Yine kentliler, girişim yolu ile mecliste kentlerini ve kendilerini ilgilendiren konuların görüşülmesini ve kimi durumlarda halkoyuna gidilmesini talep edebilmelidirler¹⁰.

Bilgi akımındaki ikinci yol ise belediyelerin kendi girişimleri ile halkla ilişkiler tekniklerinden de yararlanarak kentlilere "tanıtım" başlığı altında toplanabilecek bilgileri ulaştırmalarıdır. Bu tür bilgilerin kentlilere ulaştırılması birçok ülkede kimi durumlarda yasalarla zorunlu kılınmıştır. Ülkemizde de imar planları kopyalarının dileyenlere ücreti karşılığında verilmesi, belediye meclisi toplantı tutanak özetlerinin ilan edilmesi gibi bazı bilgi aktarımı örneklerine rastlanmaktadır.

Belediyelerin halka yakınlaştırılması, belediye çalışmalarında açıklık sağlanması, halkın etkin katılımı ve böylece hemşehrilerin belediyelerini daha bilinçli bir şekilde denetlenmesi açısından büyük yararlar sağlayacaktır. Halka yaklaşma çalışmaları, yöneten

⁹ Selçuk YALÇINDAĞ; "Saydam ve Dürüst Belediyecilik", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Ocak 1995, s. 26.

¹⁰ YALÇINDAĞ; a.g.m., s. 26-27.

ve yönetilen ilişkisinde kaynaşmayı ve bütünleşmeyi beraberinde getirecektir. Bu da ortak amaçlara yönelik tüm girişimlerde karşılıklı uyum ve desteği sağlayacaktır.

E. TARAFSIZLIK (YANSIZLIK) İLKESİ

L. BARTHO, "*Politika*" adlı eserinde siyasette başarı kazanmak isteyenlerin bir davaya şiddetle taraftar olmalarının gerektiğini ileri sürmektedir. Ona göre ılımlıların ve tarafsızların siyasal alanda başarılı olmaları pek mümkün değildir¹¹. Bu görüş geniş ölçüde gerçekçi olmakla beraber böyle bir taraftarlığın, aşırı partizanlığa kadar varabileceği ve bunun da toplumsal huzuru olumsuz yönde etkileyebileceği unutulmamalıdır.

Yerel yönetimler ve yöneticileri, bulundukları bölgedeki tüm vatandaşlara eşit hizmet götürmek zorundadırlar. Seçilmiş temsilciler, her ne kadar belli bir siyasal partinin eğiliminde olan seçmenler tarafından saptanmış olsalar da, hizmetlerini bir siyasal tercih yapmaksızın yerel halkın tamamına eşit bir biçimde sunmak durumundadırlar. Böyle bir davranış içinde bulunmak, uzun dönemde kendi yararlarına olacaktır. Tarafsızlık ilkesi gözetilerek yapılan personel seçimi de yine yönetimdeki başarıyı sağlayacak bir etkidir.

Bir yerel yönetim biriminde, partizanca hareketlerde bulunmak, siyasal eğilimlere göre ayırıcı işlemler yapmak, söz konusu kuruluşun itibarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu tür davranışların yansız durumdaki halk tarafından da uygun görülmesi mümkün değildir¹². Hatta aynı siyasal eğilimde olan vatandaşlar bile, ayrımcılık içeren işlemleri, karşı siyasal eğilimden olanları dışlayıcı uygulamaları ve onları hor görücü tutumları onaylamamaktadırlar.

Belediye başkanlarının yerel halk tarafından doğrudan seçilmesi sistemi, etkili bir yönetimi olanaklı kılmaktadır. Bu uygulama belediye başkanlarını çoğu kez sadece kendi siyasal partileri ile değil, diğer siyasal partilerle de yakın ilişkiler kurmaya zorlamaktadır. Çünkü belediye başkanları, başka siyasal partilerin seçmenlerinden de oy alabilme olanağına sahiptirler. Belediyelerin birçoğunda, belediye başkanlarının siyasal partileri ile belediye meclislerine seçilen üye sayısı arasında bir paralellik bulunmamaktadır. Diğer bir ifade ile belediye başkanlarının mensup olduğu siyasal partilerin belediye meclisi içindeki üye sayısı kendilerine yeterli bir çoğunluk sağlamamakta, bu da belediye başkanlarının diğer siyasal partilerin desteğine ihtiyaç duymalarına neden olmaktadır. Bu durum belediye başkanlarını ılımlı ve tarafsız bir yönetim uygulamaya zorlamaktadır.

¹¹ Bülent DAVER; *Siyaset Bilimine Giriş*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s. 22.

¹² TORTOP; a.g.m., s. 4.

Bir beldede belediye başkanlığı seçimleri ile belediye meclisi üyelerinin seçimlerinin, sonuçlar açısından bir paralellik göstermemesi, yerel seçmenlerin tercih ölçütlerindeki farklılığı ortaya koymaktadır. Seçmenler genellikle belediye meclisi üyeliği seçiminde, kendisine yakın hissettiği siyasal partiyi tercih etmekte ve partilerin ülke düzeyinde yürüttükleri politikaları gözönünde bulundurmaktadırlar. Buna karşılık seçmenler belediye başkanlarını seçerken, az da olsa parti sempatisi etken olmakla beraber, büyük ölçüde yerel kaygılarla hareket etmekte ve başkanlığa aday olanların kişisel özelliklerine ve hizmet kapasitelerine önem vermektedirler. Adayın ahlaki yapısı, dürüstlüğü, hizmetteki tarafsızlığı, çalışkanlığı, yetenekleri, yerel sorunlara karşı ilgi ve duyarlılığı yerel halkın tercihinde daha büyük önem taşımaktadır.

Belediye başkanları görevleri sırasında en çok kendi siyasal yandaşları tarafından zorlamalarla karşılaştıklarını, inandıkları ilkelere aykırı önerilerin daha çok kendi taraftarlarından geldiğini ileri sürmektedirler. Hatta karşı siyasal görüşteki üyelerce de tarafsız uygulamalarından dolayı desteklendiklerini belirtmektedirler. Belediye başkanlarının hizmetlerini yürütürken ilke edinecekleri tarafsızlık, ülke çıkarlarının sağlanması ve son dönemlerde sıkça gündeme gelen ve bu çalışmanın ileriki bölümlerinde etraflıca ele alınacak olan "*siyasal yozlaşma*"nın belli alanlarda önlenmesi bakımından son derece sağlıklı bir yol olarak gözükmektedir.

Belediye yönetimlerinde tarafsızlık ilkesinin egemen kılınması; yaşanan siyasal istikrarsızlıkların ve bunun sonucu olarak doğan anarşik ortamın sona ermesi, özlemi duyulan barış ve güvenliğin sağlanması ve karşılıklı olarak görüş ve fikirlere saygının artması yönünden son derece yararlı olacaktır. Yerel kuruluşlar, siyasal olgunluğun gelişmesi, demokratik anlayışın benimsenmesi ve ülke barışına katkı sağlanması açısından önemli temel yönetim kuruluşlarındandır. Bu yönetimlerde gösterilecek başarı, demokratik anlayışın gelişmesinde başarıya ulaşılmasına ve ülke düzeyinde bir yumuşamaya yardımcı olacaktır¹³.

II. YEREL ÖZERKLİK

Türkiye’de yerel yönetimler; yerel halkın, il, belediye ve köy halkının yerel ihtiyaçlarını karşılayan, genel karar organları halk tarafından seçilen kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlardır. Bu özellikleri nedeniyle yerel yönetimlerin merkezi yönetimden ayrı ve bağımsız birtakım hak ve yetkilere ve gelir kaynaklarına sahip olmaları gereği bulunmaktadır. Bu hak ve yetkilerin derecesi büyük ölçüde yerel yönetimlerin "*özerklik*" derecelerinin de bir göstergesi sayılmaktadır.

¹³ TORTOP; a.g.m., s. 5-6.

A. KAVRAM

Bir toplumda demokratik hükümet etmenin sağlanmasında, insan hak ve özgürlüklerinin korunmasında "özerklik" ilkesi, bazı kurumlar için temel bir unsur sayılmakta ve kimi hizmetlerin bu tür özerk kurumlar tarafından yürütülmesinde ülke çıkarları açısından yarar görülmektedir.

Özerklik, merkezden yönetimin ve bürokratik işleyişin sakıncalarını gidermek ya da azaltmak için düşünülen bir yönetim biçimidir. Yetkilerin tek elde toplanması, kararların üst düzeylerde, merkez organları tarafından alınması, yürütmenin gecikmesine neden olmakta ve hizmetleri aksatmaktadır. En azından hizmetler yavaşlamakta, gerçek uzmanların ve işten anlayan kişilerin görüş ve düşüncelerinin yönetime yansması ve isabetli kararların alınması güçleşmektedir. Oysa özerk kuruluş temsilcilerinin yönetimde yetki veya söz sahibi olmaları sayesinde ülke çıkarları açısından yararlı nitelikte çözüm yolları bulma olanağı doğmaktadır¹⁴.

Yerel Özerklik kavramının kimi zaman siyasal anlamda "bağımsızlık" ve "egemenlik" gibi kavramlarla karıştırıldığı görülmektedir. Yerel yönetimlerin hak ve yetkileri, bir federal devlet yapısı içinde federe devletlerin yani eyaletlerin sahip oldukları hak ve yetkilerden ayrılmaktadır. Federe devletler, egemenliğin belli ölçülerde kendilerine verildiği, iç işlerinde tümüyle özerk, dış ilişkilerinde ise federal devletin dış politikasına bağımlı yarı egemen kurumlardır. Oysa yerel yönetimler, devletin egemenlik hakkına ortak değildirler. Yasama ve yargı gücüne sahip olmamaları bunun başta gelen kanıtlarındandır¹⁵.

Yerel özerklik kesinlikle yerel yönetimlerle devletin çatışması sonucunu doğuran bir süreç olarak algılanmamalıdır. Devletin toplumda düzen, barış ve güvenin sağlanması gibi kendine özgü temel işlevleri, yerel yönetimlerin ise yine kendilerine özgü planlama, kültür, konut ve eğitim gibi hizmetleri bulunmaktadır. Gerçekte devletin varlık nedeni güvenli bir ortamda ve sağlıklı çevre koşullarında vatandaşları için insanca yaşanabilecek ortamı hazırlamaktır¹⁶. Özerklik, kurumların kendi öz sorumlulukları altında ve ülke çıkarları doğrultusunda kendi hizmetlerini düzenleme haklarıdır. Bu hak genellikle anayasalar tarafından güvence altına alınmaktadır.

¹⁴ Nuri TORTOP; "Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 24, S. 4, Aralık 1991, s. 3.

¹⁵ Ruşen KELEŞ; "Yerel Yönetimlerin Özerkliği ve Bir Örnekolay", *AÜ SBF Yayınları*, No: 500, Seha L. MERAY'a Armağan, C. 2, Ankara, 1982, s. 412.

¹⁶ Zerrin Toprak KARAMAN; *Yerel Yönetimler*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1996, s. 11.

Özerk kuruluşlar, karar alma ve aldıkları kararları uygulama hakkına sahip bulunmaktadır. Karar alacak makamlar hiçbir baskı altında kalmaksızın karar organlarını oluşturabilmektedirler. Karar alma özgürlüğünün sağlanması karar organlarının serbestçe oluşumuna bağlıdır. Ancak özerklik için sadece özerk kuruluşların serbestçe oluşturdukları veya seçtikleri organlar tarafından karar alma hakkına sahip olmaları yeterli değildir. Bunların mali özerkliği, yani merkezi yönetimin baskısı olmaksızın harcama yapmaya yetkili olmaları da gerekmektedir¹⁷.

B. YEREL ÖZERKLİĞİN ÖNEMİ VE GERÇEKLEŞME KOŞULLARI

Günümüzde yerel yönetimlerin yeterlilik ya da başarı düzeyleri; onların özgürlükleri, etkinlikleri ve demokrasiyi ya da katılımı gerçekleştirme dereceleri ile değerlendirilmektedir. Yerel yönetimlerin özgürlüğünün sağlanmasına demokratik toplumun oluşmasının temel araçlarından biri olarak bakılmaktadır. Avrupa Konseyi de 1957 yılında yapılan Yerel Yönetimler Konferansı'nda bu duruma önem vererek, yerel yönetimlerin özerkliğinin 5 boyutunu şu şekilde belirlemiştir¹⁸:

"Yerel Yönetimlerin Oluşturulmasında;

- *Yerel özgürlüklere saygı gösterilmelidir;*
- *Yerel yaşamın özgül ve siyasal parti bağlılıkları üstü niteliği korunmalıdır;*
- *Merkezi yönetimle, yerel yönetim arasındaki denetim ilişkileri bağımsız yargı organlarınca kurulmalıdır;*
- *Yerel yönetimlerin mali özgürlüğü sağlanmalıdır;*
- *Yerel birime ilişkin gerçek bir topluluk bilinci geliştirilmelidir."*

Özerklik, özerklik tanınan yönetimlerin etkin kararlar almasını ve ülke çıkarlarına daha uygun hizmetler yapabilmesini sağlamak için tanınmaktadır. Özerklik hizmetlerde etkinliği ve verimliliği gerçekleştirme aracıdır ve etkinlik ve verimliliğin sağlanması için girişilecek tüm reform niteliğindeki düzenlemeler özerklikle bağdaşmaktadır.

Özerkliğin tanınmasında bazı makam ve kişilere otorite ve nüfuz temin etmek değil; hizmetlerin çabuk, basit, ucuz ve daha kaliteli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Gerçekten de özerklik hizmetlerde basitliği, etkinliği ve ekonomikliği sağlayıcı, gecikmeleri önleyici bir fonksiyona sahiptir. Bu yolla kurumlar zarar yerine kar edebilmekte, politik baskı ve müdahaleler önlenebilmekte ve gereksiz personel ve malzeme alımına engel olunabilmektedir.

¹⁷ TORTOP; a.g.m., s. 3.

¹⁸ İlhan TEKELİ; "Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 16, S. 2, Haziran 1983, s. 3-4.

Yerel yönetimlerin özerkliğinden söz edebilmek için bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Söz konusu koşulları 3 başlık altında toplamak mümkündür¹⁹:

- Kesin Karar Alma Yetkisi,
- Organların Bağımsızlığı,
- Parasal Olanakların Bulunması.

Bu koşullara göre;

Özerk bir yerel yönetim kesin kararlar alabilmeli, alınan kararlar ise üst makamların ön iznine veya onayına bağlı olmamalıdır. Ayrıca, yerel yönetimlerin sorumlu yöneticileri merkezi yönetim karşısında bağımsız ve onların gereksiz etkilerinden uzak olmalıdırlar. Eğer merkezi yönetim, yerel yönetimlerin personellerini azletmek veya istediği gibi atamak yetkisine sahip bulunursa, bu durumda yerel yönetimler, merkezi yönetimin bir tür yetki genişliğine sahip yürütme organları durumuna düşebilirler.

Özerk bir yönetimin organlarının seçimle işbaşına gelmeleri de yerel özerkliğin temel koşullarındandır. Demokratik ülkelerde yerel yönetim organlarının seçimle saptanması, gerçek bir yerinden yönetim sistemini ana ilkesi sayılmaktadır.

Yerel yönetimlerin, merkezi hükümet tarafından kendilerine tanınan yetkileri kullanabilmeleri ve verilen görevleri gereği gibi yerine getirebilmeleri için, yeterli parasal olanaklara sahip olmaları zorunludur. Bu olanaklar olmaksızın hiçbir hizmetin yürütülmesi mümkün değildir. Ayrıca yerel yönetimlerin yönetsel bağımsızlıkları da tehlikeye düşebilir. Bu yönetimler ancak kendilerine yeterli parasal olanaklar sağlandığı ölçüde özerk sayılabilirler. Yine sadece devletin yardımları ile yönetilen bir yerel yönetim kuruluşu, çalışmalarında tam bir serbestliğe sahip olamamakta, faaliyetlerinin kapsamı merkezin verdiği yardımlarla ilişkili olarak büyük ölçüde sınırlanabilmektedir²⁰. Bu bakımdan yerel yönetimlere, ihtiyaç duyduğu parasal kaynakları sağlamaları için çeşitli mali yetkiler tanınmalı ve öz gelirlerinin artırılmasına yönelik uygun olanaklar sağlanmalıdır. Yerel sınırlar içinde toplanan vergilerden yerel yönetimlere ayrılan payların artırılması da yine mali özerkliği sağlayıcı bir etken olacaktır.

C. AVRUPA YEREL YÖNETİMLER ÖZERKLİK ŞARTI VE TÜRKİYE

Yerel yönetimleri halka en yakın kuruluşlar olarak geliştirmek ve daha özerk hale getirmek, sanayileşmiş batı ülkelerinin ortaklaşa paylaştıkları ve titizlikle sahip çıkmaya çalıştıkları demokratik ve çağdaş değerlerin başında yer almaktadır. Yerinden yönetim ve

¹⁹ TORTOP; a.g.m., s. 4-6.

²⁰ TORTOP; a.g.m., s. 6.

dayandığı ilkeler, Avrupa halkının günlük yaşamına ve kamu bilincine mal olmuş durumdadır. Yerel özgürlükler Avrupa'da yurttaşların hak ve özgürlüklerinin mantıksal ve zorunlu bir ögesini oluşturmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde, özerk yerel yönetim kavramı, insan haklarının ve demokrasi ilkelerinin ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmektedir. Özerk yerel yönetim ilkesinin korunması ve sürekli bir şekilde geliştirilmesinde bir zorunluluk olduğu savunulmaktadır.

Avrupa Konseyi, 1967'de yukarıda belirtilen nedenlere dayanarak benimsediği 67 sayılı kararla "*Yerel Özerklik Bildirgesi*"ni Avrupa kamuoyuna sunmuştur. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı'nın (CPLRE) bu kararı ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nden bir girişimde bulunması istenerek, karar Parlamenterler Meclisi'nin 615 sayılı önerisi ile desteklenmiştir²¹.

CPLRE, 1981 yılında da, genel nitelikte ve bağlayıcı olmayan bir "*İlkeler Bildirgesi*"ni benimsemiştir. Avrupa ülkelerinin tarihsel gelişmelerinin ve yönetim yapılarından kaynaklanan farklılıkların hesaba katılması gereği olarak, daha esnek kurallar içeren bir Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı taslağı 1982 yılında 126 sayılı kararla Bakanlar Komitesi'ne sunulmuştur.

İleriki dönemlerde daha da geliştirilen metin, yerel yönetimlerden sorumlu bakanların 06-08 Kasım 1984'te Roma'da yapılan 6. konferanslarında uygun bulunmuş ve Bakanlar Komitesi'nin Haziran 1985 toplantısında benimsenerek 15 Ekim 1985 tarihinde imzaya açılmıştır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile, yerel yönetimlerin siyasal, yönetsel ve mali özerkliklerinin korunması ve haklarının kabul edilmesi yönünde Avrupa ölçüsünde ortak temel hükümler getirilmektedir. Ancak bunların uygulanması genelde, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin kendi iç mevzuatına bırakılmıştır²². Demokrasinin gelişmesinde, yönetimde etkinlik ve verimliliğin sağlanmasında temel bir konuma sahip bulunan yerel yönetimler için bu Şart, haklarının korunabilmesi açısından önemli bir güvence oluşturmaktadır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı 3 ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde özerk yerel yönetim kurumunun dayandığı temel ilkeler yer almakta, özerk yerel yönetimin anayasal ve yasal bir temele oturtulması gereği önemle vurgulanmaktadır. Bu bölümde özerk yerel yönetim kavramının tanımı şöyle

²¹ Ruşen KELEŞ; "*Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Avrupa ve Türkiye*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 4, S. 6, Kasım 1995, s. 3-4.

²² Ali PITIRLI; "*Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı*", *Türk İdare Dergisi*, C. 61, S. 383, Haziran 1989, s. 61-62.

yapılmaktadır²³: "Özerk yerel yönetim kavramı, yerel makamların, kamunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı anlamını taşır." (md. 3. prg. 1.). Yerel yönetimler üzerindeki devlet denetiminin azaltılması ve kendilerine görevlerinin önemiyle orantılı mali kaynak sağlanması gereği de yine birinci bölümde ifade edilmektedir.

İkinci bölümde, bu Şart'ı onaylayan devletlerin yükümlülükleri ve sorumlulukları ile ilgili kurallar yer almaktadır. Şart'ın son bölümü ise uygulama ve yürürlük koşullarına ait kuralları içermektedir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın en önemli eksikliği Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde uygulanıp uygulanmadığının gözetimi konusunda bir hüküm getirmemiş olmasıdır. Yerel ve Bölgesel Yönetimler Sürekli Konferansı (CPLRE) önceleri Şart'a ek bir protokol getirerek devamlı komite oluşturulması düzenlenmesini düşündüyse de daha sonra uygulanma zorluğu nedeniyle bundan vazgeçilmiştir. Bilahare "ex-officio" denilen resmi nitelik taşımayan (informel) bir denetim yöntemi uygulamaya konulmuştur. Günümüzde halen böyle bir izleme komitesi, Şart'ı imzalayan ülkelerdeki uygulamaları izlemekte ve hazırladığı raporları Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'ne sunmaktadır²⁴.

Türkiye, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nı 21 Kasım 1988 tarihinde imzalamıştır. Daha sonra da bu Şart 3723 sayılı yasa²⁵ ile Parlamento tarafından ve 06 Ağustos 1992 tarihli kararla Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde yeralan yerel yönetimlere ilişkin ilkelerin birçoğu bu Şart'ta da bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye, nedense Anayasa'da yeralan bu ilkelerden bir bölümünü onaylamakta duraksamış ve onlara çekince koymayı yeğlemiştir²⁶. Şart'a ait olarak Türkiye'nin çekince koyduğu maddeler şu konularla ilgilidir:

- Yerel yönetimlere kendilerini doğrudan doğruya ilgilendiren konularla ilgili planlama ve karar alma süreçleri içinde, olanaklar ölçüsünde, uygun bir zamanda ve biçimde danışılması (md. 4, prg. 6.),

²³ TC Resmi Gazete; 03 Ekim 1992, Sayı No: 21364.

²⁴ Enis YETER; "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye: Anayasa ile İlgili Yasalarda Durum", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 5, S. 1, Ocak 1996, s. 12.

²⁵ TC Resmi Gazete; 21 Mayıs 1991, Sayı No: 20877.

²⁶ Ruşen KELEŞ; "Belediyeçiliğimizde Son Gelişmeler ve Yerel Özerklik", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 1, S. 2, Mart 1992, s. 14.

- Yerel yönetimlerin yönetsel örgüt yapılarının kendileri tarafından kararlaştırılabilmesi (md. 6, prg. 1.),
- Yerel olarak seçilmiş kişilerin görevleri ile bağdaşmayacak işlev ve faaliyetlerin kanunla veya temel hukuksal ilkelere göre belirlenmesi (md. 7, prg. 3.),
- Yerel denetime, ancak yönetsel denetimle korunmak istenen yararlarla orantılı olması durumunda izin verilmesi (md. 8, prg. 3.),
- Yerel yönetimlere kaynak sağlanmasında, hizmet maliyetlerindeki artışların mümkün olduğunca hesaba katılması (md. 9, prg. 4.),
- Yeniden dağıtılan kaynakların yerel makamlara tahsisinin nasıl yapılacağı konusunda kendilerine uygun bir biçimde danışılması (md. 9, prg. 6.),
- Yapılacak mali yardımların, yerel yönetimlerin kendi politikalarını uygulama konusundaki temel özgürlüklerini ortadan kaldırmaması (md. 9, prg. 7.),
- Yerel yönetimlere ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel makamlar birliklerine katılma hakkının tanınması (md. 10, prg. 2.),
- Yerel yönetimlerin, kanunla muhtemelen öngörülen koşullar içinde başka devletlerin yerel yönetimleri ile işbirliği yapabilmesi (md. 10, prg. 3.),
- Yerel yönetimlerin kendilerine anayasa veya yasalar tarafından tanınmış olan yetkileri ve özerk yönetim ilkelerini koruyabilmeleri için, yargı yollarına başvurma hakkının tanınması (md. 11.).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın birçok ilkesini benimsemiş olmasına karşın Türkiye'nin bu önemli konulara çekinceler koyması, yerel demokrasinin gelişmesi yönünden bir eksiklik olarak kabul edilmektedir. Şart'ın temel ilkelerinden bir bölümünün Anayasa ve yasalarla zaten benimsenmiş olduğu söylenebilir. Ancak ülkemiz ve demokrasinin gelişmesi açısından önemli olan, uygulamada, benimsenmiş Anayasa ya da yasalarda yer verilen evrensel ilkelere titizlikle bağlı kalınmasıdır²⁷.

Ülke bütünlüğünü zedeleyici nitelikte olmayan ya da ülke yönetiminden ayrılmış bir yerel yönetim amacını taşımayan yönetsel ve mali özerkliğin neden endişe verici bulunduğunu anlamak pek mümkün görünmemektedir²⁸. Ülke bütünlüğünü zedelemeyen veya ülke yönetiminden tamamıyla ayrılmış bir yerel yönetim amacı taşımayan yönetsel ve mali özerkliğin sağlanması talebinin endişe verici bir nitelik taşımadığı ortadadır²⁹. Bu konuda halkın yerel yönetimlere sahip çıkmakta göstereceği duyarlılık da son derece

²⁷ KELEŞ; "Yerel Yönetimler Özerklik ...", s. 18.

²⁸ Zerrin Toprak KARAMAN; "Türkiye'de Siyasetin Kent Yönetimine Etkisi", *Yeni Türkiye Dergisi*, S. 4, Mayıs-Haziran 1995, s. 545.

²⁹ KARAMAN; *Yerel ...*, s. 15.

önemlidir. Avrupa Birliği'ne sadece yasal anlamda değil, gerçekte de saygı duyulan bir devlet olarak katılmak isteniyorsa, yerel özerklik ilkesinin yerel yönetimlerimizde egemen kılınması zorunluluğu bulunmaktadır³⁰.

D. YEREL ÖZERKLİK VE YÖNETSEL VESAYET

Yönetmel vesayet ya da vesayet denetimi, kısaca yerinden yönetim kuruluşları üzerinde, kamu yararını sağlama amacına yönelik olarak merkezi yönetimin uyguladığı denetim türüdür. Yerel yönetimler üzerinde uygulanan yönetmel vesayet kapsamına, yerel yönetimlerin kararları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli girmektedir. Kararlar üzerindeki denetimi ise onaylama, erteleme veya geciktirme, iptal (bozma) veya fesih (dağıtma), yerine geçme ve önceden izin verme biçimlerinde olmaktadır³¹.

Yönetmel denetim, "*idarenin bütünlüğü*" ilkesinin doğal sonucu ve yönetimin uyum içinde çalışmasını sağlamanın temel bir amacı olarak kabul edilmektedir. Denetim, merkezi yönetim kuruluşları ya da makamları tarafından yerine getirilmektedir. Yasalarda vesayet makamı olarak, bazen İçişleri Bakanlığı gibi bir kuruluş, bazen de İçişleri Bakanı ve vali gibi bir kamu görevlisi öngörülmektedir³².

Yönetmel vesayet dayanağını anayasamızdan almaktadır. 1982 Anayasası'nın 127. maddesindeki ilgili fıkrada merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde, "*mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması*" amaçlarıyla yasada belirtilen esas ve usuller dairesinde "*idari vesayet*" yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir.

Yönetmel vesayet kavramının, yönetmel özerklik kavramı ile bağdaşması mümkün görünmemektedir. Çünkü yönetmel özerklik; yerel yönetimlerin karar organlarına, kent hizmetleri üzerinde yürütülür nitelikte karar alma, bu kararların yürütülebilmesi için özgürce kaynak bulma, bu kaynakları özgürce kullanma ve ayrıca belediye hizmet örgütlerini özgürce kurma ve kullanma yetkisini vermektedir. Buna karşın yönetmel vesayet yetkisi; merkezi yönetime, yerel yönetimlerin yetkilerini özgürce kullanmalarını istediği gibi sınırlama, hatta isterse hiç kullandırmama gücü tanımaktadır. Böyle bir güç, yerel demokrasi ve yerel yönetim özerkliği ile ters düşmektedir.

³⁰ KELEŞ; "*Belediyeciliğimizde Son ...*", s. 14.

³¹ Tahir AKTAN; "*Mahalli İdarelerde Vesayet Denetimi*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 3, Eylül 1976, s. 4.

³² Bilal ERYILMAZ; *Kamu Yönetimi*, Üniversite Kitabevi, Birinci Baskı, İzmir, 1994, s. 321.

Çağdaş belediye, bir yönü ile kent halkının, kentini demokratik yol ve yöntemlerle özgürce yönetmesine olanak veren belediyedir. İşte bu nedenle yönetsel vesayet kent halkının, kentini yönetme yetkisini merkezi yönetime bıraktığı için demokrasinin temel ilkeleri ve değerleri ile çatışmaktadır.

1982 Anayasası'nda yeralan, yönetsel vesayetin dayandığı, "*toplum yararının korunması*" ve "*yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması*" amaçları, merkezi yönetime hukuka uygunluğun dışında yerindelik denetimi yapma olanağı da sağlamaktadır. Kuşkusuz belediyelerin ve diğer yerel yönetim birimlerinin, ülke çapında belirlenmiş ulusal amaçlara, hedeflere, ilkelere ve standartlara aykırı hizmet yürütmemesi gerekmektedir. Ancak bunun sağlanması, yönetsel vesayet aracılığı ile yapılmamalıdır. Çünkü bu tür bir durumda yönetsel vesayet kurumu, "*yerindelik denetimi*" uygulamış olmaktadır.

Diğer bir anlatımla vesayet yetkisine sahip merkezi yönetim, dilerse kendisini kent halkının, seçimle belirlenmiş meclisinin ve başkanının yerine koymak suretiyle bir hizmetin yürütülmesine veya yürütülmemesine karar verebilmektedir. Oysa demokratik belediye kurumunun mevcut olduğu bir sistemde bu yetki kent halkına ve onun temsilcisi olarak seçilmiş bulunan belediye organlarına aittir. Bu organların kararlarının, yerel halkın yararına olup olmadığının denetlenmesi, yani yerindelik denetiminin yapılması, yerel demokrasiyi ilgilendiren siyasal bir denetimdir ve bu yetkiyi ancak halk kullanmalıdır³³.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki yerel özerkliği zedeleyici bir nitelik taşıyan "*yerindelik denetimi*"ne son verilmeli, buna karşın "*hukuka uygunluk denetimi*" üzerinde titiz bir şekilde durulmalıdır. Bu kapsamda ulusal hedeflere, ilkelere ve standartlara yerel yönetimlerce de uyulmasını sağlamak için bunların merkezi yönetim tarafından yasa, plan ve program kuralı haline getirilerek, bunlara uyulmasının hukuka uygunluk denetimi çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir³⁴. Ancak denetimin sonuçları üzerinde karar verme yetkisi sadece bağımsız yargı organlarına ait olmalıdır³⁵.

Yerel nitelikli kamu hizmetlerinin büyük bir bölümünün yerel yönetimlere bırakılması, birçok kişi tarafından bu yönetimlerin merkezden tamamen kopuk ve kendi başlarına buyruk birer yönetim birimi olacakları kuşkusuna neden olmaktadır. Bu kuşku

³³ Selçuk YALÇINDAĞ; "*Çağdaş Belediye*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 1, S. 1, Ocak 1992, s. 8.

³⁴ Türk Sanayi ve İşadamları Derneği; *Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler*, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1992, s. 54.

³⁵ Ziya ÇOKER; "*Yerel Yönetim Reformu*", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 2, S. 4, Temmuz 1993, s. 8.

da yönetsel vesayetin artırılması istemini doğurmakta ve merkezi yönetimin vesayetine dayanak olarak kullanılmaktadır. Oysa Türkiye'nin üniter yapısı son derece sağlamdır ve bu durumun değişmesi için hiçbir neden bulunmamaktadır.

Yerel yönetimlere daha fazla özerklik, daha fazla görev ve sorumluluk verilmesi kesinlikle üniter devlet yapısının değiştirilmesi anlamı iermemektedir³⁶. Başta belediyeler olmak üzere tüm yerel yönetim birimlerine özerk birer kimlik kazandırılması hiç şüphesiz bütün ülkenin yararına olacaktır. Merkezi yönetimin güçlü belediyelerin hizmet yürütmesiyle kendi otoritesinin olumsuz yönde etkileneceği korkusundan vazgeçmesi gerekmektedir³⁷.

³⁶ ÇOKER; a.g.m., s. 7.

³⁷ M. Fatih UğURLU; **Belediyelerin Yeniden Yapılandırılmaları İle İlgili zm nerileri**, DPT Yayını, Ankara, 1995, s. 90.

İKİNCİ KISIM

YÖNETSEL-SİYASAL YOZLAŞMA VE EĞİTİM-KÜLTÜR HİZMETLERİ İLİŞKİSİ

I. YEREL YÖNETİMLER VE SİYASET

Yerel yönetimler yönetsel oldukları kadar birer siyasal birimlerdir. Bu nedenle yerel yönetimler ile siyaset kavramı arasında yakın bir ilişkiden söz etmek mümkündür.

Siyaset kabaca mal ve hizmetlerle, maddi ve manevi değer ve çıkarların, bir üstün güç tarafından paylaşılması anlamına geldiğinden; yerel siyaset de bu değer ve çıkarların kentsel alanları ve kentleşmeyi etkileyecek biçimde bölüştürülmesini ifade etmektedir. Özellikle kırsal ve kentsel alanlarla ilgili konular, yerel yönetimlerle devlet arasındaki ilişkiler ve yerel seçimler, “*yerel siyaset*” kavramı içinde yer almaktadır. Bunlara siyasal iktidarı ele geçirmek isteyen güçlerin, yerel düzeydeki güç odakları ile devlet arasındaki çelişkileri kullanmak arzuları da eklenebilir³⁸.

Yerel siyaset daha çok merkezi yönetim tarafından belirlenen politikalardan ve ulusal siyasal ortamdan etkilenmekte ve üretilen politikalar da bu etkiler altında şekillenmektedir. Yerel yönetimleri ve özelde büyük kent belediyelerini politika üretme, karar alma ve bu kararları uygulama süreçlerinde etkileyen çevresel faktörler oldukça çeşitlidir. Bu faktörlerin nelerden oluştuğunun belirlenmesi, büyük kent belediye yönetimlerinin yerel demokrasi ilkelerinden sapma derecelerini ve sapma nedenlerini ortaya koyması bakımından büyük yarar sağlayacaktır.

A. YEREL YÖNETİMİN ÇEVRESİ

Çevrenin tanımı bir örgütün içinde bulunduğu ve karar vermede dikkate alınacak fiziksel, ekonomik ve davranışsal etmenlerden oluşan bir bütün olarak yapılmaktadır. Bu tanım çerçevesinde yerel yönetimlerin bir örgütlenme biçimi olarak 3 tür çevresel alanla sınırlandırıldığı söylenebilir. Bunlardan ilki, yerel yönetimlerin içinde yer aldıkları genel ekonomi, eğitim düzeyi, sosyo-kültürel kategorilerden oluşan genel kültürel yapı, yasal

³⁸ KELEŞ; *Yerinden Yönetim ...*, s. 94-95.

siyasal çevre ve bunların yerel yönetimler üzerindeki etkilerini ifade eden "*makro çevre*"dir. İkincisi, makro çevrede bulunan çeşitli kuruluşlarla siyasal partiler, dernekler, çıkar grupları ve benzerlerinin oluşturduğu "*talep çevresi*"dir. Yerel yönetimleri çevreleyen üçüncü tür alan ise merkezi ve bölgesel kuruluşların, yerel yönetimlerin amaç tespiti ve günlük işleyişi üzerindeki etkilerinden oluşan "*görev çevresi*"dir³⁹.

Yerel yönetimlerin, hem bir yönetim alt birimi olarak, hem de bir siyasal alt birim olarak "*ikili*" yapıya sahip kuruluşlar olduğu kabul edilmektedir. Bunlar arasında sağlanacak dengenin, oldukça karmaşık ve çelişkili nitelikteki ilişkiler ve etkileşimler bütünü içinde oluşması kaçınılmaz gözükmektedir. Zira siyasal ve yönetsel alanlar ilk bakışta gerçekleştirecekleri nihai amaçlar bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu ayırıma göre siyasal alan eşitlik ve duyarlılığa, yönetsel alan ise etkinlik ve verimliliğe yönelmiş bulunmaktadır. Bu durumda yerel yönetimlerin, siyasal ve yönetsel alt birimler olarak söz konusu iki çevrenin gereklerini yerine getirmede bazı çelişkiler yaşayacağı açıktır.

Türkiye'de bir yerel yönetim birimi olarak belediye meclislerinin "*siyasi sorunları görüşmeleri ve siyasi temennilerde bulunmaları*" durumunda 1580 sayılı Belediye Yasası uyarınca feshedilmeleri gerekmektedir. Ancak yine aynı yasaya göre belediye meclisinin görevleri arasında belediyenin "*görevleri içinde olmak şartıyla başkan veya diğer üyeler tarafından istenen diğer sorunları*" görüşüp karara bağlayacağına ilişkin bir hüküm de bulunmaktadır⁴⁰. Bu durumda yerel yönetimin görev çevresinin sadece üstlendikleri ve kamu hizmeti niteliği taşıyan yerel hizmetlerin yürütülmesi ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda demokratikleşmeyi de kapsaması söz konusu olmaktadır. Sonuç olarak da bu iki gereklilik, kimi zaman çelişmekte ve karar biriminin hangisine öncelik vereceğini belirlemesini zorlaştırmaktadır.

Yerel yönetimleri etkileyen çevreler içinde en fazla güce sahip olanının siyasal sistem olduğu görüşü egemendir. Hiçbir yönetim kuruluşunun ülkenin siyasal yapısından ve sürecinden soyutlanması mümkün görünmemektedir⁴¹.

B. YEREL YÖNETİMLER VE SİYASAL FAKTÖR

Yönetim bilimlerinde genel olarak kabul edilen sistem yaklaşımına göre, toplumsal sistem karşılıklı bağımlılığı ve etkileşimi olan, bunun yanında sürekli olarak

³⁹ Birkan Uysal SEZER; "*Yerel Yönetimin Çevresi - Halkla İlişkiler ve Kanaat Araştırmaları*", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 20, S. 1, Mart 1987, s. 16-17.

⁴⁰ SEZER; a.g.m., s. 17.

⁴¹ H. Sami GÜVEN; "*İdare-Siyaset İlişkileri ve Personel Yönetimi Açısından Önemi*", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 1, Mart 1976, s. 53.

değişen alt sistemlerden oluşmaktadır. Bir alt sistemde meydana gelen değişimler, diğer alt sistemleri etkilemekte ve bu nedenle sistemin tümü etki altında kalmaktadır. Karşı görüşler olmakla birlikte, toplumdaki değişmelerin genellikle siyasal sistem yolu ile yönetim sistemine geçtiği kabul edilmektedir.

Bütün kamu kuruluşlarının siyasal bir sistem içinde işlev yaptıkları düşünülürse, yönetimle siyaset ayırımının kesin olarak yapılamayacağının da kabul edilmesi gerekmektedir. Gerçekten de siyaset ve yönetim birbirleri ile çok yakın ilişkileri olan iki oluşumdur. Bu iki oluşum birbirlerini sürekli olarak etkilemekte ve iç içe bulunmaktadır⁴².

Tarihte yönetim ile siyaset arasında yakın ilişki bulunduğu düşüncesinin aksini savunan yazarlar da olmuştur. Yönetim-siyaset ayırımı yapan yazarlara göre siyaset, *"ülke yönetiminde tercihlerle uğraşmakta ve büyük sorunlara bulunacak çözüm yollarını saptamaktadır"*. Onlara göre yönetim ise niteliği itibariyle tekniktir ve siyaset dışı planda çalışmaktadır. Bu görüşler 2. Dünya Savaşı'na kadar sürmüş, sonunda yönetim-siyaset ikiliğinin mevcut olmadığı ve bunlar arasında bir sınır çekilemeyeceği düşüncesi ağırlık kazanmıştır⁴³.

Çağdaş toplumlarda siyasal iktidarlar ülke savunmasını sağlamak, yasa ve düzeni korumak, vergi toplamak gibi klasik nitelikteki görevlerine ek olarak toplumsal, siyasal ve ekonomik kalkınmayı sağlamak gibi görevleri de üstlenmişlerdir. Ülkedeki varolan sorunlara ilişkin olarak siyasal karar verme işlevi, çoğu kez merkezi hükümet tarafından yerine getirilmekteyse de, yerel yönetim kuruluşlarının da siyasal karar verme sürecine belli konularda katıldıkları görülmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlerde de yerel yöneticilerin siyasal rolleri ortaya çıkmaktadır⁴⁴.

Hükümetler gibi yerel yönetimler de demokratik sistemin siyasal kurumlarındandır. Bu yönetimlerin çalışma alanları, yerel halkın günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olduğundan, her zaman kamu politikasının yoğun tartışma ortamında yer almaktadırlar⁴⁵. Yerel yönetimlerdeki başkanlar ve meclis üyeleri belli siyasal partilere mensup kişiler oldukları için de mevcut hükümetin izlediği politikalardan farklı politikalar üretebilmekte ve bu politikalara uygun hizmetler yürütebilmektedirler.

⁴² Bülent ARDANIÇ, Turgay ERGUN; *"Siyasal Nitelikli Yüksek Yönetici Atamaları"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 13, S. 2, Haziran 1980, s. 3-4.

⁴³ GÜVEN; a.g.m., s. 51.

⁴⁴ Turgay ERGUN, Aykut POLATOĞLU; **Kamu Yönetimine Giriş**, TODAİE Yayını, Ankara, 1988, s. 246.

⁴⁵ Bilal ERYILMAZ; **Kamu Yönetimi**, Akademi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, İzmir, 1995, s. 173.

Siyasal iktidarı ele geçirmek isteyen siyasal partiler her konuda olduğu gibi kentleşme, yerleşme, kent yönetimi ve belediyeçilik konularında çeşitli görüşler üretmek zorundadırlar. Bu görüşlerin her siyasal partinin genel ideolojik tutumları çerçevesinde bir yeri bulunmaktadır. Partiler kentleşme, yerleşme, belediyeçilikle ilgili görüşlerine açıklık kazandırarak, söz konusu görüşleri seçmenin beğenisine sunmaktadırlar. Yerel seçmenin siyasal desteğini almak suretiyle yerel yönetimlerde iktidarı elde ettiklerinde ise, yerel politikaları kendi siyasal görüşleri doğrultusunda belirlemektedirler. Bu tutum son derece normal bir davranış olarak kabul edilmektedir⁴⁶.

II. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMA

Kamu yetkisini ve gücünü kullanma noktasından hareketle, "*yozaşma*"nın genel anlamda yönetsel ve siyasal olarak 2 grupta incelenebileceği belirtilmektedir. Yönetsel ve siyasal yozlaşma ayırımında ayırdedici temel faktör, kamu gücü ve yetkisinin hangi aşamada ve hangi yetkili kişiler tarafından kullanıldığı sorusunun cevabı ile ilgilidir. Eğer kamu yetkisi, siyasal işlevlere ilişkin olarak, siyasal yönetim ya da politika üretme sürecinde çıkar gözetilerek, yasal düzenlemelere aykırı bir biçimde kullanılıyor ise bu durum "*siyasal yozlaşma*" olarak nitelendirilebilir.

Aynı şekilde bir kamu yetkisi, yönetsel işlevlere ilişkin olarak kamu yönetimi ya da politikaların uygulanması sürecinde çıkar gözetilmek suretiyle yasalara aykırı şekilde kullanılıyor ise bu durumun da "*yönetsel yozlaşma*" olduğu söylenebilir⁴⁷. Yönetsel ve siyasal yozlaşma, kimi yazarlar tarafından ayrı ayrı ele alındığı gibi, birçoğunun da bu iki kavramı bir arada ya da birbirinin yerine kullandığı görülmektedir. Bu çalışmada da iki kavram arasında herhangi bir ayırım gözetilmeyecektir.

A. KAVRAM

Siyasal karar alma sürecinde rol oynayan aktörlerin (seçmenler, politikacılar, çıkar ve baskı grupları) "*özel çıkar*" sağlama amacıyla, toplumda var olan hukuksal, dinsel, ahlaksal ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmaları "*siyasal yozlaşma*" olarak tanımlanmaktadır⁴⁸. Cemil OKTAY'ın yaptığı "*yönetsel yozlaşma*" tanımında ise, bu kavramla anlatılmak istenen olgu, hizmet sunumunda kayırma, siyasallaşma, aracıya başvurma, rüşvet ve kabilecilik gibi uygulamaların yaygınlık kazanmasıdır.

⁴⁶ KELEŞ; *Yerinden Yönetim ve ...*, s. 319.

⁴⁷ Ümit BERKMAN; *Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet*. TODAİE Yayını, Ankara, 1983, s. 18.

⁴⁸ Coşkun Can AKTAN; *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1992, s. 22.

Siyasal nitelikli atamaların yaygınlaşması, yönetilenlere siyasal davranışlarına bakılarak hizmet sunulması, yasal bir hizmetin karşılığında veya yasal olmayan bir işlemin yapılmasını sağlamak suretiyle yöneticilerin rüşvet almaları, çeşitli nedenlere dayalı kayırma niteliğindeki uygulamalar ve yönetilenlerle yöneticiler arasına aracı sokulması gibi olaylar, yönetsel ve siyasal yozlaşmanın en çarpıcı örneklerini oluşturmaktadır⁴⁹.

Batı demokrasileri adı verilen ve Liberalizm ideolojisine sahip bütün ülkelerde mevcut demokratik rejimlerin az ya da çok bir yozlaşma içinde olduğu görülmektedir. Kimi yazarlar artık günümüzde "*Hakimiyet Kayıtsız, Şartsız Milletindir.*" ilkesinin "*Hakimiyet Kayıtsız, Şartsız Siyasal İktidarındır.*" ilkesine dönüştüğünü düşünmektedir⁵⁰.

Demokratik rejimin 3 önemli aktörü bulunmaktadır. Bunlar; "*seçmenler*", "*politikacılar*" ve "*bürokratlar*"dır. Seçmenler kendi çıkarını koruyacak nitelikteki yasal düzenlemeleri ve hizmetleri talep eden, politikacılar da bu yasal düzenlemeleri arz eden kimselerdir. Bürokratların görev ve yetkileri ise politikacılar tarafından alınan kararları uygulamaktır. Seçmenler, politikacılar ve bürokratlar çok karmaşık bir ilişkiler yumağı içinde birbirlerine bağlanmış durumdadırlar. Seçmen, sınırlı gelirinden elde edeceği faydayı veya refahı en yüksek düzeye çıkarmak isterken, politikacı seçimleri kazanıp iktidarı ele geçirmenin ancak daha çok seçmenin oy desteğini almakla mümkün olacağını bilinci içindedir. Bu durumda kişisel çıkar ile oy alışverişi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Politikacılar ile seçmenler arasında başlayan çıkar ilişkisi, demokrasilerde yaşanan yozlaşmaların başlangıç noktası sayılmaktadır. Artık günümüzde demokrasiler, çeşitli çıkar grupları arasında yapılan bir "*ulusal kaynakları yağmalama*" kavgasına dönüşmüş durumdadır⁵¹. Yine aynı nedenlerle toplumsal çıkarları ön planda tutmak, fazilet, dürüstlük gibi ahlaki değerler de tahrip olma süreci geçirmektedirler.

B. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN NEDENLERİ

Siyasal ve yönetsel yozlaşmaların, merkezi yönetim düzeyinde olduğu kadar yerel düzeyde de söz konusu olduğu ve hatta buralarda daha da yaygınlaşan bir süreç izlediği kamuoyunda oluşan ortak bir görüş haline gelmiştir. Özellikle bazı büyük kent belediyelerinde ortaya çıkan rüşvet ve yolsuzluk skandallarının (İSKİ, ASKİ vb.) ulusal

⁴⁹ Cemil OKTAY; *Yükselen İstемler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi*, İÜ SBF Yayını, Yayın No. 3163, İstanbul, 1983, s. 203.

⁵⁰ Vural Fuat SAVAS; *Anayasal İktisat*, Takav Yayınları, İzmir, 1993, s. 1.

⁵¹ SAVAS; a.g.e., s. 2-3.

boyuta taşınması ve kamuoyunda tartışılmaya başlanması, bu görüşün oluşmasında etkili olmuştur.

Büyük kent belediyelerinin yerel halka hizmet sunumu ile ilgili hizmet politikaları üretme, karar verme ve bunları uygulama aşamalarında meydana gelebilecek yozlaşmaların ortaya çıkış nedenleri Vural Fuat SAVAŞ tarafından 6 başlık altında incelenmektedir. Bunlar;

- Çoğulculuk İlkesinin Yanlış Yorumlanması,
- Parti Disiplini - Lider Diktası,
- Eş - Dost Görevlendirme,
- Çıkar Grupları,
- İhmal ve İlgisizlik Etkisi, ve
- Kısa Dönem İçin Düşünme Alışkanlığı⁵²dır.

1. Çoğulculuk İlkesinin Yanlış Yorumlanması

Nüfus artışı, kentsel büyüme gibi nedenlerle doğrudan demokrasi sisteminin olanaksız hale gelmesi, temsili demokrasiye geçiş zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Temsili demokrasi ile birlikte genel ve eşit oy ilkesine geçilmesi; oy verme, oyların sayımı, kullanılan oylara göre kimin veya hangi düşüncelerin toplum tarafından desteklendiğinin belirlenmesi gibi işlemlerin önem kazanmasına neden olmuştur. Seçim sistemleri de demokrasinin vazgeçilmez, olmazsa olmaz "*oyun kuralları*" haline gelmiştir.

Bu arada demokrasinin özünü oluşturan "*halk egemenliği*" kavramı da seçim sistemlerindeki yetersiz veya yanlış uygulamalar sonucu, yerini çoğunluk egemenliğine bırakmıştır. "*Halkın Sesi Hakkın Sesidir.*" ilkesinin "*Çoğunluk Dilediğini Yapar.*" sloganına dönüşmesi, demokrasi tarihindeki en şaşırtıcı ve hayal kırıcı gelişme olmuştur.

Oy çokluğu ilkesini demokrasi ile eş anlamlı saymak, çağdaş demokrasileri yozlaştıran pek çok nedenin ana kaynağını oluşturmaktadır. Belli dönemlerde yapılan seçimlerden oy çokluğunu elde ederek çıkan siyasal parti, kendisini ulusal iradenin, yani egemenliğin tek ve en yetkili temsilcisi olarak görmektedir. Oy çokluğunun bu yanlış yorumu, demokrasi ile bağdaşmayan başka yanlışları da beraberinde getirmiştir.

Bu şekilde anlaşılan bir demokrasi içinde pek çok hak ve özgürlüğün ihlal edilmesi mümkün hale gelebilmektedir. Nitekim ABD Anayasası'nın mimarlarından birisi olan James MADISON bu tehlikeye dikkatleri çekerek, insanlık tarihindeki halk

⁵² SAVAŞ; a.g.e., s. 6-13.

özgürlüğünün kısılmasının iktidardakilerin adım adım ve sessizce yaptıkları tecavüzler sonucu meydana geldiğini belirtmiştir. Ona göre çoğunluğun azınlık haklarını gasp etmesinden kaynaklanan dalgalanmalar ve iktidarın kötüye kullanılması, toplumda bölünmelere ve huzursuzluklara neden olmaktadır.

Gerçek demokrasi önce çeşitli görüş ve düşünce ayrılıklarının varlığını, sonra da bunlar arasında bir uzlaşmayı gerekli kılmaktadır. Oy çokluğu ilkesinin arkasına saklananlar ise ne karşıt fikirlere saygılı davranmakta, ne de uzlaşmaya gerek görmektedirler.

Çoğunluk kuralı ile ilgili bir diğer önemli nokta, "*çoğunluk*" diye görünenin aslında "*çeşitli çıkarların temsilcisi durumundaki azınlıkların toplamı*" olmasıdır. Örneğin gecekondulara tapu, yaşlılara ücretsiz ulaşım olanağı, kadınlara ucuz halk eğitimi hizmeti vaadinde bulunan bir belediye başkanı adayını seçimlerden galip çıkabilir. Ancak kendisine seçimleri kazandıran oy çokluğu, çeşitli azınlık oylarının toplanmasından oluşmaktadır. Bu çoğunluğun belli bir belediye başkanı adayına oy vermekten başka herhangi bir ortak yönü bulunmamaktadır.

2. Parti Disiplini - Lider Diktası

Siyasal partiler arasındaki rekabet, parti mensuplarını parti ideolojileri ve programı etrafında kenetlenmeye zorlamaktadır. "*Parti disiplini*" adı verilen bir sınırlama sonucu bütün partililer, her türlü özgür düşünceden ve özeleştiriden uzaklaştırılmış, tutucu ve kaderci birer robot haline dönüştürülmüşlerdir.

Bir topluluk özgür düşünceden ve özeleştiriden uzaklaşırsa birinin veya birilerinin, söz konusu topluluk adına düşünmesi ve o topluluğu yönlendirmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu birileri de genellikle parti liderleri olmaktadır. Siyasal parti mensuplarının parti disiplini içinde bir tür robotlaşmaları sonucu, partilerin genel başkanları son derece otoriter ve hatta totaliter bir statüye sahip olabilmektedirler.

Tarihsel sürece bakıldığında halk egemenliği ilkesine dayanan demokrasilerin, önce çoğunluk egemenliğine, sonra siyasal iktidar egemenliğine, diğer bir deyişle seçimi kazanan parti egemenliğine ve sonunda genel başkan egemenliğine dönüştüğünü gözlemek mümkündür.

3. Eş - Dost Görevlendirme

Çağdaş demokrasilerde meydana gelen yozlaşmaların bir neden de iktidar sahiplerinin; kendi yakınlarını, dost ve akrabalarını önemli görevlerin başına geçirme alışkanlıklarıdır. Bu alışkanlık, kamu görevlerine atama yaparken, o görevin gerektirdiği,

eğitim, kültür, bilgi ve tecrübe gibi nitelikleri değil, siyasal iktidara olan yakınlığı ön plana almaktadır. Bu tür atamalar özellikle gelişmekte olan demokratik ülkelerde çok yaygın durumdadır.

Yerel yönetimlerde, yerel halkın birbirlerini daha yakından tanıma olanağına sahip olması nedeniyle personel atamalarında bu tür alışkanlıkların daha çok uygulandığı söylenebilir.

4. Çıkar Grupları

Siyasal partilerin, kazanacakları oy sayısını artırmak için birbirleri ile rekabet içinde bulunmaları, ortak çıkarlara sahip kişilerin bir araya gelmelerine neden olmuştur. "*Çıkar grubu*" veya "*baskı grubu*" adı verilen bu gruplar, seçim öncesinde siyasal partilerle "*kişisel çıkar-oy*" alışverişine girişmektedirler. Yani hangi siyasal parti, kendi gruplarının çıkarına daha fazla hizmet edecekse, çıkar grupları oylarıyla söz konusu partiyi desteklemektedirler. Eğer destek gören siyasal parti ya da aday seçimleri kazanırsa, daha sonra çıkar grupları o partiyi ya da adayını yoğun bir baskı altında tutarak, çıkarlarını koruyacak ve artıracak önlemlerin alınmasını istemekte ve bunda da büyük ölçüde başarılı olmaktadır.

Gerçekten de bugün siyasal iktidarların temel amacı özel çıkarları gözetmekten ibaret hale gelmiştir. Özel çıkar gözetken bir politikayı, küçük bir seçmen grubuna önemli kişisel yararlar sağlayan ve bunun yükünü diğer seçmenlere az ya da çok miktarda dağıtan bir politika olarak tanımlamak çok da yanlış olmayacaktır.

Özel çıkar gruplarına mensup seçmenler; politikacılara kendi çıkarlarına hizmet eden görüşleri benimseyip benimsemediklerini gözönüne alarak oy verdikleri gibi, bu siyasal partileri ve politikacıları da maddi yönden desteklemektedirler. "*Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez*" felsefesi, çıkar grupları ile politikacılar arasındaki ilişkilerin özünü oluşturmakta ve her ikisi de karşı taraftan gelecek olanı "*kaz*", kendi verdiğini ise "*tavuk*" olarak görmektedir.

5. İhmal ve İlgisizlik Etkisi

Seçim gibi toplumsal kararların alınması söz konusu olduğunda, bireylerin kararlarını rastgele bir biçimde belirlemeleri de siyasal ve yönetsel yozlaşmaların meydana gelmesinde önemli bir faktör durumundadır.

Bir parti adayını ya da bir siyasal partiyi oyu ile destekleyecek olan seçmen, çoğu kez televizyon, radyo, dergi ve gazete gibi kitle iletişim araçlarından edindiği bilgilerle yetinmektedir. Seçmen diğer yandan, kendi oyuyla toplumun kararını ve seçimlerin

sonucunu etkileyemeyeceğini, bu nedenle partiler ve adayları hakkında fazla bilgi edinmeye gerek olmadığını düşünmektedir. Sonuçta seçmen genellikle pek çok bilgiden habersiz olarak oy kullanmayı tercih etmektedir.

6. Kısa Dönem İçin Düşünme Alışkanlığı

Politikacı ya da seçmen, her ikisinde de, politikada daima günlük ve kısa dönemli hesaplara göre hareket etme eğilimi egemendir. Seçmenler çoğu kez, seçim öncesi elde ettiklerini gözönünde tutmak suretiyle oylarını kullanmaktadırlar. Örneğin yerel seçimlerden kısa bir süre önce yapılan yol, kaldırım yapım ve yenileme çalışmaları, personel maaş ve ücretlerinde artış yapılması, kent içi temizlik çalışmalarına hız verilmesi gibi uygulamalar, yerel halkın yönetimde bulunanlar hakkındaki değerlendirmelerinde son derece etkili olabilmektedir.

Seçmenler kadar politikacılar da kısa dönemli düşüncelerle hareket etmektedirler. Onlar için temel amaç ise gelecek seçimlerden galip çıkmaktır. Eğer yönetim pozisyonunda iseler, faydaları seçim öncesi ortaya çıkacak ve seçmenleri kendilerine oy vermeye yöneltecek politikaları yürürlüğe koymaktan çekinmemektedirler. Buna karşılık uzun dönemde toplum açısından büyük yararlar sağlayacak politikalar ise gözardı edilmektedir. Tercih edilen politikalar seçim öncesindeki bir iki ay süresince seçmeni memnun edecek politikalar olmaktadır. Bu nedenle ellerinde bulunan bütün olanakları, uzun dönemde ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşam üzerinde çeşitli sorunlar doğuracağını bilseler bile kimi zamanlar rahatlıkla kullanabilmektedirler.

Yozlaşmaların temel kaynağını teşkil eden diğer iki faktörü de şöyle sıralamak mümkündür:

- Devletin yönetim kademelerinde yeralanların güç ve yetkilerinin sınırlandırılmamış olması,

Günümüzde geçerli olan temsili demokrasi anlayışında oylama mekanizmaları ile güç ve yetki, vatandaşlar eliyle milletin temsilcilerine devredilmektedir. Bu kişiler devletin egemenlik hakkını ve gücünü, seçim kısıtlamalarının dışında hiçbir sınırlamayla karşılaşmaksızın diledikleri şekilde ve hatta keyfi bir biçimde kullanabilmektedirler. Seçim sistemi ve oylama mekanizması, yöneticilerin elde ettikleri güç ve yetkileri sorumsuzca kullanmalarını ve suiistimal etmelerini engelleme konusunda yetersiz kalabilmektedirler.

- Siyasal süreçte rol oynayan siyasetçiler, bürokratlar, çıkar grupları, baskı grupları ve seçmenler gibi aktörlerin esasen kendi özel çıkarlarının peşinde koşmaları⁵³.

⁵³ Coşkun Can AKTAN; "Siyasal Yozlaşmaların Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri", **Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu**, DEÜ İİBF Maliye Bölümü, Doğuş Matbaası, İzmir, 1994, s. 45-46.

Karar alma sürecinde sıkça sözü edilen "*kamu çıkarı*", "*toplumun iyiliği*", "*ülke menfaati*", "*toplum menfaati*" gibi kavramlar, günümüzde iyiden iyiye sıradanlaşmış ve dolgu malzemesi gibi kullanılan anahtar sözcükler haline dönüşmüşlerdir. Oysa yöneticilerin de sonuçta birer insan oldukları gözden kaçırılmaktadır. Siyasetçi ve yöneticilerin karar ve uygulamalarında, kendi özel veya grupsal çıkarlarının peşinde koşmayacaklarına inanmak bir yanılgıdır. Şüphesiz, ülke çıkarlarını kendi çıkarlarının üstünde gören kişiler vardır. Ama önemli olan bazılarının aksi tarzlarda davranış ve eylemlerde bulunabileceğinin varsayılmasıdır. Bu varsayım esas alındığında, devleti yönetenlerin güç ve yetkilerinin sınırlarının belirlenmesi gereği açıkça ortaya çıkmaktadır⁵⁴.

C. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMA TÜRLERİ

Yönetisel ve siyasal yozlaşmaların yer ve zamana göre farklılık gösteren, değişen koşullar karşısında yeni şekiller alan birçok türüne rastlanmaktadır. Yine bu yozlaşma türleri çoğu zaman bir arada bulunabilmektedirler.

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine siyasal parti ideolojilerinin yansımaları, özünde yönetimin "*siyasallaşma*" sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. En genel anlamda yönetimin siyasallaşması, yönetimin siyasal gücün etkisi altına girmesi olayıdır. Daha somut olarak bu kavram, parti politikasının yönetime egemen olmasını ve iktidardaki siyasal partinin kendi çıkarlarını genel çıkarlar aleyhine ön plana çıkarmasını ifade etmektedir⁵⁵.

Aşağıda yönetisel ve siyasal yozlaşma türlerinin başlıcalarına, özellikle de eğitim ve kültür hizmetlerinin yürütülmesi aşamalarında ortaya çıkabilecek ve "*yönetimin siyasallaşması*" kapsamında değerlendirilebilecek olanlarına değinilecektir.

1. Adam Kayırmacılık: Nepotizm ve Kronizm

Adam kayırmacılık, bir kişinin beceri, kabiliyet, başarı ve eğitim düzeyi gibi faktörler dikkate alınmadan yalnızca politikacı ve bürokratlar ile olan akrabalık, arkadaşlık-dostluk ilişkileri esas alınmak suretiyle, kamu görevlisi olarak işbaşına getirilmeleridir. Atamanın akrabalık ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına "*nepotizm*", arkadaşlık-dostluk ilişkilerine dayalı olarak yapılmasına da "*kronizm*" adı verilmektedir. Türkçe'de kullanılan "*iltimas*" kelimesi de esasen bu iki kavramı ifade etmektedir. Halk

⁵⁴ AKTAN; a.g.m., s. 46.

⁵⁵ Cahit TUTUM; "*Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık*", *Amme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 4, Aralık 1976, s. 11.

dilinde nepotizm ve kronizm, adam kayırmacılık ve torpilcilik gibi kavramlarla özdeşleşmiş durumdadır.

Eş-dost ilişkilerinden kaynaklanan bu tür yozlaşmayı kimi yazarlar da "*kabilecilik*" veya "*kulüpçülük*" olarak tanımlamaktadırlar. Onlara göre kabilecilik, kamu yönetimi birimlerindeki ilişkilerde ya da bu birimlerle toplumsal çevre arasında meydana gelen karşılıklı ilişkilerde, aynı okulda okumuş olmak, aynı yöreden olmak ve aynı siyasal partinin çizgisinde bulunmak gibi özgül ölçülerin ön plana alınması, yönetim çalışmalarını düzenleyen evrensel ilkelerin ise geri planda bırakılması olayıdır⁵⁶. Günümüzde birçok ülkede kamu görevlilerinin işe alınmalarında liyakat (yeterlik) ve eşitlik ilkeleri yerine, objektif olmayan birtakım ölçütler gözetilerek adam kayırma işlemi yapıldığı bilinmektedir⁵⁷.

2. Siyasal Kayırmacılık (Yandaşlık, Partizanlık) ve Patronaj

Adam kayırmacılığın nepotizm ve kronizm dışında diğer bir özel türü de "*siyasal kayırmacılık*" ve "*patronaj*"dır. Siyasal partilerin iktidara geldikten sonra, kendilerine destek veren seçmen gruplarına değişik şekillerde ayrıcalıklı işlem yaparak bu kimselere haksız çıkar sağlamalarına "*siyasal kayırmacılık*" adı verilmektedir.

Diğer bir anlatımla, bu tür yozlaşmada siyasal partiler yandaşlarını, seçim dönemlerinde ettikleri yardımlar nedeniyle bir anlamda ödüllendirmektedirler. Siyasal kayırmacılığın, "*partizanlık*" veya "*politik yandaşlık*" olarak da ifade edildiği görülmektedir⁵⁸.

Aşırı partizanlık (zealotry), özellikle yerel kamu hizmetlerini yürütmekle görevli hizmet birimlerinde çok daha yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Diğer yandan politik süreç içinde yeralan siyasal partilerin, iktidarı ele geçirdikten sonra kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan üst düzey yöneticilerini görevden almaları ve bu görevlere yine siyasal yandaşlık, ideoloji, nepotizm-kronizm gibi faktörler esas alınarak yeni atamalar yapmalarına da literatürde "*patronaj*" denilmektedir⁵⁹. Aşırı patronajlık ve aşırı partizanlık, birçok toplumda yönetsel ve siyasal yozlaşmaların en yaygın olarak uygulanan türlerini oluşturmaktadır.

⁵⁶ OKTAY; a.g.e., s. 209.

⁵⁷ AKTAN; *Politik Yozlaşma ve ...*, s. 31.

⁵⁸ Bu konuyu daha geniş bilgi için bkz. Krister STAHLBERG; "*Kamu Yönetiminin Politizasyonu: Politizasyonun Sonuçları, Sebepleri ve Kavramları Üzerine Düşünceler*", Çeviren: Dünder GÜLTEKİN, *Türk İdare Dergisi*, S. 384, s. 199-216. ve TUTUM; a.g.m., s. 9-32.

⁵⁹ AKTAN; a.g.e., s. 29-30.

3. Hizmet Kayırmacılığı

Hizmet kayırmacılığı, oy ticareti olarak tanımlanan “logrolling”in özel bir durumudur. Bu tür yozlaşmada, bir siyasal parti adayı seçimleri yeniden kazanabilmek için, daha önce kendisine destek veren seçmenlerin bulunduğu bölgelere, diğer bölgelere oranla daha fazla hizmet sunmaya çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle hizmet kayırmacılığı, iktidarda bulunan siyasal partinin, gelecek seçimlerde iktidardaki yerini korumak amacıyla bütçe tahsisatlarını, oylarını maksimize edecek şekilde seçim bölgelerine tahsis etmesi ve böylece bütçe kaynaklarını yağmalaması olayıdır⁶⁰.

4. Gönül Yapma (Suvasyon)

Gönül yapma siyasal kayırmacılığın, hizmet kayırmacılığının ve adam kayırmacılığın değişik bir uygulamasıdır. Orijinal adı ile “suvasion”, iktidarda bulunan parti tarafından; seçim öncesinde kendisine yardımcı olan bazı partizan grupların, seçimlerden sonra devletin olanaklarından diğer halka oranla daha fazla yararlandırılması olarak tanımlanmaktadır.

Politikacılar, daha önce aldığı oyları gelecek seçimlerde kaybetmemek için çıkar ve baskı gruplarının isteklerine mümkün olduğu kadar uymaya özen göstermektedirler. Bu duruma özellikle yerel yönetimlerde sık olarak rastlanmaktadır. Örneğin, belediye seçimleri öncesinde A partisi adayına maddi destek sağlayan X firması sahibi, seçim sonrasında firmanın önünden geçen yolun asfaltlanmasını belediye başkanından rica edebilir. Belediye başkanının asfaltlama çalışmalarında önceliği söz konusu firma önündeki yola vermesi, bu tür bir yozlaşmanın gerçekleşmesi anlamına gelmektedir⁶¹.

D. BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM - KÜLTÜR HİZMETLERİ VE SİYASAL - YÖNETSEL YOZLAŞMA

Türkiye’de mevcut büyük kent belediyesi başkanlarının tümü bir siyasal partinin temsilcisi olarak yerel seçimlere katılmış ve belediye başkanlığını, parti seçmenlerinin oy desteği ile elde etmişlerdir. Her ne kadar yerel seçimlerde adayın kişisel özellikleri gözönüne alınıyorsa da, seçim başarısındaki temel etken adayın mensup olduğu siyasal partinin halkın gözünde edindiği imajdır. Ayrıca adaylar seçim propagandalarında daha çok kendi partilerinin söylemlerini kullanmaktadırlar. Seçmenler de adayın seçimlerden önce dile getirdiği söylemleri ve seçimi kazandığı takdirde gerçekleştirmeyi vaadettiği hizmetleri gözönünde bulundurarak adayları oylarıyla desteklemektedirler.

⁶⁰ AKTAN; a.g.e., s. 32.

⁶¹ AKTAN; a.g.e., s. 43.

Konuya bu açıdan bakıldığında büyük kent belediyesi yönetimlerinin eğitim ve kültür hizmetlerini yürütürken, temsil ettikleri siyasal partinin ideolojilerini ve bu ideolojilerin gerekli kıldığı politikaları bu hizmetlere yansıtmasını bir dereceye kadar doğal karşılamak mümkündür. Bunun yanında belediye yönetimleri söz konusu durumu “seçmenlere karşı yapılan vaadleri yerine getirmek” ve “çoğunluğun taleplerine cevap vermek” olarak açıklayabilmektedirler. Ancak bu açıklama tarzı, demokrasinin “çoğunluğun egemenliği” olarak tanımlanması görüşüne dayandığı için eksik sayılmalıdır. Oysa demokrasi “çok seslilik” anlayışını gerekli kılmaktadır. Belediye başkanlığı seçimleri “çoğunluk” yöntemine göre yapıldığı ve başkan seçilmenin % 50’den fazla oy desteğine sahip olmayı gerektirmediği için, adaylar toplam oyların küçük bir kısmını elde ettikleri halde bile belediye başkanlığını kazanabilmektedirler. Bu durum da yönetimin “çoğunluk”la ilgili gerekçesini ortadan kaldıracı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Sorunun diğer bir yönü de ekonomiktir. Büyük kent belediyelerini yalnızca kendilerine oy veren seçmenler değil, tüm kent halkı finanse etmektedir. Bu bakımdan nasıl ki belediyenin su, kanalizasyon, çevre temizliği ve ulaşım gibi konularda ayırım yapmaksızın hizmet yürütmesi gerekiyorsa, eğitim ve kültür hizmetlerinin sunulmasında da aynı duyarlılığı göstermesi ve çok sesliliği temel ölçüt olarak benimsemesi önem taşımaktadır. Büyük kent belediyeleri eğitim ve kültür hizmetlerinde ayrımcılıktan uzak, tüm halkın taleplerine uygun ve tarafsız bir tutum sergilemelidirler.

Büyük kent belediyelerinde eğitim ve kültür hizmetlerinin yerel demokrasi ilkelerine uygun olarak yürütülmesi, hiç kuşkusuz iyi eğitilmiş, çalışma alanı ile ilgili konulara egemen ve hizmetin gerektirdiği özelliklere sahip yöneticileri ve personeli gerekli kılmaktadır. Bunun yanında yerel halkın dilek ve şikayetlerini dikkate alan, eğitim ve kültür hizmetlerinin yürütülmesinde hangi tercihleri esas alınması gerektiği konusunda onların görüşlerine başvurarak katılımlarını sağlayan, hizmetlerde şeffaf ve tarafsız bir yönetim de bu hizmetlerdeki başarıyı artıracak etkenlerdendir.

Siyasal ve yönetsel yozlaşma türlerinin bir ya da birkaçının büyük kent belediyesi yönetimlerinde bulunması, hem yönetimin başarısını olumsuz yönde etkileyecek hem de yerel halkın belediyeye olan güven ve desteğini azaltacaktır. Bu nedenle büyük kent belediyelerinin demokratiklik, etkinlik ve verimlilik, sosyal adalet, açıklık ve (özellikle de) tarafsızlık ilkelerine uygun bir yönetim sergilemeleri ve her türlü yozlaşmaya karşı tedbirli davranmaları gerekmektedir. Ancak yerel yönetimlerde, yöneten-yönetilen ilişkileri merkezi yönetime oranla daha gelişmiş ve yakın olduğundan yozlaşma örneklerine buralarda daha sık olarak rastlandığı söylenebilir.

Siyasal ve yönetsel yozlaşma türlerinin, büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetleri üzerindeki yansımaları konusunda şu tespitleri yapmak mümkündür:

Adam kayırmacılık; büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerini yürüten birimlerinde, diğer kentsel hizmetleri yürüten birimlere göre daha az karşılaşılan bir durumdur. Bunun en önemli nedeni, belediye yönetimlerinin eğitim ve kültür alanında ve özellikle sanatsal hizmetler alanında görevlendirebilecekleri nitelikli elemanları eş, dost ve arkadaş çevrelerinde kolaylıkla bulamamalarıdır.

Söz konusu duruma en iyi örnek olarak Refah Partisi yönetimindeki İstanbul Büyük Kent Belediyesi gösterilebilir. Bu belediyede birçok birimde kadro değişikliğine gidildiği ve yönetim kademelerine partiye yakın kişiler getirildiği halde, Büyük Kent Belediyesi'nin Sosyal ve Kültürel İşler Dairesi'ne bağlı bulunan Şehir Tiyatroları Müdürlüğü'nde önceki dönemde görev yapan yönetici ve sanatçı personelin büyük bir kısmı yerlerini korumuşlardır. Belediye yönetiminin kendi ideolojisini benimseyen ve sahne sanatları alanında bilgi ve deneyime sahip eleman bulmakta sıkıntı çekmesi burada temel etken olmuştur. Yönetim tarafından dile getirilen *"çok seslilik anlayışına bağlılık"* da bu uygulamanın diğer bir nedeni olarak sayılabilir.

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine ilişkin uygulamalarında yukarıdaki bölümde ele alınmaya çalışılan yozlaşma türlerinden bazı örneklerle rastlamak mümkündür. Siyasal kayırmacılık ve hizmet kayırmacılığı bunlar içinde en yaygınları olarak göze çarpmaktadır.

Eğitim ve kültür hizmetleri ile ilgili olarak belediyelerin kendilerine destek veren seçmen gruplarına, diğer gruplara oranla ayrıcalık tanıyarak onlara çıkar sağlamaları daha çok belediyeye ait tesislerin kullanımında ortaya çıkmaktadır. Örneğin tiyatro salonları, gösteri merkezleri ve konser salonları gibi mekanlar; belediye yönetimine, belediye başkanının mensubu bulunduğu siyasal partiye ve bu partinin ideolojisine yakınlık duyan gruplara öncelikli olarak tahsis edilebilmektedir. Diğer yandan belediye yönetimleri kültürel hizmetlerde ve eğitim-eğitime destek niteliğindeki hizmetlerde kendilerine siyasal desteğin yoğun olduğu bölgelere öncelik verebilmektedir.

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerinde siyasal parti ideolojilerini yansıtan ve bir yönüyle yozlaşma özelliği taşıyan diğer uygulamalardan bazılarını şöyle sıralamak mümkündür:

- Kültürel ve sanatsal etkinliklerde yönetimle aynı dünya görüşüne sahip kişiliklerin ön plana çıkarılması, onların yapıtlarına öncelik verilmesi,
- Yönetimin benimsediği siyasal parti ideolojisini propaganda niteliğinde destekleyen yayınların basım ve dağıtımının yapılması,

- Yapılan kültür ve sanat içerikli ödüllü yarışmalarda ideolojik konuların seçilmesi ve ödüllerin kendi siyasal görüşünü benimseyen katılımcılara verilmesi,
- Eğitim amaçlı bursların öğrencilere “*siyasal yandaşlık*” esas alınarak dağıtılması,
- Kentin cadde ve sokaklarına kendi siyasal ideolojilerini yansıtan isimlerin verilmesi, karşı siyasal görüşü çağrıştıran isimlerin yenileriyle değiştirilmesi,
- Kentin çeşitli mekanlarına ideolojik unsurlar taşıyan anıtların dikilmesi, diğerlerinin kaldırılması,
- Kendi siyasal ideolojilerine aykırı buldukları sinema, tiyatro, konser, sergi gibi sanatsal ve kültürel etkinliklerin engellenmesi veya engellenmeye çalışılması,
- Büyük kent belediyesi bünyesinde ideolojik amaçlı kültürel hizmet birimlerinin kurulması vb.

Bazı büyük kent belediyesi yöneticileri yukarıda sayılan birtakım uygulamaların haklı gerekçelere dayandığını ve bu uygulamaları ile toplum çıkarını koruduklarını ileri sürmektedirler. Bu görüşe karşı çıkanlar ise yapılanların kültür ve sanat özgürlüğüne aykırı olduğunu ve demokrasi ile bağdaşamayacağını savunmaktadırlar.

E. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN ETKİLERİ VE SONUÇLARI

Evrensel yönetim ilkelerinden zamanla uzaklaşılması ve ayrıca kamu yönetimi birimleri tarafından sunulan kamusal mal ve hizmetlerin halkın beklentilerine yeterince yanıt verecek nitelik ve nicelikten yoksun olması gibi nedenlerin sonucu olarak birtakım yönetsel ve siyasal yozlaşma türleri ortaya çıkmaktadır. Yukarıda ele alınmaya çalışılan bu yozlaşmalar, toplum hayatını derinden etkileyen bazı önemli sonuçları da beraberinde getirmektedirler.

Cemil OKTAY bu etki ve sonuçları 2 başlık altında toplamaktadır⁶²: 1. Yönetimin Saygınlık Görüntüsünde Düşme, 2. Destek Aşınması.

1. Yönetimin Saygınlık Görüntüsünde Düşme

Toplumun artan taleplerinin sistem tarafından gereği gibi karşılanamamış olması, hizmet yetersizliğinin ortaya çıkardığı rekabet ve bu rekabet ortamıyla birlikte yönetsel ve siyasal yozlaşmaların tür ve yoğunluk bakımından artış göstermesi, yönetimin yönetilenler katındaki saygınlığını sarsmaya başlamaktadır.

⁶² OKTAY; a.g.e., s. 217-220.

Bu konuyla ilgili olarak Türker ALKAN tarafından yapılan bir araştırmada, ülkemizde gelişen ve yoğunlaşan toplumsal sorunlara aktif ve olumlu yönde yanıt verebilecek bir kamu yönetiminin geliştirilemediği vurgulanmaktadır. Aynı araştırmada elde edilen sonuçlar, artan ve çeşitlenen sorunlar karşısında hızlı bir uyum sağlama becerisi sergileyemeyen kamu yönetiminin toplum gözündeki görünümünün olumsuz bir hal almaya başladığını göstermektedir.

Genel olarak yönetimin tarafsızlık ve verimlilik gibi konularda yönetilenler arasında iyi puanlar toplamadığı birçok yazar tarafından sıkça belirtilen bir durumdur. Yukarıda sözü edilen araştırma da, yönetimin tarafsızlığı konusunda toplumun genel bir olumsuz yargıya sahip olduğunu ve yönetimin tarafsızlığına ilişkin olumlu izlenimlerin hem çok düşük hem de sürekli azalma gösteren bir süreç izlediğini ortaya koymaktadır.

Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın gerçekleştirilmesinde büyük sorumluluklar yüklenmiş bir yönetimin yönetilenler arasındaki saygınlığının zayıflaması, onun zaten doyurucu olmayan verimliliğini daha da kısırlaştırıcı bir etki yapabilmektedir. Sonuç olarak, bir güven bunalımı ve olumsuzluk ortamında çevrenin sisteme yönelik desteğinin sürekli olarak korunması pek de kolay gözükmemektedir.

2. Destek Aşınması

David EASTON, sisteme yönelik destekleri, "*ölgül destek*" ve "*yaygın destek*" olmak üzere 2 ayrı türde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre ölgül destek, sistemin çevreye sunduğu hizmetlerin veya yanıtladığı beklentilerin karşılığı olarak elde ettiğı destektir. Yaygın destek ise siyasal duygulara, sisteme yönelik olan genel ve yerleşik tutumlara çağrıda bulunmak suretiyle kazanılmaktadır. EASTON toplumun sisteme yönelik meşruiyyet inancının yaygın destekle aynı anlamı ifade ettiğı görüşündedir.

Çevrenin, yönetimin yanlı tutumundan ve istemlerine karşı verilen yanıtların yetersiz olmasından duyduğu hoşnutsuzluk, ölgül desteğı hemen, yaygın desteğı ise belirli koşullarda aşındırmaktadır. Toplumun istemlerine karşı yanıt yetersizliğindeki aşırı birikmeler ve özellikle siyasal ve yönetsel yozlaşmaların yaygınlık kazanmaları sonucu oluşan olumsuz izlenim, aşınma kapsamında yaygın desteğın de yeralmasındaki temel etmendir.

S. M. LIPSET sistemin çevrede uyandırdığı meşruiyyet kanaati ile sistemin çevreye yönelik etkinliğı arasında anlamlı bir ilişki kurmaktadır. Ona göre "*etkili olma*", sistemin görevi sayılan işleri yerine getirme derecesi; "*meşruiyyet*" ise sistemi oluşturan kurum ve yöntemlerin en uygun kurum ve yöntemler olduğı yolunda çevrenin sahip

olduğu inanç ve güvendir. LIPSET'e göre en dengeli sistem hem meşru hem etkili olanı, en istikrarsız sistem ise hem meşru olmayanı hem de etkili olmayanıdır.

Sisteme karşı verilen özgül desteklerin aşırı boyutlarda aşınma göstermesi ve kamu yönetimindeki yozlaşmaların yoğunluk kazanması; Türkiye'deki yönetim sisteminin etkili olmayan fakat meşru olan sistem türünden, hem etkili olmayan hem de meşruiyetini yitirmiş tam istikrarsız (kararsız) sistem türüne geçiş süreci ile karşı karşıya olduğu izlenimini vermektedir. Yaygın destek her ne kadar sistem çıktılarından kısa dönemde etkilenmez ve aşınmalara karşı dayanıklılık gösterir ise de, desteğin bu dayanıklılığı sürdürmesi belli bir aşamadan sonra olanaksız hale gelebilmektedir.

Özgül destek düzeyindeki aşınmaların ve bu aşınmaların yaygın destek üzerinde yaptığı etkilerin, ülkemizin siyasal ve yönetsel sistemini sık sık gerginliklere sürüklediği söylenebilir. Yaygın desteğin tazelenmesi girişimleri de daha çok gerginliğin en yüksek düzeylere çıktığı dönemlerde gündeme gelmektedir. Bu konuda en sık başvurulanan yöntemlerden biri geleneksel değerlerin yeniden önem verilen değerler düzeyine çıkartılması, diğeri de sistemin etkin ve verimliliğini artıracak önlemlerin alınmasıdır.

III. YÖNETSEL VE SİYASAL YOZLAŞMANIN ÖNLENMESİNE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yönetimde yozlaşmaların önlenmesine ilişkin olarak geliştirilen çözüm önerileri 2 başlık altında ele alınabilir: A. Anayasal Çözüm Önerileri, B. Yasal - Kurumsal Çözüm Önerileri⁶³.

A. ANAYASAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE KAMU TERCİHİ TEORİSİ⁶⁴

Siyasal ve yönetsel yozlaşmaların ortadan kaldırılabilmesi için, siyasal karar alma sürecinde bir yeniden yapılanmanın gerekliliği herkesçe kabul edilen bir görüştür. Kimi yazarlara göre bu yeniden yapılanmanın gerçekleşmesi, karar alma sürecinde rol alan aktörlerin daha "iyi"leriyle değiştirilmesi, daha açık bir ifade ile eğitimli, kültürlü, dini ve ahlaki değerlere sahip kişilerin işbaşına getirilmeleri ile değil; anayasal, yasal ve kurumsal çerçevenin yeniden düzenlenmesi ile mümkündür.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Virginia Politik İktisat Okulu olarak bilinen bir çağdaş iktisadi düşünce ekolünün temsilcileri tarafından, "*Kamu Tercihi ve Anayasal*

⁶³ AKTAN; "*Siyasal Yozlaşmaların ...*", s. 45.

⁶⁴ Kamu Tercihi Teorisi hakkında daha geniş bilgi için bkz. James M. BUCHANAN; *Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat*, Yayına Hazırlayan: Aytaç EKER ve Coşkun Can AKTAN, Akıselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, s. 2-279.

İktisat" adını verdikleri bir disiplin içerisinde, devletin gücünün ve yetkilerinin niçin ve nasıl sınırlandırılması gerektiği konusunda incelemeler yapılmaktadır.

Kamu Tercihi iktisatçıları, iyi bir toplumsal düzenin temel ilkelerinin anayasalarda yer alması ve devletin "*siyasal*" ve "*ekonomik*" hak, yetki, görev ve sorumluluklarının çerçevesinin yine anayasalarda açıkça ve sınırları ile birlikte saptanması gerektiğini ileri sürmektedirler. Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat Teorisi, toplumun hem hukuksal, hem de kurumsal yapısını yönlendirecek anayasaların vatandaşların bilinçli çabalarıyla ideal şeklini alacağını kabul etmektedir. Bu teoriye göre bireylerin hak ve özgürlükleri, ancak devletin hak ve yetkilerinin sınırlandırılması ile mümkündür.

Kısaca, Kamu Tercihi Teorisi ve Anayasal İktisat yaklaşımına göre siyasal yozlaşmaların ortadan kaldırılması için devletin güç ve yetkilerinin, görev ve işlevlerinin sınırlarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Bu çağdaş iktisadi düşüncede devletin özellikle "*ekonomi*" alanındaki güç ve yetkilerinin, ekonomik anayasada düzenlenmesine ve sınırlandırılmasına daha büyük önem verilmektedir⁶⁵.

B. YASAL - KURUMSAL ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yönetmel ve siyasal yozlaşmanın önlenmesine yönelik olarak üretilen çözüm önerilerinden başlıcaları şunlardır⁶⁶:

1. Yönetimde Açıklık (Şeffaflık) Sağlanması

Demokrasi bir açık toplum rejimi olup 3 temel özelliğe sahiptir. Bunlar; "*temsil*", "*katılım*" ve "*denetim*"dir. Yönetimde açıklığın sağlanması (publicity), yönetilenlerin kamu yönetiminin işleyişini denetleyebilmelerine büyük olanak sağlamaktadır. Açık toplum ve açık yönetim (şeffaf yönetim) oluşturma amacına yönelik öneriler şöyle sıralanabilir:

- Vatandaşların yönetimle ilgili olarak her türlü belge ve bilgiye ulaşabilmelerine olanak sağlanmalı ve bilgi edinme hakkı anayasal güvence altına alınmalıdır. Bu hakkın sınırları da anayasada açık ve net bir biçimde belirtilmelidir.
- Kamuyu ilgilendiren kararların alındığı belediye meclisi toplantılarına, yerel halkın da katılabilmeleri için uygun ortam sağlanmalıdır.
- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından en az yılda bir defa ayrıntılı çalışma raporları hazırlanmalı ve kamuoyuna sunulmalıdır. Bu raporlar yeterli ayrıntılar içermelidir.

⁶⁵ AKTAN; a.g.m., s. 50.

⁶⁶ AKTAN; a.g.m., s. 53-63.

- Kamu politikalarına ilişkin karar ve uygulamalar önceden halka duyurulmalı, önemli olanlarıyla ilgili gerekirse kamuoyu araştırması yapılmalı ve hatta referandum yapılmalıdır.

- Yönetimdeki gizlilik ve örtbas şeklindeki yozlaşmaların cezai yaptırımları yasalarda açıkça yerelmalıdır.

2. Siyasal Yozlaşmaları Denetleme Kurumu'nun Oluşturulması

Ülkemizde henüz siyasal yozlaşmalarla mücadele edecek, siyasal nitelikli suçları araştırarak ve soruşturarak bağımsız ve özel statülü bir kurum mevcut değildir. Yozlaşmalarla mücadele için direkt olarak Parlamento'ya bağlı olarak çalışacak bir denetleme kurumunun oluşturulması son derece yararlı olacaktır.

3. Yozlaşmalarla Mücadelede Ombudsman Benzeri Bir Sistemin (Halk Denetçiliği) Oluşturulması

Kamu yönetiminin hukuka uygun hareket etmesini sağlamak üzere böyle bir müessese sisteminin ülkemizde de oluşturulması, halkın denetiminin gerçekleşmesinde ve yönetimde meydana gelebilecek yozlaşmaların önlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır⁶⁷.

4. Siyasal Yozlaşmaların Yaygın Olduğu Kamu Kurum ve Kuruluşlarında Denetim ve Kontrollerin Etkinleştirilmesi

Genellikle siyasal yozlaşmalar yürütme aşamasında hem tür, hem de nicelik açısından yaygınlık göstermektedir. Özellikle belediyeler, gümrükler, vergi daireleri gibi yönetim birimlerinde bu tür yozlaşmalar yaygın olduğundan, buralardaki denetim ve kontrollerin sıklaştırılması ve etkinleştirilmesi önem kazanmaktadır.

5. Eğitim-Öğretim ve Kitle İletişim Araçları Yoluyla Siyasal Yozlaşma Mücadelesi

Toplumsal kirliliğin ortadan kaldırılmasında eğitim ve öğretimin önemi küçümsenmeyecek kadar büyüktür. Okullaşma oranının düşük olduğu, eğitim ve öğretim kalitesinin yetersiz durumda bulunduğu toplumlarda, toplumsal kirlenmelerin ve yozlaşmaların daha fazla olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan temiz topluma yönelik

⁶⁷ Ombudsman hakkında geniş bilgi için bkz. Bilal ERYILMAZ; *Bürokrasi*, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1993, s. 89-96. ve VERSAN; *Kamu ...*, s. 305-313.

eğitime eğilinmesi gerekli görülmektedir. Ayrıca bu konuda özellikle basın, radyo, televizyon ve diğer medya kuruluşlarına büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

Yozlaşmalara  z m getirmesi ümidiyle geliştirilen anayasal ve yasal-kurumsal önerilerin her biri de etkin olarak uygulanmaları kaydıyla başarı sağlayabilir. Ancak söz konusu yozlaşmaların oluşumunda insan faktörünün oynadığı rol, bu faktöre daha büyük bir önemle eğilinmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Yalnızca insana özgü bazı yüksek değerlerin (ahlak, fazilet, dürüstlük gibi); bir yandan eğitim- ğretim ve kitle iletişim araçları kullanılarak, diğer yandan çeşitli hukuksal ve kurumsal tedbirler alınarak ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi, yozlaşmalarla mücadeleye katkı sağlayacak ve temiz toplum idealine ulaşmayı büyük  l de kolaylaştıracaktır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

YEREL YÖNETİM HİZMETLERİ VE SİYASAL AHLAK

Günümüzde yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında siyasal ahlak sorunları ön plana çıkmakta, bu sorunlar özellikle merkezi iktidar ile yerel iktidar arasında siyasal parti farklılaşması söz konusu olduğunda, sonuçları yerel halkın omuzlarına yüklenecek biçimde ağırlaşmaktadır.

Değerler ve ahlak, yerel yönetimin ve yerel halkın ortak kültürünün temelini oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerdeki hizmet anlayışının özünü oluşturması gereken kurumsal ve ahlaki değerler, tüm çalışanların günlük davranışları açısından yönlendirici ilkeler sağlamaktadır⁶⁸.

I. YEREL YÖNETİMLERDE YOZLAŞMA VE AHLAK İLİŞKİSİ

Ahlaki değerlerin önemini yitirme derecesi ile yönetsel-siyasal yozlaşmalar arasında doğrusal bir ilişki olduğu herkesçe kabul edilen bir görüştür. Ahlaki değerlerdeki aşınmalar bütün yozlaşmaların en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Gerçekten de politikacıların seçimi kazanmak için her şeyi göze aldığı, seçmenin de elindeki oyu veya diğer maddi ve manevi olanakları iktidardan birşeyler koparmak amacıyla kullandığı bir ortamda, ahlaki değer yargılarının önemini yitirdiğini ve ahlaki davranışın artık "*modası geçmiş*" bir davranış biçimi haline dönüştüğünü düşünmek pek de anlamsız olmayacaktır⁶⁹.

Bir politikacının başarısını belirleyen en önemli faktör, onun çok iyi bir insan, ahlaklı, erdemli bir kişi olması değildir. Daha çok iktidarı ele geçirmekte ve elde tutmakta gösterdiği beceri ve ustalıktır. Ancak bundan siyasette başarılı olanların tümünün mutlaka ahlaksız ve kötü kişilerden oluştuğu anlamı çıkarılmamalıdır. Burada asıl üzerinde durulan nokta, siyasette başarının yüksek ahlaki niteliklerle çok mutlak bir bağlantısının bulunmadığıdır⁷⁰.

⁶⁸ Sadun EMREALP, Selahattin YILDIRIM; *Yerel Yönetimde Başarının Yolları*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993, s. 35.-36.

⁶⁹ SAVAŞ; a.g.e., s. 25.

⁷⁰ DAVER; a.g.e., s. 21.

Demokrasinin esas özüne kavuşturulabilmesi için bir yandan erozyona uğrayan ahlaki değer yargılarının yeniden bireysel ve toplumsal yaşamda eski yerlerini alması sağlanırken diğer yandan da aşınan ve etkinliğini kaybeden ahlaki kurallar yerine belli yaptırımlar içeren başka kuralların da gündeme gelmesi gereği bulunmaktadır⁷¹.

II. YEREL YÖNETİMLERDE AHLAK DEĞERLERİNİN EGEMEN KILINMASI

Demokratik yönetim, büyük ölçüde kişisel dürüstlüğe, kamu yöneticileri ile yönetilenler arasındaki bağlılık ve güvene dayanmaktadır. Ahlaki söylem yönetimde farklılık yaratıcı bir öneme sahip bulunmaktadır⁷².

Yerel yönetimlerde meydana gelebilecek çeşitli yönetsel ve siyasal yozlaşmaları önlemek ve bu yönetimlerde ahlaklılığı egemen kılmak amacıyla bugüne kadar değişik öneri ve yaklaşımlar geliştirilmiştir. Söz konusu öneri ve yaklaşımların başlıcaları şöyle sıralanabilir:

- Hukuksal düzenlemelerin yapılması.

Bu yolla ortaya konan kurallarla, bir taraftan yerel yönetim birimlerinde çalışan görevlilere rehberlik etmek, diğer taraftan muhtemel yolsuz davranışlar konusunda, cezaların artırılması gibi caydırıcılığı sağlayan daha ağır yaptırımların yürürlüğe konması amaçlanmaktadır⁷³.

- İş ortamına ahlaki aşılacak nitelikteki kurumsal mekanizmaların ortaya konması.

Ahlaklılığın sadece yasalarla düzenlenemeyeceği düşüncesi gözönünde tutularak geliştirilen bu yaklaşımda, dürüst ve ahlaklı bir yönetim ortamı sağlayabilmek için kurumların, ahlak kavramına büyük önem veren çok daha yenilikçi çizgilerde geliştirilmesi gereğine dikkat çekilmektedir.

Bu bağlamda belirli aralıklarla, sürekli başvurulanan bir kurum içi "*ahlak denetimi*" uygun bir yöntem olarak görülmektedir. Bu denetimler, görevlilerin kuşku uyandırıcı davranışlar içine girme olasılığı olan bazı hassas alanların belirlenmesinde ve buna dayalı olarak da buralarda meydana gelebilecek kışkırtıcı ve yoldan saptırıcı öğelerin yok edilmesinde önemli katkılar sağlamaktadır. Ayrıca yerel yönetim biriminde ahlaklı olmanın "*temel bir beklenti*" olduğu konusunda bir bilinçliliğin güçlendirilmesi ve

⁷¹ SAVAŞ; a.g.e., s. 25-26.

⁷² Selahattin YILDIRIM; *Yerel Yönetim ve Demokrasi*, Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993, s. 155.

⁷³ Adalet Bayramoğlu ALADA; *Yerel Yönetim ve Ahlak*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993, s. 79.

yöneticilerin bu konuda örnek davranışlar sergileyerek özendirici rol oynaması da kurumsal tedbirler arasında yer almaktadır.

- Yerel yönetimlerde görev alan yöneticilerin görev sürelerinin kısa ya da sınırlı tutulması.

Bu yolla, göreve gelen yöneticilerin veya onlar tarafından atanan üst düzey görevlilerinin ellerinde tutacakları gücün sınırlandırılması amacı güdülmektedir. Bunun nedeni söz konusu kişilerin aynı makamda sürekli ya da uzun süre kalamayacak olmalarıdır⁷⁴. Bu öneride eğer iktidarın yani gücün yozlaştırıcı bir eğilim taşıdığı doğru ise, bu gücün kullanılma süresini daraltarak muhtemel yolsuzlukların da azaltılabileceği görüşü esas alınmıştır.

- Yerel seçmenler tarafından seçilmiş bulunan yöneticilerin, yine seçmenleri tarafından geri çağırılması.

Burada seçmenlerin yani yerel topluluk üyelerinin; bilgi, yetenek, ahlaklılık, dürüstlük, önderlik gibi alanlarda ciddi eksiklikler taşıdıklarına inandıkları gerekçesi ile seçilmiş yerel yönetim yetkililerinin görev süreleri dolmadan bu görevlerine son vermeleri durumu söz konusudur⁷⁵. Geri çağırma yöntemine göre, seçmenlerin belli bir yüzdesinin (örneğin % 25) yazılı başvurusu sonucu halkoylamasına gidilmesi sağlanmaktadır.

- Yargı denetiminin etkili hale getirilmesi.

Bu öneri ile, yerel yönetimlerin eylem ve işlemleri ile ilgili olarak dava açma hakkının yaygınlaştırılması, yargılama usulünü kolaylaştırıcı, hızlandırıcı ve ucuzlatıcı düzenlemeler yapılması gibi yollarla yargı denetiminin etkili kılınması amaçlanmaktadır.

- Yerel yönetimlerin gözetlenmesi, eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetlenmesi.

Merkezi yönetim veya bir "*ombudsman*" kurumu tarafından yapılabilecek bu denetlemede temel kural, herhangi bir yasa dışı uygulamada yargı yoluna başvurulmasıdır. Merkezi yönetim ancak olağanüstü durumlarda müdahale edebilmektedir.

- Yerel topluluk üyelerinin temel haklarının demokrasi ilkeleri ve insan haklarına dayalı bir biçimde kabul edilmesi ve bunlara uyulması için gerekli her türlü önlemin alınması.

- Yerel yönetim birimlerindeki seçilmiş görevlilerin hak ve ödevlerinin temel demokratik ve çoğulcu toplum ilkelerine ve insan haklarına dayalı bir biçimde yeniden düzenlenmesi.

⁷⁴ ALADA; a.g.e., s. 80-81.

⁷⁵ YILDIRIM; a.g.e., s. 104.

Bu düzenlemeler, yerel seçilmiş görevlilerin niteliklerini ve görevlerini yerine getirme koşullarını geliştirmeyi, yerel hizmetlerin demokratiklik ve etkinlik ilkelerine göre yürütülmesini ve yerel halkın yerel yönetime karşı duyduğu güven ve bağlılığı artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca yönetimde dürüstlüğü, açıklığı, kamu malını korumayı, adalete ve eşitliğe dayalı değerlerin yaratılması ve uygulanması da amaçlanan diğer konular arasındadır. Düzenlemeler sonucunda elde edilecek başarı, yerel yönetimlerde ahlak düzeyinin yükseltilmesine büyük katkılar sağlayacaktır.

Yerel yönetimlerde ahlaklı ve dürüst davranışları egemen kılabilmek; her tür kişisel ve toplumsal ilişkilerde olduğu gibi temelde insana, onun haklarına, kutsallığına, onuruna ve tüm ana değerlerine yönelmekle ve bunları sürekli olarak geliştirmekle mümkün gözükmemektedir⁷⁶.

III. YEREL YÖNETİM AHLAK ŞARTI VE YEREL HİZMET ANDI ÖNERİLERİ

Yerel yönetimlerin yönetim sistemlerinde ahlaki değerleri egemen kılmaya yönelik olarak geliştirilen en önemli yöntemlerden biri de bir *"Yerel Yönetim Ahlak Şartı"*nın kabul edilmesidir⁷⁷. Bu şart, birer yönetim ahlakı ilkesi olarak kabul edilen doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik, göreve ve mesleğe bağlılık duyguları ve insana öncelik verme, kamu malını koruma ve halka adaletli bir hizmet sunma gibi düşünceleri esas almaktadır. Yerel Yönetim Ahlak Şartı'nın yerel ahlakın geliştirilmesi ve kurumsallaşması amacıyla, yerel yönetim birimlerinde yer alan her düzeydeki yetkili, görevli ve çalışanlara yönelik olarak uygulanması öngörülmektedir.

Yerel Yönetim Ahlak Şartı'na uymayan davranışların ya da bu konuda ciddi endişelerin ortaya çıkması durumunda yasal ve yönetsel önlemler alınabilmektedir. Bununla birlikte, *"kendiliklerinden konunun üzerine gidebilmek, yerel yönetim ahlakını korumaya ve geliştirmeye yönelik genel araştırma, soruşturma yapmak ve uygun tüm hukuk yollarını harekete geçirebilmek ve gerekli mesleki ve benzeri yaptırımlar yoluna başvurmak"* amacı ile yerel yönetimlerdeki yetkili, görevli ve çalışanların, kendi aralarında oluşturacakları bir *"Yerel Yönetim Ahlak Kurulu"*na da bu alanda ayrıca yer verilmektedir⁷⁸.

"Yerel Yönetim Ahlak Şartı" ve *"Yerel Hizmet Andı"* önerileri*, Türkiye'de yerel yönetim sisteminin geliştirilebilmesi için oluşturulan temel amaç ve stratejiler

⁷⁶ ALADA; a.g.e., s. 83-86.

⁷⁷ YILDIRIM; a.g.e., s. 156. ve EMREALP, YILDIRIM a.g.e., s. 35.

⁷⁸ ALADA; a.g.e., s. 83.

* Öneri metinleri bu çalışmanın sonundaki **"EKLER"** bölümündedir.

doğrultusunda bu konuda mevcut uluslararası örneklerden yararlanılarak hazırlanmıştır. Son yıllarda ülkemiz gündemini sürekli meşgul eden yozlaşma niteliğindeki uygulamaları, en azından yerel düzeyde önlemesi umut edilen bu iki önerinin ne derece olumlu sonuç vereceği tartışılabilir.

Özellikle Yerel Hizmet Andı'nın etkili olabilmesi temelde bu andın muhataplarının ahlaki yapılarıyla yakından ilgilidir. Ahlaklı olmanın asli gereklerinden olan doğruluk, dürüstlük, vicdani sorumluluk ve sözünde durma gibi meziyetlerden yoksun olan bir yerel yönetici ya da çalışan için, söz konusu and pek de bağlayıcı olmayacaktır. Bu nedenle böyle iyi niyetli girişimlerin çeşitli maddesel yaptırımlarla da desteklenmesi, elde edilecek başarıyı olumlu yönde etkileyecektir.

Türkiye'de büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültürel içerikli hizmetlerinde; siyasal parti ideolojilerinin ne derecede belirleyici olduğunu, ideolojik yansımalar taşıyan hizmetlerin hangi ölçüde meşruiyet sınırları içinde kaldığını ve hangi ölçüde yozlaşma niteliği kazandığını saptamak, çalışmamızın temel amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaca ulaşmak bakımından; ülkemizde halen faaliyetlerini sürdüren siyasal partilerin eğitim ve kültür politikalarının nelerden oluştuğunun belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bazı büyük kent belediye yönetimlerinin eğitim ve kültür hizmetlerine ilişkin uygulamalarını bu politikalarla karşılaştırarak aralarındaki benzerliklerin ortaya çıkarılması da diğer bir gereklilik olarak ortadadır.

Bunun yanında siyasal yaşamın en önemli unsurunu oluşturan siyasal partileri ve işlevlerini ele almak, eğitim ve kültür hizmetlerine partilerin ne denli önem attıklarını incelemek ve parti politikalarının üretilmesinde dayanak noktalarını oluşturan siyasal ideolojilere ilişkin bilgi sahibi olmak konunun daha iyi kavranmasına katkı sağlayabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM-KÜLTÜR HİZMETLERİ VE SİYASAL PARTİ İDEOLOJİLERİ İLE ETKİLEŞİMİ

BİRİNCİ KISIM

TÜRKİYE'DE SİYASAL PARTİLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKALARI

I. SİYASAL PARTİLER

Günümüzde büyük kent belediye başkanlıklarının belirlenmesi yerel seçimler yolu ile olmaktadır. Bu seçimler çok büyük bir oranda, siyasal parti temsilcilerinin “*başkan aday*” olarak katılımlarıyla gerçekleşmektedir. Siyasal partiler bu nedenle ülke genelini ilgilendiren politikalar dışında, yerel nitelikli konuları içeren politikalar da üretme gereği duymaktadırlar. Ayrıca bu partiler yerel iktidarı elde etmenin, merkezi iktidara geçişi kolaylaştıran önemli bir basamak olduğunu kabul etmekte ve yerel yönetimlerde başarılı hizmetler sunarak seçmenlerin tercihinin ulusal düzeyde etkileyebileceklerini düşünmektedirler.

Aşağıda siyasal yaşamdaki etkin rolleri tartışmasız kabul edilen siyasal partiler hakkında bazı tanımlara yer verilecek, bu partilerin işlevlerine değinilecek ve eğitim ve kültürün siyasal partiler açısından ne derece önemli olduğuna ilişkin bilgiler sunulmaya çalışılacaktır.

A. KAVRAM

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1961 ve 1982 Anayasaları'nda demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak nitelendirilen siyasal partiler, bir program etrafında

toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip olan kuruluşlar¹ olarak tanımlanmaktadırlar.

SULZBACH'a göre ise siyasal partiler, devlet gücünü ele geçirmek, hiç değilse devlet gücü üzerinde nüfuz sahibi olmak suretiyle taleplerini gerçekleştirmek amacına yönelik olarak birleşen ve toplumun arzu edilen bünyesi hakkında aynı ortak görüşlere sahip olan insanların oluşturdukları birliklerdir². Burada dikkati çeken en önemli unsur, siyasal partilerin iktidarı "*ele geçirmek*" veya hiç değilse onu başka partilerle "*paylaşmak*" amacıdır. Bütün siyasal partilerin ortak hedefini oluşturan bu unsur onları diğer toplumsal gruplardan, özellikle siyasal iktidarın kullanılmasını sadece etkilemeye çalışan baskı gruplarından ayırmaya yarayan başlıca ölçüttür. Bunun yanında diğer bir ölçüt de, onların geçici kuruluşlar olmayıp, sürekli ve ülke çapında oldukça yaygın bir örgüt yapısına sahip olmalarıdır³.

B. SİYASAL PARTİLERİN İŞLEVLERİ

Demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak siyasal partilerin pek çok işlev üstlendikleri görülmektedir. Bu işlevler konusunda çeşitli yazarlar tarafından farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. İlder TURAN söz konusu işlevleri; "*toplumla ilgili*", "*siyasal sistemin işleyişine ilişkin*" ve "*partilerin kendilerine ilişkin*" işlevler⁴ olarak sınıflandırırken, Esat ÇAM siyasal partilerin; "*yöneticilerin eğitilmesi ve değiştirilmesi*", "*program yapma*", "*haber alma-verme*", "*gizli, yarı doğrudan*", "*meşrulaştırma*", "*dileklerin düzenlenmesi ve sıralanması*", "*siyasal bütünleşme, sivil denetim ve siyasal katılmayı çoğaltma*" ve "*sistemi dengeleme ve değişmesine olanak verme*"⁵ işlevlerinin bulunduğunu belirtmektedir.

Aşağıda, siyasal partilerin işlevleri, yapılan değişik sınıflandırmalar ışığı altında 4 ana grupta incelenecektir.

1. Düşünce, Eğilim ve Çıkarların Birleştirilerek Kanalize Edilmesi İşlevi

Siyasal partilerin en önemli işlevlerinden biri, toplumdaki dağınık düşünce ve eğilimlere belirginlik kazandırarak, çok çeşitli çıkar ve istemlerin birleştirilmesini ve kanalize edilmesini sağlamaktır. Bu nedenle siyasal partiler birbirine yakın çıkar ve

¹ Münci KAPANİ; *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992, s. 160.

² Arif T. PAYASLIOĞLU; *Siyasi Partiler*, Ankara, 1952, s. 11.

³ KAPANİ; a.g.e., s. 160-161.

⁴ İlder TURAN; *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış*, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1977, s. 104-107.

⁵ ÇAM; a.g.e., s. 386-397.

eğilimleri bir araya toplayarak bütünleştirmekte, ülke içindeki toplumsal gruplar ve bölgeler arasındaki uzaklığı azaltarak birkaç grup içinde toplamaktadırlar. Bu sayede siyasal tercih konusu olacak sorunların siyasal bir biçimde temsil edilmelerine de olanak tanınmaktadır.

Partilerin yokluğu durumunda kamuoyu değişken, kararsız ve ne yapacağını bilmeyen, akışkan bir durum alacaktır. Burada da bireylerin eğitim ve kültür düzeylerinin büyük önemi bulunmaktadır. Bireylerin siyasal davranışlarının bilinçli olarak ortaya çıkması, ancak iyi bir eğitimle mümkün hale gelebilmektedir.

2. Siyasal Sistemdeki Çeşitli Rollerin Bireylerle Doldurulması İşlevi

Siyasal partiler, siyasal sistemde çeşitli rolleri yerine getirecek kişilerin, yönetici kadro ve liderlerin seçilmesini sağlamak suretiyle, siyasal iktidarı kullanacak kadroların seçmenler tarafından tanınmasına yardımcı olmaktadır. Bu işlevleri nedeniyle partilere liderlerin ve siyasal kadroların yetiştirildiği ocaklar gözüyle bakılmaktadır. Çoğulcu demokrasilerde parlamenterler, bakanlar, başbakanlar ve devlet adamları genellikle siyasal partilerin bu şekilde yetiştirip devlet hizmetine kazandırdığı kişilerden oluşmaktadır.

3. Devlet Mekanizmasını İktidarda ve Muhalefette Olma Durumuna Göre Yönetme ve Denetleme İşlevi

Bu işlev seçimlerden sonra siyasal partilerin, devleti yönetmek üzere siyasal iktidarı kullanma sorumluluğunu üstlenmesi veya muhalefette kalmak suretiyle iktidarı denetlemesi gibi bir başka sorumluluğu üstlenmesi ile ilgilidir. Parlamenter rejimlerde hükümet politikalarının belirlenmesi bakımından bu işlevin büyük önemi bulunmaktadır. Siyasal partilerde eğitim düzeyi yüksek ve kültürel birikim açısından yeterli kişilere önemli ölçüde ihtiyaç duyulmaktadır⁶.

Bir siyasal partinin iktidara gelerek hükümet etmesi, toplum adına herkes tarafından uyulması zorunlu olan kararlar alarak maddi ve manevi değerler dağıtma sürecine yön vermesidir. Bu süreç karar alma kadar, bu kararların uygulanmasını da içermektedir. Çok partili sistemlerde iktidarın alternatifi durumundaki muhalefetin de hükümetin kararlarını eleştirmek, denetlemek ve çeşitli alternatifler sunarak kendi iktidarlarının yolunu açmak gibi birtakım işlevleri bulunmaktadır⁷.

⁶ BUCAK; a.g.e., s. 61-64.

⁷ TURAN; a.g.e., s. 104-105.

4. Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Kültürü Geliştirme ve Eğitim İşlevi

Bu işlev siyasal partilerin evrensel nitelikli işlevlerindendir. Topluma kimlik kazandırmayı amaç edinen partiler, siyasal iktidar ile halk kitleleri arasında birer köprü görevi üstlenmişlerdir. Aynı zamanda bu partiler siyasal katılmanın da başlıca kanalını oluşturmakta, toplumun çeşitli istemlerinin ve beklentilerinin yönetime ulaştırılmasında önemli bir role sahip bulunmaktadır.

Siyasal partiler bir yandan halkın desteğini sağlayarak iktidara gelmeye çalışırken diğer yandan kitlelerin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi konusunda da büyük bir çaba içerisindeyler. Parti kadrolarını oluşturup geleceğin yöneticilerini yetiştirmekle birlikte siyasal partiler, halkın ulusal ve uluslararası olaylara karşı duyarlılığını artırarak bu konularda görüş sahibi olmalarına yardımcı olmaktadır. Kısaca siyasal sistemdeki rollerin öğrenilmesi, siyasal kültürün benimsenerek sürdürülmesi siyasal partilerin temel işlevleri arasındadır.

İdeolojik temeli güçlü olan partilerin bu tür çalışmaları daha yoğun ve sistemli olarak yaptıkları gözlemlenmektedir. Bu kapsamda siyasal partilerin seçmenleri harekete geçirerek onları aktif hale getirme, "oy"larının değerinin farkına varmalarını sağlayarak sandık başına gitmelerine özendirme rolleri de önem kazanmaktadır. Partilerin yaptıkları bu çalışmalar "*siyasal toplumsallaşma*" olarak ifade edilmektedir.

Siyasal partilerin siyasal toplumsallaşma işlevinin 2 yönü bulunmaktadır. Bunlardan ilki varolan siyasal kültür, değer ve inançların korunarak pekiştirilmesi, ikincisi ise varolan siyasal kültürün değiştirilerek yeni değer ve inançların ortaya çıkarılmasıdır. Toplumda radikal değişiklikler yapmayı amaç edinen ideolojik partilerde bu ikinci yönün daha ağır bastığı söylenebilir⁸.

C. SİYASAL PARTİLER AÇISINDAN EĞİTİM VE KÜLTÜRÜN ÖNEMİ

Bir program etrafında toplanan ve siyasal olayların temel dinamiğini oluşturan siyasal partilerin ülke halkının refah düzeyini yükseltme, ülkenin istikrarlı bir büyüme ve gelişme sürecine girmesini sağlama, toplumsal huzur ve barış ortamını temin etme ve koruma gibi amaçlarının yanısıra, bu amaçların gerçekleşmesi ile yakın ilişkisi bulunan eğitim ve kültür alanına yönelik olarak da birçok hedefi bulunmaktadır.

Eğitim ve kültür, herşeyden önce siyasal iktidarların ve belirlenen politikaları uygulayan kişilerin istekleri doğrultusunda yönlendirilen bir üstyapı kurumudur. İktidarda ya da muhalefette iken kendi programlarını esas alarak her konuda politika üreten siyasal

⁸ BUCAK; a.g.e., s. 65-66.

partiler, ülkenin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel yapısının değişmesinde, uzun dönemde önemli izler bırakmaktadırlar. Böylece toplumdaki tüm bireylerin ve genel anlamda kamuoyunun eğitilmesinde önemli roller oynayarak seçmenlerin iktidar ve muhalefet için daha uyanık olmasını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Ayrıca iktidarı ele geçiren siyasal partiler, uyguladıkları eğitim ve kültür politikaları ile de toplumun değer yargılarını etkileyerek onların siyasal tercihlerinin belirlenmesinde etken olma amacı taşımaktadırlar. Her iktidar değişikliğinde izlenen eğitim ve kültür politikalarının ve uygulamalarının çeşitli farklılıklar göstermesinin altında yatan ana nedenlerden biri de şüphesiz bu amaçtır.

Merkezi ya da yerel düzeyde iktidara gelen siyasal partiler, toplumun eğitilmesi ile kültürel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması görevlerini değişik hizmet birimleri eliyle ve değişik yasal düzenlemeler ışığında yerine getirmektedirler. Ülkemizde merkezi iktidarda bulunan siyasal parti, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı aracılığı ile, eğitim ve kültüre ilişkin hizmetlerde ülke geneline yönelik olarak kendi parti programlarını daha somutlaştırarak uygulamaya koymaktadırlar. Yerel iktidarlar ise yönetim yapıları içinde oluşturdukları hizmet birimleriyle, yine ağırlıklı bir şekilde parti programlarını esas alan bir hizmet politikası ile yasal düzenlemelerin belirlediği ölçüde bu hizmetleri yürütmektedirler.

Eğitimde temel amaç, davranışları istenen yönde değiştirip yerine yenilerini koymaktır ve bu amaçta hedef kitle bütün kesimler, tüm vatandaşlardır. Bu bağlamda eğitim, siyasal partiler için iktidarda ya da muhalefette olmalarına göre değişmeksizin süren bir çalışma alanıdır.

Eğitim ve kültür politikalarına her düzeyde önem veren partiler ve mensupları, özellikle Türkiye'deki hızlı kültürel erozyon içinde bir yandan eğitime ve kültüre katkı sağlama işlevi görürken, diğer yandan partisinin adını duyurarak parti hizmetinde çalıştırabilecekleri gelecek vaadeden kişileri belirleyebilmektedirler. Ayrıca bu partiler siyasal sistemi etkileme araçlarından birisi olan "*dolaylı propaganda*" uygulaması olduklarından kendilerine karşı kamuoyu desteğini de belli oranda artırabilmektedirler⁹.

Parti ideolojisine olan ilginin kamuoyunda yükseltilmesinde, yaygınlaştırılmasında ve toplumun bu yönde kanalize edilmesinde de eğitim ve kültürün partiler açısından büyük önemi bulunmaktadır. İdeolojik yönü ağır basan siyasal partiler, diğer partilere oranla eğitim ve kültüre yönelik politikalar üretmeye çok daha özen göstermekte ve bu alanlardaki hizmetlere öncelikli olarak yer vermektedirler.

⁹ BUCAK; a.g.e., s. 1-10.

II. SİYASAL İDEOLOJİLER

Siyasal partiler incelendiğinde, bunların benzer işlevlere sahip olmakla beraber aralarında birtakım farklar bulunduğunu saptamak mümkündür. Kurucular, üye ve seçmenlerin sosyo-kültürel özellikleri ve örgüt biçimleri bu farklılığı doğuran nedenlerdendir. Siyasal partilerin sahip oldukları “*ideolojiler*” ise bunlar arasında ayırdedici en temel özelliktir.

Siyasal partilerin çoğu parti politikalarını ve söylemlerini belli bir ideolojiye dayandırarak üretmektedirler. Bir anlamda ideolojiler söz konusu partilerin varlık nedenleridir. Bu bakımdan “*siyasal ideoloji*” kavramı ve Türkiye’deki mevcut siyasal partilerin politikalarının dayanak noktasını oluşturan ideolojilerle ilgili bilgi edinmek, üretilen politikalar hakkında sağlıklı yorum yapmayı kolaylaştırabilir.

A. KAVRAM

İdeoloji kavramı ile ilgili olarak başlıca 2 tür tanımlama yapılmaktadır. Bunlar; dar ve geniş kapsamlı tanımlamalardır. Dar kapsamlı tanıma göre ideoloji, belirli bir biçimde düşünmeyi ve davranmayı haklı çıkarmak ya da düşünce ve davranışları belirli bir biçimde etkilemek işlevini taşıyan inanç, tutum ve düşünceler demetidir. İdeoloji kavramının geniş kapsamlı tanımı ise şöyle yapılmaktadır¹⁰: “*İdeoloji, insan ve toplumun ya da toplumsal bir alt birimin geliştirdiği insan, toplum ve evrene ilişkin kapsamlı bilişsel (cognitive) ve ahlaksal inanç sistemlerinin bir biçimidir.*”

Bülent DAVER de siyasal ideolojiyi bir ülke, devlet, millet, siyasal bir parti veya siyasal bir grup tarafından benimsenen, amacı belirli siyasal hedefler olan ve siyasal, toplumsal ve ekonomik olayları, kurumları bu amaçlara göre yorumlayan inançlar ve fikirler bütünü¹¹ olarak tanımlamaktadır.

İdeolojinin diğer bir yaygın anlamı da kültür kavramıyla özdeşleştirilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Örneğin “*Batı İdeolojisi*” denildiğinde belirli bir toplumla özdeşleştirilmeden global bir ideoloji biçiminde batı kültürü ile eş anlamda algılanmaktadır. Oysa ideoloji kültürün tamamını kapsayacak bir görünüme sahip değildir. T. PARSON’a göre ideoloji, “*bir toplumun ya da toplum içindeki bir grubun belli bir duruma gelmesine yardım eden süreçler, topluluk üyelerinin birlikte yöneldikleri amaçlar ve bunların gelecekteki olaylarla ilişkilerinden*”¹² oluşmaktadır.

¹⁰ Doğu ERGİL; *İdeoloji ve Milliyetçilik*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1983, s. 13.

¹¹ DAVER; a.g.e., s. 274.

¹² ÇAM; a.g.e., s. 215.

B. ÇAĞDAŞ SİYASAL İDEOLOJİ TİPLERİ

İdeolojiler, toplumların ya da toplum içinde yer alan belirli grupların ihtiyaçlarına yanıt veren, kendi içinde tutarlı inanç sistemleridir. Her toplum kesimi, kendi ideolojisine uyan bir iktidarı yasal saymakta ve ona boyun eğmeyi doğal kabul etmektedir. Halkın çoğunluğunun inançlarına uygun olan bir yönetim biçimi yasal kabul edilmekte, bu çoğunluk ne kadar büyürse, siyasal istikrarın ve toplumsal barışın o ölçüde artacağı beklenmektedir¹³.

Günümüzde etkisini sürdüren ve kendisine taraftar bulan siyasal ideolojiler aşağıda 5 grup altında ele alınacaktır. Ancak herbirisi ayrı bir tez konusu olabilecek kadar kapsamlı ve derin olan bu konulara, çalışmamıza az da olsa ışık tutması bakımından kısaca değinilmektedir.

1. Liberalizm

Liberalizm'in doğuşu Avrupa'daki aristokrasi ile burjuvazi arasındaki çatışmaya dayanmaktadır. Bu ideoloji 10. yüzyıldan başlayarak kentlerde ticaret ve sanayinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan burjuva topluluğunun; onların gelişmesine engel olmak isteyen ve birçok siyasal, askeri, yönetsel, hukuksal ve dinsel ayrıcalıklara sahip olan aristokratlarla ilişkilerinden doğan sorunlarına çözüm arayışı neticesinde doğmuştur¹⁴.

18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın sanayi devrimi boyunca sistemleştirilen liberal ideoloji, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkelerine dayanarak, düşüncelerde ve ekonomik alanda serbest rekabetin üstünlüğünü savunmuştur¹⁵. Liberaller açısından siyasal çatışmaların nedeni, bireysel paylaşma sorunudur. Onlara göre ihtiyaçlar karşısında varolan olanaklar yetersiz olduğundan, yapılan paylaşma mücadelesinde istediğini elde edebilmenin yolu siyasal iktidardan geçmektedir¹⁶.

Siyasal planda bireyin toplum içindeki üstünlüğüne inanarak kişi hak ve özgürlüklerini koruyan, siyasal iktidar için mücadelede çoğulcu demokrasiyi benimseyen, ekonomik alanda da "*bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*" formülünü kabul ederek özel mülkiyet ve girişimi destekleyen saf liberal düşünce, zamanla değişen koşullara uygun olarak bir evrim süreci geçirmiştir. Özellikle 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik krizden sonra devlet, ekonomi alanında denetimsiz bir üretim, tüketim ve

¹³ Ahmet Taner KİŞLALİ; *Siyaset Bilimi*, AÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara, 1987, s. 321.

¹⁴ KİŞLALİ; a.g.e., s. 322.

¹⁵ ÇAM; a.g.e., s. 221.

¹⁶ KİŞLALİ; a.g.e., s. 324-325.

finansman modelini terkederek bireylerin refahı amacına dayalı olarak ekonomiye müdahale etmeye başlamıştır¹⁷.

Günümüzde ekonomi alanına müdahale etmeyen bir devletin varlığından söz etmek pek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte liberal anlayışı benimseyen ülkeler "*neo-liberalizm*" çerçevesinde, liberalizmin temel ilkelerine saygılı olarak ekonomiye müdahale etmektedirler. Bugün ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerde uygulamada genel olarak neo-liberalizm egemen durumdadır.

Siyasal liberalizmin en önemli özelliği, "*kati*" veya "*sert*" olarak nitelendirilen ideolojileri reddetmesi, hoşgörü ve uzlaşmayı temel ilkeler olarak benimsemesidir. Çoğulculuğu benimseme anlayışının sonucu olarak, liberal düşüncenin egemen olduğu ülkelerde değişik ideolojiler varlıklarını sürdürebilmektedirler. Ancak çoğulculuğun uygulanış biçiminde ülkeler arasında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin liberal düşüncüyü benimsemiş durumda olan Fransa, Belçika ve İtalya gibi ülkelerde, sistemin özünü reddeden ideolojilere dayalı siyasal partilere, sistemin içinde yer alma ve siyasal yarışmaya katılma olanağı tanınmakta iken, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya gibi ülkelerde yasal olarak ve fiilen sadece sistemi benimseyen partiler arasında iktidar için siyasal mücadele yapılmasına izin verilmektedir¹⁸.

2. Sosyalizm

Sosyalist ya da toplumcu düşüncenin tarihi Fransız İhtilali'ne kadar uzanmakta ve kaynağını geniş halk kesimlerinin ekonomik sıkıntılarından almaktadır¹⁹.

Sosyalist düşünceye sahip olanlar arasında 19. yüzyılın son dönemlerine kadar siyasal iktidarı elde etme yöntemi konusunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. Geçen yüzyılın sonunda çağdaş komünist partilerinin, özgürlükçü çoğulcu demokrasi ortamında, seçim yolu ile siyasal iktidara gelme biçimini benimsemeleri sonucu bu tartışmalar bir çözüme ulaşmıştır.

Günümüz Fransız, İtalyan ve İspanyol komünist partileri "*Avrupa Komünizmi*" anlayışını savunmaktadırlar. Bu partiler proletarya diktatörlüğünden vazgeçmekte ve etkinliklerini ulusal koşullara uygun bir şekilde yürütmeyi, çoğulcu parlamenter düzen içinde kalarak, seçimler yoluyla işbaşına gelmeyi ve iktidarı devam ettirmeyi daha doğru bulmaktadırlar. "*Ortodoks Marksizmi*" ise çoğulcu demokrasilerin işçiler yararına

¹⁷ ÇAM; a.g.e., s. 221-222.

¹⁸ ÇAM; a.g.e., s. 222.

¹⁹ KIŞLALI; a.g.e., s. 326.

işlemeyeceğini savunarak çoğulcu anlayışı reddetmektedir. Bu görüşe göre siyasal demokrasi olanaklarından ancak teknik nedenlerle yararlanılabilir.

Sanayileşmiş ülkelerde 19. yüzyıl sonunda Marksizm'den esinlenerek kurulan "*sosyal demokrat*" partiler, işçi devriminin iddia edilen aksine bu ülkelerde gerçekleşmemesi üzerine, değişen koşullara ayak uydurmak zorunda kalmış ve devrimci niteliklerini giderek kaybetmişlerdir. İktidara ortak olmanın kazandırdığı reformcu ve parlamentarizme bağlı nitelik, "*sosyal demokrat ideoloji*" olarak ifade edilen düşünce sistemlerinin benimsenmesine neden olmuştur²⁰.

Günümüzde "*sosyal demokrasi*" ya da "*demokratik sol*" şeklinde tanımlanan ideolojiler, sosyalizm ile liberalizmin bir sentezi görünümünü kazanmışlardır. Bu yeni ideolojiler, hem toplumsal adaleti hem de liberal hak ve özgürlükleri aynı anda gerçekleştirmek amacını taşımaktadırlar. Ayrıca bunlardan birinin gerçekleşmesi uğruna diğerini ertelemeyi doğru bulmamaktadırlar²¹.

3. Ulusçuluk (Milliyetçilik)

Fransız devriminin temel ilkelerinden birisi ulusal egemenlik ilkesidir. Bu ilke ile eski düzen krallıklarına egemen olan meşruluk ilkesi ortadan kaldırılmış ve yeni bir siyasal topluluk tipi olarak "*ulus*" egemen olmuştur.

Ulus kavramı, kendisini oluşturan insanların bölünmez bütününden oluşan soyut bir tasarı olarak ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısı boyunca ulusçuluk ideolojisi, liberalizmle el ele Avrupa devrimci hareketlerine yön veren başlıca ideoloji olmuştur²². Ulusçuluğun hedefi, ilk kez ortaya çıktığı Batı Avrupa'da ulusal devleti yaratmaya ve güçlendirmeye ve güçlendirmeye yönelik olmuş, daha sonra birçok ülkede önce bağımsızlık sonra da bir kalkınma ideolojisi olarak kullanılmıştır²³.

Türk ulusçuluğu ya da milliyetçiliğinin gelişimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısı içinde oldukça geç gerçekleşmiştir. Bu gecikme daha çok, ülke düzeyinde ne derebeylikten ulusal devlete geçme durumunun, ne de bir bağımsızlık mücadelesine yönelik bir ihtiyacın varolmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda dağılmayı önlemek için, etnik köken farklılığına önem vermemeye ve özellikle "*Türk*" ögesini vurgulamamaya büyük özen gösterilmiştir. "*Millet*" yerine, inananların birliğini vurgulayan "*Ümmet*" ülküsü ön planda tutulmuştur. Zamanla

²⁰ ÇAM; a.g.e., s. 223-225.

²¹ KIŞLALI; a.g.e., s. 330.

²² ÇAM; a.g.e., s. 225.

²³ KIŞLALI; a.g.e., s. 334-335.

imparatorluk çözülmeye yüz tutup, bünyesinde yeralan başka uluslar kendi bağımsızlıklarını kazanmaya başlayınca, Türk Milliyetçiliği akımı da filizlenme dönemine girmiştir.

Batı Avrupa'da milliyetçilik ideolojisi, Papa'ya bağlı uluslararası niteliğe sahip bulunan dinsel ideolojiyle çatışmış ve "*laik*" bir anlayışla gelişme göstererek egemen ideoloji halini almıştır. Türkiye'de de, en azından Mustafa Kemal ATATÜRK döneminde durum aynı olmuştur. Daha sonraları ırkçı-milliyetçilerin bir kısmı, kendilerine toplumsal destek bulmak amacı ile "*Hedefimiz Turan, Rehberimiz Kur'an*" sloganını benimsemişlerdir. Buna karşılık dindar çevreler, ulus ayırımı yapmaksızın bütün müslümanları biraraya getirmeyi amaç edinen "*Ümmetçilik*" görüşüne bağlı olduklarından, genellikle ulusçu akımlardan uzak durmayı tercih etmişlerdir.

Ulusçuluk, öncelikle her ulusun kendi yazgısına egemen olma, kendi devletini kurma hakkını içermektedir. Kurulan devletin daha çağdaş bir yapıya kavuşmasını istemek de bu hakkın doğal uzantısını oluşturmaktadır. Bu ideoloji, daha çok aynı topraklar üzerinde benzer koşulları paylaşan insanların dışarıya karşı korunma ve dayanışma ihtiyaçlarını karşılama işlevini üstlenmiştir. Ulusçuluk ideolojisi toplum içinde çıkar çatışmalarına alet edildiği zaman tutucu, toplumun başka toplumlar veya başka toplumların içindeki başka kesimler tarafından sömürülmesine karşı kullanıldığında ise ilerici bir karakter kazanmaktadır²⁴.

4. Dinler

Çağdaş dönemde dinler "*sert*" ideolojilerden daha çok, "*yumuşak*" ideolojiler kategorisine konulmaktadır. Dinler insanların yeryüzündeki ve ölümlerinden sonraki yaşamlarına ilişkin sorunlarına ait çözümler getiren, onlara yön veren düşünce sistemleri olarak tanımlanmaktadırlar. Bu nedenle dinler, temel hedefleri yalnızca dünyadaki yaşantıya yön verme gereğini yanıtlamak olan ideolojilerden ayrılmaktadırlar.

Devrimci olarak ortaya çıkan bütün ideolojiler dinlere cephe almışlardır. Ancak dinlerin yerleşik kültürün ana unsurlarından biri olma özelliklerini ortadan kaldıramadıklarından, zaman içinde onlarla uzlaşma gereği duymuşlardır.

Marksizm'in dini yorumlayış biçimi oldukça serttir. Marksizm'e göre dinin "*halkın afyonu*" olduğu savunulmuştur. Aynı düşünceye göre dinler, kendisine mensup olan kitleleri, kaderlerine rıza göstermeleri konusunda telkinde bulunan ve onları bu dünyada hak arama çabasından alıkoyan birer ideoloji olarak görülmektedir.

²⁴ KIŞLALI; a.g.e., s. 335-336.

Dinler ilk ortaya çıktıkları daha eski tarihsel dönemlerde, çağdaş ideolojilerin üstlendiği diğer toplumsal işlevleri yerine getirmişlerdir. İslam dininin, aşiret toplumunun "ümme" biçimindeki daha geniş bir topluma dönüşmesinde ve imparatorluk tipi örgütlenmede büyük rol oynadığı bilinmektedir.

Çağdaş dönemde Batı'da, "Hristiyan Demokrat" ve "Hristiyan Sosyalist" akımlarda olduğu gibi, dini yeterince etkin olmayan bir ideoloji olmaktan çıkararak daha etkili bir ideoloji haline dönüştürme amacı güdüldüğü görülmektedir. Ayrıca az gelişmiş ülkelerde de, dinlerden "İslam Sosyalizmi" gibi ulusal topluluklar oluşturma çabalarına rastlandığı, ya da dinlerin denetimli ve hızlı bir kalkınma mücadelesinde halkı harekete geçirici, onları seferber edici ideolojiler haline getirilmesine çalışıldığı kimi yazarlarca ifade edilmektedir²⁵.

5. Atatürkçülük (Kemalizm)

Atatürkçülük'ün doktrin olarak kavramlaştırılmış bir ideoloji olduğunu iddia etmek pek mümkün gözükmemektedir. ATATÜRK diğer bazı düşünce ve eylem adamlarının yaptığından farklı olarak, kendi dünya görüşünü sistematik bir biçimde ortaya koymamıştır. Bunun temel nedeni, belirlenmiş, donmuş ideoloji ve doktrinlere karşı duyduğu şüpheli tutumdur²⁶. Atatürkçülük eğer bir doktrin kalıbı içinde dondurulmuş olsaydı dinamizmi, değişik koşullara uygulanabilme yeteneği ve bugün Türk toplumuna yön verebilme özelliği tükenmiş olabilirdi.

Atatürkçülük'ün tanımı, "ATATÜRK'ün inkılaplarından, düşüncelerinden, sözlerinden ve demeçlerinden çıkan ülküler, ilkeler ve eylemler bütünü" olarak yapılmaktadır. Atatürkçü düşüncenin kesin ve belirgin hedefi, Misak-ı Milli sınırları içinde sosyolojik anlamda bir ulus devleti ortaya çıkararak Türk ulusunun tam bağımsızlık çerçevesi içinde çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırılmasıdır.

Özellikle sınıfsız ahenkli topluma götüren "halkçılık" kavramı ile sürekli olarak ilerlemeyi öngören inkılapçılık kavramı, Atatürkçülük'ün temel ilkelerini oluşturmaktadır. Ayrıca "bilim ve fen"e dayanmak, inkılapçılığın araçları olarak pozitivist etkileşimi açıkça ortaya koymaktadır. "Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir." sözü bu düşüncenin en belirgin ifade tarzını oluşturmaktadır.

Atatürkçülük, durağan bir inkılapçılık olmayıp dinamik, canlı, kendisini sürekli olarak yenileyen ve ilerleyen bir inkılapçılık niteliği taşımaktadır. Bu inkılapçılıkla bir

²⁵ ÇAM; a.g.e., s. 226-227.

²⁶ ÇAM; a.g.e., s. 227-228.

geçmişten kopuş, sürekli bir şekilde olumlu yönde değişen, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı hedefleyen bir geleceğe yönelik amaçlanmaktadır.

Devlet biçiminde ve yasa düzeyinde yapılan inkılaplar, "*laiklik*" ilkesinin benimsenmesi, harf inkılabı, kadın hakları inkılabı, kılık kıyafetle ilgili inkılaplar ve en önemlisi Türk ulusunun siyasal ve ekonomik bağımsızlığını sağlayan kurtuluş inkılabı, Atatürkçülük'ün somut ve nesnel yönlerini oluşturmaktadır. Cumhuriyetçilik, İnkılapçılık, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik ve Devletçilik ilkeleri, Türk ulusunu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırmak için uygulamada sürekli olarak ön planda tutulmaktadır²⁷.

III. PARLAMENTO'DA TEMSİL EDİLEN SİYASAL PARTİLERİN EĞİTİM VE KÜLTÜR POLİTİKALARI

Siyasal partilerin eğitim ve kültür alanında hangi politikaları benimsedikleri, bu alanlarda varolan sorunlara karşı ne tür çözümler ürettikleri konusunda en belirgin bilgi kaynakları parti programlarıdır. Partiler siyasal faaliyetlerini ve iktidara geldiklerinde kamuya yönelik hizmetlerini bu programlar doğrultusunda yerine getirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca seçim beyannameleri ve parti yetkililerinin kamuoyu huzurunda ileri sürdükleri görüşler de parti politikaları hakkında fikir edinilmesine yardımcı olmaktadır.

Aşağıda 24 Aralık 1995 Erken Genel Seçimleri sonucu oluşan yeni parlamentoda grubu bulunan siyasal partilerin eğitim ve kültür politikaları hakkında bilgiler sunulmaya çalışılacaktır. Genel seçimlerden kısa bir süre önce birleştikten sonra seçimlere tek parti (Cumhuriyet Halk Partisi) olarak katılan Sosyaldemokrat Halkçı Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu konularda ürettikleri politikalar, karşılaştırma olanağı sağlaması bakımından ayrı ayrı ele alınmaktadır.

A. ANAVATAN PARTİSİ (ANAP)

1983'de kurulan Anavatan Partisi'nin eğitim ve kültür alanlarına yönelik politikaları parti programı, seçim beyannameleri ve hükümet programlarında ayrıntılı olarak belirtilmektedir. Bu kaynaklara göre Anavatan Partisi'nin eğitim ve kültüre ilişkin görüş ve politikaları hakkında şu bilgilere ulaşmak mümkündür:

Anavatan Partisi'nce çocukların ve gençlerin geleceğin teminatı oldukları belirtilmektedir. Onların modern ve ileri Türkiye idealine, ATATÜRK ilke ve inkılaplarına bağlı, ulusal ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip,

²⁷ ÇAM; a.g.e., s. 228-229.

herkese karşı sevgi ve hoşgörü besleyen medeni birer insan olarak yetiştirilmeleri milli eğitimin esası sayılmaktadır.

Eğitim ve öğretimin; bireylerin ve toplumun, maddi ve manevi yönden kalkınmasında, ulusal ve ahlaki değerlerin korunmasında ve geliştirilmesinde, kültür, sanat ve uygarlığın gelişmesinde ve geleceğe aktarılmasında, ilmin ve ilmi düşüncenin kazanılmasında temel rolü oynadığı görüşü kabul edilmektedir. Genel olarak bireylerin ve milletlerin toplumsal ve ekonomik düzeylerinin eğitimle doğrudan doğruya ilgili olduğu vurgulanmaktadır.

Anavatan Partisi'ne göre eğitim ve öğretimde fırsat eşitliği esastır²⁸. Parti programında, eğitimde özelleştirmeye yönelik bazı işaretlerin de yer aldığı görülmektedir. Buna göre eğitim ve öğretimin, devletin başlıca görevleri arasında olmakla birlikte *"devletin koyacağı kaideler içerisinde"* fertlerin ve özel kuruluşların da eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütebilmelerinin lüzumlu olduğu savunulmaktadır.

Yüksek öğretim kuruluşlarında pozitif ilimler, toplumsal ve manevi ilimlerle birlikte teorik ve uygulamalı araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmesi ve bu konularda teşvik amaçlı tedbirlerin alınması gerekli görülmektedir.

Orta öğretim düzeyinde teknik eğitim ve mesleki okullarının geliştirilmesinin zorunlu olduğu Anavatan Partisi'nce ileri sürülmekte; sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde kısa sürede verimi artıracak teorik ve uygulamalı kurslarla yaygın eğitim faaliyetlerine önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca partiye göre, halk eğitimine süreklilik kazandırmak için okul dışı eğitim ve kültür faaliyetlerinin geliştirilmesine, bu alanda radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarından etkili bir şekilde yararlanılmasına özen gösterilmelidir²⁹.

Kültür ve sanatın, milletlerin gelişmesinde en başta gelen *"değerler manzumesi"* olduğuna inanan ANAP'a göre, *"kültür ve sanat milli değerlerin korunmasında ve gelişmesinde olduğu kadar milletlerarası ilişkilerde yakınlaşma ve dayanışmanın temel unsurudur."*

Ulusun toplumsal ve kültürel yaşamında önemli rollere sahip olan edebiyat, musiki, resim, folklor, sinema ve tiyatronun geliştirilmesi kültür ve sanat anlayışının ana hedefi olarak benimsenmektedir. Eski yapıların ve eserlerin korunması ve yaşatılması tarihi ve kültürel mirasa saygının bir ifadesi olarak görülmekte, kütüphanelerin zenginleştirilmesinin, modern olanak ve araçlarla donatılmasının ve yurt sathına

²⁸ Anavatan Partisi; **Programı, Seçim Beyannamesi, Hükümet Programı**, Ankara, 1983, s. 36.

²⁹ Anavatan Partisi; a.g.e., s. 37.

yaygınlaştırılmasının zorunlu olduğu belirtilmektedir. Yine bu partiye göre *"Türkçe'mizin yapısını ve güzelliğini zedeleyecek gayretlere izin verilmemeli, ana dilimizin tabii seyir içerisinde gelişmesi sağlanmalıdır"*³⁰.

Yerel yönetimlerdeki eğitim ve kültür hizmetlerine yönelik olarak ANAP'ın yürüttüğü ana politikalar da partinin yerel yönetimler seçim beyannamelerinde detaylı olarak yer almaktadır. ANAP'lı belediyelerin esas alacağı eğitim ve kültür politikaları 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri öncesi yayınlanan seçim beyannamesinin *"Sosyal İşleyiş"* başlığı taşıyan bölümü içinde incelenmektedir. Beyannameye göre, yerel yönetimlerde iktidara geldiği takdirde gerçekleştirilmesi vaadedilen hizmetler şunlardır³¹:

- Okul öncesi eğitime, özellikle çalışan annelerin çocuklarına öncelik veren yuva ve kreşlerin artırılması,
- Yuva ve kreş hizmetleri konusunda özel sektörü özendirici tedbirlerin alınması ve gerekli olanakların sağlanması,
- Üstün zekalı çocukların eğitime ve gelişmesine özel olanaklar yaratarak destek olunması,
- Gençler için kültür, sanat, spor ve sosyal gelişme merkezlerinin açılması,
- Boş zamanları değerlendirme etkinliklerinin geliştirilmesi, tiyatro, sinema, kütüphane ve kültür merkezlerinin açılması,
- Tarihi eser ve doğal değerlerin korunması,
- Bilim ve teknoloji müzelerinin kurulması,
- Kadın ve gençler için beceri geliştirme merkezlerinin kurulması,
- Kültürel faaliyetlerin eldeki her türlü olanaklarla desteklenmesi.

Anavatan Partisi'nin Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi'nde, merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki eğitim ve öğretim hizmetlerine yönelik yetki ve görev paylaşımı konusunda aşağıdaki ifade yer almaktadır³²:

"Milli birlik, bütünlük, vatandaşlık bilinci ve davranışları açılarından özellik taşıyan Milli Eğitim ve Kültür Politikaları temel ilkeleri, ortak standartlar, bunlarla ilgili ülkenin tümü için gerekli ve geçerli müfredat programları, öğretmen yetiştirme, finansman sağlama, devlet adına genel gözetim ve denetim konuları merkezi yönetimde kalmak şartıyla; yerel yönetim birimlerinin ihtiyaçlarını karşılayacak eğitim ve öğretim programları, her derece ve türdeki eğitim yapıları, araç, gereç ve donatım, eğitim yönetim, teknik ve destek personelinin atamaları, illerde valilerin yönetim ve sorumluluğu altında, il özel idaresi tarafından belediyelerle birlikte

³⁰ Anavatan Partisi; a.g.e., s. 41.

³¹ Anavatan Partisi; Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi, ANAP İkinci Şehircilik Hamlesi, Mart 1994, s. 17-19.

³² Anavatan Partisi; a.g.e., s. 26.

yürütülecektir. Eğitim ihtiyaçları, ortamı ve şartları ortak özellikler taşıyan alanlar ve yöreler için Eğitim Bölgeleri kurulacaktır."

Ayrıca yerel yönetimlerde de sıkça yaşanan siyasal ve yönetsel yozlaşmaların önlenmesi ile ilgili olarak da;

"Adil, açık ve dürüst belediyeçilik anlayışının, genel ve milli ahlaka uygun olarak, belediye yönetiminin her noktasına hakim kılınması; rüşvet, iltimas, hırsızlık ve politik yozlaşmanın sebep olduğu her türlü çıkar sağlama ve kayırma anlayışına son verilmesi için belediye hizmetlerinin serbest rekabet esasına dayalı, toplumsal denetime açık ihaleler yoluyla yapılması yönünde her türlü hukuki tedbir alınmıştır³³ " denilmektedir.

B. CUMHURİYET HALK PARTİSİ (CHP) ve SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİ (SHP)

1. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)

Cumhuriyet Halk Partisi'nin benimsediği eğitim ve kültür politikalarını incelemeden önce bu partinin ideolojik yapısı hakkında fikir sahibi olunması açısından, parti programında da yer alan bazı noktaların saptanması yararlı olacaktır.

Parti programının "İdeolojik Özümüz ve Temel Tercihlerimiz" başlığı altında ele alınan bölümde şu ifadeye yer verilmektedir:

"Cumhuriyet Halk Partisi, kökleri tarihimizde ve milli mücadelemizde olan, ATATÜRK'ün öncülüğünde Cumhuriyet'i gerçekleştiren, çağdaş Türkiye'nin temellerini kuran, demokrasi sürecini başlatan, 1960'larda demokratik sol bir içerik ve sosyal demokrat özellikler kazanan bir büyük yenileşme hareketinin temsilcisidir."

Aynı bölümde Cumhuriyet Halk Partisi'nin belirli bir tarih kesitinde "emperyalizme, kurulu düzene, eşitsizliğe, gericiliğe ve imtiyazlara" bir başkaldırı ifadesi olduğu vurgulanmaktadır³⁴. Ayrıca sosyal demokrasinin eşitlik ve özgürlük ideallerinin bütünlüğü ve bölünmezliği olduğu, sosyal demokrasi ideolojisinin dünyada çok geniş bir coğrafya kesitinde etkinleşme süreci içerisinde bulunduğu belirtilmektedir³⁵. Yine sosyal demokrasinin; kültür ve eğitimi, zenginlikleri ve mutluluğu en geniş kitlelere yaymanın ve ulaştırmanın iddiasını teşkil ettiği ileri sürülmektedir.

³³ Anavatan Partisi; a.g.e., s. 33.

³⁴ Deniz BAYKAL; Yeni Hedefler, Yeni Türkiye, Cumhuriyet Halk Partisi Programı, s. 17.

³⁵ BAYKAL; a.g.e., s. 20.

Temel ilkeler olarak "*Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve Devrimcilik*"den oluşan ATATÜRK ilkelerini benimseyen CHP'nin eğitim ve kültür politikalarına ilişkin görüşleri parti programında oldukça ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi eğitimdeki temel hedefini ATATÜRK'ün öngördüğü biçimde "*fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür*" genç nesiller yetiştirmek olarak açıklamaktadır.

Partinin hedeflediği çağdaş eğitim düzeninde gerçekleştirilmesi amaçlanan hizmetlerin başlıcaları şunlardır³⁶:

- Herkesin düşüncesini, kişiliğini ve yeteneklerini özgürce geliştirebilmesini kolaylaştırmak,
- Laik Cumhuriyet'i, bağımsızlığı, ulusal birliği, özgürlükçü ve çoğulcu demokrasiyi güçlendirmek,
- Barışı, hoşgörüyü ve toplumsal dayanışmayı geliştirmek; çağdaş uygarlığı, evrensel değerleri kucaklamak,
- İnsan yaşamını manevi bakımdan zenginleştirmek,
- İnsanca, hakça ve hızlı gelişmenin gereklerini karşılamak,
- Ulusal kültür bütünlüğü içinde, kültür mozağının farklı zenginliklerini ayırım yapmaksızın geliştirmek,
- Ulusal kültürü geliştirirken dünya kültürüne de açık olmak,
- İnsanlığın kültürel açıdan gelişmesine ve uygarlığın ileriye götürülmesine katkı sağlamak.

Cumhuriyet Halk Partisi eğitimi en temel insan hakları arasında saymakta, sosyal devletin her yaşta, herkese, yeterli, kaliteli ve "*parasız eğitim hizmetleri*" sunmakla yükümlü olduğuna inanmaktadır. Bu anlayışla "*eğitimde fırsat eşitliği*"nin sağlanması, eğitim hakkının önündeki tüm engellerin kaldırılması ve eğitim hizmetinin sadece varlıklı ve seçkinlerin yararlanabileceği bir hak olmaktan çıkarılması partinin diğer amaçlarındandır.

Eğitimde devlet tekeliindeki, tek tip düzenden, çoğulcu ve rekabetçi, çağdaş, ulusal ve özgün bir düzene geçişi hedef almakla birlikte CHP, laik eğitimden ve "*Eğitim Birliği*" (Tevhid-i Tedrisat) ilkesinden asla ödün verilemeyeceği görüşünün altını çizmektedir³⁷. Eğitim sektörünün eksikliklerinin giderilmesine yönelik olarak özel yatırım

³⁶ BAYKAL; a.g.e., s. 159-160.

³⁷ BAYKAL; a.g.e., s. 163.

ve girişimcilerin, devletin yakın denetimi altında özendirilmesi ve varlıklı insanların eğitime gönüllü katkılarının sağlanması için yönlendirilmesi de gerekli görülmektedir³⁸.

CHP'nin eğitim ve öğretim hizmetlerine ilişkin olarak gerçekleştirmek istediği diğer hizmetler de şöyle sıralanabilir:

- Kırsal kesimdeki kız çocuklarına yatılı ve mesleki eğitim olanaklarını artırmak,
- Ceza ve ıslah evlerinde genel eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerini geliştirmek,
- Bağınazlıktan uzak, insan haklarına duyarlı, demokrat, rasyonel düşünen kişiler yetiştirmek,
- Türk dilinin ayrı, yalın ve özgün yapısını koruyarak zenginleştirmek,
- Eğitim teknolojilerinden ve eğitim bilimindeki en son yeniliklerden en üst düzeyde yararlanmak.
- Öğrencilerin eğitim kurumlarında yönetime katılmalarını özendirmek,
- Okul öncesi eğitimde emekçilerin çocuklarına öncelik vermek, yerel yönetimlerin öncülüğü ve gönüllü kuruluşlara katkıları ile yeterli çocuk yuvası ve anaokulunun açılmasını sağlamak.

Cumhuriyet Halk Partisi eğitim alanında verimi artırmak amacı ile tüm orta öğretim kurumlarının "*Çok Amaçlı Okullar*" kapsamına alınması projesini benimsemektedir. Bu projeye göre çok amaçlı okullar, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine göre, akademik, toplumsal, teknik, dini ve mesleki alanlarda farklı eğitim programları uygulayan kurumlar olarak yapılandırılacaklardır. Bu okullar aynı zamanda bir "*Halk Eğitimi*" (Yaygın Eğitim) merkezi olarak çalışacak, isteyen yetişkinlere ve gençlere uygun eğitim programları sunarak ek eğitim etkinlikleri düzenleyeceklerdir³⁹.

CHP'ye göre yerel yönetimler, bir aşamadan sonra kendi bölgelerinin belirli eğitim yönetimlerini üstlenirken, merkezi yönetimin de hedef belirleyici, dengeleyici ve denetleyici bir işlev yüklenmesi gereği savunulmaktadır⁴⁰. Parti, engelliler için özel eğitim programlarının uygulanmasını, din eğitiminin devletin yakın denetimi altında yürütülmesini, bu eğitimin "*isteğe bağlı*" hale getirilmesini ve din derslerinin düzenlenmesinde farklı inanç ve duyarlılıkların varlığının da gözönünde bulundurulmasını gerekli görmektedir.

Yüksek öğretim konusunda Parti'nin görüşleri de şöyledir: "*Cumhuriyet Halk Partisi döneminde üniversiteler, en ileri ve en yüksek düzeyde eğitim ve bilimsel*

³⁸ BAYKAL; a.g.e., s. 160-161.

³⁹ BAYKAL; a.g.e., s. 161-167.

⁴⁰ BAYKAL; a.g.e., s. 164.

araştırma yapan, bilgi üreten, bilgiyi hiçbir baskı ile sınırlı olmaksızın serbestçe yayabilen, özerk bilim, eğitim ve kültür kurumları haline getirilecektir⁴¹."

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikası, özgürlükçü, yapıcı, yaratıcı, barışçı ve dayanışmacı temeller üzerine oturtulmaktadır. Bu bağlamda;

- Kendisi özgür, fakat herkes için özgürlük isteyen, özgürlüğü korumasını ve onun sorumluluğunu bilen, doğrucu, geniş görüşlü,
- Kendi refahını tüm insanlığın ve toplumun refahında arayan, emeğe üstün değer veren,
- Yapıcı, dirençli, yaratıcı ve barışçı insanı oluşturmaya uygun ve düşünce özgürlüğüne dayanan bir kültür ortamını yaratma çabası Parti'nin kültür politikasının bir gereği olarak kabul edilmektedir⁴².

CHP, toplumun bugününü kavraması ve geleceğini koruması için en temel kaynak olarak gördüğü *"kültürün demokratikleşmesi"*ni, özgürce gelişmesini ve farklı formlar içinde ifade edebilmesini temel ilkeler olarak benimsemektedir. Irk, dil, din, mezhep ve köken farklılıklarını, kültür mozağının zenginliği olarak nitelendiren parti, kültürdeki çeşitliliğin, ayırım gözetmeden geliştirilmesine, korunmasına, saklanmasına ve sunulabilmesine katkıda bulunma amacı gütmektedir. Ayrıca sürekli gelişen bir kültürel ve estetik anlayışının Türkiye'de kurumsallaşmasının altyapısını oluşturacağına inanılan tüm eğitim aşamalarında *"kültür dersleri"*nin okutulmasına büyük önem verilmektedir.

Sanatın ve sanatçının korunması ve desteklenmesi de Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikasını oluşturan hedefler arasında yer almaktadır. Genel olarak kültür alanında parti tarafından ulaşılmak istenen hedefler şöyle sıralanabilir⁴³:

- Sanatçıların ve yazarların müdahalelerden uzak bir anlayışla özendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla özerk nitelikte bir sanat kurumunun oluşturulması,
- Kitap, kitabeveleri ve kütüphanelerin desteklenmesi, sanatçı, yazar ve düşünürlerin sosyal güvenliğinin sağlanması,
- Siyasi amaçlı ya da keyfi nitelikteki yasak ve sansürün kaldırılması,
- Tiyatro, bale, opera, sinema ve özgün-çoksesli ve çağdaş müzik çalışmalarının uluslararası ölçüte kavuşturulabilmesi için devlet eliyle desteklenmesi,
- Türk Dili'nin gücünü halktan ve kaynaklarından alarak zenginleştirilmesi, arı, yalın ve özgün yapısının korunması, yazın, sanat ve bilimin her alanında yeterli hale getirilmesi.

⁴¹ BAYKAL; a.g.e., s. 170.

⁴² BAYKAL; a.g.e., s. 198.

⁴³ BAYKAL; a.g.e., s. 200-201.

2. Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP)

Türkiye'deki eğitim sisteminin ana sorunlarını "*Nitelik Sorunu, Kaynak Sorunu, Yapı-Tesis-Donanım Sorunu, Program Sorunu, Öğretmen Sorunu, Yönetim Sorunu ve Öğrenci Sorunları*"⁴⁴ olarak 7 ana başlık altında toplayan SHP'nin bu sorunların çözümüne yönelik politikalar konusundaki görüşleri başlıca şunlardan oluşmaktadır:

Sosyaldemokrat Halkçı Parti, başta temel bilimlerde uzmanlaşmış insan yetiştirme amacıyla kurulmuş okullar olmak üzere, tüm eğitim sisteminde temel bilimlere önem verilmesini ve bu insanlara uzmanlıklarına uygun çalışma olanakları sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını amaçlamaktadır. Bilim ve teknolojiye büyük önem verdiğini belirten Parti, bu alanlarda tartışma ve geliştirme çalışmalarının üniversiteler, özel kesim ve kamu kesimi kuruluşlarında yaygınlaştırılması gerektiği⁴⁵ görüşündedir.

Parti'ye göre eğitim, insanın düşüncesini, kişiliğini ve yeteneklerini geliştirirken ona bilgi, hüner ve dünya görüşü aktararak, kişinin toplumsallaşması, toplum düzeninin gelişerek sürdürülmesi işlevini görmektedir. Bu işlevin sadece eğitim kurumlarınca yerine getirilmediğini savunan parti, aileden işyerine ve meslek örgütlerine kadar uzanan kurumlar zinciri içinde birbirini tamamlayarak gerçekleşeceğine inanmaktadır. Bu nedenle SHP, eğitimin zaman içinde sürekliliği ile örgün ve yaygın eğitimin bütünlüğü ilkesini benimsemekte ve eğitimi devletin en önemli görevlerinden biri olarak kabul etmekte⁴⁶, eğitim yönetiminin, eğitim ve öğretim kurumları arasında eşgüdümün sağlanması anlamında bütünleşmiş, ama değişen koşullara uyum gösterilmesi zorunluluğu nedeniyle de esnek ve merkeziyetçi olmayan bir yapıya kavuşturulması gereğine⁴⁷ inanmaktadır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti, tüm çocukların ve gençlerin eşit olanaklar içinde olduğu, bilime dayalı, düşündüren, bilinçlendiren, laik ve demokratik bir eğitim öngörmektedir. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi de partinin eğitim alanındaki ana ilkesi durumundadır. Bu nedenle parti, eğitimin her yaşta, herkese parasız olarak açık olmasına ve eğitim sistemi içinde ayrıcalıklı kurumlar oluşturmaya özen gösteren bir eğitim politikasından yanadır. Bu parti, eğitimin anaokulundan yüksek öğretime kadar uzanan örgün ve yaygın eğitimi de içeren bir kapsamda, ülkenin üretim, insan gücü ve eğitim

⁴⁴ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 22.

⁴⁵ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Program**, Ankara, 1993, s. 68.

⁴⁶ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 68-69.

⁴⁷ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Yeni Eğitim Düzeni, Değerlendirme ve Öneriler**, Ankara, 1991, s. 50-51.

sistemlerinin nicelik ve nitelik bakımından uyumunu sağlayacak bir biçimde planlanmasını⁴⁸ öngörmektedir.

Sağlıklı kuşaklar yetiştirmek için büyüme çağındaki çocukların dengeli ve yeterli beslenebilmelerini ve ruhsal açıdan sağlıklı olmalarını sağlayacak bir biçimde okul öncesi eğitimi verecek çocuk yuvalarının yaygınlaştırılması parti tarafından önemle üzerinde durulan bir başka konudur.

SHP, bugünkü genel ve tekdüze eğitim sisteminin meslekleşmeyi çok geç bir aşamaya ertelemeindeki sakıncaları ve üniversite kapısındaki yığılmaların sıkıntılarını gidermek amacıyla, temel eğitimden sonraki lise düzeyinde öğrenciye meslek edinme olanağı sağlayacak yeni bir eğitim programlaması ve düzenlemesinin gereğine inanmaktadır. Parti'ye göre öğretmen, toplumun mimarı ve geleceğin güvencesidir. Bu nedenle öğretmenleri bu önemli işlevlerine uygun bir saygınlığa ve maddi olanaklara kavuşturmayı bir görev saymaktadır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti, yüksek öğretim işlevinin özerk üniversiteler tarafından yerine getirilmesi görüşünü savunmakta ve üniversite öğretim elemanlarının, bilimsel çalışma ve araştırmalarını eğitimi ve öğretimi taraf tutmadan, hiçbir endişeye kapılmadan özgür bir şekilde yapabilmeleri için herşeyden önce kendilerinin mesleki güvenceye sahip hale getirilmelerini gerekli görmektedir. Üniversite eğitiminin dar meslek bilgilerine hapsolmayan, dünyaya hoşgörü ile bakabilen, özgür düşünebilen, dünyadaki sanat ve kültür gelişmelerinden haberdar kişiler yetiştirmesi gerektiğine inanan SHP özellikle bölgesel üniversitelerde program dışı çalışmaların düzenlenmesine, üniversitelerin kentlerde bir kültürel faaliyet merkezi haline gelmesine önem vermektedir⁴⁹.

Parti'nin eğitim politikasına temel oluşturan ve SHP iktidarında gerçekleştirilmesi hedeflenen konular şöyle sıralanabilir:

- Derslerin olanaklar ölçüsünde seçimli olması, derslerde tartışmanın ve katılımın her düzeyde açık ve yaygın olması, ders içeriklerine "*dogmatik*" bilgilerin konmaması.
- Ezbere, tekrara, büyüklerin özdeyişlerine dayalı eğitim anlayışından tümüyle vazgeçilmesi.
- ATATÜRK devrimleri içinde önemli bir yer tutan "*eğitimin birliği*" ilkesinin titizlikle korunması, "*laiklik*" ilkesine özenle sahip çıkılması.
- Din eğitimi ile ilgili derslerin zorunlu ders olmaktan çıkarılması ve temel eğitimde din derslerinin isteğe bağlı "*seçmeli ders*" haline getirilmesi.

⁴⁸ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Program**, s. 69-70.

⁴⁹ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 70-72.

• İhtiyaç fazlası imam hatip liselerinin aşamalı bir biçimde teknik meslek liselerine dönüştürülmesi⁵⁰.

• Milli Eğitim Bakanlığı dışındaki kurum, kuruluş, gerçek ve tüzel kişilerin eğitim ve öğretim kurumları ile kurslar açmalarının bakanlığın iznine bağlanması. Bu kurumların öğretim programlarının bakanlıkça hazırlanması ve uygulamalarının bakanlıkça denetlenmesi⁵¹.

Kültürü, *"toplumun zaman içinde biriken uygarlığı"* olarak tanımlayan Sosyaldemokrat Halkçı Parti, bu kavramın insanın içinde yaşadığı ortam ve çevreyle uyuşma ve çatışma sürecinde yarattığı bilgi, düşünce, sanat, teknoloji, değerler ve davranışlar ile gelenek ve görenekleri kapsayan bir bütün olduğunu belirtmektedir. Partiye göre kültür politikası da üretici güçlerin gelişip serpilmesine olanak sağlayan bir yapıda olmalıdır. Sosyaldemokrat Halkçı Parti, insanı herşeyin ölçüsü olarak kabul eden *"insancı (humaniter)"* dünya görüşünü benimsemiştir. İnsanların yaratıcılığının, özgürlüğünün ve eşitliğinin en üst düzeyde sağlanmasını amaçlayan toplumsal, kültürel yapılar ve kurumlar oluşturulması⁵² partinin bu alandaki temel hedeflerindendir.

Müzelerin ve kitaplıkların toplumun kültür yaşamında önemli bir yere sahip olması gerektiğine inanan parti, bu nedenle müze ve halk kitaplıklarının yaygınlaştırılmasının yanısıra zenginleştirilmesi ve hizmetlerinin toplumun bütün kesimlerine yönelik olarak etkinleştirilmesini amaçlamaktadır. Parti ayrıca ödenekli ve özel tiyatroların devlet tarafından desteklenmesi gerektiğine inanmakta ve sinema sanatının uluslararası etkinliğini de artıracak biçimde geliştirilmesi zorunluluğuna dikkat çekmektedir. Fikir ve sanat eserlerine yönelik her türlü denetim ve yasaklamaya karşı olan⁵³ SHP bu konuda varolan yasaların bütün sonuçlarıyla kaldırılması gerektiği görüşünü savunmaktadır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti'ye göre sağlıklı bir toplumun, zengin bir yaşamın gerçekleştirilebilmesi için büyük ölçüde yazın, sanat gibi kültürel alanlardaki yaratıcı faaliyetlerin gelişmesine bağlıdır. Sanat faaliyetlerinin geliştirilmesinde devletin desteğinin önemli olduğunu vurgulayan Parti'ye göre bu desteğin sağlanmasında çok dikkatli olunması gerekmektedir. Devlet desteğinin sanatçının özgürlüğünü kaldırıcı bir yönlendirme niteliği kazanması halinde bu desteğin sanat ve kültürdeki zenginleşmeye zarar vereceği inancını taşıyan Parti devletin, *"fikir ve sanat adamının özgürlüğü"*

⁵⁰ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Program, Uygulama ...**, s. 189-190.

⁵¹ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 191.

⁵² Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 178-179.

⁵³ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Program**, s. 72-73.

esasına duyarlılık göstererek yetenekli sanatçı, yazar ve düşünürlerin yetişmesine ve çalışmalarını sürdürmesine yardımcı olması gereği bulunmaktadır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti, kültürel bağımsızlığın pekiştirilmesinin, dilin, düşüncenin biçimlenmesinde ve yazının gelişmesindeki önemini bilerek Türk Dili'nin zenginleştirilmesi, sanat ve bilimin her alanda yeterli hale gelmesi yolunda ATATÜRK'ün başlattığı gelişimin sürdürülmesi görüşünü desteklemektedir⁵⁴.

Parti'nin sanat, yazın ve dil konularında savunduğu ve sosyal demokrat iktidarında gerçekleştireceğini belirttiği diğer temel hizmet prensiplerinden bazılarını maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:

- Kültür ve sanat etkinliklerinin yığınlara ulaştırılması amaçlanacak, demokrasinin gerçekleşmesinde özlenen ve istenen özgür insanın kültür ve sanattan dengeli bir biçimde pay alma hakları korunacaktır.

- Sosyaldemokrat Halkçı Parti, kültür politikasının oluşturulmasında tarihsel değerlere büyük önem vermekle birlikte, geçmişinden çok geleceğe bakmaktadır. Teknolojik-ekonomik gelişmelere sırtını dönmüş olan, yeni yaşam biçimlerine ve yeni kavramlara kapalı bulunan, dinamik ve yaratıcı olmayan bir kültürün daha dinamik kültürler karşısında yok olacağına inanılmaktadır. Parti'nin kültür politikası geçmişle bağlarını korumakla birlikte, geleceğe yönelik, dinamik, yaratıcı, yenilikçi ve atılcı bir anlayış⁵⁵ benimsemektedir.

- Kültür ve sanat etkinliklerini yaygınlaştırılmasında devletin ödenekli tiyatro, opera ve müzik kurumları yaygın hizmet sunacaklardır.

- Folklor ve halk sanatları Türk halkının zengin kültür birikiminin bir ürünü olarak özgün biçimlerinde korunup olgunlaştırılacak, çağdaş ve evrensel bileşime ulaşmada zengin bir kaynak olarak değerlendirileceklerdir.

- Çağdaş uygarlık düzeyinde bir refaha ve kültür kalkınmasına layık olan Türk toplumunun bu amaçlara erişebilmesi, ancak sosyal devletin tüm olanaklarının halkın ihtiyaçlarına adanması ile mümkündür. Evrensel ve çağdaş düzeye erişmiş ulusal sanat (mimarlık, yazın, tiyatro, sinema, müzik, resim vb.) bu anlayışla olgunlaştırılacaktır.

- Tiyatro bir kamu hizmetidir. Bu anlayışla kurulmuş olan Devlet Tiyatroları'nın tüm halka etkin ve çağdaş düzeyde bir kurum olarak hizmet vermesi sağlanacaktır. Ödenekli tiyatroların yanısıra özel tiyatroların, gönüllü tiyatro topluluklarının olgunlaşması, çağdaş ve ulusal sanata katılımlarının artırılması için gerekli devlet desteği sağlanacaktır.

⁵⁴ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 73-74.

⁵⁵ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Program, Uygulama ...**, s. 181-182.

• Devlet, sinema sanatının ve film sanayiinin sağlıklı bir biçimde gelişmesine katkıda bulunacak ve destek olacaktır.

• Sosyaldemokrat Halkçı Parti dengeli bir kentleşmeyi, kentleşme sürecine yeni katılanların kültürel yaşamları ile yakından ilgilenmeyi, kırsal kültürü değişen koşullara uydurma çabalarını genel kültür politikasının stratejik öğeleri⁵⁶ olarak görmektedir.

Parti'nin eğitim ve kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devri konusundaki görüşleri ise şöyledir: Sosyaldemokrat Halkçı Parti merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin yetki ve görev paylaşımı konusunda iki ilkeyi gözönünde bulundurmaktadır:

- Ulusal ölçekte toplumsal ve ekonomik kalkınmanın yönetimine, ulusal altyapıların oluşturulmasına ve bölgeler arası altyapıların kurulmasına ilişkin hizmetlerle, toplumun her köşesine eşit ve standart olarak ulaştırılması gereken hizmetler merkezi yönetim ve taşra örgütleri aracılığı ile yerine getirilmelidir.

- Yerel kalkınmanın yönetimi, yerel altyapıların oluşturulması ve toplumun günlük hizmet ihtiyaçlarının karşılanması ise yerel yönetimlerin görevi olmalıdır.

Bu genel ilkeler çerçevesinde Parti'ye göre ulusal eğitim hizmetleri merkezi yönetim tarafından yürütülmeli, kültürel çalışmalar ise yerel yönetimlerce yerine getirilmelidir⁵⁷. SHP her ne kadar ulusal eğitim hizmetlerinin merkezi yönetimce yürütülmesi gerektiğini savunuyorsa da yerel yönetimlerin eğitim alanında bazı görevler yüklenebileceği görüşünü de belirtmektedir. Sosyaldemokrat Halkçı Parti'ye göre belediyeler, kent halkının ve özellikle gençlerin becerilerinin artırılması, geleceğe iyi hazırlanmaları ve ekonomiye katkılarının sağlanması amacıyla eğitim alanında önemli görevler üstlenmelidir⁵⁸. Kentli gençliğin bilgi ve becerilerini artırmak amacıyla yabancı dil ve bilgisayar kursları düzenlemek, "*eğitimde fırsat eşitliği*" ve "*ücretsiz eğitim*" ilkelerine dayanarak liseyi bitiren gençlerin üniversitelere girmesine yardımcı olabilmek amacıyla üniversiteye hazırlık kursları açmak belediyelerin bu alanda yapabileceği hizmetler arasındadır.

Eğitim hizmetleri ile ilgili amaçların sadece okullardaki eğitimle sağlanamayacağını düşünen Parti; kent halkının mesleki becerilerinin artırılması, ekonomiye daha fazla katkıda bulunmalarının sağlanması amacıyla belediyelerin mesleki gelişme ve eğitim programları ile beceri kazandırma kursları düzenlemesinde eğitimde başarı bakımından büyük yarar olduğunu savunmaktadır⁵⁹.

⁵⁶ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 183-185.

⁵⁷ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Yönetimin Yeniden Yapılanması ve Yerel Demokrasi**, Ankara, 1991, s. 14-15.

⁵⁸ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; **Çağdaş ve Uygar Yerel Yönetimler İçin SHP**, Ankara, 1989, s. 25.

⁵⁹ Sosyaldemokrat Halkçı Parti; a.g.e., s. 26.

Buraya kadar ele alınan bilgiler ışığında SHP'nin eğitim ve kültür politikalarının dikkat çeken noktaları özetle şunlardır:

Eğitimde fırsat eşitliği temel ilke olarak benimsenmiş ve parasız eğitim savunulmuştur. Ayrıca eğitimin bir yandan merkeziyetçi olmayan esnek bir yapıda olması gerektiği vurgulanmakta, diğer yandan eğitimde birlik ilkesine inanılmaktadır.

Bilime dayalı laik ve demokratik bir eğitimden yana olduğunu belirten SHP, bu bağlamda din derslerinin “zorunlu” olmaktan çıkarılıp, “seçmeli dersler” kapsamına alınmasını ve imam hatip liselerinin aşamalı olarak teknik liseye dönüştürülmesini istemektedir. SHP hümaniter dünya görüşünün savunucusu olduğunu altını çizerek, fikir ve sanatta her türlü denetim ve yasaklamanın karşısında olduğunu, ayrıca insan yaratıcılığını, özgürlüğünü ve eşitliğini esas aldıklarını belirtmektedir. Üretici güçlerin gelişip serpilmesine olanak tanıyan ve geçmişten çok geleceğe bakan bir kültür politikasından yana olan Sosyaldemokrat Halkçı Parti, sanatın da evrensel ve çağdaş düzeye erişmiş, ulusal bir çizgi izlemesi gereği üzerinde durmaktadır.

C. DEMOKRATİK SOL PARTİ (DSP)

Ülkenin içinde bulunduğu dönemde, eğitimin dar gelirli aileler için taşınması zor bir yük haline geldiğine inanan Demokratik Sol Parti, eğitim alanında “eşitsizlik ve sömürü”nün ileri boyutlara vardığı görüşünü taşımaktadır. Parti, eğitimde ezberciliğin yaygınlaştığından, ders programlarına çağ dışı unsurların sokulduğundan, eğitimin her aşamasında çocuklar ve gençlerin adeta kışla disiplini içine çekildiğinden yakınarak, yeni kuşakların kişiliklerinin demokratik bir ortam içinde geliştirilmesinin engellendiğini iddia etmektedir.

Eğitimdeki “sömürü ve soygun”un Demokratik Sol iktidarla son bulacağını savunan bu parti; ayrıca yeni iktidarla eğitimde kişiliğin, özgün düşünceliğin, demokratik davranış ve katılımın, toplumsal sorunlara ilginin, araştırmacılığın, yaratıcılığın, yapıcılığın, dayanışmanın ve üretkenliğin çocukluktan başlayarak geliştirileceği⁶⁰ vaadinde bulunmaktadır. Bir taraftan teknik eğitime, meslek ve sanat eğitimine ağırlık verirken, diğer taraftan eğitimin her aşamasında ve dalında genel kültür derslerine ve çalışmalarına gereken önemin verileceği belirtilmektedir.

Eğitim alanında varolan sorunlarla ilgili olarak DSP'nin geliştirdiği önlemlerin başlıcaları aşağıdaki gibidir⁶¹:

⁶⁰ Demokratik Sol Parti; **Seçim Bildirgesi, Daha Çok Üreten Hakça Düzen**, Ekim 1987, s. 99.

⁶¹ Demokratik Sol Parti; a.g.e., s. 100-108.

- Eğitimde fırsat ve olanak eşitliği ilkesi gereğince herkese, her yaşta parasız ve eşit eğitim olanağının sağlanması.

- Çağdaş eğitim ve iletişim teknolojilerinden en verimli ve yaygın biçimde yararlanarak herkesin yüksek öğrenim olanağına kavuşturulması. Bu olanak herkese sağlanıncaya kadar, üniversiteye giriş sınavı kurslarının isteyen öğretmenlere ek ücret vermek suretiyle devlet tarafından parasız olarak düzenlenmesi düşünülmektedir.

- Kitaplıkların, eğitim amaçlı video, teyp ve bilgisayar programı arşivlerinin bütün yurttta yaygınlaştırılması.

- Bütün orta öğretim kurumlarında çağdaş iletişim teknolojilerinden de yararlanarak yeterli düzeyde yabancı dil eğitimine ağırlık verilmesi.

- Çocukların ve gençlerin orta öğretim çağında iken, yetenek ve eğilimlerine göre yüksek öğrenim dallarının seçimine yönlendirilmesi.

- Gençlere ve çocuklara meslek edindirmeye yönelik çeşitli beceriler kazandırılması, bu alanda bilgisayar, daktilo, saymanlık, işletmecilik ve kooperatifçilik gibi konulara önem verilmesi.

- Öğretmenlerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesi, kendi uzmanlık dallarındaki yeni gelişmeleri izlemeleri için süreli kursların düzenlenmesi.

- Öğrencilerin kitap masraflarını azaltmak amacıyla dileyenlere ödünç ders kitabı verilmesi ve yıl sonunda geri alınması sisteminin getirilmesi.

- Halk eğitimi alanında bütün yurttta kooperatifçilik ve işletmecilik kurslarının açılması.

- Meslek ve sanat okullarının yaygınlaştırılması.

- Üniversitelere tam özerklik sağlanması, üniversitelerde yönetime öğretim üyeleriyle birlikte öğrencilerin de katılımlarının sağlanması.

- Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) kaldırılarak, onun yerine işlevi sadece yüksek öğretim kurumları arasında işbirliği ve dayanışmayı sağlamak, devletin veya özel kuruluşların araştırma ihtiyaçlarıyla yüksek öğrenim kurumlarının araştırma faaliyetleri arasında bağlantı kurmak olan yeni bir "*üniversiteler arası kurul*"un oluşturulması.

- Öğrenim burslarının yeterli düzeye çıkarılması.

- Bütün devlet okullarının, ders saatlerinden sonra, akşamları ve geceleri okuma, çalışma ve sosyal faaliyet merkezleri olarak kullanılması, isteyen öğretmenlerin bu merkezlerde ek ücret karşılığı görevlendirilmesi.

Demokratik Sol Parti'ye göre ekonomik sıkıntılar içinde bulunan öğretmenler, bu uygulama ile meslekleriyle hiçbir ilgisi bulunmayan alanlarda ek işler yapmak yerine bu merkezlerdeki çalışmaları karşılığı hem yeterli gelir elde edebilecekler, hem de kendilerini mesleklerinde daha iyi yetiştirebileceklerdir.

- Orta öğretim kurumlarından birçoğuna yatılı öğrenci bölümlerinin eklenmesi.

Parti, bu sayede evlerinde çocuklarına rahat ders çalışma olanağı sağlayamayan ailelerin, "*karanlık amaçlı*" bazı özel yurtlara ve kurslara muhtaç durumda kalmaktan kurtulacaklarına inanmaktadır. Ayrıca, yukarıda bir kısmı ele alınan önlemlerin oldukça detaylı ve çeşitli olmakla birlikte, devlete büyük bir maddi yük getirmeyeceği görüşündedir.

Demokratik Sol Parti, toplumun devlet güdümünde değil, aksine devletin toplum güdümünde olması gerektiğini savunarak en geniş anlamda özgürlükçü demokrasiyi benimsediğini ifade etmektedir. Bu anlayışa uygun olarak, iktidarı elde ettiklerinde devlet, kültür ve sanat çalışmalarını destekleyecek fakat yönlendirmeye kalkışmayacaktır.

Kültür ve sanatın insan kişiliğinin ve uygarlığın gelişmesinde çok önemli etkenler olduğu görüşünü savunan Parti, kültür ve sanat etkinliklerinin özgürce yürütülmesi, geniş toplum kesimlerine ulaştırılabilmesi ve herkesin bu etkinliklere katılabilmesi için gerekli desteği, olanakları ve özgürlük ortamını tarafsızlık ilkesi içinde sağlayacağı inancındadır⁶². DSP tarih boyunca değişik kültürlerin ve uygarlıkların buluşup kaynaştığı ve etkileşim süreci geçirdiği bir ülke olarak Türkiye'nin çok yönlü bir kültür birikimine sahip olduğunu, fakat bu kültürel zenginliğin bir kültür kutuplaşmasına dönüştüğünü düşünmektedir. Parti'ye göre "*totaliter devlet*" felsefesinden etkilenen çevreler, devletin belirli bir kültür anlayışını topluma zorla yaymak istemektedir. İktidarlar değiştikçe eğitim ve kültür politikaları da değişmekte ve toplumda bir kültür kargaşası ve yozlaşması ortaya çıkmaktadır. Sonunda kültür kutuplaşması ile siyasal kutuplaşma, birbirlerini körüklemektedirler.

Demokratik Sol Parti, Türkiye'de bazı kesimlerin istemekle veya ister görünmekle birlikte kültürel çoğulculuğu bir türlü içine sindiremediğini, sadece kendi kültür anlayışlarını, kendi sanat zevklerini ve kendi değer ölçülerini topluma egemen kılmaya çabaladığından yakınmaktadır. Bu tür kutuplaşmaları, uzlaşmaya dönüştürücü bir çoğulcu yaklaşım sergilenmesi gereğine değinen Parti'nin kültür ve sanat alanındaki sorunlara karşı geliştirdiği çözüm yollarından bazıları şunlardır⁶³:

- Anlatım özgürlüğünün önündeki sınırlamaların kaldırılması.
- Devlet bütçesinden kültür ve sanat için daha çok kaynak ayrılması.
- Her alanda kültür, sanat ve yazın çalışmalarının, özerk kültür ve sanat kurumlarınca desteklenmelerinin sağlanması.
- Kapatılan Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun yeniden özerk ve bağımsız birer kuruluş olarak açılması.

⁶² Demokratik Sol Parti; a.g.e., s. 111.

⁶³ Demokratik Sol Parti; a.g.e., s. 112-117.

- Kültür ve sanat alanlarında yetenekli çocuklara ve gençlere özel eēitim olanaklarının saēlanması.
- Sanatçıların yaŖamlarını sanatsal  alıŖmalarla sürdürebilme olanaklarının geniŖletilmesi.
- Devlet tiyatrolarıyla yerel yönetim tiyatrolarının yanısıra, özel tiyatroların ve amatör tiyatroculuēun da yaygınlaŖtırılması, özendirilerek desteklenmesi.
- Yerel yönetimlerin kültür ve sanat alanında daha etkin olmalarının  zendirilmesi.
- Türk film sanatının olanaklarının geniŖletilerek dünyaya açılmalarına yardım edilmesi.
- Çok amaçlı kültür ve sanat  alıŖmalarına da yer verilen semt sinemalarının  zendirilmesi.
- Geleneksel Türk sanatlarının derlenip deēerlendirilmesi ve geliŖtirilmesi amacıyla özerk bir kültür ve sanat kurumunun oluŖturulması.
- Türk Halk M ziēi'nin ve Türk Sanat M ziēi'nin özelliklerini koruyarak geliŖmesinin teŖvik edilmesi.
- Çoksesli evrensel müzik alanında, yorumcu ve bestecilerin dünyaya daha çok açılmalarına yardımcı olunması.
- Halkın ve özellikle gençlerin resim, heykel ve süsleme sanatlarıyla ilgili  ēretim görebilecekleri ve  alıŖabilecekleri atölyelerin bütün yurtta yaygınlaŖtırılması.
- Türk halk oyunlarının incelenmesi, yaygınlaŖtırılması ve deēiŖik biçimlerde deēerlendirilmesi için gerekli  alıŖmaların  zendirilmesi.
- Kütüphanelerin bütün yurtta yaygınlaŖtırılması ve semt kütüphanelerinin açılması. Bu baēlamda DSP yerel yönetimlerin kitap okuma olanaklarının geniŖletilmesinde ve kütüphanecilik alanında daha etkin olmaya özendirilmesi gerektiēini d Ŗ nmektedir.
- Yaratıcı sanat faaliyetlerinde halk katılımını özendirici ve kolaylaŖtırıcı önlemlerin alınması ve gerekli yatırımların yapılması.
- Kültür araç ve gereçlerinin bol üretimle ucuzlatılmasının saēlanması ve bunlardan alınan KDV'nin kaldırılması.

D. DOēRU YOL PARTİSİ (DYP)

Bireysel sorunlarını   zm Ŗ, toplumsal kalkınma umuduna, azmine ve bilincine sahip, demokrasinin yerleŖip k kleŖerek varlığını sürdürmesini saēlayacak "*Fikri H r, İrfanı H r, Vicdanı Hür*" insanlar yetiŖtirmek amacıyla olduēunu vurgulayan⁶⁴ Doēru

⁶⁴ Tansu ÇİLLER; *Vatandaşlarımla Sohbet*, BaŖbakanlık Basın Merkezi, Ankara, 1994, s. 51.

Yol Partisi, eğitim sorununu Türkiye'nin bir numaralı sorunu olarak görmektedir. DYP'nin inancına göre eğitim hür, kişiliğine sahip, doğru düşünen, sağlıklı kararlar veren, ekonomik faaliyetlere katılabilmek için gerekli asgari bilgi veya beceriyi edinmiş vatandaşları yetiştirme sorunudur. Yine bu partiye göre eğitim beyinleri yıkamak değil, onları zenginleştirmek, "*insan vakarı*"na sahip bireyler haline getirmek çabasıdır⁶⁵.

Laik, demokrat, çağdaş, hür ve bilimsel düşünce yapısına sahip, insan haklarına saygılı, milli ve manevi değerlere bağlı bir gençliğin yetiştirilmesi DYP tarafından hedef olarak kabul edilmektedir⁶⁶.

Doğru Yol Partisi'nin Milli Eğitim sorununun ele alınışı ve çözümü konusunda uymayı gerekli gördüğü temel prensiplerin başlıcaları şunlardır:

- Eğitimde tek taraflı telkin ve saplantılara olanak vermeyen bir sistemin uygulanması. Buna göre her türlü düşünceyi tanıyan ve eleştirerek kararını verebilen kişiler yetiştirilmelidir. Özgürlük, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarının ne olduğu vatandaşlara öğretilmelidir. Ayrıca onlara eğitim yoluyla "*millet şuuru ve müşterek milli ideal*" verilecektir. Eğitimin sebep-sonuç ilişkisi içerisinde tercih yapabilen kişileri yetiştirmesi gerekmektedir. Eğitim aracılığı ile "*milliyetçi, laik, hürriyetçi, medeniyetçi ve ilerici*" fikirler verilecektir⁶⁷.

- Milletin tümünün doğal hakkı olan eğitimle, herkese kabiliyetlerini geliştirme olanaklarının sağlanması. Temel eğitimin, zorunlu eğitimin bütün vatandaşlara ulaştırılabilmesi için okulsuz köy bırakmamak Parti tarafından gerekli görülmektedir. Halk eğitimine de özel önem veren Doğru Yol Partisi, halk eğitimi çalışmalarının "*milliyetçi*" bir anlayışla, köy kalkınmasını sağlamaya yardımcı olacak bir yönde geliştirilmesinin şart olduğu inancını taşımaktadır. Ayrıca okul ile onun dışında kalan diğer kültür ve eğitim kuruluşlarının birbirlerini tamamlayacak şekilde faaliyet göstermeleri gereği üzerinde durulmaktadır⁶⁸.

Özellikle kadınların daha iyi bir eğitim düzeyine ulaştırılmalarına büyük önem verdiğini belirten DYP, ülke nüfusunun yarısını oluşturan kadınların % 33'ünün henüz okuma yazma bilmemelerinin Türkiye için büyük bir ayıp olduğunu ve bu sorunun 2000'li yıllara hazırlanılan bir dönemde mutlaka aşılması gerektiği inancını ifade etmektedir⁶⁹.

- Üniversitelerin ülke gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim programına sahip olması, araştırmacı ve uygulayıcı nitelikte gençler yetiştirilmesi. Doğru Yol Partisi,

⁶⁵ Doğru Yol Partisi; *Tüzüğü ve Programı*, Ankara, 1990, s. 110.

⁶⁶ ÇİLLER; a.g.e., s. 51.

⁶⁷ BUCAK; a.g.e., s. 260.

⁶⁸ Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 112.

⁶⁹ ÇİLLER; a.g.e., s. 50.

ilmin özgürlük ortamında gelişebileceğini, özgür düşüncenin ise yaratıcılığın kaynağı olduğunu dikkate alarak, üniversitelerin ilmi çalışma ve araştırmalarını serbestçe yapabilmeleri için bilimsel özerkliğe sahip olmaları gerektiğine inanmaktadır. Ancak bu partiye göre bilimsel özerkliğin belirtilen amaçlar dışında, devlete karşı bağımsız veya onun denetimine tabi olmamaları şeklinde anlaşılmaması gerekmektedir. Üniversitelerde çeşitli sistem ve fikirlerin tanıtılması ve tartışılması doğal olarak görülmekte, fakat hür demokratik düzeni tanımayan fikirlerin, diğerleri üzerinde baskı oluşturmaları veya tek taraflı bir özgürlük anlayışı ile gençlere benimsetilmeye çalışılması; partinin görüşüne göre "*bilimsel özerklik*", "*ilim özgürlüğü*" ve "*milli üniversite*" kavramları ile bağdaşır bulunmamaktadır.

Ayrıca yüksek tahsil yapmak isteyen gençlerin oluşturduğu üniversite önlerindeki büyük birikimi önlemek için, gece eğitimi, çift tedrisat (ikili öğretim) ve benzeri uygulamalarla varolan kurumların kapasitelerinin yükseltilmelerinin olanaklı ve zorunlu olduğu da Doğru Yol Partisi'nce vurgulanmaktadır.

- Herkes için daha iyi yetişme, fikirsel ve bedensel gücünü değerlendirme aracı olan eğitime, bütün vatandaşların, bulundukları koşullar ve mali olanakları ne düzeyde olursa olsun katkıda bulunmalarının sağlanması.

Yerel yönetimler ve merkezi yönetim tarafından kredi ve bursların sağlanması ve bunun eğitimin her kademesini kapsayacak bir düzeye ulaştırılması, eğitimde fırsat eşitliğini geliştirmeye yönelik olarak faaliyet gösteren vakıf ve benzeri kuruluşların desteklenmesi ve eğitim kuruluşları ile ilgili yatırımların bu konularda yönlendirilmesi de DYP'nin önemle üzerinde durduğu hizmetler arasında yer almaktadır⁷⁰.

ATATÜRK ilkeleri doğrultusunda ülkenin her köşesinde en ağır koşullarda görevlerini yapan ve Türkiye'nin geleceğini şekillendiren öğretmenlerin de ekonomik ve toplumsal anlamda daha iyi koşullara kavuşturmak temel hedeflerden biri olarak görülmektedir⁷¹.

Doğru Yol Partisi, aynı milli ve manevi değerlere bağlı olmanın ve ortak bir kültürü paylaşmanın, topluluğu "*millet*" yaptığı inancını taşımaktadır. Parti'ye göre, tarihten günümüze kadar uzanan eserlere sahip çıkmak onları yalnızca koruyarak değil, zenginleştirerek sağlanabilir. Ayrıca devletin ortak inançlara ve bunların sembolü olan eser ve geleneklere, tarihsel mirasa, sanat, edebiyat ve folklora destek olması milli birlik için önemli bir görev sayılmaktadır⁷².

⁷⁰ Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 112-113.

⁷¹ ÇİLLER; a.g.e., s. 51.

⁷² Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 114.

DYP'nin eğitim ve kültür alanında gerçekleştirmek istediği diğer amaçlar ise şöyle sıralanabilir:

- Eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, tekniklerini, eğitim araç ve gereçlerini dünyadaki teknolojik gelişmeler ile kalkınma amaçları açısından değerlendirmek, "*millilik*" ilkesinden ödün vermeksizin, evrensel ölçülerde demokratik ve özgürlükçü bir anlayışla yeniden düzenlemek,
- Okul öncesi eğitimi yaygınlaştırmak, zorunlu eğitimi 8 yıla çıkarmak için gerekli ortamı hazırlayarak yasal düzenlemeleri gerçekleştirmek⁷³,
- Yüksek öğretime geçişte yığılmaları önlemek üzere ortaöğretimi yeniden yapılandırmak, ülkenin ihtiyaç duyduğu ara insan gücünü yetiştirmek için, istihdama yönelik meslek kazandırıcı ve mesleki gelişmeyi sağlayıcı çıraklık ve mesleki teknik eğitime önem, öncelik ve ağırlık vermek,
- Özel okul ve üniversitelerin kurulmasını teşvik etmek, yatırım ve işletme aşamalarında gerekli devlet desteğini sağlamak. Bu okullarda herkesin okuyabilmesine olanak tanımak için, mali durumu uygun olmayanların okul ücretlerini ve geçim giderlerini karşılayacak bir kredi sistemi kurmak,
- Her kademedeki okulları çağdaş teknolojiye uygun eğitim araçları ile donatmak, multi-medya sistemlerinin eğitime kazandırılması yoluyla bilgisayar destekli eğitimi yaygınlaştırmak⁷⁴,
- Gençlerin boş zamanlarını değerlendirmek için kültürel ve sportif faaliyetlerde bulunabilmeleri amacıyla gerekli altyapıyı kurmak,
- Fikir ve sanat yaşamında faaliyet gösterenlerin yaratıcı güçlerini harekete geçirmek, onları desteklemek ve eser sahiplerinin haklarının korunmasını sağlamak,
- Sanatçıların yetişmesi, kendilerini geliştirmeleri ve uluslararası alanda kendilerini gösterebilmelerini sağlayacak ortamın oluşturulması için gerekli tüm tedbirleri almak⁷⁵.

Halkın yerel ihtiyaçlarını karşılayan hizmetlerin yerel yönetimlerce yürütülmesi gerektiği görüşünü benimseyen Doğru Yol Partisi, üniter yapı içinde mali ve yönetsel sorumluluk ve kaynakların pek çoğunun yerel yönetimlere aktarılması gereği üzerinde durmaktadır.

Turizm, çevre, kültür, spor ve toplumsal hizmetler gibi birçok hizmetin yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluğuna bırakılmasını savunan⁷⁶ Parti'nin eğitim hizmetlerinin yerelleşmesi konusundaki tutumu pek belirgin gözükmemektedir.

⁷³ Doğru Yol Partisi; **Hedef 2000'ler Tek Çözüm Çiller**, DYP Seçim Bildirgesi, s. 19.

⁷⁴ Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 20-21.

⁷⁵ Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 71.

⁷⁶ Doğru Yol Partisi; a.g.e., s. 50-51.

E. REFAH PARTİSİ (RP)

Refah Partisi'nin eğitim ve kültür politikalarını ele almadan önce bu partinin "*Adil Düzen*" olarak formüleştirdiği ve ülke sorunlarının tek çözüm yolu olarak ortaya koyduğu sistemde öngörülen temel politikalara kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Refah Partisi'ne göre, Türkiye'nin geçim sıkıntısı, işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlik ve enflasyon gibi ekonomik sorunlarının yanısıra; terör, insan hakları ve demokratikleşme, ahlaki çöküş, dış politikada "*uydu ülke*" konumunda bulunma, yönetimde taklitçilik gibi sorunları da bulunmaktadır. Parti, ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olarak, "*mikroplar*" şeklinde tanımladığı "*faiz, haksız vergi, darphane, kambiyo ve kredi*"yi görmekte, bu mikropların fakir halkı ezdiğini düşünmektedir⁷⁷.

Türkiye'nin sorunlarının asıl nedeninin "*taklitçi*" zihniyetlerin yanlış politikaları olduğuna inanan RP, bu zihniyetlerin temel karakterleri ile, "*Milli Görüş*" olarak sıkça ifade ettiği kendi karakterini şöyle karşılaştırmaktadır⁷⁸:

- Taklitçi zihniyetlerin temel karakteri "*kuvvet*"i üstün tutmak iken Milli Görüş "*hak*"ı üstün tutmaktadır.
- Taklitçi partilerin hedefi Batı'ya uydu olmaktır. Milli Görüş ise tam bağımsızlığı hedeflemektedir.
- Taklitçi partilerin benimsediği ekonomik düzen, "*koyu faizci, kapitalist sömürü düzeni*"dir. Milli Görüş ise herkese hakkını veren "*adil ekonomik düzen*"dir.
- Taklitçi partiler halkla, onun inancıyla ve tarihiyle mücadeleye ve baskıya dayanan "*gardiyan*" devlet rejimini yürütmek istedikleri halde, Milli Görüş insan haklarına saygıyı ve özgürlüğü, devlet-millet kaynaşmasını, halkın inancına ve tarihine saygı göstermeyi esas alan "*garson*" devlet rejimini benimsemektedir.

"*Tahribat*" yerine "*kalkınma*"yı, "*köle düzeni*" yerine "*Adil Ekonomik Düzen*"i, "*aldatma rejimi*" yerine "*Adil Devlet Düzeni*"ni ve "*Adil Siyasi Düzen*"i, "*AT'a uşak olma*" yerine "*lider ülke*" olmayı hedef aldığını öne süren⁷⁹ Refah Partisi, bilim ve teknoloji alanında "*Adil İlmi Düzen*"i⁸⁰, ahlaki çöküşün önlenmesine yönelik olarak da "*Adil Dini (manevi) ve Ahlaki Düzen*"i⁸¹ temel çözüm formülleri olarak ortaya koymaktadır.

⁷⁷ Refah Partisi; *Türkiye'nin Gerçek Durumu, Sebepleri, Teşhis*, s. 14.

⁷⁸ Refah Partisi; *24 Aralık 1995 Seçim Beyannamesi*, Ankara, 1995, s. 4-5.

⁷⁹ Necmeddin ERBAKAN; *Türkiye'nin Meseleleri ve Çözümleri, Program*, Ankara, 1991, s. 18-20.

⁸⁰ Necmeddin ERBAKAN; *Adil Düzen*, Milsan Basım, Ankara, 1993, s. 23.

⁸¹ ERBAKAN; a.g.e., s. 27.

Eğitim ve kültür politikalarına ilişkin olarak RP'nin ileri sürdüğü politikalar daha çok "*Adil Manevi ve Ahlaki Düzen*" ve "*Adil İlmi Düzen*" kapsamı altında ele alınmaktadır. Parti'ye göre çocukların ve gençlerin yetiştirilmesi Türkiye'nin en önemli konularından birisidir. Bunun için gözönünde bulundurulması gereken temel esaslar başlıca şöyle sıralanmaktadır⁸²:

- Yeni nesillerin batı taklitçiliği zihniyetinden ve ırkçılıktan kurtarılmış olarak yetiştirilmeleri.

Burada bilmeden "*kuvvet*"i üstün tutan "*Zulüm Nizamı*"na hizmet etmek yerine, şuurlu bir şekilde "*hak*"ı üstün tutan "*Adil Nizam*"a hizmet eden ve herkese iyiliği amaç edinen gençlerin yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

- Çocukların ve gençlerin manevi ve maddi bakımdan gelişmiş, becerikli ve sağlıklı gençler olarak yetiştirilebilmelerine olanak tanıyan ortamın hazırlanması.

Bu konuda aile içinde anne ve babaya, toplum içinde de bütün devlete ve bilhassa devletin "*Manevi ve Ahlaki Düzen*"ine çok önemli görevler düştüğü Refah Partisi'nce belirtilmektedir.

- Devletin, çocukların ve gençlerin maddi ve manevi bakımdan gelişmiş, şuurlu gençler olarak yetişebilmeleri için yeniden reorganize edilmesi.

"*Adil Devlet Düzeni*" kurulurken, "*Manevi ve Ahlaki Düzen*"in ve "*İlmi Düzen*"in bütün örgütleriyle yurdun her yanında kurulmasına ve çalışmasına RP'nin, büyük önem vereceği açıkça ortaya konmaktadır.

Refah Partisi'ne göre; "*Manevi ve Ahlaki Düzen*", çocukların ve gençlerin şu özelliklere sahip olmalarını sağlayacaktır⁸³:

- Spor, sağlık ve çevre bilinci.

Gençlere ve çocuklara bu şuuru vermek ve gereklerini yerine getirmek "*Manevi ve Ahlaki Düzen*"in başta gelen görevi olarak kabul edilmekte, bütün çocuk ve gençlerin bedensel ve ruhsal bakımdan en iyi şekilde yetişmiş sağlıklı gençler olması amaçlanmaktadır. Bunun için ülkenin her yanında sağlık örgütlerinin kurulacağı ve başta milli sporlar olarak güreş, ata binmek ve ok atmak gibi spor dalları olmak üzere bütün branşların yaygın olarak geliştirileceği ve teşvik edileceği belirtilmektedir.

- Manevi ve ahlaki eğitim.

Bu eğitimin verilmesi ile birlikte çocukların ve gençlerin;

- Hakkı üstün tutan,

⁸² ERBAKAN; *Türkiye'nin Meseleleri ...*, s. 53-54.

⁸³ ERBAKAN; a.g.e., s. 54-55.

- Cihat çabası, mücahitlik ruh ve şuuruna sahip olan, yani zulümler ve kötülükler karşısında nemelazımcı, vurdumduymaz ve uyuşuk kalmayıp, herkese iyilik yapmak için çalışan ve gayretli olan,

- Materyalist değil, maneviyatçı olan,

- Kötü alışkanlıklardan arınmış, güzel ahlak sahibi olan,

- Manevi bilgilerle donatılmış, "*nefis terbiyesi*" görmüş olan, ve

- İç huzuruna sahip olan birer birey haline getirilmelerinin sağlanacağı vurgulanmaktadır.

• Mesleki eğitim ve öğrenim bakımından en güzel şekilde yetiştirme.

"*Adil Manevi ve Ahlaki Düzen*"ın, "*Adil Devlet Düzeni*"nin aktif, yaşamsal öneme sahip, canlı bir bölümünü oluşturduğu inancını taşıyan RP; dini ve manevi gelişmeyi insanlar için doğal ve zorunlu birer ihtiyaç olarak görmektedir. Parti'ye göre bunu yok etmek hem mümkün değildir, hem de topluma en büyük zararı vermektir. Asıl olan "*toplumda genel 'Adil Düzen' içerisinde 'Manevi ve Ahlaki Düzen'i geliştirmek ve bunun bütün topluma en hayırlı hizmetleri yapmasını sağlamaktır*"⁸⁴."

"*Adil Düzen*"deki ilmi düzenle ve bilhassa dini-ahlaki düzenle, insanların "*irfan*" sahibi bireyler olarak yetiştirmelerinin sağlanacağı, üretimin yanında eğitime, manevi terbiyeye ve bu bağlamda "*nefis terbiyesi*"ne büyük önem verileceği, ülke evlatlarının "*taklitçi*" olarak değil, "*inançlı kadrolar*" olarak yetiştirileceği iddiası⁸⁵ da yine Refah Partisi'nce dile getirilen konular arasında yer almaktadır.

Bu partinin eğitim ve kültür politikalarının temelini oluşturan "*Adil Manevi Düzen*"ın başlıca şu genel esaslardan oluştuğu vurgulanmaktadır⁸⁶:

• Diğer düzenlerle uyumlu olmak.

• Zorlama yöntemi yerine sevdirmeye ve inandırma yöntemini kullanmak.

• "*İyi*"yi ve "*güzel*"i gösterme amacı taşımak.

• Değişik din, mezhep ve cemaatleri bir arada barış içinde yaşatmak.

• İnanç özgürlüğünün tam ve olgun anlamda bütün unsurları ile varolmasını ve korunmasını sağlamak.

• Vatandaşların dini, manevi ve ahlaki eğitim ve öğretimlerini yeterli bir düzeye ulaştırmak.

• Vatandaşların dinlerini öğrenmelerini ve dini ihtiyaçlarını gereği gibi karşılamalarını temin etmek.

⁸⁴ ERBAKAN; a.g.e., s. 56.

⁸⁵ Necmeddin ERBAKAN; *Adil Ekonomik Düzen*, Semih Ofset, Ankara, s. 92.

⁸⁶ ERBAKAN; *Türkiye'nin Meseleleri ...*, s. 56-57.

- *"Manevi ve Ahlaki Düzen"*in, genel düzenin aktif bir unsuru olarak bu düzende yürütücü ve düzenleyici bir görev yapmasını sağlamak.

Refah Partisi'nin siyasal iktidarı tek başına elde ettiğinde kurma vaadinde bulunduğu *"Adil Düzen"*de, yukarıda ele alınan esasların yeterince gerçekleştirilebilmesi için *"Manevi ve Ahlaki Düzen"*in örgütlenmesi ve bu düzenin gerektirdiği özellikler ve temel ilkeler içerisinde hizmetlerini yürütmesi öngörülmektedir.

Görüldüğü gibi RP'nin parti programları ve diğer yayınlarında eğitim ve kültür politikaları konusunda nesnel ve detay içeren görüşlere ulaşmak pek kolay değildir. Adil Düzen, hakkı üstün tutma, Adil Manevi ve Ahlaki Düzen, Adil İlmi Düzen, batı taklitçiliğinden kurtulma, nefis terbiyesi, manevi ve maddi eğitim gibi kavramların çoğu, partinin politikalarını yeterince açıklamaktan uzak görünmektedir. Bu nedenle RP'nin her iki alana yönelik yaklaşımlarını gerek merkezi yönetimdeki, gerekse belediye yönetimlerindeki uygulamaları ışığında yorumlamak daha isabetli bir yöntem olacaktır.

İKİNCİ KISIM

BÜYÜK KENT BELEDİYELERİNİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARININ SİYASAL PARTİ İDEOLOJİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bilindiği gibi ülkemizde halen faaliyet gösteren ve sayısı 15 olan büyük kent belediye başkanlıkları, önceki kısımda eğitim ve kültür politikalarını incelemeye çalıştığımız siyasal partilerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu başkanlıkların hizmet yöntemleri ve uygulamaları hiç kuşkusuz mensup oldukları partilerin politikalarından az ya da çok etkilenmektedir.

Her ne kadar bazı belediye başkanları parti rozetlerini yakalarından çıkararak yalnızca partililerinin değil, tüm kent halkının başkanı olduklarını ve herkese eşit hizmet götüreceklerini belirtseler de bu görüş belki de hizmetin paylaşımı açısından geçerli olabilir. Oysa hizmet paylaşımının yanı sıra hizmetin niteliği ve arka planında yer alan amaçlar da son derece önemlidir.

Türkiye’de 1994 Mart’ında yapılan yerel seçimler büyük kent belediyeleri bakımından ele alındığında birçok yerde iktidar değişikliğine sahne olmuştur. Özellikle İstanbul ve başkent Ankara’da yerel iktidarın SHP’den RP’ye geçmesi tüm kamuoyunda geniş yankı uyandırmış, yeni yönetimlerin kent yaşamında ne gibi köklü değişiklikler yapacağı konusunda uzun tartışmalar yapılmıştır.

Eğitim ve kültür hizmetleri, belediye yönetimlerine, temsilcisi oldukları siyasal parti ideolojisinin tanıtılması, yerel halka benimsetilmesi ve uygulama olanağı sağlaması bakımından oldukça uygun ortamlar sağlayan hizmet alanlarıdır. Büyük kent belediyeleri de fırsat ve ölçek yönüyle diğer belediyelere oranla daha avantajlı bir konuma sahiptirler. Bu nedenle büyük kent belediyelerinin söz konusu hizmetlerini içerik yönünden sağlıklı bir şekilde gözlemlemek, siyasal parti ideolojilerinin hizmetlere yansıma derecesini saptamayı büyük ölçüde kolaylaştıracaktır.

Aşağıda 1989 ve 1994 yerel seçimleri ve sonuçları büyük kent belediyeleri açısından karşılaştırılmakta, bunun yanında İstanbul ve Ankara büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetleri SHP ve RP dönemleri ayrı ayrı olmak üzere detaylı bir şekilde

incelenmektedir. Ayrıca bu hizmetlerin siyasal parti ideolojilerinden ne ölçüde etkilendiği yorumlanmaya çalışılmaktadır.

I. TÜRKİYE'DE BÜYÜK KENT BELEDİYE YÖNETİMLERİNİN SİYASAL PARTİLER ARASINDAKİ DAĞILIMI

A. 26 MART 1989 YEREL SEÇİMLERİ SONRASI DÖNEM

1989 yılının 26 Mart'ında ülke düzeyinde yapılan yerel seçimlere katılarak değişik sayılarda belediye başkanlığı kazanan siyasal partiler şunlardır:

- Anavatan Partisi (ANAP)
- Doğru Yol Partisi (DYP)
- Demokratik Sol Parti (DSP)
- İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP)
- Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP)
- Refah Partisi (RP)
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP)

Bu partilerin dışında kimi birimlerde bağımsız adaylar da seçimlere katılmak suretiyle belediye başkanlığı elde etmişlerdir.

Siyasal iktidarı Anavatan Partisi'nin tek başına kontrolü altında bulundurduğu bir dönemde yapılan 1989 Yerel Seçimleri toplam 2.038 yerleşim biriminde uygulanmıştır. 2.038 yerleşim biriminin 1.171'ini beldeler, 789'unu ilçe merkezleri, 65'ini il merkezleri ve 8 tanesini de büyük kent merkezleri oluşturmaktadır.

Toplam 8 büyük kentte gerçekleştirilen seçimlerden Sosyaldemokrat Halkçı Parti, çok büyük bir başarıyla ayrılmıştır. Başta ülkenin en kalabalık üç kenti; İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere Adana, Kayseri ve Gaziantep'te büyük kent belediyelerinin yönetim haklarını kazanarak, büyük kent bazında % 75'lik bir başarı elde etmiştir. Bu seçimlerde, özellikle seçim propagandalarında iktidar olmanın avantajını iyi bir şekilde kullanma çabası içine giren Anavatan Partisi hiçbir büyük kent belediyesi kazanamazken, Doğru Yol Partisi Bursa Büyük Kent Belediye Başkanlığı'nı, Refah Partisi de Konya Büyük Kent Belediye Başkanlığı'nı elde etme başarısını göstermişlerdir.

B. 27 MART 1994 YEREL SEÇİMLERİ SONRASI DÖNEM

27 Mart 1994'te yapılan yerel seçimlere katılarak belediye başkanlığı kazanan siyasal partiler aşağıda sıralanmıştır:

- Anavatan Partisi (ANAP)

- Büyük Birlik Partisi (BBP)
- Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)
- Demokrat Parti (DP)
- Demokratik Sol Parti (DSP)
- Doğru Yol Partisi (DYP)
- Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)
- Refah Partisi (RP)
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP)

Ayrıca daha önceki seçimlerde olduğu gibi bağımsız adaylar da kimi belediye başkanlığı seçimlerine katılmışlar ve belediye başkanlığına seçilmişlerdir.

15 büyük kent, 61 il, 848 ilçe ve 1.788 belde olmak üzere toplam 2.710 yerleşim biriminde yapılan 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri, Türk siyasal yaşamının önemli sonuçlar doğuran seçimlerinden biri olarak kabul edilebilir.

20 Ekim 1991 Milletvekili Genel Seçimleri'nden sonra Doğru Yol Partisi ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti aralarında bir koalisyon hükümeti kurarak ülkenin yönetimini Anavatan Partisi'nden devralmışlardı. Kurulan koalisyonunun işbaşında olduğu bir dönemde gerçekleştirilen 1994 Yerel Seçimleri, o tarihe kadar gerek milletvekili seçimlerinde ve gerekse belediye başkanlığı seçimlerinde pek başarılı sonuçlar alamayan ve varlığı yeterince önemsenmeyen Refah Partisi'nin özellikle büyük kentlerde önemli bir başarısına sahne olmuştur. Gerçekten de bu parti toplam 15 büyük kent belediyesinin 6'sında belediye başkanlığı kazanarak beklenenin üzerinde bir başarı göstermiştir.

Refah Partisi'nin elde ettiği büyük kent belediye başkanlıkları şunlardır: İstanbul, Ankara, Konya, Kayseri, Diyarbakır ve Erzurum. Anavatan Partisi ve Doğru Yol Partisi'nin 3'er büyük kent belediyesinde yerel iktidarı ele geçirdiği seçimlerde Sosyaldemokrat Halkçı Parti 2, ve Cumhuriyet Halk Partisi de 1 büyük kent belediye başkanlığı kazanmıştır.

Adana, Bursa ve Mersin Anavatan Partisi'nin; İzmir, Antalya ve Eskişehir Doğru Yol Partisi'nin; Gaziantep ve İzmit Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin ve Samsun da Cumhuriyet Halk Partisi'nin yönetim görevi üstlendikleri metropollerdir.

C. 1989 VE 1994 YEREL SEÇİMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yukarıdaki bölümlerde de ele alındığı gibi 1989 Yerel Seçimleri 2.038 yerleşim biriminde, 1994 Yerel Seçimleri ise 2.710 yerleşim biriminde gerçekleştirilmiştir. Bu iki seçim arasındaki süreçte Bartın, Iğdır ve Ardahan'da il yönetimi kurulmuş, ayrıca 8 olan

büyük kent belediyeleri sayısı da 7 yeni büyük kent belediyesinin kurulması ile 15'e yükseltilmiştir. 1994 seçimlerine ilk defa katılan 672 yeni belediyenin 12'si büyük kent belediyelerinin 8'inde kurulan merkez ilçe belediyeleri; 21 adedi de yeni kurulan 7 büyük kent belediyesinin alt kademe belediyeleridir⁸⁷.

Yapılan 1989 ve 1994 Yerel Seçimleri'ne göre büyük kent belediye başkanlıklarının siyasal partilere göre dağılımını yukarıda belirtilen bilgiler ışığında çizelgeler halinde göstermek mümkündür. Bu çizelgeler siyasal partilerin her iki yerel seçimde aldığı sonuçların karşılaştırılması açısından da yararlı olacaktır:

ÇİZELGE 5. SİYASAL PARTİLERİN KAZANDIĞI BÜYÜK KENT BELEDİYE BAŞKANLIKLARI (SAYISAL)

<i>SİYASAL PARTİ</i>	<i>1989</i>	<i>1994</i>
SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİ	6	2
DOĞRU YOL PARTİSİ	1	3
ANAVATAN PARTİSİ	-	3
REFAH PARTİSİ	1	6
CUMHURİYET HALK PARTİSİ	-	1

ÇİZELGE 6. SİYASAL PARTİLERİN BÜYÜK KENT BELEDİYESİ YÖNETİMİNİ ELDE ETTİĞİ İLLER

<i>İLLER</i>	<i>1989</i>	<i>1994</i>
ADANA	SHP	ANAP
ANKARA	SHP	RP
BURSA	DYP	ANAP
GAZİANTEP	SHP	SHP
İSTANBUL	SHP	RP
İZMİR	SHP	DYP
KAYSERİ	SHP	RP
KONYA	RP	RP
ANTALYA*	DYP	DYP
DIYARBAKIR*	SHP	RP
ERZURUM*	DYP	RP
ESKİŞEHİR*	SHP	DYP
İZMİT*	SHP	SHP
MERSİN*	SHP	ANAP
SAMSUN*	SHP	CHP

⁸⁷ Fikri GÖKÇEER; "1989 ve 1994 Yerel Seçimlerinin Belediye Başkanlıkları Açısından Değerlendirilmesi", *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 6, Kasım 1994, s. 30.

* Bu illerde 1989 yılında henüz büyük kent belediyesi kurulmadığından çizelgede yer alan bu illere ait 1989 verileri, il belediyesi seçiminde alınan sonuçları göstermektedir.

1994 seçimlerinde Sosyaldemokrat Halkçı Parti Gaziantep ve İzmit'te (Kocaeli'nde); Refah Partisi Konya'da; Doğru Yol Partisi Antalya'da bir önceki yerel seçimlere katılan adaylarıyla; Cumhuriyet Halk Partisi ise Samsun'da Sosyaldemokrat Halkçı Parti'den Cumhuriyet Halk Partisi'ne geçen mevcut belediye başkanı ile büyük kent belediye başkanlığı seçimlerine katılarak başarılı olmuşlardır.

24 Aralık 1995 Milletvekili Genel Seçimleri'nden önce Cumhuriyet Halk Partisi ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti "*sol*"da birlik çabasının ilk önemli adımı olarak gördükleri "*birleşme*"yi gerçekleştirmişlerdir. Bu iki siyasal partinin Cumhuriyet Halk Partisi çatısı altında birleşmesi ile birlikte, bu partiye ait büyük kent belediye yönetimi sayısı 1'den (Samsun) 3'e (Samsun, İzmit, Gaziantep) yükselmiştir.

II. İSTANBUL BÜYÜK KENT BELEDİYESİ'NİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARI

A. SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİSİ (SHP) YÖNETİMİ DÖNEMİ

26 Mart 1989 Yerel Seçimleri sonucunda İstanbul Büyük Kent Belediye Başkanlığı görevini Sosyaldemokrat Halkçı Parti adayı Nurettin SÖZEN, Anavatan Partisi temsilcisi belediye başkanı Bedrettin DALAN'dan devralarak tam 5 yıl sürecek olan büyük kent yönetimi uygulamalarını başlatmıştır.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li yönetim döneminde İstanbul Büyük Kent Belediyesi, eğitim ve kültür alanındaki hizmetlerini "*Genel Sekreterlik*"e bağlı bir daire başkanlığı düzeyinde yürütmüştür. "*Kültürel ve Sosyal Daire Başkanlığı*" adıyla anılan bu daireye bağlı olarak çalışan çeşitli müdürlükler de bulunmaktadır. Bunlar, "*Dış İlişkiler, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler, Şehir Tiyatroları, Kütüphane ve Müzeler, ve Kent Orkestrası*" müdürlükleridir⁸⁸.

SÖZEN yönetimi, gerek seçimlerden önce ve gerekse seçimlerden sonra "*demokrat, katılımcı ve üretken belediyecilik*" anlayışından kaynaklandığını belirttiği ve uygulamayı vaadettiği "*Önce İnsan*" programını göreve başlaması ile birlikte yürürlüğe koymuştur⁸⁹.

⁸⁸ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve Çalışma Raporu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1991, s. 29.

⁸⁹ Nurettin SÖZEN; Basın Toplantıları ile Bir Yıl, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Profil Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 27-28.

"Önce İnsan" programı, başlıca 4 konuyu içermektedir. Bunlar sırasıyla;

- Hayat Pahalılığını Önlemeye Yönelik Çalışmalar,
- Ulaşım,
- Nazım Plan Çalışmaları,
- Kültür ve Sanat Etkinlikleri'dir.

Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li İstanbul Büyük Kent Belediyesi göreve başladıktan hemen sonra; 1980-1983 askeri yönetimi döneminde çıkarılan 1402 sayılı yasa uyarınca İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'ndaki görevlerinden uzaklaştırılmış bulunan 38 sanatçı ve teknik personelin durumları ele alınmıştır. Bu sanatçılardan "*sakıncalı*" olma durumları 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nca kaldırılmış olmasına karşın görevlerine iade edilmeyen 11 sanatçının tekrar göreve iadesi sağlanmıştır⁹⁰.

1989-1994 döneminde İstanbul'un sanat ve kültür etkinlikleri yönünden bir dünya kenti kılınabilmesi için kent içinde büyük ölçekli kültür merkezleri oluşturulması doğrultusunda çeşitli projelere girilmiş ve sonuçlandırılmıştır.

Bu projelerin bir kısmı belediyenin "*Yapı İşleri Müdürlüğü*"nce yürütülen ve eğitim, kültür ve sanat etkinliklerinin sunulmasını kolaylaştırıcı nitelikteki altyapı projeleridir. Belediyeye ait bazı tesislerin işlevlerinde farklılaştırmaya gidilerek birer sanat ve kültür merkezine dönüştürülmesi (Sütlüce Mezbahası'nın sanat ve kültür merkezi haline getirilmesi gibi), değişik semtlerde konser salonlarının inşası, çeşitli sanat galerisi, müze ve kütüphanelerin, tiyatro ve sinema salonlarının bakım, onarım ve inşaat işlerinin yapımı gibi faaliyetler bu tür altyapı hizmetleri arasında yer almaktadır.

1. Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'na bağlı birimlerden olan Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nün Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li belediye başkanı döneminde yürüttüğü hizmetlerin yerel halka yönelik olanlarının başlıcaları da şunlardır⁹¹:

- Büyük Kent Belediyesi'nin faaliyetleri ile belediye meclisi ve encümen kararlarından kamuoyuna duyurulması gerekli görülenlerinin basın ve yayın kuruluşları aracılığı ile kent halkına ulaştırılmak üzere "*Basın Bültenleri*"nin yayınlanması.
- Belediye Başkanı'nın yaptığı basın toplantıları, diğer önemli toplantı, denetim, açılış, temel atma törenleri ve başkanlığa yapılacak önemli ziyaretlerde basın ve yayın organlarının haberdar edilerek bu haberlerin halka ulaştırılmasının sağlanması.

⁹⁰ SÖZEN; a.g.e., s. 28-32.

⁹¹ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 92 ve s. 221.

- Belediye alışmaları ve kent yönetimi hakkında bilgi alma isteğinde bulunanların bilgilendirilmesi.
- Belediyeye ait sanat galerilerinin işletilerek sanatçılara, diğer özel sanat galerilerine oranla daha iyi olanakların sağlanması ve onlara maddi ve manevi destekte bulunulması.
- İstanbul'a gelen yabancı turistlere kent hakkında tanıtıcı bilgiler sunulması ve broşurler verilmesi.

2. Dış İlişkiler Müdürlüğü

Sosyaldemokrat Halkçı Parti döneminde İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin eğitim ve kültür hizmetlerini yürüten diğer bir birim ise "*Dış İlişkiler Müdürlüğü*"dr. Bu müdürlük, çalışmalarını kültür-sanat ilişkileri ve etkinliklerinin düzenlenmesi ve gerçekleştirilmesine yönelik olarak sürdürmüştür. alışmalar özellikle uzun vadeli ve büyük ölçekli kültür ve sanat projelerini; aynı zamanda belediye içindeki diğer ilgili hizmet birimleriyle, yurt içinde ve dışındaki çeşitli kuruluşlarla kültür ve sanat konularına ait karşılıklı ilişkilerde organizasyon ve koordinasyon, katkı ve katılım işlevlerini içermektedir.

Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li yönetim döneminde yürüttüğü çalışmalardan bazıları şöyle sıralanabilir:

- Çeşitli ülkelerden kente gelen dostluk dernekleriyle karşılıklı kültürel ve sanatsal etkinliklere yönelik iletişim ve işbirliği girişimlerinde bulunulması.

Macar-Türk Dostluk Derneği ile İstanbul Büyük Kent Belediyesi arasındaki işbirliği çerçevesinde bazı Macar sanat ekiplerinin, belediyenin Gülhane Etkinlikleri gibi birtakım organizasyonlarında gösteriler yapması söz konusu girişimler arasında sayılabilir.

- Bazı Avrupa lkelerindeki büyük kentlerle kültür ve sanat alanında ilişkiler kurulması.

Örneğin bu bağlamda Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li yönetim döneminde Avrupa Topluluğu'nun merkezi olması nedeniyle Strassbourg kenti ve Avrupa Konseyi ile kültür-sanat bağlantısında yarar görülmüş, Strassbourg ile İstanbul arasında semt konakları kurulması, karşılıklı olarak Fransız-Türk sanatının ve kültürünün tanıtılması gibi çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca her iki ülkede "*Fransız ve Türk Filmleri*" Haftaları düzenlenmiştir.

Berlin kenti ile "*İşbirliği ve Dostluk Anlaşması*" erevesinde yürütülen kültür ve sanat alanındaki işbirliği de Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün gerçekleştirdiği aktiviteler arasında yer almaktadır. Müdürlük Berlin Eyaleti Kültür Senatrlğ, Bonn Araştırma Merkezi, İstanbul Alman Kültür Merkezi ile birlikte "*Türk-Alman Kültür İletişiminde*

Sorunlar ve Görüşler" ana başlığı altında yürütülen toplantılara katılmış ve ortak sonuç bildirgesinin hazırlanmasına katkıda bulunmuştur.

- Dünya Af Örgütü'nün düzenlediği *"İnsan Hakları Konseri"*nin Türk sanatçılarının da katılımı ile kent halkına bant yayını ile gösterilmesi.

- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Halk Oyunları Topluluğu'nun (İBHOT) kurularak çeşitli tören, yıldönümü ve şenliklerde gösteriler düzenlemesinin sağlanması. Ayrıca *"Halkbilim"* alanında araştırma yapan ve bu konuda eserler veren araştırmacı ve yazarların davet edilerek İBHOT elemanlarına, belediye personellerine ve yerel halka Halkbilim konusunda bilgiler sunulması⁹².

- Çeşitli yabancı ülkelere ait sanat topluluklarının İstanbul'daki gösterilerinin koordinasyonunun yapılması ve yabancı ülkelerle işbirliği içinde kültürel etkinliklerde bulunulması.

Bu bağlamda 1993 yılında Fransız Kültür Merkezi'nin işbirliği ile *"Dünya Müzik Günü"* kutlamaları yapılmıştır. Kutlamalara İstanbul Büyük Kent Belediyesi çoksesli halk müziği topluluğu ile katılmıştır⁹³.

- İstanbul Büyük Kent Belediye Başkanlığı adına Çocuk Şenliği, Gençlik Festivali ve Geleneksel Gülhane Şenlikleri'nden oluşan *"Gülhane Etkinlikleri"*nin düzenlenmesi.

Etkinlikler çerçevesinde geleneksel festival ve şenliklerin dışında müdürlükçe 1993 Kasım ayında Taksim Gezi Parkı'nda *"1. Uluslararası Rock Festivali Uyuşturucuya Hayır Konseri"*ne destek verilmiştir⁹⁴.

- Tiyatro etkinliklerinin yürütülmesi, Şehir Tiyatroları'nın galalarının düzenlenmesi.

Büyük Kent Belediye Başkanlığı yetkisinde bulunan Muammer Karaca Tiyatrosu'nda yürütülen tiyatro faaliyetleri Nurettin SÖZEN döneminde, belediyenin yönetiminde ve işletmede demokratik ve sivil katılım ilkeleri doğrultusunda tiyatro ile doğrudan ilgili olan yasal ve meslek kuruluşlarının yetkili temsilcilerinden oluşan bir *"Danışma ve Değerlendirme Kurulu"* tarafından yönlendirilmiştir. Kurulda İstanbul Büyük Kent Belediyesi; Şehir Tiyatroları Müdürlüğü ve Dış İlişkiler Müdürlüğü yetkilileri ile Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanı tarafından temsil edilmekte idi. Bu dönemde salon tahsis talepleri, söz konusu kurul tarafından profesyonel tiyatrolar ile ümit vaadeden genç ve amatör topluluklara destek sağlamak ilkesinden hareketle

⁹² İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 93-94.

⁹³ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1993 Tanıtım ve Çalışma Raporu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1994, s. 121.

⁹⁴ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 122.

değerlendirilmiştir⁹⁵. Ayrıca salonlarda tiyatro çalışmalarının yanısıra çeşitli söyleşi, panel, konferans ve gösteriler düzenlenmesine de olanak sağlanmıştır.

- Türk sinemasının canlandırılması amacıyla "*Türk Filmleri Festivali*"nin düzenlenmesi çalışmaları.

"*Önce İnsan*" ilkesi bağlamında kültür ve sanat hizmetlerinin en az diğer kent hizmetleri kadar önemli olduğuna inanan Nurettin SÖZEN yönetimi, bir festival düzenleyerek çeşitli ödüllendirmelerle Türk sinema çevrelerine dürtü ve destek, yeni bir canlılık sağlamayı amaçlamıştır. "*Daha çağdaş, özgün ve özgür*" yapıtların üretilmesine katkıda bulunacağı inancıyla İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı Türk Filmleri Festivali'nin her yılın Kasım ayında ve 10 gün süre ile yapılması kararlaştırılmıştır. Fakat bu çabalar; teknik yetersizlikler, üretilen nitelikli film sayısındaki düşüklük ve diğer bazı yönetsel sorunlar nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.

Büyük Kent Belediyesi, Türk Sineması'nın gelişimine katkı sağlama çabalarının önemli bir örneğini 1993 yılında göstermiş ve bu yılda Kültür Bakanlığı'nın da desteği ile "*İstanbul'un Orta Yeri Sinema*" adıyla Taksim Gezi Parkı'nda Türk Sineması'nın seçkin örneklerinden oluşan filmleri halka açık, ücretsiz olarak sergilemiştir.⁹⁶

3. Kent Orkestrası Müdürlüğü

İstanbul'un farklı mekanlarında konserler vermek üzere bir "*Kent Orkestrası*"nın oluşturulması ilk olarak Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li belediye yönetimi tarafından gerçekleştirilmiştir.

22 Aralık 1989 tarihinde kurulan ve amaçlarından bir tanesi de Caz müziğini yaygınlaştırma ve halka sevdirmek olan Kent Orkestrası Müdürlüğü, Kent Orkestrası ve Belediye Bاندosu'nun tüm sanatsal etkinliklerinin yürütülmesinden sorumlu olarak hem söz konusu yönetim döneminde, hem de 27 Mart 1994 seçimleri ile yönetime gelen Recep Tayyip ERDOĞAN döneminde çalışmalarını sürdürmüştür.

Kent Orkestrası ve Belediye Bاندosu konserleri kentin değişik yerlerindeki rutin programların dışında, genellikle aşağıdaki etkinlikler çerçevesinde düzenlenmektedir⁹⁷:

- Büyük Kent Belediyesi'nin ve ilçe belediyelerinin gerçekleştirdiği altyapı ve üstyapı yatırımlarının (park, otoyol, meydan, pazar yeri vb.) temel atma ve açılış törenleri.

⁹⁵ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve ..., s. 95.

⁹⁶ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 1993 Tanıtım ve ..., s. 121-122.

⁹⁷ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve ..., s. 97-98.

- Çeşitli askeri ve sivil liselerin özel gün ve geceleri (Galatasaray Lisesi, Kuleli Askeri Lisesi vb.).
- Büyük Kent Belediyesi'nin ve ilçe belediyelerinin düzenlediği festival, şenlik ve etkinlikler (Gülhane Etkinlikleri, Çatalca Belediyesi Bahar Şenlikleri, Üsküdar, Beyoğlu, Beşiktaş Belediyesi Etkinlikleri vb.).
- Önemli tarihi yıldönümü ve anma törenleri (İstanbul'un Kurtuluşu, Cumhuriyet Bayramı vb.).
- Ulusal ve uluslararası nitelikteki önemli gün ve geceler (Dünya Çevre Günü, Denizcilik ve Kabotaj Bayramı vb.).
- Çeşitli spor etkinliklerinin açılış törenleri (Sultanahmet Rallysi, Üsküdar Atatürk Koşusu, Avrasya Maratonu, Burhan Felek Balkan Atletizm Oyunları vb.).

4. Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü

Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'na bağlı bir diğer müdürlük Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü'dür. Müdürlüğün geçmişten geleceğe aktarılabilecek her türlü bilgi kaynağı ve belgeyi satın alma ve bağış yoluyla toplamak, toplanan bilgi kaynakları ve belgelerin korunmasını sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır⁹⁸. Sosyaldemokrat Halkçı Parti yönetiminde yaptığı hizmetlerden bazıları da şunlardır:

- Osmanlı döneminden başlayarak kadınların ürettiği yayınları bir araya getirmek, eski harflerden oluşan kadın yazılarını gün ışığına çıkarmak, kadın konusu ile ilgili her türlü araştırma malzemesinin, gazete kupürlerinin, kitap ve belgelerin, yasa metinlerinin bir yerde bulunmasının sağlandığı Kadın Eserleri Kütüphanesi'nden yerel halkın daha fazla yararlanabilmeleri için; ve yeni Türkçe, eski Türkçe, yabancı dil basma eserlerin, el yazması kitapların, Türkçe ve yabancı dilde dergi ve gazetelerin, harita, atlas, albüm ve kartpostal gibi eserlerin bulunduğu Atatürk Kitaplığı'ndan okurların yeterince istifade etmeleri için; bu kütüphanelerin tüm ünitelerinde varolan koleksiyonların güncelleştirilmesi, kayıt, kataloglama ve sınıflandırma işlemlerinin yapılması.
- Restorasyon Atölyesi'nde, kitap ve gazetelerin ciltlenme, cilt tamiri ve restore edilme işlemlerinin yapılması (Alemdar, Tercüman-ı Hakikat gibi gazetelerin yapraklarının restore edilmesi vb.), gravür, litograf, fotoğraf, sulu boya resim gibi eserlerin preslenmesi, bazı yağlı boya tabloların restore edilip korumaya alınması.
- Değişik sanat dallarında üretilen eserlerden örnekler içeren yayınlar hazırlanması ("*1991 Kadın Ressamlardan Bir Kesit*" ajandasının çıkarılması vb.).

⁹⁸ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; **1995 Tanıtım ve Faaliyet Raporu**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul, 1996, s. 151.

- Müdürlükçe gerçekleştirilen çeşitli ulusal ve uluslararası organizasyonlarla ilgili tanıtım amaçlı yayınlar yapılması (1991'de düzenlenen "*Kadın Kütüphaneleri Uluslararası Sempozyumu Tutanakları*"nın bastırılması⁹⁹ vb.).

- Sanatsal çalışmaları özendirmek ve desteklemek amacıyla çeşitli yarışmaların düzenlenmesi ("*Kadın Gözüyle Kadın*" fotoğraf yarışması vb.).

- Kültür merkezi, kitaplık ve kütüphanelerde her tür kültürel etkinliğin organizasyon işlemlerinin gerçekleştirilmesi¹⁰⁰ (Atatürk Kitaplığı'nda, Kadın Eserleri Kütüphanesi Bilgi Merkezi'nde yerli ve yabancı sanatçılara ait resim, karma seramik, mum sanatı gibi sergilerin düzenlenmesi, anma toplantıları, konserler, konferanslar, dia gösterileri, Dünya Kadınlar Günü kutlamaları vb.).

- Türk ve Dünya kültürünü ve mizahını halka tanıtmak ve sergilemek amacıyla "*Karikatür ve Mizah Müzesi*"nin oluşturulması ve bu konularda sergiler açılması¹⁰¹.

- İstanbul Büyük Kent Belediyesi'ne ait bazı müzelerde (Aşiyân Müzesi, Atatürk Müzesi gibi) yeniden yerleştirme, eşyaların bakımı ve onarımı çalışmalarının yapılması, faaliyette olanlara ilginin artırılması amacıyla yerel halka çeşitli olanakların sağlanması (İstanbul Belediyesi Şehir Müzesi'ne ücretsiz ziyaret hakkının tanınması gibi).

Bu çalışmaların dışında müzelerde çeşitli kültürel, sanatsal ve bilimsel etkinlikler de düzenlenmiştir. Örneğin 1993 yılında eski adı "*Edebiyat-ı Cedide Müzesi*" olan Aşiyân Müzesinde "*78. Ölüm Yıldönümünde Anılarda Tevfik FİKRET*" konulu bir toplantı düzenlenmiştir¹⁰².

Ayrıca düzenlenen sergiler, dia gösterili konferanslar, konserler, karikatür gösterileri, mizah dergisi çizerleri ve okurları ile söyleşiler, düzenli baskı çalışmaları ve ebru kursları gibi etkinlikler bu türdendir.

- Mevcut kaynaklardan yararlanılarak gelecek kuşaklara bilgi ve belge aktarmak için basılı yayınlar üretilmesi¹⁰³.

Bu amaçla basılan yayınlar arasında;

"- 66 Kare Geleneksel Kültüre Çağdaş Yorum,

- 3 Boyutlu Çağdaş Sanat Yapıtları,

- Mekanlar ve Zamanlar Kandilli-Yeniköy-Çengelköy ve

- Atatürk Kitaplığı Fatma Aliye Hanım Evrakı Kataloğu" sayılabilir.

⁹⁹ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1993, s. 124.

¹⁰⁰ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 125.

¹⁰¹ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve ..., s. 99.

¹⁰² İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1993 Tanıtım ve ..., s. 121.

¹⁰³ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 123.

5. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü

Şehir Tiyatroları Müdürlüğü de İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin kültür ve sanat hizmeti sunan önemli hizmet birimlerinden biridir. Şehir Tiyatroları; Harbiye Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu, Fatih Reşat Nuri Güntekin Tiyatrosu, Üsküdar Müsahipzade Celal Tiyatrosu, Kadıköy Haldun Taner Tiyatrosu ve Harbiye Cep Tiyatrosu'ndan oluşan 5 tiyatro salonunda İstanbul halkına değişik oyunlar sergilemiştir. 1991 yılında Gaziosmanpaşa Tiyatrosu'nun da açılması ile müdürlüğe bağlı tiyatro sayısı 6'ya yükselmiştir¹⁰⁴.

1913-1914 yıllarında kurulan ve eski adı "*Darülbedayi-i Osmani*" olan Şehir Tiyatroları belediyeye bağlı, katma bütçe ile yürütülen bir sanat kurumudur. Bu kurum sanatın ve özellikle tiyatronun toplumsal görevine uygun olarak halkın çağdaş kültürel eğitimine katkıda bulunmak ve bu katkıyı gerçekleştirmek için yerli ve yabancı tiyatro eserlerinin en güzel örneklerini seyircilerine ulaştırmak amacını taşımaktadır¹⁰⁵.

Müdürlük'çe yapılan kültür ve eğitim etkinlikleri arasında; "*sanatçı-seyirci söyleşileri, Yunus Emre'ye Selam Gösterisi, Muhsin Ertuğrul Etkinlikleri, Çocuk Şenlikleri, Gençlik Günleri ve Anma Panelleri*" sayılabilir¹⁰⁶. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü seyircisinin ilgisini çeken kimi oyunları İstanbul dışında Kıbrıs, Eskişehir, İzmir, Bursa gibi yurt içi kentlerine ve Azerbaycan ve Almanya gibi yurt dışı ülkelere turneler düzenlemiştir¹⁰⁷.

6. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.

İstanbul Büyük Kent Belediye Başkanlığı görevini 1989-1994 yılları arasında yürüten Nurettin SÖZEN yönetiminin kültür alanında yaptığı önemli girişimlerden birisi hiç kuşkusuz "*İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.*"nin kurulmasıdır. 05 Eylül 1989 tarihinde belediyenin bir iştiraki olarak kurulan Şirket, 30 Ekim 1989'da Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nun açılmasıyla faaliyet sürecini başlatmıştır.*

Şirket'in kuruluş amacı; "*her türlü kültür-sanat ürün ve hizmetlerini yerine getirmek için gerekli çalışmaları yapmak, yaptırmak ve tesis etmek, kurdurmak, işletmek*

¹⁰⁴ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; **1991 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, İstanbul, 1992, s. 102.

¹⁰⁵ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; **1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1995, s. 123.

¹⁰⁶ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; **1992 Tanıtım ve ...**, s. 130.

¹⁰⁷ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; **1991 Tanıtım ve ...**, s. 102.

* İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.'nin 1989-1994 Sosyaldemokrat Halkçı Parti yönetimi dönemine ait aşağıdaki bilgiler, söz konusu şirketin ilgili yıllara ait faaliyet raporlarından alınmıştır.

ve *işlettirmek*" olarak belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda şirket; sinema, tiyatro, TV, video film, pandomim, bale ve opera gibi sözlü ve sözsüz gösteri ve sahne sanatları, Caz, Klasik Türk ve Batı Müziği, Türk Halk Müziği ve Pop Müzik gibi dinleti sanatları ile edebiyat ve kültürle alakalı eğitici, öğretici, beğeni kazandırıcı, tanıtıcı, genel olarak kültür ve sanata ve İstanbul'a ilişkin her türlü "*sanatsal, kültürel ve entellektüel*" etkinliklerde bulunmak gibi faaliyet alanlarını benimsemiştir.

Ayrıca sahne ve gösteri sanatları dallarında etkinliklerde bulunarak bu sanatları yurt dışında da temsil ve gösteri gibi etkinlikler aracılığı ile sergilemek, resim, heykel, gravür, afiş ve özgün baskı gibi görsel sanatları çeşitli sergiler düzenleyerek tanıtmak, bu konularla ilgili yurt içinde ve dışında konserler, kongreler, seminerler ve sempozyumlar düzenlemek gibi etkinlikler de söz konusu şirketin faaliyet alanları arasındadır.

1989 yılında sadece Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nu işleten İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ., 1990 yılından itibaren Muammer Karaca Tiyatrosu'nu ve Yerebatan Sarnıcı'nı da İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nden kiralamak suretiyle işletme kapsamına almıştır. 1993 yılında Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi ve Mecidiyeköy Kültür Merkezi'nin yine kiralama yoluyla şirket işletmeleri arasına katılması ile Şirket'in hizmet kapasitesi genişletilmiştir.

Şirket'in 1989-1994 yılları arasında, İstanbul halkına eğitim ve kültür alanında sunduğu hizmetlerin başlıcaları aşağıda sıralanmaktadır:

a. Cemal Reşit Rey Konser Salonu

Halkın müzik yaşamını güzelleştirme ve zenginleştirme amacına yönelik olarak bu salonda 1990 yılında 55, 1991 yılında 84, 1992 yılında 122 ve 1993 yılında 156 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Aynı yıllarda etkinlikleri takip eden izleyici sayısı toplam 58.844'tür. Yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda bu dönemde senfoni müzik, oda müziği, resitaller, caz konserleri, opera, bale ve dans gösterileri, çocuk operası gibi birçok etkinlik İstanbul halkının ve sanatseverlerin beğenisine sunulmuştur. Ayrıca yapılan uluslararası konferanslar, açık oturumlar, sinema gösterileri, ödül törenleri, kuruluş ve kurtuluş yıldönümleri ve sergiler, çağdaş kültür ve sanata katkıda bulunması amacıyla gerçekleştirilen diğer etkinliklerdendir.

b. Yerebatan Sarnıcı

Yerebatan Sarnıcı normal müze hizmetleri dışında, turizm ve seyahat acentelerince yabancı ziyaretçiler onuruna düzenlenen çok sayıda toplantılar ile uluslararası bilimsel toplantılara tahsis edilmiştir. Sarnıç'ta ayrıca yerli ve yabancı

sanatçıların yer aldığı su üstü dans ve tiyatro gösterilerinin de gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

c. Muammer Karaca Tiyatrosu

31 Temmuz 1990 tarihinden itibaren İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.'nce işletilmekte olan Muammer Karaca Tiyatrosu, salon sorunu bulunan özel tiyatrolara "*Danışma ve Değerlendirme Kurulu*"nun kararları doğrultusunda kiraya verilmektedir. Bu bağlamda 1990, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında toplam 33 tiyatro topluluğuna kiraya verilmiş ve bu dönemde toplam 997 oyun sahneye konulmuştur.

d. Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi

Şirket'e 27 Mayıs 1993 tarihinde katılan ve çok amaçlı salon, sergi salonu, sinema ve tiyatro salonlarıyla yerel halka hizmet veren bu birimde Nurettin SÖZEN yönetiminin yaklaşık 10 aylık son döneminde aşağıdaki etkinlikler gerçekleştirilmiştir:

- Tiyatro salonu Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'na kiraya verilmiş ve "*Tiyatro Okulu*" olarak faaliyete geçmiştir.

- "*Repertuar Sineması*" kimliğindeki sinema salonunda çoğunlukla Avrupa filmlerinin gösterimi gerçekleştirilmiştir. "*Tarkovski Filmleri*" ve "*Truffaut Filmleri*" toplu gösterimleri yapılmış, bunun yanında Alman Kültür Merkezi ile ortaklaşa bazı sinema filmleri ve belgesel filmler gösterilmiştir.

- Çok amaçlı salonda çeşitli konularda panel, sempozyum, toplantı, söyleşi ve dinleti programları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu salon çeşitli kurum, kuruluş, dernek, üniversite ve sivil toplum örgütlerine çeşitli etkinlikleri için tahsis edilmiş veya kiraya verilmiştir.

- Sergi salonunda İstanbul Büyük Kent Belediyesi koleksiyonlarından;
"- *Geleneksel Kültüre Çağdaş Yorum*,
- *Kartpostallarda Pera*,
- *Tramvay Fotoğrafları*,
- *Kadın Görüntüleri Sergileri*, ve
- *Malak KARSH Fotoğraf Sergisi*" (Kanada Doğa Müzesi ile ortaklaşa), giriş salonunda ise "*İkinci El Kitap Fuarı*" düzenlenmiştir.

e. Atatürk Kitaplığı

Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'nün çeşitli ünitelerinde çevre, tarih, sanat, edebiyat ve sağlık konularında 1990, 1991, 1992 ve 1993 yıllarında toplam 1.010 etkinlik düzenlenmiş ve bu etkinlikler 152.645 kişi tarafından izlenmiştir.

İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.'nin yukarıda belirtilen organizasyonları dışında gerçekleştirdiği kültürel etkinliklerden bazıları da şöyle sıralanabilir:

• **Kitap Basımı**

İstanbul Büyük Kent Belediyesi Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı yayınları arasında yayına hazırlanan ve basımı yapılan kitaplardan birkaçı şunlardır:

- "- *Eski İstanbul'un Eski Hatıraları,*
- *Kartpostallarda İstanbul,*
- *Bedia MUVAHHİT*
- Bir Cumhuriyet Sanatçısı,*
- *Muhsin ERTUĞRUL*
- Doğumunun 100. Yılına Armağan,*
- *Eski İstanbul'da Gündelik Hayat,*
- *Gravür ve Seyahatnamelerde İstanbul (18. YY Sonu ve 19. YY)*
- *II. Mahmut'un İstanbul'u Bostancıbaşı Sicilleri,*
- *İstanbul'un Yokuş ve Merdivenleri*
- *İstanbul Büyük Kent Belediyesi Resim Koleksiyonu,*
- *Boğaziçi Sahilnameleri."*

• **Gazete Basımı**

İstanbul Büyük Kent Belediyesi hizmetlerinin tanıtıldığı "*Önce İnsan*" gazetesi yayınının organizasyonu da İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ. tarafından gerçekleştirilmiştir.

• **Video Çekimleri**

Şehir Tiyatroları'nda sergilenen; "*Vişne Bahçesi*", "*Çil Horoz*", "*Aşağıda İmzası Bulunanlar*", "*Üç Kız Kardeş*" ve "*Günden Geceye*" gibi oyunların video çekimleri yapılarak Türk Radyo ve Televizyon Kurumu'na (TRT) satılmıştır.

• **İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.'nin Diğer Etkinlikleri**

- "*Türk Aydınlanmasına Katkıda Bulunanlar*" başlığı altında Prof. Dr. Macit GÖKBERK, Cevdet KUDRET, Prof. Dr. Zühtü MÜRİTOĞLU, Ord. Prof. Dr. Ekrem AKURGAL, Prof. Dr. Cahit ARİF, Bedia MUVAHHİT gibi aydınlar, ayrıca "*Ustalara Saygı*" başlıklı toplantılar ile de Adnan SAYGUN ve Semiha BERKSOY gibi sanatçılar için saygı geceleri düzenlenmiştir.

- Yerli ve çeşitli ülkelerden davet edilen yabancı sanatçıların katıldığı sanatsal formlar düzenlenmiştir. Formlarda değişik konularda toplantılar yapılmış ve katılımcılar tarafından sanat eserleri sergilenmiştir ("*Poesium Uluslararası Şiir Formu*" gibi).

- Şirket tarafından düzenlenen "*Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu*"na yabancı ve yerli araştırmacıların katılımı sağlanmış, katılımcılar tarafından bildiriler sunulmuştur.

- Türkiye'nin toplumsal ve kültürel yaşamının değişik alanlarına ilişkin konuların tartışıldığı "*Yüzyılın Sonuna Doğru Türkiye*" ana başlığı altında bir dizi toplantı yapılmıştır.

SHP'li SÖZEN yönetiminin İstanbul halkına yönelik olarak sunduğu yukarıda ele alınan hizmetleri siyasi parti ideolojilerinin eğitim ve kültür hizmetlerine yansımaları açısından değerlendirilmesi yapıldığında şu saptamalara ulaşılması mümkündür:

Hizmetlerinde demokrat, katılımcı ve üretken bir belediyeçilik anlayışını savunduğunu vurgulayan Nurettin SÖZEN'in 5 yıllık yönetiminde kültürel hizmetlerin eğitim hizmetlerine oranla daha yoğunlukla yürütüldüğü söylenebilir. Hatta halk eğitimi niteliği taşıyan tiyatro kursları ve ebru kursları gibi aktiviteler de sonuçta bir kültürel özellik taşımaktadır.

Farklı kültürel değerler arasında bir alışveriş sürecinin amaç edinildiği uluslararası organizasyonlarda Kanada, Fransa, Almanya gibi ülkelere öncelik verilmesini, buna karşılık Doğu ülkeleriyle ve İslam dünyası ülkeleriyle herhangi bir kültürel ilişkinin kurulmamasını, çağdaş ülke olma hedefinin Batı'ya eklemlenme ile mümkün olabileceği düşüncesiyle açıklamak mümkündür. Bunun yanında İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nce senfonik müzik, oda müziği, caz müziği ve rock müziği konserlerinin düzenlenmesi, sinema salonlarında Avrupa filmlerinin gösterilmesi ve çağdaş yorum, çağdaş sanat yapıtları sergilerinin gerçekleştirilmesi gibi faaliyetler de SHP'li yönetimin hizmetlerinde parti ideolojisinden etkilendiğinin açık göstergelerindendir.

Pop müzik, klasik batı müziği, opera, bale, dans ve çocuk operası gibi sanatlara ait konser ve gösteriler ile yine bu sanatları İstanbul halkına tanıtmaya ve sevdirmeye amacıyla kurulan İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri AŞ.'nin çalışmaları, büyük kent belediyesinin 1989-1994 döneminde yürüttüğü ve ideolojik yansımalar taşıyan hizmetleri arasında yer almaktadır.

Ancak SHP'li dönemde sunulan eğitim ve kültür hizmetlerinin tümünün ideolojik nitelikte olduğunu iddia etmek de son derece yanlıştır. Çünkü bu yönetim döneminde Parti'nin eğitim ve kültür politikalarıyla tamamen örtüşmeyen, fakat belediye yönetimince çoksesliliğin gereği olarak görülen hizmetlere de rastlanmaktadır. Yunus Emre Selam Gösterisi'nin ve Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu'nun düzenlenmesi, Klasik Türk Müziği ve Türk Halk Müziği konserlerinin verilmesi, İstanbul'un tarihi güzelliklerini anlatan değişik türde yapıtların yayınlanması ve tarihsel vesikaların restorasyonu gibi hizmetler belediye yönetiminin "*çokseslilik*" anlayışını ortaya koyan örneklerdir.

B. REFAH PARTİSİ (RP) YÖNETİMİ DÖNEMİ

27 Mart 1994 Yerel Seçimleri, Türkiye'nin en kalabalık kenti olan ve dünyanın sayılı metropollerinden birisi durumunda bulunan İstanbul'da yerel iktidarın el değiştirmesi ile sonuçlanmış ve tam 5 yıl süren Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li Nurettin SÖZEN yönetimi yerini seçimlere Refah Partisi adayı olarak katılan Recep Tayyip ERDOĞAN yönetimine bırakmıştır.

Seçimlerden önce hedeflerini *"bir avuç imtiyazlı azınlığın değil, çocukların, gençlerin, kadınların, emeğiyle geçinen insanların da mutlu olacakları, yaşama sevincini duyacakları 2000'li yılların İstanbul'unu inşaa etmek"*¹⁰⁸ şeklinde açıklayan ERDOĞAN başkanlığındaki yeni İstanbul Büyük Kent Belediyesi yönetimi, çalışma ilkelerinin şu esaslara dayandığını ifade etmektedir¹⁰⁹:

- Doğru insanlardan, doğru bir ekip kurmak. Ekibi oluştururken bilgi, beceri, ahlak ve dürüstlük gibi temel prensipleri ön plana çıkarmak.
- Sorunların tespitinde ve teşhisinde olabildiğince objektif davranmak. Yönetimin önyargılardan ve sabit fikirlerden uzak kalması (adil tutum).
- Sorunların kavranmasında bilimsel ve teknik analizleri ihmal etmemek, atılması gereken her adımı makul, inandırıcı ve somut gerekçelere dayandırmak.
- Alınan kararlarda ve girilen faaliyetlerde *"şeffaflık"* ilkesine önem vermek. Belediye ait ihaleleri ve Belediye Meclisi toplantılarını halka açık hale getirmek.
- Karar alma ve planlama aşamalarında olasılık hesaplarını dikkate almak, *"ileri görüşlülük"* ilkesinden hareketle zaman içinde ortaya çıkabilecek yanılma paylarını göz ardı etmemek.
- Karar alma ve uygulama aşamalarında köklü çözüm üretmekten ve uygulamaya koymaktan çekinmemek. Geçici, günübirlik veya palyatif çözümlerden kaçınmak.
- Düşünce, yatırım planı ve tasarımlarda halkın katılımını esas almak.
- Kimden gelirse gelsin tutarlı, makul, rantabl önerilere ve yeniliklere açık olmak. Öneriler üzerinde çok yönlü düşünmek, araştırma yapmak, uygun ve uygulanabilir olanlarını yaşama geçirmek.

İstanbul'un çok yönlü ve karmaşık sorunlarını çözme, yeni yatırımlar yapma ve gelecekte ortaya çıkma olasılığı bulunan sorunlara karşı tedbirli davranma konusunda değişik çalışmalar yürüten İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin önemli hizmet alanlarından birisi de *"eğitim ve kültür"*dür. Şehir Tiyatroları temsilleri, kütüphane ve çeşitli merkezlerde sürdürülen tartışmalı toplantılar yanında ulusal ve uluslararası düzeylerde

¹⁰⁸ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; *İstanbul Bülteni*, S. 4, 15 Şubat 1994, İstanbul.

¹⁰⁹ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; *İstanbul Bülteni*, S. 34-35, Kasım 1995, İstanbul, s. 5-6.

devam eden konserler, film gösterileri, sergiler, eğitimi destekleme amacına yönelik burs hizmetleri, değişik türde yayınlar, çeşitli okulların bahçelerinde ve çevrelerinde yapılan asfaltlama çalışmaları belediyenin bu alanlardaki yaptığı ve sürdürdüğü hizmetlerdendir.

RP'li belediye yönetimi, yerel iktidarı devraldıktan sonra beklenenin aksine, eğitim ve kültür hizmeti uygulamalarında hizmet türü yönünden radikal değişiklikler yapmaktan kaçınmıştır. Özellikle kültür alanında ılımlı bir politika izleyen yönetim, bu alanda hem kendisinden önceki Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li yönetim dönemi tarafından gerçekleştirilmiş hizmetlerin önemli bir kısmının sürdürülmesi yoluna gitmiş, bunun yanında kendi siyasal ideolojisini yansıtan hizmetleri de yerine getirerek yerel halkın seçeneklerini artırmayı uygun görmüştür. Diğer bir ifade ile yeni yönetim, önceki dönemlerde uygulanan hizmetleri ortadan kaldırmak yerine kısmi değişiklikler yapmak ve parti ideolojisinden izler taşıyan değişik alternatifler üretmek suretiyle İstanbul halkının kültürel tercihlerini etkileme çabası içine girmiştir.

Aşağıdaki bölümlerde, İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin bir kısmı üst tarafta başlıklar halinde sıralanan hizmetlerinin üretimi ile sorumlu hizmet birimleri ve bu birimlerin yeni dönemdeki faaliyetleri incelenmeye çalışılacaktır:

Belediye, Sosyaldemokrat Halkçı Parti döneminde olduğu gibi ERDOĞAN döneminde de eğitim ve özellikle kültür hizmetlerinin büyük bir kısmı Kültürel ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı ve bir Belediye İktisadi Teşebbüsü (BİT) olan İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ. eliyle yürütülmüştür. 1996 yılında Belediye'nin eğitim hizmetlerinin daha sağlıklı yürütülebilmesi amacıyla Personel Dairesi Başkanlığı'na "eğitim" amaçlı bir birim eklenerek, başkanlık "*Personel ve Eğitim Dairesi*"ne dönüştürülmüştür.

Büyük Kent Belediyesi bünyesinde İstanbul halkının eğitim ve kültür ihtiyaçlarını karşılama amacıyla hizmet gören ve farklı hizmet gruplarında faaliyet gösteren birimlerin 1994, 1995 ve 1996 yıllarında gerçekleştirdikleri hizmetlerden başlıcaları şöyle sıralanabilir:

1. Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü

Bu müdürlük, belediye başkanlığı emirleri doğrultusunda kitap, broşür, gazete ve afiş basımı gibi tüm idari işlerden sorumlu bulunmaktadır. Müdürlük ayrıca vatandaşların ve öğrencilerin belediye ile ilgili sorularını yanıtlamak, belediyeye ait sanat galerilerini işleterek sanatçılara sergileme olanağı sunmak, onlara maddi ve manevi destekte bulunmak, basın bülteni hazırlamak gibi görevleri yerine getirmektedir. İstanbul Bülteni, İstanbul Genel İmaj Programı, spot film, kültür etkinlikleri, Dijital Elektronik Yazı

Panosu, zarf afiş, billboardlar, Belediye Hizmetleri Kılavuzu ve broşürü ihalelerinin yürütülmesi de müdürlüğün faaliyetleri arasındadır.

2. Dış İlişkiler Müdürlüğü

Dış İlişkiler Müdürlüğü'nün başkan ERDOĞAN döneminde eğitim ve kültür alanında yürüttüğü çalışmaların başlıcaları şunlardır¹¹⁰:

- İstanbul'un, Türkmenistan'ın Merv kenti ile her iki ülkeye ait kültürel değerlerin karşılıklı tanıtılması ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla imzaladığı "*Kardeş Kent*" anlaşmasına dayanarak bir sahil parkına "*Türkmenistan Parkı*", Zeytinburnu'nda bir caddeye de "*Merv Caddesi*" adının verilmesi.

- Tokyo'da faaliyet gösteren Oyushadokai Kaligrafi Topluluğu'nun geleneksel Japon kültürünü tanıtan sergisinin organizasyonunun gerçekleştirilmesi.

- İstanbul'a gelen Fas-Agadir Belediyeler Birliği yetkili heyetine sosyal ve kültürel programlar düzenlenmesi.

Görüldüğü gibi yeni dönemde belediyenin uluslararası kültürel ilişkilerde tercihini batı ülkelerinden daha çok doğu ülkelerine ve bilhassa ulusal ve dinsel yönden yakınlık duyulan ülkelere yönelik kullanması dikkat çekici bir durumdur.

3. Kent Orkestrası Müdürlüğü

Kent Orkestrası Müdürlüğü bu dönemde de, yerel festivaller, davetler, kültürel faaliyetler ve diğer birçok organizasyonlarda konserler gerçekleştirmiştir. 1994 yılı içinde Belediye Bando toplam 52, Kent Orkestrası da toplam 61 konser vermiştir.

4. Kütüphaneler ve Müzeler Müdürlüğü

Bu müdürlük İstanbul'un değişik semtlerinde; "*Atatürk Kitaplığı, Aşiyen Müzesi, Atatürk Müzesi, Tanzimat Müzesi, Şehir Müzesi, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Karikatür ve Mizah Müzesi*" olmak üzere 7 ayrı üniteye hizmetlerini sürdürmüştür. Bu ünitelerde ERDOĞAN döneminde gerçekleştirilen faaliyetlerin başlıcaları aşağıda sıralanmaktadır:

Kütüphane hizmetleri arasında;

- Yazma ve nadir eserlerin mikrofilme alınması ve mikrofilm okuma cihazının da yardımıyla bu filmlerin deşifre edilmesi,

- "*Muallim M. Cevdet Arşivi Kataloğu*"nun yayınlanması, ve

¹¹⁰ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve ..., s. 115-117.

- Türkiye'nin ilk ve tek Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi'nden okurların daha iyi yararlanabilmeleri için süreli yayınlar, Makale Arşivi, Kupür Arşivi, Gri Yayınlar ve Görsel Arşiv'in düzenlenmesi sayılabilir. Arşiv birimlerinde çok sayıda Osmanlıca derginin tüm sayılarına ait orijinal ya da fotokopi nüshalarının, yabancı dildeki "kadın" konulu bazı dergilerin, yine çok sayıda Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca makalenin arşiv işlemleri yapılmış, bilgisayarlara girişleri sağlanmıştır.

RP'li dönemde müdürlüğün yürüttüğü müze hizmetlerinden başlıcaları ise şöyle sıralanmaktadır:

- Kültürel etkinlikler, panel, ödül töreni, dialı konferans, anma töreni, sergi, seminer ve ATATÜRK'e ait belgesel filmleri konu alan video filmi gösterilerinin yapılması.

- Tarihsel ve etnoğrafik nitelikli olup, daha çok 18. ve 19. yüzyıllara ait cam, ahşap, kağıt, kumaş, deri, seramik, çini, porselen, madeni eşyalar ile tablolar, hat sanatı, gravür, karagöz, kukla, para, madalya, mühür, tarikat eşyaları, tophane lüleleri ve bazı müzik aletleri bulunan İstanbul Büyük Kent Belediyesi Şehir Müzesi'nde sergi, konser, tiyatro, konferans, Karagöz gösterisi, kukla gösterisi, defile, sempozyum ve seminer gibi çeşitli etkinliklerin düzenlenmesi.

- Aşiyen Müzesi'nde anma toplantılarının ve konferansların organizasyon işlerinin yapılması.

- Karikatür ve Mizah Müzesi'nde sergi, konferans, panel, Mizah Kitapları Şenliği, Mizah Haftası Etkinlikleri, baskı, ebru, serigrafi ve gravür gösterisi, söyleşi, konferans, müzik dinletisi ve film gösterilerinin düzenlenmesi¹¹¹.

5. Şehir Tiyatroları Müdürlüğü

Şehir Tiyatroları'nın kuruluş amacı ve ilkeleri doğrultusunda İstanbul halkına Recep Tayyip ERDOĞAN yönetiminde sunduğu sanatsal hizmetlerden bazıları şunlardır:

- Müdürlüğe bağlı tiyatrolardaki mevcut alt ve üst fuayelerin resmi ve özel kuruluşların sergi yeri olarak kullanılması.

- Tiyatro salonlarında birçok yerli ve yabancı oyun sergilemenin yanında İstanbul'un değişik ilçelerine, İstanbul dışına turneler düzenlemek suretiyle izleyici kitlesinin artırılmaya çalışılması.

Şehir Tiyatroları'nda 1994 yılında 33 oyunun toplam 1.038 temsilinde 265.350 izleyiciye¹¹², 1995 yılında ise toplam 1.477 temsilde 380.256 izleyiciye¹¹³ ulaşılmıştır. Bu

¹¹¹ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 119-120.

¹¹² İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 124.

¹¹³ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; 1995 Tanıtım ve ..., s. 154.

dönemler içinde sergilenen oyunlar gözlemlendiğinde, söz konusu oyunların ideolojik unsurlar taşıdığı yolunda bir saptamaya ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. Ancak gözlenen odur ki son dönemlerde yerli oyunların toplam oyun repertuarı içindeki payı önemli oranda artırılmıştır. Aşağı yukarı % 50'ye % 50 olan yerli ve yabancı oyun dengesi, bugün % 75'lik bir oranla yerli oyunlar lehine değişme göstermiştir. Bu durumu bir tür "*millileşme*" çabası ürünü olarak değerlendirmek mümkündür.

- Kültür Etkinliği başlığı altında konferans, konser, söyleşi, şiir, dans ve oyun gösterisi gibi etkinliklerin yer aldığı "*Gençlik Günleri*"nin düzenlenmesi.

- Önceki yıllarda olduğu gibi geniş bir halk kitlesine hitap eden Gençlik Günleri ve Çocuk Tiyatroları Şenliği'ne ek olarak "*Sanatçı-Seyirci Söyleşileri*"nin düzenlenmesi ve kendi branşlarında uzman kişilerin katılımının sağlanması.

- İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nı temsilen uluslararası tiyatro festivallerine katılması.

- Açık hava Tiyatrosu'nun yaz aylarında İstanbul Festivali'ni düzenleyen İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı'na tahsis edilmesi, büyük organizasyon firmalarına konser için kiralanması.

- Müdürlüğe bağlı tüm sahnelerin çeşitli okul, dernek, kamu kuruluşu ve vakıfların sanatsal etkinliklerine tahsis edilmesi.

Şehir Tiyatroları ayrıca bu dönemde Uluslararası Akdeniz Tiyatro Enstitüsü'ne üye olmuş, Tiflis Şehir Tiyatrosu ile "*Altın Post Efsanesi*" ortak projesini gerçekleştirmiş ve Uluslararası Karadeniz Tiyatro Enstitüsü ve Birliği'nin kuruluş çalışmalarını başlatmıştır¹¹⁴.

6. İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.

1989'da kurulan İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ. Refah Partisi yönetimindeki Büyük Kent Belediyesi döneminde de kültür ve sanat alanındaki çalışmalarını sürdürmektedir*. Şirket'in halen faaliyet gösteren birimleri;

- Cemal Reşit Rey Konser Salonu,
- Yerebatan Sarnıcı,
- Muammer Karaca Tiyatrosu,
- Tünel Kültür Merkezi,
- Mecidiyeköy Kültür Merkezi, ve
- Kültür ve Sanat Ürünleri Üretim Merkezi'dir.

¹¹⁴ İstanbul Büyükşehir Belediyesi; 1990 Tanıtım ve ..., s. 16.

* İstanbul Kültür ve Sanat Ürünleri Ticaret AŞ.'nin 1994-1996 Refah Partisi yönetimi dönemine ait aşağıdaki bilgiler, söz konusu şirketin ilgili yıllara ait faaliyet raporlarından alınmıştır.

Şirket yukarıda belirtilen birimler dışında Atatürk Kitaplığı ve Karikatür ve Mizah Müzesi'nde de çeşitli etkinliklerde bulunmaktadır. Şirket'in bu dönemde gerçekleştirdiği faaliyetlerden birkaçı aşağıda sıralanmaktadır:

- Yaz sezonunda kültür merkezlerinin ve Muammer Karaca Tiyatrosu'nun uzun yıllardır ertelenen bakımları gerçekleştirilerek yeni sezona hazırlanmış, salon ihtiyacı olan özel tiyatrolara salon tahsis yapılarak oyun sergilemelerine olanak sağlanmıştır.

- Yerebatan Sarnıcı'nın temizleme ve yeniden düzenleme işlemleri yapılmış ve burada yaz dönemlerinde hafta sonları "*Türk Müziği Konserleri*" düzenlenmiştir.

- Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nca Tiyatro Okulu olarak faaliyet gösteren Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nin tiyatro salonunda 1994 yılında 16-25 yaş arası 75 öğrenciye tiyatro eğitimi dersi vermiştir.

- Amatör tiyatrocılara destek vermek, yeni tiyatro oyun yazarları, sanatçıları ile yönetmenleri yetiştirmek üzere "*Gösteri Sanatları Eğitim ve Üretim Merkezi*" (GSM) kurularak faaliyete geçirilmiştir.

Merkezin mekan sorununun çözümü doğrultusunda Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi'nde faaliyet gösteren Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nun sözleşme bitiminde tahliyesi istenmiş ve tahliyenin gerçekleşmesi sonucu Gösteri Sanatları Eğitim ve Üretim Merkezi çalışmalarını bu mekanda sürdürmeye başlamıştır.

- Mehmet Akif ERSOY'un ölüm yıldönümü nedeniyle "*Korkma Sönmez*" şiir tiyatrosu sergilenmiştir.

- "*İstanbul İmaj Filmi*"nin yapımı şirket tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca İstanbul Ulaşım AŞ. ve İstanbul Deniz Otobüsleri AŞ. tanıtım filmleri de yine şirket eliyle yapılmıştır.

- Belediye çalışmalarıyla ilgili bilgilerin halka sunulduğu ve 1994 yılından itibaren her 15 günde bir 50.000 adet basılıp ücretsiz dağıtılan "*İstanbul Bülteni*" ve "*Hizmet Kılavuzu*" ile "*Beylerbeyi*" kitabının yapımı gerçekleştirilmiştir.

- Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü ile şirketin çeşitli ünitelerinde ortaklaşa değişik kültürel etkinlikler düzenlenmiştir.

- "*Uluslararası Fuzuli Sempozyumu*" ve "*İnsan Hakları Sempozyumu*"nun organizasyon işleri yapılmıştır.

- 1453 İstanbul'un Fethi'nden itibaren resmi defter, yazma ve belgelerin taranarak İstanbul'un sosyal, kültürel, ekonomik ve yönetsel yaşamı ile ilgili araştırmalar yapmak amacıyla 1995 yılında "*İstanbul Araştırmaları Merkezi*" kurularak faaliyete geçirilmiştir.

Merkezde İstanbul Arşiv Belgeleri Kataloğu'nda belirlenen İstanbul'a ait belgelerin arşivleme çalışmalarında 10 milyon dolayında belge arşivlenmiştir. 23 ciltlik "*İstanbul Külliyesi*" adlı eserin ilk 4 cildi merkezde görevli akademisyen ve uzmanlar

tarafından baskıya hazır hale getirilmiş, arşiv ve kütüphane taramaları sonucu İstanbul'a ait 25 ciltlik *"İstanbul Arşiv Belgeleri Kataloğu"* tamamlanmıştır.

- *"Mehmet Akif ERSOY"*, *"Yahya Kemal BEYATLI"* ve *"Necip Fazıl KISAKÜREK"* şiirlerinden bestelenmiş eserler 3 adet Compact Disc (CD) olarak yayınlanmıştır.

- Sinema eleştirmeni, senarist, film yönetmeni ve TV programcısı yetiştirmek amacıyla *"Görsel Sanatlar Eğitim Merkezi"* (GÖRSAM) oluşturularak 1995 Ekim'inde faaliyete geçirilmiştir.

- Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda İstanbul halkının sanatsal ve kültürel ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde gerek senfonik müzik, oda müziği, resitaller, caz konserleri, bale ve dans gösterileri, gerekse ulusal motifleri taşıyan geleneksel müzik türlerinden örneklerle yer verilmiştir.

- Atatürk Kitaplığı'nın restorasyon atölyesinde mikrofilm çekimleri, gazete onarımı, gravür ve litografya temizlenmesi ile harita restorasyonu işlemleri yapılmakta, Video Tek kulübünde ise sinevizyon gösterileri düzenlenmektedir.

Şirket'in hedeflenen projeleri arasında, kendisine bağlı bütün birimlerdeki kültürel faaliyetlerin *"yerli ve milli bir çizgi"*ye oturtulacağı ve yapılacak her türlü kültürel faaliyetin ticari bir ürüne dönüştürüleceği belirtilmektedir. Ayrıca İstanbul'un kültürel ve tarihsel zenginliğini anlatan TV belgeselleri hazırlanarak bu belgesellerin Büyük Kent Belediyesi'nin birer kültür hizmeti olarak TV kanallarına dağıtılması ve çeşitli dillerde seslendirilerek yabancılara satışının sağlanması da diğer şirket projeleri içinde yer almaktadır.

İstanbul Büyük Kent Belediyesi kültür politikasını kısaca şöyle açıklamaktadır: *"İnsanın olduğu her yerde kültür de vardır. Tek bir kültürü 'mümkün olan tek kültür' olarak dayatmak insana saygısızlıktır"*. Belediyenin kültür politikasının dayanak noktaları ise *"sivilleşme"*, *"demokratikleşme"* ve *"çokseslilik"* olarak açıklanmaktadır¹¹⁵.

İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin gerek ilgili daire ve müdürlükleri eliyle ve gerekse iştirakleri aracılığı ile yürüttüğü eğitim ve kültür içerikli diğer hizmetlerden dikkat çekici özelliğe sahip olanlar aşağıda sıralanmaktadır:

a. Konserler

- Cemal Reşit Rey Konser Salonu'nda *"Caz-Blues, Senfonik Müzik, Barok Müzik, Oda Orkestraları, Klasik Türk Müziği, Piyano ve Gitar"* konserleri gibi programların düzenlenmesi.

¹¹⁵ İstanbul Büyük Şehir Belediyesi; *İstanbul Bülteni*; S. 34-35, Kasım 1995, İstanbul, s. 132.

Türk Halk Müziği konserleri de belediye tarafından ilk defa CRR Salonu'nda izleyici karşısına çıkarılmıştır. Ayrıca ayda bir *"Türk Dünyasından Müzik"* adında bir program yapılmaktadır. Salonda Okay TEMİZ ve İstanbul Tarihi Türk Müziği Mehter Takımı da Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı'nın açılışında bir konser düzenlemiştir.

- İstanbul Üniversitesi ile işbirliği içinde *"İÜ Devlet Konservatuvarı Türk Musikisi İcra Heyeti"* konserlerinin düzenlenmesi.

b. Basılı Yayınlar

- Kente gelen yabancı ziyaretçilere İstanbul'un tanıtımını amaçlayan İngilizce *"101 Poems by 101 Poets"* kitabının yayınlanması.

- *"101 Şair 101 Şiir"* adlı kitabın yayınlanması.

- *"Mecelle-i Umur-ı Belediyye"* kitaplarının yayınlanması.

- İstanbul Armağanı *"Fatih ve Fetih"* ve *"Fatih ve İstanbul"* kitaplarının yayınlanması.

- *"Şeyh Galip", "İstanbul Risaleleri", "Su Güzeli" ve "Aç Besmele ile İç Suyu Han Ahmed'e Eyle Dua"* (III. Ahmed Dönemi Çeşmeleri) adlı kitapların yayınlanması.

- İstanbul'da gerçekleştirilen önemli kültür ve sanat etkinlikleri konusunda kent halkını bilgilendirme amacıyla *"Kültür-Sanat Bülteni"*'nin çıkarılması.

c. Sesli ve Görsel Yayınlar

- İstanbul'un değişik mekanlarını tanıtmak amacıyla çeşitli belgesel filmlerin yapılması (Süleymaniye, Eyüp Sultan ve Üsküdar semtleri gibi).

- Nokta tanıtım filmleri olarak *"İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi, Rüstem Paşa Camii, Sultan Ahmet Külliyesi, Ayasofya ve At Meydanı"* belgesellerinin hazırlanması.

- İstanbul'un dünya çapında tanıtımını yapmak amacıyla CD-ROM çıkarılması.

- Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'nca *"İstanbul Türküleri ve İstanbul Şarkıları"*ndan oluşan müzik CD'lerinin üretilmesi.

d. Bilimsel Etkinlikler, Festivaller ve Senlikler

- Öğretim üyesi, yönetici ve yerel yöneticilerin katıldığı *"Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu"*'nin düzenlenmesi.

- Kültürel ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'nca çeşitli kültür merkezlerinde *"Felsefe, Sosyal Bilimler, Müzik, Çevre, Sinema Gündemi, Mizah Konuşmaları, Edebiyatın İçinden, Şiir Meşki, Divan Şiiri Saati, Sanat Dünyasında Yeniler, İstanbul"*

Kültürü Söyleşileri, Çağdaş İslam Düşüncesi, Beyin Fırtınası, Gençlik Toplantıları, Arkeoloji ve Sanat" gibi başlıklar altında çeşitli toplantılar düzenlenmesi.

- "*Şiir Kitapları Fuarı*"nın düzenlenmesi.
- "*Doğudan Batıdan Uluslararası Konferanslar*" dizisinin gerçekleştirilmesi.
- "*Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı*", "*Uluslararası Muhammed İkbal Günleri*" (sergi, sempozyum, şiir gecesi, konser vb.), "*Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu*", "*Uluslararası Manas Yılı Kutlamaları*" ve "*Uluslararası Dini ve Mistik Müzikler Festivali*" gibi Türk ve yabancı çok sayıda bilim ve fikir adamının katılımıyla uluslararası nitelikte bilimsel toplantılar ve festivallerin gerçekleştirilmesi.

- "*Alternatif Yerleşim Sistemleri ve Şehircilik*", "*Şehir, Din ve Kültür*", "*Şehir ve Gençlik; Uyuşturucu-Akıl Hastalıkları*", "*Şehir, Su Arzı ve Farklı Kültürlerde Su Kullanımı*" ve "*Şehir ve Nüfus*" gibi konularda uluslararası bilimsel toplantıların düzenlenmesi.

- Sağlık eğitimi kapsamında halk eğitimine ve hizmet içi eğitime yönelik eğitim seminerleri, paneller düzenlenmesi, afiş ve broşürler dağıtılması (trafik eğitimi, ilk yardım eğitimi vb.).

- "*Kemal Tahir Sempozyumu*" ve "*Dede Efendi ve Türk Müziğinin Geleceği Sempozyumu*"nın düzenlenmesi.

e. Sergiler

- "*Bir Zamanlar İstanbul*" konulu fotoğraf sergisinin ve "*İstanbul Haritaları*" sergisinin açılması.

- "*Altan Erbulak Anma Sergisi*"nin düzenlenmesi.

- Organize edilen "*Bosna, Azerbaycan, Kosova ve İran Kültür Günleri*" gibi etkinliklerde söz konusu ülkelerin kültürel değerleri ile ilgili fotoğraf sergileri, film gösterileri ve bilimsel toplantılar düzenlenmesi ("*Karabağ'da Ermeni Vahşeti Fotoğraf Sergisi*", "*Azerbaycan Ressamları Karma Resim Sergisi*" ve "*İran Kadın Filmleri Haftası*" vb.).

- Çeşitli sergi salonlarında "*İstanbul Gravürleri Sergisi*", "*Klasik Türk-İslam Sanatları Sergisi*" gibi sergilerin düzenlenmesi, Klasik Türk-İslam Sanatlarıyla ilgili atölye çalışmalarının yapılması,

f. Sinema Gösterileri

- Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarla bağlı olduğu ülkelere ait filmlerin ve Türk sinemasının geçmişteki ve günümüzdeki örneklerinin İstanbul halkına sunulması.

Türk seyircisini, Amerikan ve Avrupa sinemalarının ticari amaçlı filmlerle kurduğu hegemonyanın daralttığı alandan çıkararak bilinmeyen sinemaların dünyasına götürmek, Büyük Kent Belediyesi'nin sinema alanındaki en önemli amacı olarak belirtilmektedir.

Bu amaçla İstanbul Büyük Kent Belediyesi tarafından, Türk ve İslam dünyasının iz bırakan önemli sinema eserlerinden oluşan ve daha çok dini ve ulusal içeriğe sahip filmler izleyici karşısına çıkarılmıştır. Bu filmlerden bazıları şunlardır: *"Çile, Zehra, Danimarkalı Gelin, İslamın Zaferi, Halid bin Velid, Güneş Ne Zaman Doğacak, Bir Adam Yaratmak, Yalnız Değilsiniz, Minyeli Abdullah, Ölümsüz Karanfiller, Kızım Ayşe, Oğlum Osman, Bilal"*.

g. Sanatsal ve Kültürel Yarışmalar

- *"Boğaziçi ve Semtleri"* konulu fotoğraf yarışmasının düzenlenmesi.
- *"Tanburi Cemil Bey Saz Eseri Yarışması"*nın düzenlenmesi.
- *"Dede Efendi Beste Yarışması"*nın düzenlenmesi.

h. Anma Programları

• *"Ahmet Cevdet Paşa, Fethi GEMUHLUOĞLU, Asaf Halet Çelebi, Yahya Kemal BEYATLI, Arif Nihat ASYA, Cahit ZARİFOĞLU, Behçet NECATİGİL"* ve *"Mehmet Akif ERSOY"* gibi kişiliklerle ilgili anma günlerinin organize edilmesi. Anma programları çerçevesinde bu kişilere ait eserlerin sergilendiği sergiler, panel, konferans ve sempozyum gibi bilimsel toplantılar, çeşitli gösteriler, fotoğraf sergileri ve diğer bazı etkinlikler düzenlenmiştir.

ı. Eğitim Hizmetleri ve Eğitime Destek Amaçlı Hizmetler

- Öğrenci velisi durumunda olan belediye personeline *"eğitime katkı"* niteliğinde yardımlar yapılması.
- Öğrenimini lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde sürdüren öğrencilere eğitim yardımında bulunulması.
- İstanbul'da bulunan tüm ilk ve orta dereceli okullara kırtasiye malzemesi yardımının yapılması, müracaat eden okulların bahçe düzenlemelerinin, bahçe duvarlarının, bahçe ve okul yollarının asfaltlarının yapılması, ek bina inşaatı, onarım, boya, badana gibi işlerde yardım edilmesi.
- *"Öğretmenler Günü"* nedeniyle bir hafta süresince öğretmenlere İETT otobüsleri ile ücretsiz kent içi ulaşım olanağının sağlanması.

• "*Mesleki Eğitim*" ve "*Tekamül Eğitimi*" hizmetlerine yönelik olarak, hizmet içi eğitim kapsamında belediye personeli ve halkın barış ortamı içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla yönetmelikler, Belediye Mevzuatı, tüketicinin korunması, genel kültür ve halkla ilişkiler gibi konularda eğitim seminerlerinin düzenlenmesi.

İstanbul Büyük Kent Belediyesi tarafından RP'li Recep Tayyip ERDOĞAN döneminde yapılan ve yukarıda detaylı olarak incelenmeye çalışılan eğitim ve kültür hizmetlerinin, Refah Partisi politikalarından etkilenme derecesi ile ilgili olarak şu saptamalar yapılabilir:

Söz konusu dönemde önceki dönemden farklı olarak uluslararası ilişkilerde daha çok Doğu ve İslam ülkeleri öncelik kazanmıştır. Türkmenistan, Japonya, Fas ve Gürcistan kentleriyle yapılan kültürel anlaşmalar bu yeni tercihin göstergelerindendir.

Ayrıca büyük kent belediyesince organize edilen uluslararası bilimsel toplantılarda özellikle "*İslami*" konulara ve kişiliklere ağırlık verilmesi, Refah Partisi'nin temel politikalarından olan "*manevi kalkınma*" anlayışının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Uluslararası İslam Düşüncesi Konferansı, Uluslararası Muhammed İkbal Günleri, Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu gibi organizasyonlar bu yansımaya örnek olarak gösterilebilir.

Müzik alanında da Sosyaldemokrat Halkçı Parti'li dönemde Batı kültürüne dayalı uygulamaların aksine RP'li dönemde ulusal ve dini müzik ön plana çıkarılmış, gerek konserler (Uluslararası Dini ve Mistik Müzikler Festivali, Klasik Türk Müziği konserleri vb.), kaset ve CD üretimleri, gerekse yapılan yarışmalar (Dede Efendi Beste Yarışması, Tanburi Cemil Bey Saz Eseri Yarışması vb.) ve bilimsel toplantılarla (Dede Efendi ve Türk Edebiyatının Geleceği Sempozyumu vb.) bu müzik türleri yerel halka tanıtılmaya ve sevdirmeye çalışılmıştır.

RP'li İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin Türk ve İslam dünyasının sinema filmlerini izleyici önüne çıkarması ve bunu "*izleyicileri Amerikan ve Avrupa filmlerinin hegemonyasından çıkarmak*" düşüncesi ile gerekçelendirmesi, yönetimin Batı dünyasına karşı gösterdiği olumsuz tutumun bir örneğidir. Görülüyor ki Türkiye'de süregelen "*Milli Kültür-Batı Kültürü Çatışması*" belediye yönetimlerinde de bütün yönleriyle kendisini göstermektedir.

Belediyenin düzenlediği ve kültürel hizmet kapsamında değerlendirilebilecek anma programları "*Kemal Tahir Sempozyumu*" gibi istisnaların dışında genellikle dinsel ve ulusal yönleri ile tanınan kişilikleri konu almıştır (Mehmet Akif ERSOY, Yahya Kemal BEYATLI, Arif Nihat ASYA, Fethi GEMUHLUOĞLU, Cahit ZARİFOĞLU vb.).

Belediyeye ait çeşitli merkezlerde gerçekleştirilen sergilerin çoğu önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde ulusal ve dinsel sanatlara ait yapıtlardan (Klasik

Türk-İslam Sanatları Sergisi, tezhip sanatı sergileri, gravür, baskı ve ebru sergileri vb.) oluşmaktadır. Ayrıca belediyece çıkarılan kültürel yayınlar da çoğunlukla yerel, tarihsel ve dinsel öğeler içermektedir.

Her ne kadar Recep Tayyip ERDOĞAN yönetimindeki belediyenin eğitim ve kültür hizmetlerinin önemli bir kısmı ulusal ve dinsel ağırlıklı olarak görünse de, yönetimin ideolojik tercihinin tüm hizmetlere yansıdığı söylenemez. Çok farklı toplumsal ve kültürel yapılara sahip İstanbul halkının tek bir kültürel seçenekle karşı karşıya bırakılması ve yönetimin çokseslilikten uzak, tek yanlı ve tümüyle ideolojik bir hizmet politikası uygulaması; hem yerel demokrasi ilkeleri açısından kabul edilemez bir davranış olarak görülecek, hem de kent halkının genel tutumunu ve desteğini almak bakımından akılcı olmayacaktır. Bu nedenle yeni yönetim eğitim ve kültür hizmetlerini tekelci bir anlayışla yürütmek yerine kendisinden önceki hizmet uygulamalarının devamlılığını gözetken, ancak kendi siyasal ideolojisinin yansımalarını da ağırlıklı olarak taşıyan bir hizmet politikasını sürdürmektedir.

Belediyeye ait çeşitli kültür merkezlerinde yukarıda ele alınan hizmetlerin yanısıra opera, bale ve dans gösterileri, caz, caz blues, barok müzik, piyano ve gitar konserleri, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Nurettin SÖZEN ve daha önceki dönemlerden kalan bununla beraber uygulaması hala sürdürülen kültür ve sanat hizmetleri arasındadır.

III. ANKARA BÜYÜK KENT BELEDİYESİ'NİN EĞİTİM VE KÜLTÜR HİZMETİ UYGULAMALARI

A. SOSYALDEMOKRAT HALKÇI PARTİSİ (SHP) YÖNETİMİ DÖNEMİ

1984 yılından 1989 yılına kadar Anavatan Partisi temsilcisi Mehmet ALTINSOY tarafından yönetilen Ankara Büyükşehir Belediyesi, 26 Mart 1989 seçimleri ile birlikte yönetim değişikliğine uğramış ve Sosyaldemokrat Halkçı Parti yönetimine geçmiştir.

Murat KARAYALÇIN'ın başkanlığındaki yeni dönemle birlikte; yerel seçimlerden önce ilk olarak *"Ankara Söz Veriyorum"* adlı kitapçıkta belirtilen¹¹⁶ ve belediye yönetimine gelindiği takdirde gerçekleştirileceği taahhüt edilen *"Ankara Programı"*nın uygulanması için çalışmalara başlanmıştır. Programa dayanarak hazırlanan *"Ankara Programı Uygulama Planı"*nda hiç kuşkusuz sadece ulaşım, su, altyapı gibi klasik belediyecilik hizmetlerine değinilmemiş; sağlık, eğitim, sosyal hizmetler ve kültür gibi alanlarla ilgili olarak da hizmet politikaları üretilmiştir.

¹¹⁶ Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1991*, Maya Yayıncılık, Ankara, 1991, s. 1.

SHP'li Ankara Büyük Kent Belediyesi eğitim ve kültüre ilişkin hizmetlerini daha çok *"Eğitim Daire Başkanlığı"*, *"Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı"* ve *"Basın-Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı"* aracılığı ile yürütmüştür. Ancak eğitim ve kültür hizmetleri yalnızca bu birimlerce sürdürülen hizmetler değildir. Yerel halkın eğitim ve kültür ihtiyaçlarının karşılanmasında ortaya çıkan yer sorununun çözümü için yapılan üstyapı çalışmaları (kültür merkezi, eğitim merkezi yapımı gibi) ve vatandaşların sağlıklarının korunmasıyla ilgili çalışmalar (Sağlık İşleri Dairesi'nce ana-çocuk sağlığı kursları düzenlenmesi, aile planlaması eğitimi gibi), söz konusu birimler tarafından gerçekleştirilmemekle beraber eğitim ve kültür hizmetleri kapsamında değerlendirilebilir. Diğer yandan cadde ve sokakların, kurulan altyapı ve üstyapı tesislerinin isimlendirilmesi çalışmaları da az da olsa kültürel nitelik taşımaktadır.

1. Genel Eğitim, Sağlık Eğitimi ve Toplumsal Ağırlıklı Hizmetler

Ankara Programı kapsamında 26 Mart 1989 ve 27 Mart 1994 tarihleri arasında geçen 5 yıl süresince eğitim ve kültür alanında SHP'li yönetim tarafından üretilen hizmetler içerisinde özellikle eğitim, sağlık ve toplumsal yardım içerikli olanların başlıcaları şöyle sıralanabilir:

- Halk Eğitimi çalışmalarının geniş bölgelere yayılabilmesi için Tuzluca Yır Toplumsal Gelişme Odağı, Gençlikevi ve Batıkent Eğitim Merkezi'nin kurulması.

Bu merkezlerde eğitim ve kültür içerikli çeşitli etkinlikler (daktilo, sanat eğitimi, ve ders takviye çalışmaları gibi) gerçekleştirilmiştir. Gençlikevi ve Tuzluca Yır Toplumsal Gelişme Odağı'nda eğitime uygun derslikler yapılmış ve birer kitaplık açılarak hizmete sunulmuştur.

- Belediye personelinin yabancı dil ve bilgisayar programcılığı gibi güncel konuları içeren çeşitli konularda bilgi ve beceri sahibi olmaları amacıyla seminerler, kurslar ve açık oturum etkinliklerinin yapılması. Ayrıca bunun dışında belediyece Temel Plastik Sanatları Kursu ve Stilistik-Modelistik Kursları düzenlenmiştir.

- Belediye üst ve orta kademe yöneticilerine *"AT'da Belediyeler"* konulu bir seminerin gerçekleştirilmesi.

- Büyük Kent Belediyesi ve TESK arasında yapılan bir protokol gereği ilgili federasyon ve odaların katılımıyla ortaklaşa başlatılan *"Esnaf Eğitimi"* programı kapsamında bakkal bayii, tatlıcı, şekerçi, pastacı, servis sürücüleri ve berber esnafının katıldığı kurs ve seminerler düzenlenmesi¹¹⁷.

¹¹⁷ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, Ankara, 1994, s. 149-150.

- Halk Eğitimi Şube Müdürlüğü'nce öğrencilere, esnaflara, ve diğer halk kesimlerine daktilo, gitar, folklor, tiyatro, bağlama ve yaratıcı drama konularında çeşitli kursların tertiplenmesi¹¹⁸.

- "*Gençlik Projesi*" kapsamında "*Ankara Gençlik Konseyi*"nin kurulması.

Lise ve üniversite öğrencilerinden ve çalışan gençlik kesiminden oluşan konseyin çalışma grupları arasında "*Basın-Yayın Grubu, Tiyatro Grubu, Müzik Grubu ve Sinema-Fotoğrafçılık Grubu*" bulunmaktadır. Konsey, gençliğin kent yönetimine katılım kanallarını genişletmenin yanında gençlik sorunlarının çözümüne yönelik girişimlerde bulunmak ve onların düşünsel, kültürel ve sanatsal oluşumlarına katkıda bulunmak amacıyla çeşitli etkinlikler düzenlemiştir. Etkinlikler arasında kent gezileri, konserler, şiir dinletileri, folklor gösterileri ve halk sağlığı ve eğitimi konulu çalışmalar sayılabilir¹¹⁹.

- Çalışan anne ve babaların, özellikle de düşük gelirli ailelerin 0-6 yaş grubundaki çocuklarına sağlıklı, güvenli, bilimsel ve mesleki ilkeler çerçevesinde gündüz bakımı sağlamak amacıyla kreş kurma ve yaygınlaştırma çalışmalarının yapılması.

Bu bağlamda belediye bünyesinde 4 adet "*Kreş ve Gündüz Bakımevi*" oluşturulmuş, bu kreşlerde büyük çoğunluğu belediye personelinin çocukları olmak üzere çok sayıda çocuğa gündüz bakım hizmeti sunulmuştur. Çocukların eğitim ve kültür düzeylerinin de artırılmaya çalışıldığı bu kreşlerde ayrıca çocuk velileri ile toplantılar yapılmış, ana-baba eğitimine yönelik eğitim programları düzenlenmiştir¹²⁰.

- Çeşitli semtlerde oluşturulan sağlık merkezleri aracılığı ile sağlık eğitimi hizmetlerinin yürütülmesi.

SHP'li Büyük Kent Belediyesi yönetimi, hazırladığı "*Öncü Kadınlar Projesi*" kapsamında etkin bir şekilde aile planlaması hizmeti sunmak için, Sağlık Bakanlığı ile ortaklaşa "*Aile Planlaması Kursları*" düzenlemiştir. Bunun yanında belediyeye bağlı 4 sağlık ocağı bölgesinde ana ve çocuk sağlığı, beslenme, kişisel hijyen, ağız ve diş sağlığı ve toplum önderliği konularında yoğun eğitim uygulaması yapılmıştır. Eğitim alanları olarak evler, sağlık ocakları ve proje üniteleri kullanılmıştır. Proje ünitelerinde video ve diğer görsel, işitsel araçlarla sağlık eğitimi de gerçekleştirilmiştir. Yine eğitim çalışmaları kapsamında kreşlerde kız meslek lisesi öğrencilerine ve sağlık meslek lisesi öğrencilerine staj olanakları sağlanmıştır¹²¹.

- Kadınlara yönelik olarak değişik konuları içeren çeşitli eğitim kurslarının düzenlenmesi.

¹¹⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Çalışma Raporu 1993*, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 1994, s. 102.

¹¹⁹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, Ankara, 1993, s. 157-158.

¹²⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1990*, Maya Matbaacılık, Ankara, 1990, s. 94.

¹²¹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, s. 131-132.

Murat KARAYALÇIN başkanlığındaki belediye tarafından özellikle gecekondü bölgelerinde, bölgede yaşayan kadınlar için okuma yazma kursları düzenlenmiş, ayrıca *"Bakıcı-Anne Eğitim Kursu"* kapsamında kadınlara gelir getirici bir işlev kazandırmak amacıyla anne eğitimi çalışması yapılmıştır¹²². *"Yaşlı Yardımcısı Yetiştirme Kursu"* da belediyenin kadınlara yönelik eğitim hizmetleri arasında yer almaktadır.

• Çocuklara yönelik olarak *"Sokakta Çalışan Çocuklar Projesi"* nin ve *"Çocuk Kulübü Projesi"* nin uygulamaya geçirilmesi.

Sokakta Çalışan Çocuklar Projesi uyarınca *"Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi"* (ASÇÇM) oluşturulmuş, bu merkezde sağlık, eğitim hizmetleri sunulmuştur. Eğitim hizmetleri arasında herhangi bir okula devam etmeyen çocuklar için *"Çıracılık Yaygın Eğitimi"* ve *"Elektrik Kursu"* sayılabilir. Okula devam eden çocuklara yönelik olarak da merkez bünyesinde ihtiyaç duydukları konularda çeşitli eğitim programları uygulamaları yapılmıştır.

Çocuk Kulübü Projesi kapsamında ise 1993 Mayıs'ında çocuklar için bir çocuk evi (Şentepe Çocuk Evi) oluşturulmuştur. Burada çalışan değişik alanlardan uzman ve öğretmenlerle (sosyal hizmet uzmanı, halk oyunları öğretmeni, çiçek öğretmeni, tiyatro öğretmeni gibi) çocuklara yönelik tiyatro, halk oyunları ve çiçek yapımı gibi konularda eğitim programları gerçekleştirilmiş ve bu programlar sonunda çeşitli gösteri ve sergiler düzenlenmiştir¹²³. Çalışmalara çocukların yanı sıra gençlerin de katılımları sağlanmış, gençlere yönelik olarak da gençlik evi oluşturma girişimlerinde bulunulmuştur.

2. Sanat ve Kültür Ağırlıklı Hizmetler

SHP'li yönetim dönemindeki Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin 1989-1994 arası dönemde gerçekleştirdiği sanatsal ve kültürel hizmetler çok çeşitli ve boyutlu olmuştur.

Dinletiler, dans grubu gösterileri, halk konserleri, festivaller, resitaller, tiyatro etkinlikleri, halk dansları, paneller, sergiler, kültürel yayınlar, önemli gün ve hafta kutlamaları, kitap fuarları, kütüphane ve müze hizmetleri ve kültürel ve sanatsal yarışmalar gibi pek çok ana başlıkta toplanabilecek bu etkinlikleri içerikleri ile birlikte şöyle sıralamak mümkündür:

a. Dinletiler

Ankara Büyük Kent Belediyesi tarafından bu dönemde oda müziği dinletileri, halk ozanları dinletileri ve özgün müzik dinletilerinden çeşitli örnekler sunulmuştur. Tunalı

¹²² Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 141.

¹²³ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, s. 135-136.

Hilmi'de plak dinletileri gerçekleştirilmiş¹²⁴, ayrıca düzenlenen Ankara Kurultayı ve Başkent oluş etkinliklerinde Erkin KORAY ve Esin AFŞAR gibi sanatçıların dinletileri izleyici karşısına çıkarılmıştır¹²⁵.

b. Konserler

Belediye olarak Hipodrom'da, kapalı spor salonlarında, parklarda ve diğer bazı kültür merkezlerinde düzenlenen konserlerden birkaçı şunlardır:

- Hipodrom'da halk konserleri olarak "*Joan BAEZ, Zülfü LİVANELİ, THEODORAKİS, Leman SAM, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Nilüfer ve Arif SAĞ*" konserleri, yine Metro Kültür Sanat Etkinlikleri çerçevesinde "*Timur SELÇUK Konseri*" gerçekleştirilmiştir¹²⁶.

Metro alanının trafiğe açılması nedeniyle Metro alanında "*Aşkın Nur YENGİ, Selda BAĞCAN ve KAYAHAN*" konserleri yapılmış ve bu konserler çok sayıda izleyici toplamıştır¹²⁷.

Bunun yanında Ankara'nın Başkent oluşunun yıldönümü nedeniyle yapılan "*Özürlüler Spor Şenliği*"nde "*TARKAN Konseri*"¹²⁸, 1992 yılında düzenlenen Newyork Group of Violins, Polonya Caz Yıldızları konserleri ve Jethro Tull konserleri¹²⁹ de Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin kültür ve sanat hizmetleri arasında yer almaktadır.

- Kent Orkestrası, belediyenin protokol görevleri dışında SHP dönemi boyunca pek çok etkinlik kapsamında kapalı salon ve açık hava konserleri vermiştir.

Ayrıca belediye bünyesinde çalışan Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve Çoksesli Müzik koroları Ankara'lılara çeşitli konserler sunmuşlardır.

- Parkların kültür merkezi olarak değerlendirilmesi amacıyla bu yerlerde dinleti ve park konserleri düzenlenmiştir.

Pop Caz konserleri¹³⁰, Türk-Polonya Caz Topluluğu'nun ve Hollanda'lı sanatçı Leovendie'nin¹³¹ konseri düzenlenen park konserleri arasındadır.

- "*Yunus Emre Sevgi Yılı*" nedeniyle hazırlanan ve yapımı belediyece üstlenilen "*Yunusça Ezgiler*" adlı ve müzik ağırlıklı bir gösteri çeşitli salonlarda ve Metro alanında sergilenmiştir.

¹²⁴ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, Ankara, 1992, s. 160.

¹²⁵ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1990*, s. 103.

¹²⁶ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, s. 160.

¹²⁷ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 154.

¹²⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, s. 148.

¹²⁹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 154.

¹³⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, s. 160.

¹³¹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Çalışma Raporu ...*, s. 118.

c. Basılı Yayınlar

Büyük Kent Belediyesi tarafından; hem sunulan hizmetlerle ilgili bilgilerin Ankara'lılara ulaştırılması, hem de onların kültürel birikimlerine katkı sağlamak amacıyla çeşitli basılı yayın çalışmalarına girişilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

- Belediye bu dönemde 5 ayrı süreli yayın çıkarmıştır. Bunlar;
 - Ankara'lı tüketicinin bilinçlendirilmesi ve korunması amacıyla aylık olarak yayınlanan "*Tüketici Bülteni*",
 - Ankara'lılık bilincinin oluşturulması, kent yönetiminin çeşitli kademelerinde görev üstlenmiş yöneticiler ve sivil toplum örgütleri ile belediye arasında bilgi akışının sağlanması amacıyla aylık olarak yayınlanan "*Ankara Bülteni*",
 - Ankara tarih ve kültürünün araştırılıp yaşatılması, ilgililerle kent sorunlarının çözülmesi çabası kapsamında bir diyalogun kurulması ve tarihsel birikimin halka aktarılması amacıyla altı ayda bir yayınlanan araştırma dergisi "*Ankara Dergisi*",
 - Belediye personel ve birimleri arasında haberleşme ve ilişkiyi geliştirmek amacıyla yayınlanan "*İç Bülten*"¹³², ve
 - Ankara'daki kültür ve sanat etkinliklerinin ve programlarının duyurulması ve değerlendirilmesi amacıyla ayda bir yayınlanan ve Edebiyatçılar Birliği ile işbirliği içinde hazırlanan aylık "*Ankara'da Kültür Sanat Dergisi*"dir.

Ankara Bülteni kimi sayılarını kadınlara ve gençlere ayırmış, "*Ankara Bülteni Kadın Özel*" ve "*Ankara Bülteni Gençlik Özel*" sayılarını çıkarmıştır.

• Bir yıllık süre içinde gerçekleştirilen belediye hizmetleri konusunda yerel halkı bilgilendirmek ve gelecek yıl için hedeflenen hizmet programlarını ortaya koymak amacıyla her yıl "*Ankara Programı*" adlı tanıtıcı nitelikte bir kitap basılmış ve halka ücretsiz dağıtılmıştır.

• Ankara Kurultayı Komisyon Raporları'nı içeren "*Ankara Kurultayı*" kitabı ve Politikalar ve Projeler dizisi olarak "*Tarifeli Mallar*" ve "*Ankara Metrosu*" broşürleri yayınlanmıştır¹³³.

• Ankara merkezindeki ilkokullar arasında yapılan "*Ankara'yı Seviyorum*" düz yazı yarışmasının kitabı basılarak ilkokul çocuklarına ve okullara ücretsiz olarak dağıtılmıştır¹³⁴.

• Ankara'nın Başkent oluşunun 70. yılı kutlamaları kapsamında "*Kurtuluş Savaşında Ankara*" adlı bir kitap basılmış ve dağıtılmıştır¹³⁵.

¹³² Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, s. 160-163.

¹³³ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1991*, s. 158.

¹³⁴ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 154.

¹³⁵ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, s. 147.

• Büyük Kent ve ilçe belediye meclisi üyelerinin, İl Genel Meclisi üyelerinin ve muhtarların tanıtıldığı *"Yerel Yönetim Albümü"* basılmıştır¹³⁶.

d. Sesli ve Görsel Yayınlar

• Ankara Büyük Kent Belediyesi Yayın Merkezi'nin *"Başkent Radyosu-Radyo Anki"* adıyla yürüttüğü radyo yayınları, kent halkı ile belediye kuruluşları arasındaki iletişimi sağlamak, ülke gündemi ile ilgili konularda kent halkını bilgilendirmek, ortak bir kent bilincinin oluşmasına yardımcı olmak ve kentsel sorunlar zemininde çoksesli bir yerel yönetim kültürü geliştirmek¹³⁷ amacıyla sürdürülmüştür.

• *"Ankara'yı Seviyorum"* konulu belgesel film senaryo yarışması yapılmış ve filmin yapımı gerçekleştirilmiştir. Film, TÜRSAK'la işbirliği içinde düzenlenen ve yerli ve yabancı filmlerden oluşan *"Beyaz Perdenin Arkasındaki Kentler"* adlı sinema etkinliği içerisinde gösterilmiştir¹³⁸. Bunlardan başka düzenli olarak belediyenin çalışmalarının yer aldığı filmler, özel şirketlere çektilerilerek arşivlenmiştir¹³⁹.

e. Festivaller ve Şenlikler

Belediye tarafından çok sayıda ve kimi zaman günlerce, hatta bir aydan fazla süren festivaller ve şenlikler organize edilmiştir. Sosyaldemokrat Halkçı Partisi yönetimindeki belediyenin düzenlediği söz konusu organizasyonlardan bazıları şunlardır:

• Büyük Kent Belediyesi, ilçe belediyeleri ve TMMOB'nin de katılımıyla *"Çevre Festivali"* gerçekleştirilmiştir. Festival boyunca park etkinlikleri (müzik, halk dansları, plastik sanatlar sergileri vb.) düzenlenmiş ve çevre konulu bilimsel toplantılar düzenlenmiştir.

• Yeni bir akım olan *"Yeni Müzik"*le Ankara'lıların tanışması ve tartışma olanağının sağlanması amacıyla *"Yeni Müzik Festivali"* düzenlenmiştir. Festivale yerli ve yabancı müzik grupları katılmıştır. Bu tür bir çalışmayı Türkiye'de ilk kez Ankara Büyük Kent Belediyesi gerçekleştirmiştir. Festival sırasında Ankara Devlet Konservatuvarı'nda atölye çalışmaları, bunun dışında görsel ve işitsel gösteriler yapılmıştır.

• *"Uluslararası Ankara Halk Dansları"* gösterileri organize edilmiş, ATATÜRK'ün Ankara'ya Gelişi Kutlamaları çerçevesinde yerli ve yabancı dans grupları tarafından değişik türde gösteriler Ankara'lı halkın beğenisine sunulmuştur¹⁴⁰.

¹³⁶ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1991*, s. 157.

¹³⁷ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, s. 165.

¹³⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1994*, s. 147.

¹³⁹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1991*, s. 158-159.

¹⁴⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı 1990*, s. 103.

- *"Ankara Uluslararası Gençlik Festivali"* çeşitli ülkelerden katılımlarla gerçekleştirilmiştir. Hint Klasik Dansları gösterisi de ilgiyle izlenen etkinlikler arasında yer almaktadır.

- Metro Kültür Sanat Etkinlikler kapsamında film gösterileri tertiplenmiş, Dünya Tiyatro Günü etkinliklerine *"Şenlik 91"* adı altında katılmıştır. Şenlik dolayısıyla amatör tiyatro gruplarınca tiyatro oyunları sergilenmiştir¹⁴¹.

- *"İlkokullar ve Ortaokullar Arası Tiyatro Şenlikleri"*nde, amatör ve profesyonel tiyatroların katıldığı *"Tiyatro Şenliği"*nde çok sayıda oyun oynanmıştır. Ayrıca şenliklerle ilgili fotoğraf sergileri düzenlenmiştir.

- Türkiye Sakatlar Konfederasyonu ve Yaşama Sevinci Dergisi ile işbirliği içinde *"Dünya Özürlüler Günü Şenliği"* düzenlenmiştir¹⁴².

f. Bilimsel Etkinlikler

Bu dönemde belediye tarafından başta çeşitli kutlamalar, tarihsel olaylar, yıldönümleri, anma programları, dünya, ülke ve kent sorunları gibi toplumsal ve ekonomik konular olmak üzere pek çok alanda bilimsel toplantılar düzenlenmiştir.

Ankara halkının kültür düzeyinin geliştirilmesi, ulusal ve evrensel sorunlara karşı toplumun duyarlılığının artırılması ve kent kültürüne olumlu katkılarda bulunulması gibi amaçlarla gerçekleştirilen etkinlikler Ankaralı'lar tarafından ilgiyle izlenmiştir. Etkinliklerden birkaçı aşağıda sıralanmaktadır:

- *"Kurtuluş Savaşı'nda Ankara'nın İşlevi"* nin tartışıldığı bir panel düzenlenmiş, panele Jülide GÜLİZAR, Mahmut Tali ÖNGÖREN ve Muzaffer İlhan ERDOST konuşmacı olarak katılmışlardır¹⁴³.

- Her yıl *"Ankara Kent Kurultayları"* düzenlenmiş, *"Kent Gereksinimleri ve Yerel Yönetimlerin Yeniden Düzenlenmesi"*, *"Tüketicinin Korunması ve Yerel Yönetimler"*, *"Ankara'da Çevre Koruma ve Hava Kirliliği Sorunu"* ve *"Spor Sorunu ve Yerel Yönetimler"* gibi ana başlıklar altında toplantılar yapılmıştır. Toplantılar tüm kent halkının katılımına açık olarak gerçekleştirilmiştir¹⁴⁴.

- Edebiyatçılar Birliği ile işbirliği içerisinde *"Edebiyat Günleri"* gerçekleştirilmiş ve Edebiyat toplantıları düzenlenmiş, AFSAD'la işbirliği içinde de bir *"Fotoğraf Sempozyumu"* tertip edilmiştir¹⁴⁵.

¹⁴¹ Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1992*, s. 160.

¹⁴² Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 154-157.

¹⁴³ Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1990*, s. 103.

¹⁴⁴ Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1991*, s. 157.

¹⁴⁵ Ankara Büyükşehir Belediyesi; *Ankara Programı 1993*, s. 154-155.

• "Belediyeler ve Eğitim" paneli, "AT ve Belediyeler", "Belediyelerin Eğitim ve Kültür İşlevleri" ve "Belediyelerde Yenileşmeye Doğru" seminerlerinin organizasyonu yapılmıştır¹⁴⁶.

g. Sergiler

• "Bir Zamanlar Ankara" adlı fotoğraf sergisi açılmış ve albümü bastırılmıştır. Atatürk Kültür Merkezi'nde (AKM) "Çocuk Kitaplarından Çizgiler Sergisi" açılmış, Kesikköprü Gençlik Beldesi'nce yıl sonu sergileri düzenlenmiştir.

• Çek sanatçısı Nicolas MANEV'in resim sergisi açılmış ve Ankara'lılarca ilgi ile karşılanmıştır¹⁴⁷.

• Görsel sanatlar olarak Ankara Büyük Kent Belediyesi tarafından "Ankara ve Yöresi Fotoğraf Sergisi" hazırlanarak Ankara'nın çeşitli yerlerinde sergilenmiştir¹⁴⁸. Bunun yanında İnsan Hakları Derneği'nin açtığı "Resim Sergisi" de gerçekleştirilen etkinlikler arasındadır.

h. Tiyatro Gösterileri

• Belediyenin kendi bünyesindeki tiyatro faaliyetleri daha çok küçük yaş grupları düşünülerek gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda Çocuk Tiyatrosu mim ve animasyon gösterileri düzenlemiş, Büyük Kent Belediyesi Halk Tiyatrosu tarafından çocuklara yönelik tiyatro oyunları (Pinokyo vb.) oynanmıştır¹⁴⁹.

• 1992 yılında "Yumus'tan Nazım'a" adlı bir oyun prodüksiyonu gerçekleştirilmiş, söz konusu oyun Selçuk Festivali'nde, Sevda Cenap And Müzik Vakfı'nın düzenlediği festivalde ve Açık Hava Tiyatrosu'nda sergilenmiştir.

• Büyük Kent Belediyesi tarafından "Özel ve Amatör Tiyatrolara Yardım Yönetmeliği" gereği tiyatro topluluklarına maddi (parasal) ve manevi yardımlar yapılmıştır¹⁵⁰.

ı. Diğer Faaliyet ve Etkinlikler

• Ankara'da yaşamış olan bilim, sanat ve spor adamlarının yaşadıkları evler, tarihi mekanlar ile kültür varlıklarının belirlenerek, buralara plaketler çakılmış ve böylece bu yerlerin kent halkına ve yabancılara tanıtılmasına çalışılmıştır¹⁵¹.

¹⁴⁶ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Çalışma Raporu ..., s. 102.

¹⁴⁷ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Ankara Programı 1994, s. 148.

¹⁴⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Ankara Programı 1993, s. 154.

¹⁴⁹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Ankara Programı 1990, s. 103.

¹⁵⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Ankara Programı 1993, s. 153-154.

¹⁵¹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; Ankara Programı 1992, s. 160.

• Sanat, kültür, spor, bilim, kamu hizmeti ve siyaset gibi alanlarda başarılı bulunan kişilere ve kuruluşlara çeşitli ödüller verilmiştir. Ankara Büyük Kent Belediyesi'nce "*Başkent Ödülleri*"ne layık görülen bazı isimler ve kuruluşlar şunlardır:

"Vedat DALOKAY, Suna KAN, Muammer AKSOY, Şinasi ÖZDENOĞLU, Ankara Üniversitesi, Vehbi KOÇ, Halil TUNÇ, Türk Hava Kurumu ve Murat KARAYALÇIN"

• Nazım Hikmet Vakfı ile işbirliği içinde Timur SELÇUK ve Genco ERKAL'ın katıldığı "*Nazım Hikmet Gecesi*" düzenlenmiştir¹⁵².

• Gençlik Parkı içindeki Büyük Kent Belediye Kütüphanesi kütüphane hizmetleri sunmuştur. Belediyece satın alınan Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "*Nutuk*" adlı kitabı, İmla Kılavuzu, Sözlük ve hibe yoluyla elde edilen kitaplar başta kütüphaneler ve kent içindeki okullar olmak üzere dağıtılmıştır¹⁵³.

Ankara Büyük Kent Belediyesi'nde SHP'li Murat KARAYALÇIN döneminde sunulan eğitim hizmetleri değerlendirildiğinde, bu hizmetlerde ideolojik etkiler görmek pek mümkün değildir.

Gençlikevleri, eğitim merkezleri kurulması, çeşitli meslek dallarında kurslar düzenlenmesi, kreş hizmetlerinin verilmesi ve sağlık eğitiminin verilmesi gibi hizmetler Sosyaldemokrat Halkçı Parti'nin kendine özgü olan ve onu diğer siyasal partilerden ayıran bir özellik taşımamaktadır.

Ancak belediyenin sanat ve kültür içerikli hizmetlerinin çoğunda bu partinin temel politikalarının izleri görülmektedir.

Kentin çeşitli mekanlarında belediyece düzenlenen konserlerde çağdaş dünyaya özgü müzik türlerinin (pop, pop caz, oda müziği, yeni müzik vb.) ve SHP'ye ideolojik yakınlıkları bilinen bazı sanatçıların (Selda BAĞCAN, Arif SAĞ, Zülfü LİVANELİ vb.) yer alması yönetimin siyasal tercihini yansıtan örneklerdendir.

Organizasyonu belediye tarafından yapılan ve kendi alanlarında başarılarını kanıtlayan kişi ve kuruluşları ödüllendirme amacı taşıyan "*Başkent Ödülleri*"nin sahipleri de belediyenin tarafsızlığını tartışılır kılmaktadır. Bunun yanında "*Nazım Hikmet Gecesi*"nin ve "*Yunus'tan Nazım'a*" oyununun organize edilmesi gibi uygulamalar da KARAYALÇIN yönetiminin savunduğu siyasal görüş ile örtüşmektedir.

Belediye bünyesinde Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği korolarının oluşturulmasını ise yönetimin "*çokseslilik*" ilkesini gözetten bir uygulaması olarak değerlendirmek doğru olacaktır.

¹⁵² Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı* 1993, s. 154.

¹⁵³ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Programı* 1994, s. 148.

B. REFAH PARTİSİ (RP) YÖNETİMİ DÖNEMİ

Ankara Büyük Kent Belediyesi'nde 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri ile birlikte, 5 yıl süren SHP yönetimi, yerini seçimlere Refah Partisi'nden aday olarak katılan İbrahim Melih GÖKÇEK yönetimine bırakmıştır.

RP'li yeni belediye yönetiminin işbaşına gelmesiyle birlikte basında ve kamuoyunda, bu yeni yönetimin Ankara halkının toplumsal ve kültürel yaşamında köklü değişiklikler yapacağı, kimi özgürlüklerin kısıtlanacağı yolunda yoğun tartışmalar başlatılmıştır. Bu tartışmalar bir süre ülke gündeminin ilk sıralarında kendisine yer bulmuştur. Özellikle kentin çeşitli yerlerinde SHP'li yönetim döneminde konulmuş olan bazı heykellerin GÖKÇEK yönetimi tarafından, toplumsal ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılması, bu yeni yönetimin "*sanat düşmanı*" mı yoksa "*ahlak bekçisi*" mi olduğu noktasında uzun tartışmalara neden olmuştur. Yine aynı yönetimin cadde ve sokak isimlerinden bazılarını değiştirmesi de basında geniş yankı uyandırmıştır.

Ankara Büyük Kent Belediyesi tarafından cadde ve sokaklara verilen ve yeni yönetimin siyasal ideolojisinden birtakım yansımalar taşıyan yeni isimlerden birkaçı şunlardır: "*Aşkabat Caddesi, Kuveyt Caddesi, Bişkek Caddesi, Bosna-Hersek Caddesi, Buhara Caddesi, Yeşil Kuşak Caddesi, Türk Ocağı Caddesi, Yavuz Sultan Selim Caddesi, Şehit İsmail Başaran Caddesi, Turgut Özal Caddesi vb.*"¹⁵⁴

Kültür ve sanat alanında tartışmaya yolaçan bir diğer olay da mülkiyeti Ankara Büyük Kent Belediyesi'ne ait Zafer Çarşısı altında bulunan Güzel Sanatlar Galerisi'nin Kültür Bakanlığı'nın kullanımından çıkarılmasıdır. Murat KARAYALÇIN döneminde boşaltılması konusunda açılan dava 1994 yılında tahliye kararı ile sonuçlanmıştır. Tahliyenin Refah Partisi yönetimi sırasında gerçekleşmesi yine kamuoyunda Melih GÖKÇEK yönetimindeki belediyenin sanata bakışı konusunda yeni tartışmaları da beraberinde getirmiştir¹⁵⁵.

Ankara Büyük Kent Belediyesi 1994 yılından itibaren eğitim ve kültür hizmetlerini, çoğunlukla "*Eğitim ve Kültür Daire Başkanlığı*" eliyle yürütmektedir. Bunun yanında kuruluş amacı direkt olarak eğitim ve kültür hizmeti sunmak olmayan fakat dolaylı olarak bu konularda hizmet veren Sağlık İşleri Dairesi, Fen İşleri Dairesi gibi birimler de kültür merkezi inşaatları, kreş yapımı, sağlık eğitimi, trafik eğitimi gibi hizmetleri yürütmek suretiyle yerel halkın toplumsal yapısının gelişmesine katkı sağlamaktadırlar.

¹⁵⁴ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Bülteni*, 02 Ağustos 1995, Yıl 1, S. 9, Ankara, 1995.

¹⁵⁵ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; *Ankara Bülteni*, 26 Temmuz 1995, Yıl 1, S. 4, Ankara, 1995.

Belediyede eğitim ve kültür hizmetlerine ait görevler Eğitim ve Kültür Dairesi bünyesindeki değişik şube müdürlüklerine dağıtılmıştır. Her şube müdürlüğü kendisine verilen yetki ve sorumluluk dairesinde hizmetlerini yerine getirmektedir.

Yukarıda sözü edilen ve yerel halkın eğitim ve kültür ihtiyaçlarının giderilmesi doğrultusunda hizmet yürüten şube müdürlükleri ve bu müdürlüklerin RP'li Melih GÖKÇEK yönetiminde gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmeye devam ettiği hizmetlerden başlıcalarını şöyle sıralamak mümkündür*:

1. Kültür Etkinlikleri Şube Müdürlüğü

Bu müdürlük çalışmalarını Gençlik Parkı içerisindeki Kültür Merkezi'nde yürütmektedir. Müdürlüğün 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri'nden sonraki çalışmaları sonucu oluşturulan ve Kültür Merkezi'nde faaliyet gösteren kültür, müzik ve sanat toplulukları şunlardan oluşmaktadır:

- Türk Halk Müziği Korusu.
- Türk Sanat Müziği Korusu.
- Türk Müziği Çocuk Korusu.
- Klasik Türk ve Tasavvuf Musikisi Korusu.
- Mehter Takımı.
- Halk Oyunları Ekibi.
- Tiyatro Ekibi.
- Başkent Kukla Tiyatrosu.

a. Türk Halk Müziği Korusu

Türk Halk Müziği Korusu 1994 Aralık ayında kurulmuştur. Saz ekibi ve vokalistlerden oluşan koro her ay düzenli olarak halka açık ücretsiz konserler vermektedir. Koro'ya ayrıca uzman eğitimciler tarafından nota, şan ve sahne estetiği bilgileri verilmektedir.

b. Türk Sanat Müziği Korusu ve Türk Müziği Çocuk Korusu

70 erkek ve 80 bayandan oluşan Türk Sanat Müziği Korusu ise Türkiye'nin en büyük korusu olarak Kasım 1995'te kurulmuştur. Türk Müziği Çocuk Korusu da 9-12 yaş grubundaki çocuklardan oluşmaktadır. Koro'ya Kültür Bakanlığı sanatçılarından Bona dersleri verilmektedir.

* Aşağıda yer alan birimlere ve hizmetlere ait bilgiler Ankara Büyük Şehir Belediyesi'nin, Eğitim ve Kültür Daire Başkanlığı'nın ve ilgili şube müdürlüklerinin çalışma raporlarından elde edilmiştir.

c. Klasik Türk ve Tasavvuf Musikisi Korosu

20 kişiden oluşan Klasik Türk ve Tasavvuf Musikisi Korosu'nun elemanları Kültür Bakanlığı ve TRT sanatçılarıdır. Koro 1994 Ekim ayından itibaren çalışma ve konserlerini sürdürmektedir. Tasavvuf Musikisi Korosu, Ankara içi ve kent dışı değişik organizasyonlarda konserler vererek geniş bir izleyici kitlesine ulaşmıştır.

d. Mehter Takımı

1995 Aralık ayında kurulan Mehter Takımı 42 kişiden oluşmaktadır. Takımı oluşturan elemanlardan bir kısmı belediye dışından ders ücreti ödemesi yapılarak alınmışlardır.

e. Halk Oyunları Ekibi

1995 Kasım ayında kurulan ve toplam 160 kişiden oluşan Halk Oyunları Ekipleri, Kırklareli, Adıyaman, Kars, Artvin, Karadeniz ve Kırım yörelerinden halk oyunlarını çalışmakta ve çeşitli şenliklerde gösteriler düzenlemektedir. Ayrıca "Ankara Seğmeni" ekibi de çalışmalarına başlamıştır.

f. Tiyatro Ekibi ve Başkent Kukla Tiyatrosu

1995 yılından itibaren faaliyetlerini sürdüren Tiyatro Ekibi ilk olarak "Eski Ramazan Eğlenceleri" adlı gösteriyi sergilemiştir. Başkent Kukla Tiyatrosu ise 1996 yılında ücretsiz olarak halka açık "Benim Adım Keloğlan" ve "Kocaman Geveze Kuklalar" adlı oyunları sergilemiştir. Ayrıca tiyatrodaki "Kukla Yapımı ve Oynatımı Kursu" da verilmektedir. Büyüklere yönelik "tüluat" gösterileri de diğer tiyatro faaliyetleri arasındadır.

Başkent Kukla Tiyatrosu, RP'li yeni dönemde gerek kent içinde ve gerekse ülke çapındaki çeşitli organizasyonlarda (Kayseri Anadolu Fuarı, Körfez Belediyesi Sünnet Şöleni, Kahramanmaraş Belediyesi Etkinlikleri, Çorum Hitit Festivali gibi) temsiller vermiştir. Ayrıca Gezici Kukla Otobüsü 1996 Mart ayında faaliyete geçirilmiş ve böylece bu kültür hizmetinden daha çok insana ulaştırılması amaçlanmıştır.

2. Halk Eğitimi Şube Müdürlüğü

Halk Eğitimi Şube Müdürlüğü'nün yeni dönemdeki faaliyetlerinden en önemlisi BELMEK organizasyonudur. Müdürlük bünyesinde yer alan ve kadınları tüketici konumundan çıkararak hem üretici, hem de üretirken kazanan konumuna getirmek

amacıyla kurulan¹⁵⁶ "Ankara Büyük Şehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları" (BELMEK);

- Biçki Dikiş,
- Makina Nakışı,
- El Sanatları,
- Trikotaj,
- Parça Birleştirme, ve

• Şiş Dantelleri branşlarında belediye sınırları içinde 72 ayrı merkezde yaklaşık 7.000 Ankara'lı ev kadınına hizmet götürmektedir. Bunun yanında kursiyerlerin ürettikleri eserler kentin çeşitli noktalarındaki BELMEK satış mağazalarında satışa sunulmaktadır. Ürünler bu satış mağazalarının yanı sıra zaman zaman açılan sergi ve kermeslerde değerlendirilmektedir¹⁵⁷. Ayrıca değişik konularda seminerler ve paneller gibi bilimsel aktiviteler düzenleyerek kursiyerler kültürel yönden geliştirilmeye çalışılmaktadır.

3. Hizmet İçi Eğitim Şube Müdürlüğü

Bu müdürlük tarafından belediye personeline iş yaşamına yönelik olarak daktilo kursları, arşivleme ve desimal dosyalama kursları gibi yaklaşık 25 çeşit hizmet içi eğitim kursu verilmektedir. Aday memurlar için temel eğitim kurslarını ve hazırlayıcı eğitim kurslarının düzenlenmesi de müdürlükçe yürütülen faaliyetler arasındadır.

4. Kütüphaneler ve Yayınlar Şube Müdürlüğü

Şube müdürlüğü bünyesinde 3 kütüphane bulunmaktadır. Bunlar;

- Gençlik Parkı Kültür Merkezi Kütüphanesi,
- Mutlu Mahallesi Kültür Merkezi Kütüphanesi, ve
- Mamak Tepecik Mahallesi Kütüphanesi'dir.

Kütüphanelerden Gençlik Parkı ve Mutlu Mahallesi Kültür Merkezi kütüphaneleri faaliyetlerini sürdürmektedir. Mamak Tepecik Mahallesi Kütüphanesi faaliyete kapalı bulunmaktadır. Açık durumdaki 2 kütüphaneden yararlananların sayısı ise oldukça yetersiz (herbiri için haftada ortalama 150-200 kişi) durumdadır.

¹⁵⁶ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; **Ankara'95 Faaliyet Raporu**, Ankara, 1996, s. 113.

¹⁵⁷ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 113.

5. Turizm ve Tanıtma Şube Müdürlüğü

Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin Refah Partisi yönetimi döneminde bu şube müdürlüğü aracılığı ile yaptığı hizmetlerden bazıları şunlardır:

- Ortaokul ve liselerde başarı düzeyi yüksek öğrencilere belediyeye bağlı eğitim ve dinlenme tesislerinde ücretsiz kamp yapma olanaklarının sağlanması.

Kamp dönemi süresince öğrencilere el işi ve beceri kursları düzenlenmiş, öğrenciler kardeşlik, birlik ve turizm konularında bilinçlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca okullarında birinci, ikinci ve üçüncü olanlar ile sınıf birincileri, Ankara Büyük Kent Belediyesi tarafından bilgisayar, bisiklet ve eşofman ile ödüllendirilmişlerdir¹⁵⁸.

- Ankara'da bulunan okullar, spor kulüpleri, dernekler, vakıflar ve kamu kuruluşlarına, sosyal ve kültürel amaçlı faaliyetleri için çeşitli ulaşım araçlarının tahsis edilmesi.

Ayrıca müdürlükçe önemli gün ve haftalarda yapılan törenlere katılan öğrenciler için ücretsiz olarak otobüs tahsisatı yapılmıştır.

- Üniversite sınavları için kente gelen öğrenciler için danışma büroları açılarak yabancı öğrencilere rehberlik hizmetleri verilmesi.

- Ankara'da bulunan ve tarihi, kültürel ve turistik özellikler taşıyan yerlere tanıtıcı plaketer takılması.

Ankara'lılara ve kenti ziyarete gelen turistlere kentte bulunan tarihi varlıkları tanıtmak ve bu yerleri insanlara anımsatmak amacıyla yapılan bu çalışmalar sonucu plaket takılan yerler arasında *"Derdivan Mescidi, Hacı Bayram Türbesi, Yeşil Ahi Camii, Kurşunlu Camii, Ahi Turan Mescidi, Karacabey Türbesi, Ankara Kalesi Surları, Mehmet Akif ERSOY Evi, Opera (Büyük Tiyatro), Osmanlı Bankası Binası, Atatürk Orman Çiftliği Marmara Köşkü ve Suluhan"* bulunmaktadır* .

- Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara Müftülüğü, Harita Genel Müdürlüğü ve İl Turizm Müdürlüğü ile koordineli olarak Ankara'yı tanıtan, tarihi, turistik ve kültürel değerlere sahip yerler gösteren *"Ankara Haritası"* ve *"Ankara Kitabı"*nın hazırlanması.

- Ankara'yı tanıtan slaytların arşiv ve döküman çalışmalarının yapılması.

İbrahim Melih GÖKÇEK'in başkanlığındaki Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin sunduğu diğer eğitim ve kültür hizmetlerinin başlıcaları aşağıda sıralanmaktadır:

- *"Yerel Yönetimler Bayramı"*nın düzenlenmesi.

¹⁵⁸ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 78.

* 1995 yılı içerisinde plaket takılan toplam 55 mekandan 18'i mescit, 17'si cami ve 7 tanesi de türbeden oluşmaktadır.

Her yılın Mart ayında gerçekleştirilen bu bayram kutlamaları Refah Partisi'nin 1994 Yerel Seçimlerinde başarı kazanması ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle yapılan kutlamalar genellikle Refah Partisi sempatisanlarının katılımına sahne olmaktadır. Düzenlenen eğlenceler, kültürel etkinlikler ve bilimsel toplantılar, tüm Ankara halkına hitabetmekten daha çok, partililere yönelik olarak yürütülmektedir.

- "*İstanbul'un Fetih Yıldönümü*" kutlamalarının yapılması. Kutlamalar çerçevesinde konserler, toplantılar ve Mehter Takımı gösterileri düzenlenmektedir.
- "*Çevre Festivali*"nin düzenlenmesi, "*Ağaç Bayramı*" ve "*Uçurtma Şenliği*" organizasyonlarının yapılması.

Bu organizasyonlar kapsamında belediye tarafından çocuklara binlerce uçurtma dağıtılmış, yine çok sayıda fidan dikimi gerçekleştirilmiştir.

- "*30 Ağustos Zafer Haftası Kutlamaları*"nın yapılması.

Kutlamalar çerçevesinde 25 Ağustos 1995'te Hacı Bayram Camii'nde "*Mevlid*" okutturulmuştur. Ayrıca hafta dolayısıyla fotoğraf sergisi, multivizyon ve sinema gösterileri, Halk Aşıkları Gösterileri, Mehter Takımı Gösterileri, havai fişek ve lazer gösterileri gerçekleştirilmiş ve Ankara Su ve Kanalizasyon İdaresi (ASKİ) Beştepe Tesisleri'nde "*Zafer Paneli*" düzenlenmiştir.

- "*Mevlana Celalettin Rumi Anma Programı*"nın organize edilmesi.

Ankara'da ilk defa gerçekleştirilen anma programı çerçevesinde belediye bünyesinde oluşturulan Tasavvuf Korosu'nca "*Tasavvuf Musikisi Konseri*" ve "*Semazenler Ankara'da*" adıyla "*semah*" gösterileri düzenlenmiştir.

- Ankara'nın Başkent oluşunun ve ATATÜRK'ün Ankara'ya gelişinin kutlanması.

Kutlamalar nedeniyle çeşitli törenler, Seğmen Gösterileri ve Ankara konulu sergiler düzenlenmiştir.

- Ahilik Haftası nedeniyle törenler düzenlenmesi. Hafta içinde Belediye Tasavvuf Musikisi Korosu değişik yerlerde konserler vermiştir.

- "*Mehmet Akif ERSOY*" ve "*Münir Nurettin SELÇUK*" anısına "*Anma Günleri Etkinlikleri*"in düzenlenmesi.

- Osmanlı Padişah Fermanları, ebru, hat, minyatür ve fotoğraf sergilerinin düzenlenmesi.

- Çocuk Şenlikleri, Gençlik Konserleri, Halk Oyunları Şenlikleri ve yarışmalarının organizasyonu.

- Çocuklara yönelik olarak "*Çocukça, Çocukların Dili*" adlı süreli derginin yayınlanması.

- İlk ve orta öğretim okullarının bahçelerinin ve çevresindeki yolların asfaltlanması.

Asfaltlama kapsamında Ankara metropolü içerisinde bulunan 200'den fazla okulda bahçe ve çevre asfaltlama çalışması yapılmıştır¹⁵⁹.

- Ankara sokaklarında çalışan çocukların çalışma güvenliğinin sağlanması ve eğitimlerine katkıda bulunulması çalışmaları.

Bu alanda Murat KARAYALÇIN döneminde başlatılan çalışmalar yeni dönemde de sürdürülmüştür. Yapılan çalışmalarla 14 ve altındaki yaşlarda çalışan 1.100 çocuğun iş güvenliğine kavuşturulması ve eğitim düzeylerinin artırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla SHP'li yönetim döneminde oluşturulan "*Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Proje Merkezi*", GÖKÇEK döneminde de faaliyetlerini devam ettirmektedir¹⁶⁰.

- "*Ankara Gözüyle Bosna-Hersek Dramı*" konulu bir panelin düzenlenmesi.

Panele Ankara'lılar tarafından büyük ilgi gösterilmiş ve panel Avrupa ve İslam ülkelerinden pek çok sayıda temsilcinin katılımına sahne olmuştur¹⁶¹.

- Ankara'nın tek modern buz pistinin bulunduğu BELPA Tesisleri'nden geniş kitlelerin yararlanması için ucuz tarifelerle kurslar düzenlenmesi¹⁶².

Tesislerde Artistik Buz Pateni, Hobby, Buz Hokeyi kursları, kreş ve anaokulu kursları gibi çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilmektedir.

- Büyük Kent Belediyesi bünyesinde 23 Nisan 1995'te kurulan "*Çocuk Meclisi*" tarafından "*Çevre Günü*", "*Sigaraya Hayır*", "*Çocuklar Sokakta Kalmasın*" gibi kampanyalar düzenlenmesi.

Büyük Kent Belediyesi Çocuk Meclisi; Şentepe Çocuk Evi ve Ankara Sokaklarında Çalışan Çocuklar Merkezi gibi özel birimleriyle çalışmalarını sürdürmektedir.

- Büyük Kent Belediyesi tarafından oluşturulan "*23 Nisan Kültür Merkezi*"nde satranç, gitar, org, bağlama, hat, resim, seramik ve fotoğrafçılık gibi alanlarda kurs organizasyonlarının yapılması.

Bu merkezde yapılan etkinliklerle eğitim ve öğretim, çocukların ilgisini çekecek şekilde düzenlenmekte ve bu çalışmalar çocuk gelişimi uzmanları, sanat eğitimcileri ve psikologlar tarafından yürütülmektedir.

Eğitim ve kültür hizmetleri alanında RP'li GÖKÇEK yönetimi uygulamalarının parti idolojileri ile etkileşimine ilişkin şu saptamalarda bulunmak mümkündür:

Cadde, sokak ve park isimlerinin kaldırılarak yenileriyle değiştirilmesi ve yeni isimlerin genellikle Türk ve İslam dünyasına ait kavram, mekan ve kişilerden oluşması

¹⁵⁹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 46-47.

¹⁶⁰ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 68.

¹⁶¹ Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 83.

¹⁶² Ankara Büyük Şehir Belediyesi; a.g.e., s. 116.

(Kuveyt, Aşkabat, Yavuz Sultan Selim, Buhara Caddeleri vb.) yeni yönetimin ideolojik izler taşıyan ilk uygulamalarıdır.

Ayrıca RP'li yönetimin bir amblem yarışması düzenleyerek, uzun yıllardır Ankara kentini simgeleyen “*Hitit Güneşi*” ambleminin İslami motiflerin ön plana çıkarıldığı yeni amblemle değiştirilmesi de ülke çapında tartışılmıştır. Bu uygulama Refah Partisi'nin kültüre bakışını da açıkça ortaya koymakta ve ulusal kültür-evrensel kültür mücadelesinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.

Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin yeni dönemde SHP dönemine göre farklılık gösteren bir diğer uygulaması da plaket takma hizmetidir. Başkente ait kültürel değerleri yerli ve yabancı turistlere tanıtmayı amaçlayan plaketler büyük oranda “*camii, türbe, mescit*” gibi dinsel öğeleri ağır basan mekanlara takılmaktadır. Opera binası, Osmanlı Bankası binası ve Atatürk Orman Çiftliği plaketleri ise bu konuda istisna oluşturan örneklerdir.

Belediye yönetiminin sanat alanındaki hizmetleri arasında yer alan müzik koroları, Refah Partisi'nin “*milli ve manevi*” değerleri ön plana çıkaran kültür politikasını yansıtmaları bakımından dikkat çekicidir. İlk defa bu dönemde Klasik Türk ve Tasavvuf Korosu ve Mehter Takımı oluşturulmuş, ayrıca Osmanlı Devleti'nin son dönemi eğlence hayatını çağrıştıran Ramazan eğlenceleri ve kukla gösterileri düzenlenmiştir.

Zafer Haftası kutlamaları kapsamında “*mevlid*” okutturulması, “*semah*” gösterilerinin organize edilmesi, İstanbul'un Fetih Yıldönümü kutlamalarının yapılması, Bosna-Hersek Dramı konulu bir panelin ve Osmanlı padişah fermanları, ebru, hat ve minyatür sergilerinin düzenlenmesi gibi uygulamalar da, parti ideolojisinin RP'li büyük kent belediyesinin hizmetlerine hissedilir oranda yansıdığını göstermektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Günümüz Türk siyasal yaşamında en çok sözü edilen konulardan biri de kuşkusuz yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve bu yönetimlere yetki ve kaynak aktarımının sağlanmasıdır. Türk kamu yönetiminde yeniden yapılanmanın en önemli aşamalarından sayılan bu konu hemen hemen tüm siyasal otoritelerce ele alınmakta ve devlet eliyle yürütülen birçok hizmetin yerinden yönetim örgütlerine devredilmesi gerekliliği dile getirilmektedir.

Eğitim hizmetleri de, büyük bir kısmı merkezi yönetim kuruluşlarınca üstlenilmiş durumda olan hizmetler arasındadır. Ancak merkezi yönetim yapısal ve işlevsel bazı sorunlar nedeniyle kamunun eğitim ihtiyacını yeterince karşılamaktan uzak bulunmaktadır. Eğitim tesisi sayısının yetersizliği, eğitim araç ve gereçlerinin istenilen düzeyde olmaması, ücret ve sosyal güvenlik olanaklarının düşüklüğü ve bunun sonucu olarak kaliteli eğitim personelinin istihdam edilememesi, eğitim sisteminin bilimsel ve teknolojik gelişmelere uyum sağlayamaması gibi sorunlar hizmetlerdeki başarıyı olumsuz yönde etkilemektedir.

Devlet eğitim alanında taşıdığı yükün bir kısmını, özel okul ve üniversitelere eğitim faaliyetinde bulunma izni vermek suretiyle üzerinden atmış bulunmaktadır. Devlet okulları ile karşılaştırıldıklarında, özel okul ve üniversitelerin çok daha kaliteli eğitim ve öğretim hizmeti sunabildikleri saptanmaktadır. Ancak özel kuruluşlardan yararlanmak yüksek miktarlarda ekonomik harcama gerektirdiğinden, bu durum gelir düzeyi yetersiz olan halk kitleleri aleyhine haksız bir rekabet ortamı oluşturmaktadır. Bu nedenle temel görevi “*yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak*” olan yerel yönetimlerin ve özellikle de belediyelerin eğitim hizmetlerini yetki ve gelir kaynaklarıyla donanmış olarak tüm halka etkin ve verimli bir şekilde ulaştırması önem kazanmaktadır.

Diğer yandan kentsel yaşamla ilgili olarak; kentleşme süreci ile ortaya çıkan ve kentleşememe ya da kente uyumsuzluk olarak nitelendirilebilecek sorunların çözümü,

büyük kentlere akan nüfusun istihdam olanaklarına kavuşabilmeleri, kent kültürünü benimsemeleri, yerel demokrasi gelenek ve kültürünü öğrenmeleri bakımından da büyük kent belediyeleri çok büyük işlevler üstlenmektedirler.

Demokratik bakımdan ileri düzeyde olan ülkelerin büyük bir kısmında yerel yönetimlerin eğitim ve kültür konusunda geniş bir görev ve yetki alanına sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca söz konusu yönetimlere merkezi yönetimlerce önemli miktarlarda kaynak aktarılmaktadır. Metropolitan alanlarda oluşturulan büyük kent yönetimleri de kent halkının eğitim ve kültür ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Özellikle birçok ülkede okul öncesi, ilk ve ortaokul düzeyindeki tüm örgün eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütme yetkisi ve görevi yerel yönetimlere verilmiştir. Hatta bazı büyük kent belediyelerinin (Tokyo büyük kent yönetiminde olduğu gibi) ön lisans ve lisans düzeyinde üniversite eğitimi hizmeti verdikleri de bilinmektedir.

Ülkemizde 3030 sayılı yasa ile büyük kent belediyelerine verilen eğitim ve kültür içerikli görevler, ilgili yönetimlerce öncelikli olarak ele alınmamakla birlikte kent halkının ihtiyaçlarını belli düzeylerde karşılamak yönünde devam etmektedir. Bu hizmetler genel olarak 3 ana başlıkta toplanmaktadır: Halk Eğitimi Hizmetleri, Kültür ve Sanat Alanındaki Hizmetler ve Örgün Eğitim ve Öğretime Yönelik Hizmetler. Ancak söz konusu hizmetlerin yeterli bir şekilde yürütüldüğünü söylemek de pek mümkün değildir. Bunun en önemli nedeni merkezi yönetimin yerel yönetimlere karşı gerek yetki, gerekse kaynak aktarımı konusunda cömertlikten uzak bir tutum sergilemesidir. Türk kamu yönetiminde merkeziyetçi yapı sürdükçe kamu hizmetlerinin yetersizliği, verimsizliği ve etkinsizliği sorununu aşmak olanaksız görünmektedir.

Türkiye’deki büyük kent belediyelerinin yürüttüğü eğitim ve kültür hizmetlerinin başarısı; bu hizmetlerin tüm hizmetler içinde taşıdığı önem ve belediye başkanlarının entellektüel yapıları ile de yakından ilgilidir. Kültür ve sanata karşı ilgisiz, eğitimin birey ve toplum için ne derece mühim bir hizmet dalı olduğunun bilincine ulaşamamış bir başkanın yönetimindeki belediyeler, kuşkusuz ki söz konusu hizmetleri ihmal edeceklerdir.

Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerindeki etkinlik ve verimliliğini olumsuz yönde etkileyen nedenlerden biri de yerel halkın bu hizmetlere olan talebinin diğer kentsel hizmetlere oranla düşük olmasıdır. Kanalizasyondan kent içi ulaşım, su sorunundan temizlik sorununa kadar birçok problemle karşı karşıya bulunan kentliler, yerel yöneticilerinin öncelikle bu sorunlara önem verilmesi gerektiğini düşünmekte, eğitim ve kültür ihtiyaçlarının karşılanması konusunda pek istekli davranmamaktadırlar. *“Kentın giderilecek onca derdi ortada iken belediyenin şenlikle,*

festivaller, eğlence ile işi ne?" sorusunun, kent halkının dileklerine karşı duyarlı belediyelere etkisi kaçınılmaz olmaktadır.

Vatandaşlarla en yakın ilişkiler kurma olanağına sahip kamu örgütleri durumundaki yerel yönetimlerin, hizmetlerini yürütürken birtakım ilkeleri gözönünde bulundurmaları gerekmektedir. Bu ilkelerden ilki "*demokratik davranış ilkesi*"dir. Demokrasi okulları olarak da nitelendirilen bu yönetimlerin hemşehrilerinin dileklerini dikkate almaları ve bu dilekleri uygulayacakları hizmet politikaları ile yanıtlamaya çalışmaları demokratik davranış ilkesinin bir gereğidir. Yerel halkın kendilerini ilgilendiren kararlara katkı sağlamalarına yönetimce fırsat tanınması yerel demokrasinin gelişmesi için uygun ortamı sağlayacaktır.

Yerel yönetimlerin hizmetlerin gerektirdiği özelliklerle donatılmış, yetenekli, iyi eğitim almış, üretken personeller istihdam etmesi, bu yönetimlerin etkin ve verimli hizmet sunmasını kolaylaştıracaktır. Liyakat ilkesini esas alan personel politikaları bir yönüyle kaynak israfını önleyici, diğer yönüyle de hizmet başarısını artırıcı etkiye sahiptirler.

Belediye sınırları içinde yaşayan ve ekonomik bakımdan güçsüz durumdaki kesimlerin barınma, ısınma, giyecek ve yiyecek gibi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetler de sosyal adalet ilkesinin bir gereği olarak ortadadır. Belediyeler kötü yaşam koşulları altında bulunan hemşehrilerinin durumlarının iyileştirilmesi için aralarında hiçbir ayırım gözetmeksizin çaba harcamak zorundadırlar.

Kent halkının belediyelerini daha yakından ve titizlikle denetleme istekleri, beraberinde yönetimde şeffaflığı ve katılımı zorunlu hale getirmektedir. Belediye faaliyetlerinde hangi olayların cereyan ettiği konusunda kentlilerin sistemli bir biçimde bilgi sahibi kılınmaları onların en doğal hakları sayılmalıdır. Yönetimin işlem ve uygulamalarının herkesin gözü önünde yapılması için gerçekleştirilecek yasal ve yönetsel düzenlemeler, belediye-yerel halk yakınlaşmasını, halkın yönetime güvenini ve desteğini sağlayacaktır. Ayrıca ortaya çıkabilecek yolsuzlukları önlemek bakımından da açıklık politikası büyük rol oynayacaktır.

Yerel yönetimler kamu hizmetlerini herhangi bir siyasal tercih kullanmaksızın kent halkının tamamına eşit bir şekilde sunmakla yükümlüdürler. Akrabalık ilişkisi, arkadaşlık bağı, siyasal yakınlık gibi faktörler, bu yönetimlere hizmetlerinde ayrıcalıklı davranma hakkını asla tanımamaktadır. Özellikle yerel bazda değişik kesimlerden oy alarak işbaşına getirilen yöneticiler, artık sadece temsil ettikleri siyasal partinin değil tüm yerel halkın hizmetkârı olmak durumundadırlar. Parti rozetini çıkarmak yalnızca şekilde kalmamalı, partilerüstü olma iddiasının uygulamaya da yansması gerekmektedir. Kaldı ki

yanlı bir tutumla hizmet yürüten yönetimlerin halkın desteğini uzun süre korumaları da olanaksızdır.

Tanımı *“bir örgütün içinde bulunduğu ve karar vermede dikkate alınması gereken fiziksel, ekonomik ve davranışsal etmenlerden oluşan bir bütün”** olarak yapılan beşeri çevrenin büyük kent belediyelerinin çalışmalarını doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilemesi doğaldır. Büyük kent belediyeleri üzerinde en etkili çevresel alanlardan biri talep çevresidir. Siyasal partiler, dernekler, çıkar grupları ve diğer sivil toplum örgütleri talep çevresi içinde önemli yer tutmaktadırlar.

Hem bir yönetim alt birimi, hem de bir siyasal alt birim olarak ikili yapıya sahip büyük kent belediyeleri söz konusu yapılar arasında sağlıklı bir denge kurma zorunluluğu ile karşı karşıyadırlar. Zira yönetsel ve siyasal alanlar gerçekleştirecekleri amaçlar bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Gerçekten de yönetsel alanın etkinliği ve verimliliği esas almasına karşılık siyasal alan ülke sorunlarının çözümüne yönelik çeşitli alternatiflerin üretildiği bir ortamı ifade etmektedir. Bu durumda yönetsel ve siyasal birimler olarak belediyelerin, her iki çevrenin gereklerini yerine getirmede bazı çelişkiler yaşaması kaçınılmaz olmakta, karar birimleri hangisine öncelik vereceğini saptama hususunda zorlanmaktadır.

Büyük kent belediye yönetimleri, seçimlerde kendilerini desteklemek suretiyle işbaşına getiren seçmen kitlesine karşı sorumluluk hissetmekte, bir bakıma hizmetlerinde onları memnun edecek politikalar izleme mecburiyeti duymaktadırlar. Diğer yandan hem yasal açıdan tüm kent halkının müşterek ihtiyaçlarını karşılama görevi ile yükümlü olmaları, hem de hizmet sunumunda taraf tutmanın ahlaki yönden kabul edilemez bir davranış olması gerçeği karşısında bu belediyeler, eşit ve ayrımsız bir hizmet politikasını da yürütmek zorunda kalmaktadırlar. Durum onlar için önemli bir ikilem oluşturmaktadır. Büyük kent belediyelerinin eğitim ve kültür hizmetlerine siyasal parti ideolojilerinin yansması konusunu bu ikilemi gözönünde tutarak yorumlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Büyük kent belediyelerince yürütülen eğitim ve kültür hizmetleri, son yıllarda dünyada ve ülkemizde sıkça duyduğumuz *“yozlaşma”* kavramı açısından değerlendirildiğinde, yozlaşma niteliğindeki bazı uygulamaların bu hizmetlerde de belli oranlarda görüldüğü söylenebilir. Siyasal kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı ve gönül yapma bunlar içinde en yaygınları olarak göze çarpmaktadır.

* SEZER; a.g.m., s. 17.

Siyasal karar alma sürecinde rol oynayan aktörlerin özel çıkar sağlama amacıyla, toplumdaki mevcut hukuksal, dinsel, ahlaksal ve kültürel normları ihlal edici davranış ve eylemlerde bulunmaları “*siyasal yozlaşma*” içinde değerlendirilmektedir. Kamu yöneticilerinin hizmetlerinde kayırmacılık ve partizanlık gibi uygulamaları da “*yönetmel yozlaşma*” türleri arasında yer almaktadır. Atamalarda siyasal tercihlerin ön plana çıkması, yönetilenlere siyasal görüşlerine göre hizmet sunulması ve çeşitli nedenlere dayalı kayırma niteliğindeki uygulamalar yönetmel-siyasal yozlaşmalara verilebilecek örneklerdendir.

Türkiye’de büyük kent belediyelerinin yürüttüğü eğitim ve kültür hizmetlerinde, siyasal parti ideolojilerini yansıtan uygulamalara sıkça rastlanmaktadır. Tümü için geçerli olmamakla beraber, bazı yönleriyle yozlaşma özelliği de taşıyan bu uygulamaların başlıcaları şunlardır:

- Siyasal bakımdan kendilerine seçimlerde destek veren seçmen gruplarına belediyenin eğitim ve kültür tesislerinin kullanımında kolaylıklar sağlanması.

Belediyeye ait tiyatro salonları, gösteri merkezleri, konferans ve konser salonları gibi mekanlar; belediye yönetimine, belediye başkanının mensubu olduğu siyasal partiye ya da bu partinin benimsediği ideolojiye yakınlıkları ile bilinen gruplara öncelikli olarak tahsis edilebilmektedir. Örneğin Ankara Büyük Kent Belediyesi Eğitim ve Kültür Dairesi’nin bir dönem içerisinde (Nisan 1995-Nisan 1996) yaptığı salon tahsisatında; “*İşçi Partisi Şöleni*” ve CHP’li Yenimahalle Belediyesi’nce düzenlenen “*Türk Müziği Korosu Konseri*” gibi istisnalar hariç tutulursa daha çok kendilerine yakın buldukları grupların yer aldıkları görülmektedir.

- Kültürel hizmetlerde ve eğitime destek nitelikli hizmetlerde mevcut belediye yönetimine oy desteğinin yoğun olduğu bölgelere öncelik verilmesi.

- Konser, resital, anma programları, konferans, panel, sempozyum gibi kültürel, bilimsel ve sanatsal etkinliklerde yönetimle benzer siyasal görüşe sahip kişiliklerin ön plana çıkarılması, onların yapıtlarına ve görüşlerine daha çok yer verilmesi (Örneğin 1989-1994 SHP yönetimi dönemlerinde, İstanbul ve Ankara büyük kent belediyelerinin söz konusu etkinliklerinde, değişik siyasal görüşlerin de temsil edilebilmesi bakımından “*çokseslilik*” ilkesinin pek gözetilmediği söylenebilir).

- Kültür ve sanat içerikli ödüllü yarışmalarda ideolojik konu ve kavramların yarışma konusu olarak seçilmesi, ödüllerin kendi siyasal görüşünü benimseyen kişi ya da kurumların ödüllendirilmesi.

- Eğitime destek amaçlı burs ve eğitim malzemesi gibi maddi yardımların, siyasal yakınlık gözetilerek dağıtılması, bazı eğitim kurumlarındaki öğrencilere teşvik amacıyla ödüller verilmesi (RP'li İstanbul Büyük Kent Belediyesi'nin İmam-Hatip Liseleri arası "Ezan Okuma Yarışması"nda dereceye giren öğrencileri ödüllendirmesi bu duruma örnek gösterilebilir).

- Kent içindeki park, bahçe, bulvar, cadde, sokak gibi yerlere ve çeşitli kültürel amaçlı tesislere ideolojik çağrışımlar yapan isimler verilmesi, başka siyasal görüşleri yansıtan isimlerin iptal edilerek yenileriyle değiştirilmesi.

- Kentin çeşitli mekanlarına siyasal amaçlı anıtlar dikilmesi, diğerlerinin kaldırılması (RP'li Ankara Büyük Kent Belediyesi'nin Sıhhiye bölgesinde yer alan Hitit Heykeli'ni kaldırarak yerine bir Osmanlı padişahının heykelini yerleştirme girişimi örneği vb.).

- Kentte yapılması düşünülen sinema, tiyatro, konser ve sergi gibi etkinliklerin çeşitli gerekçelerle engellenmesi ya da engellenmeye çalışılması ("*İstanbul Kanatlarımın Altında*" adlı bir Türk sinema filminin RP'li Kayseri Büyük Kent Belediyesi'nce toplum ahlakına aykırı olduğu ve ulusal tarihe hakaret içerdiği gibi gerekçeler gösterilerek kentte gösteriminin engellenmesi örneği vb.)

İstanbul ve Ankara büyük kentlerinin 1989-1994 SHP'li belediye yönetimi dönemleri ile 1994 ve sonrası RP'li belediye yönetimi dönemleri, gerçekleştirilen eğitim ve kültür hizmetleri açısından değerlendirildiğinde, bu hizmetlerin yönetimce benimsenen ideolojilerden belli oralarda yansımalar taşıdığını saptamak mümkündür. Söz konusu yansımanın Türkiye'deki diğer büyük kent belediyelerinin çoğunda varolduğunu düşünmek pek yanlış bir tahmin olmasa gerektir. Ancak ideolojik yönleri ağır basan partileri temsil eden belediye başkanlarının yönettiği birimlerde, hizmetler üzerindeki ideolojik etkiler daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim ve kültür hizmetlerinin birey ve toplum yaşamının yeniden şekillenmesindeki ve belli alanlara kanalize edilmesindeki rolleri, ayrıca her iki hizmet türünün ideolojilerin kökleşmesinde ve halka benimsetilmesinde en etkili araçlar olması bu hizmetlere verilen önemi yeterince açıklamaktadır.

Eğitim ve kültür hizmetleri aracılığı ile kent halkının bir kısmını parti sempatisi haline getirebilecekleri ve ileriki dönemlerde siyasal iktidar olma yolunda oy desteği sağlayabilecekleri umudu da belediye yönetimlerini eğitim ve kültür hizmetlerine önem veren bir hizmet politikasına yöneltmektedir.

Büyük kent belediyesi yönetimlerinin eğitim ve kültür hizmetlerini yürütürken, temsilcisi oldukları siyasal partinin ideolojilerini ve bu ideolojiler gereği üretilen

politikaları söz konusu hizmetlere yansıtmaları, yasal olmak kaydıyla belli bir düzeye kadar doğal görülebilir. Böyle bir uygulamaya demokrasiye ve çoğunluğun tercihinin saygının bir gereği olarak hoşgörü ile de bakılabilir. Ancak demokrasinin çoğunluğu değil, bilakis çoğulculuğu esas alan bir sistem olduğu ve yönetimlerin çoğunluğun olduğu kadar diğer grupların da taleplerini dikkate alması gerektiği unutulmamalıdır. Kaldı ki yerel seçimlerde adaylar, uygulanan seçim sisteminden kaynaklanan nedenlerle, kimi zaman çok küçük oy farklarıyla belediye başkanı seçilebilmektedirler. Örneğin 27 Mart 1994 Yerel Seçimleri'nde İstanbul ve Ankara büyük kent belediye başkanları % 20'ler düzeyinde oy desteği ile seçilmişlerdir. Geriye kalan büyük bir oy çoğunluğunun sahibi seçmenlerin eğitim ve kültür hizmetlerine ilişkin beklentilerine de yanıt verilmesi gerekmektedir.

Büyük kent belediyelerinin hizmetlerini siyasal görüş gözetmeksizin yürütmesi zorunluluğu, bu soruna mali adalet açısından bakıldığında da kendisini göstermektedir. Bir kentte belediye gelirlerinin finansmanına yerel halkın tümü -parti sempatisi olup olmadıklarına bakılmaksızın- katıldığına göre, aynı şekilde belediyenin de hizmetlerini ayırım gözetmeden yürütmesi adaletli bir tutumun gereğidir. Nasıl ki belediyeler su, kanalizasyon, çevre temizliği ve ulaşım gibi kentsel hizmet alanlarında herkese eşit ve tarafsız hizmet sunmaya özen gösteriyorlarsa/göstermelilerse aynı duyarlılık eğitim ve kültür hizmetlerinin yürütülmesi konusunda da sergilenmelidir.

“Temiz Toplum”, *“Temiz Siyaset”* ve *“Temiz Yönetim”* gibi sloganların çokça ifade edildiği bir dönemde, yönetimlerin yalnızca kendi görüşleri doğrultusunda hareket etmeleri -yürürlükteki yasalara uygun dahi olsa- en azından ahlaki yönden tümüyle meşru görünmemektedir. Bu bakımdan büyük kent belediyelerinin yasal yetkilerini; öncelikle temel ahlaki değerleri gözeterek, yerel halkın her kesiminin ihtiyaçlarını ve taleplerini dikkate alan bir anlayış doğrultusunda ve tarafsız bir biçimde kullanması, toplumsal barışı ve uzlaşmayı sağlama bakımından en isabetli davranış olacaktır.

EKLER*

EK 1. "YEREL YÖNETİM AHLAK ŞARTI" ÖNERİSİ

" Aşağıdaki temel ilke, kural, değer ve yaklaşımlara dayalı bir yerel yönetim ahlakının geliştirilmesi ve kurumsallaştırılması inancı içindeki yerel yönetimin seçilmiş ve atanmış yetkilileri ile tüm yönetici ve çalışanları:

- *Yerel yönetimin 'yerel topluluk üyelerinin ortak ihtiyaçlarını karşılamak, ekonomik ve kültürel zenginliğine ve refahına ilişkin yerel hizmetleri görmek üzere kurulan; bu hizmetleri, genel yetki ile, kendi sorumluluğu altında ve yerel topluluğun yararları doğrultusunda yerine getiren; hiçbir ayırım gözetmeden insanı yerel demokrasinin temeli kabul eden; işleyişinde, açıklığı, şeffaflığı, insan haklarını, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerini yaşama geçiren; yetkilerin yerel topluluğa en yakın yönetim birimince kullanıldığı, kamu tüzel kişiliğine sahip, özerk ve demokratik' bir yönetim olduğuna inançla bağlıdırlar.*

- *Demokratik ve etkin yerel yönetim anlayışının, seçilmiş yerel yetkililerin önderlik ve yönlendiriciliğinde, atanmış görevlilerin ve diğer tüm yerel yönetim çalışanlarının uyumlu işbirliği ve dayanışmaları ile hayata geçirilebileceği düşüncesindedirler.*

- *Hakça bir yerel yönetimin ve yerel topluluk üyelerine hizmetin temel dayanağını doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik, açıklık ve adalet ilkeleri; göreve ve mesleğe bağlılık duyguları; ve insana öncelik, kamu malını koruma ve halka hizmet düşüncelerinin oluşturduğu inancındadırlar.*

- *İnsana, halka hizmetin, bireysel ve kurumsal çıkarlara hizmetten çok daha üstün bir değer olduğunu bilerek, yerel topluluk üyelerine saygı, nezaket, ilgi, sevecenlik ve coşku ile hizmet ederler.*

- *Yerel görev ve hizmetlerin değer ve onurunu sahiplenerek, bunları yoğun bir toplumsal sorumluluk bilinci içinde yerine getirirler.*

- *Yerel sorunlar karşısında, yerel yönetim örgütü içinde yer alan tüm hizmet birimleriyle kurulacak sağlıklı ve bilgi iletişim ve paylaşma yoluyla, çözümleyici, yapıcı ve yaratıcı tavır alırlar.*

* Adalet Bayramoğlu ALADA; Yerel Yönetim ve Ahlak, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993, s. 87-95.

• Diğer yerel yönetim birimlerinin ve sivil toplum kurumlarının seçilmiş ve atanmış yetkilileri ve tüm çalışanları ile işbirliği, dayanışma ve bilgi ve deney alış verişi içinde, Demokratik Yerel Yönetim Hareketi'nin birliğine ve gelişmesine katkıda bulunurlar.

• Kendilerini sürekli geliştirmeyi, geleceğe hazırlamayı, yeniliklerden ve ortaya çıkması muhtemel sorunlar konusunda bilgilenme sorumluluğunu kişisel bir görev olarak görürler.

• Yerel hizmetleri, mesleki ehliyet, yetenek ve ustalıkla yansız, doğruluk ve etkinlik içinde yerine getirirler.

• Yerel yönetimin seçilmiş yetkililerinin, tüm yerel yönetim çalışanlarının ve hizmet sunmakla yükümlü bulundukları yerel topluluk üyelerinin güven ve saygısını kazanabilmelerinin halkla ve yönetim içi ilişkilerinde dürüst, tarafsız ve eşitlikçi hareket etmelerine bağlı olduğuna inanırlar.

• Yerel yaşamın özgül ve çoğulcu niteliğini, yerel topluluğun çok-kültürlülüğünü göz önünde tutarak, yerel yönetimin seçilmiş görevlilerinin, demokratik siyasal hayatın gerekleri dışında, dar siyasal parti bağları içinde sıkışmalarının önlenmesi gereğine; görevlerine atama ile gelen yerel yöneticilerin, partizanca siyasal faaliyetlerden ve seçim kampanyalarından uzak durmaları zorunluluğuna inanırlar.

• Yerel görev ve hizmetleri yerine getirirken, toplum vicdanında en küçük bir kuşku yaratabilecek usulsüzlüklere asla yönelmemeyi; hizmetlerin görülmesi, gördürülmesi ve dağıtımında, hizmetin gerekleri dışında, hiçbir düşünce ve etki altında kalmamayı ve ancak bu yollarla halkın saygı ve güven desteğini sağlayabileceklerini kabul ederler.

• Yerel topluluğu, yapılan ve yapılacak işler, hizmet ve programlar konusunda sürekli bilgilendirmeyi; yerel topluluk üyeleriyle tüm yerel yönetim görevlileri ve çalışanları arasındaki iletişimi güçlendirmeyi; halka dönük dostça ve eşitlikçi bir hizmet sunumunu sağlamayı; hizmette etkinliğin ve kalitenin artırılması arayışlarını zorunlu görürler.

• Herhangi bir yerel yönetim hizmetine başlamadan önce özgeçmişleri ile ilgili doğru ve tam beyanda bulunmayı; kendilerinden önce aynı görevlerde bulunanlara karşı saygılı davranmayı; henüz yeri boşaltılmamış görevler için arayış içinde bulunmamayı kabul ederler.

• *Yerel yönetim görevlileri ve çalışanların işe alınma, atama, terfi, disiplin ve tayin işlerinde liyakatin temel alınmasını ve bu konularda verilecek kararlarda adalet, doğruluk ve tarafsızlık ilkelerinin mutlak gözetilmesi gerekliliğine inanırlar.*

• *Yerel yönetimin seçilmiş ve atanmış yöneticilerinin, yerel yönetimdeki iş ve çalışma olanaklarını yerel topluluğun tüm katmanlarına duyuracak açık bir istihdam programı geliştirmelerini; bu programın herkese fırsat eşitliği sağlamasını ve ırk, renk, din, inanç, cinsiyet, etnik köken, siyasal eğilim, yaş, bedensel özür, ailevi durum veya kişisel hayat tarzından kaynaklanabilecek her tür ayırimcılığı engellemesini zorunlu görürler.*

• *Yerel yönetim görevlileri ve çalışanlarının mesleki becerilerini sürekli geliştirmeyi görev saymalarını; iş ve görev sevgisini ve kendini işine ve kamuya hizmete adanmayı; yaratıcılığı; profesyonelliğe saygıyı; açık, sevecen ve güler yüzlü bir çalışma ve hizmet ortamının yaratılmasını tüm olanakları ile desteklerler.*

• *Yerel yönetimin yetkili ve yöneticilerinin, yerel topluluğun yararlarını ve kamunun genel çıkarlarını korumak için sahip oldukları yetkileri özerklik içinde, hiçbir etki ve baskıdan çekinmeden kullanmalarını; yetki ve sorumluluklarına yönelik her tür tecavüze karşı ilkeli bir biçimde direnmelerini; bu ve benzeri alanlarda alacakları kararların ve atacakları ilk adımların, diğer görevli, çalışan ve halk nazarında örnek oluşturucu nitelikleri nedeniyle, adil, dikkatli ve sağlıklı değerlendirmelere dayalı bulunmasını gerekli görürler.*

• *Yerel yönetimin atanmış görevlileri ve çalışanlarının, seçilmiş yerel yönetim yetkililerine düşünce ve politika üretmek, alternatif öneriler geliştirmek ve danışmanlık yapmak ve bilgi ve deneyimini paylaşmak gibi temel görevlerinin bulunduğunu; ancak yerel yönetimin ana politikalarının saptanması ve yürütülmesi yetki ve sorumluluğunun, demokratik işleyiş içinde, yerel topluluk üyelerince seçilen yerel temsilcilere ait olduğunu içtenlikle benimserler.*

• *Kamu malları ve fonlarının kötü kullanım ve yönetimini, sahtekarlığı, her tür ayırimcılığı ve suiistimali tümüyle dışlarlar; bu tür uygulamalara karşı çıkan ve onları düzeltmeye yönelik çabalarında değişik güçlüklerle karşılaşabilecek olan çalışma arkadaşları ve meslektaşları ile her tür dayanışma ve destek içinde bulunurlar.*

• *Yerine getirdikleri hizmetler karşılığında hiçbir çıkar gözetmezler; görevleri gereği ulaştıkları belirli belge ve bilgilerin mahremiyetine saygı gösterirler ve onları korurlar; bilgi kaynağında bulunma konumunu spekülative bir kazanç aracı olarak asla kullanmazlar; ve sürekli kamusal çalışma sorumluluğunun gereklerini yerine getirme inancını taşırlar.*

• Görevde veya hizmette bulundukları kişi ya da kurumlardan, doğrudan veya dolaylı -para, hizmet, seyahat, ağırlama, vb. biçimlerde- kendilerine veya yakınlarına hiçbir hediye kabul etmezler.

• Yerel yönetim birimlerinden doğrudan hizmet talep eden yerel topluluk üyeleri veya gruplarının, o hizmeti bizzat yerine getirecek görevlilerle, hizmetlerin dağıtımındaki objektifliğe zarar verebilecek özel ve yakın ilişki kurmalarını önleyici girişimlerin öncelikle yerine getirilmesi gereğine inanırlar.

• Yerel yönetimin seçilmiş ve atanmış yetkilileri ve yöneticilerinin bu sıfatları ile görevlerine başlamadan önce, mal varlıklarını ve muhtemel gelir kaynaklarını dürüstçe beyan etmelerini zorunlu görürler.

• Kamusal görevlerin, hiçbir durumda kişisel çıkarlar için kullanılamayacağına, olası her tür kamusal ve bireysel çıkar çatışmasından uzak kalınmasına; böyle bir çatışmanın söz konusu olabileceği durumlarda, bunun ivedilikle yetkililere bildirilmesi gereğine içten inanırlar.

• Yerel yönetimdeki görevleri ve konumları ile çatışabilecek, doğrudan veya dolaylı bir biçimde mali, ticari veya diğer özel işlemler aracılığı ile herhangi bir yatırıma girişmeyi, kendi resmi sorumluluklarının zorunlu kıldığı tarafsızlık ile ters düşebilecek ve özellikle kişisel çıkar ve özel girişimler adına aracılık yapmayı, ricada bulunmayı, pazarlık etmeyi veya söz vermeyi, kesinlikle kabul edilemez bulurlar.

• Hizmet ettikleri ya da görevlisi bulundukları yerel yönetim birimine karşı, kamu veya özel, hiçbir kurumun çıkarını temsil etmezler.

• Yürürlükte bulunan tüm anayasal, yasal ve diğer ilgili hukuki düzenlemelere saygı gösterirler; bu düzenlemelerin daha insani, demokratik ve etkin bir niteliğe kavuşturulabilmeleri ve yeni gelişmelere ayak uydurabilmeleri, çağdaşlaştırabilmeleri için yoğun çaba içine girerler.

• Yerel yönetime, yerel topluluk üyelerine ve genel olarak kamuya hizmetin gerçek karşılığının; maaş, ücret, görülen saygı, kimliğin tanınması gibi getirileri yanı sıra iyi bir iş yapmanın iç huzuru ve sevinci, halka hizmet etmenin onuru ve yararlı bir meslek sahibi olma gibi doyulmaz manevi haz ve kazançları olduğuna inanırlar.

• 'Yerel Yönetim Ahlak Şartı'nın tüm yerel yönetim birimlerine ve her düzeydeki yetkili, görevli ve çalışanlarına uygun araçlarla, iletilmesi gerektiğini; bu şartın etkin bir biçimde işlerliğinin sağlanmasının zorunlu bulunduğunu; şarta uymayan davranışların ya da bu konuda ciddi kuşkuların ortaya çıkması durumunda, alınması gereken olağan yasal ve idari önlemlerin yanı sıra; kendiliklerinden ivedilikle toplumun

üzerine gidebilmesini sağlayıcı bir Yerel Yönetim Ahlak Kurulu'mun oluşturulması gereğini kabul ederler.

• Yerel Yönetim Ahlak Kurulu'mun yerel yönetim birimleri ve kent, anakent, bölge ve ülke ölçeklerinde örgütlenilerek oluşturulmasını; bu kurulun temel amaçlarının, 'yerel yönetim ahlakını ülke ölçeğinde korumak ve geliştirmek; yerel yönetimin her düzeydeki yetkili, görevli ve çalışanlarının açıklık, dürüstlük, güvenilirlik ve hakbilirliğe dayalı bir biçimde saygınlıklarını sağlamak; bunlar hakkındaki yerel yönetim ahlakına ilişkin ciddi iddiaları doğrudan veya istek üzerine araştırmak, soruşturmak, uygun tüm hukuk yollarını harekete geçirmek, sonuçları kamuoyuna bildirmek ve gerekli mesleki ve benzeri yaptırımlar yoluna başvurmak' olmasını kabul ederler."

EK 2. "YEREL YÖNETİM HİZMET ANDI" ÖNERİSİ

"Yerel yönetim yetkilisi/görevlisi/çalışanı olarak;

Yerel yönetimin insan haklarına, çoğulcu ve katılımcı demokrasi ilkelerine dayalı etkin ve özerk bir yapıya kavuşması ve bu doğrultuda gelişmesi için çaba göstermeye; yerel topluluk üyelerinin ortak ihtiyaçlarını, ekonomik, kültürel zenginliği ve refahına ilişkin hizmetlerini, yerel topluluk yararına gerçekleştirmeye; yerel yönetimin işleyişinde açıklığı, dürüstlüğü, güvenilirliği ve eşitliği gözetmeye; yerel topluluk üyelerinin yerel yönetim için seçmeye, seçilmeye, yönetime katılmaya, yerel girişimlerde bulunmaya, seçilmiş yerel yöneticileri geri çağırma, halk oylamalarına katılmaya, hiçbir ayırıma bağlı olmaksızın yerel hizmetlerden -güvenli, sağlıklı, nitelikli ve temiz çevreden, spor ve dinlenme olanaklarından, kültürel gelişmeden ve farklı kültürlerin birlikteliğinden, sürdürülebilir bir ulusal ve uluslararası iktisadi ve toplumsal gelişmeden, doğal kaynak ve zenginliklerin herkesin yararına sunulmasından ve kişisel gelişme olanaklarından eşitlik içinde- yararlanmaya, yerel işlerle ilgili bilgi edinmeye, dava ve şikayette bulunmaya dair temel haklarına saygılı davranacağıma; Yerel Yönetim Ahlak Şartı'nın temel ilke, kural ve değerlerine bağlı kalacağıma; ve bu bağlam içinde insana öncelik vermeye, kamu malını korumaya, halka, hiçbir özel çıkar beklemeden, doğruluk, saygı, sevecenlik ve anlayışla hizmet etmeye, hiçbir baskı ve etki altında kalmadan tüm gücümlle çalışacağıma kamuoyu önünde söz veririm."

KAYNAKÇA

- AKALIN, Güneri ; *"Türkiye'de Mahalli İdareler Hizmetleri ve Finansmanı Reformu", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C. 3, S. 2, Mart 1994.
- AKTAN, Coşkun Can ; *"Siyasal Yozlaşmaların Önlenmesine Yönelik Çözüm Önerileri", Politik Yozlaşma ve Şeffaf Yönetim Sempozyumu*, DEÜ İİBF Maliye Bölümü, Doğu Matbaası, İzmir, 1994.
- AKTAN, Coşkun Can ; *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi*, Afa Yayınları, İstanbul, 1992.
- AKTAN, Tahir ; *"Mahalli İdarelerde Vesayet Denetimi", Anme İdaresi Dergisi*, C. 9, S. 3, Eylül 1976.
- ALADA, Adalet Bayramoğlu ; *Yerel Yönetim ve Ahlak*, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993.
- Anavatan Partisi ; *Programı, Seçim Beyannamesi, Hükümet Programı*, Ankara, 1983.
- Anavatan Partisi ; *Yerel Yönetimler Seçim Beyannamesi, ANAP İkinci Şehircilik Hamlesi*, Mart 1994.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Bülteni*, 02 Ağustos 1995, Yıl 1, S. 9, Ankara, 1995.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Bülteni*, 26 Temmuz 1995, Yıl 1, S. 4, Ankara, 1995.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Programı 1990*, Maya Matbaacılık, Ankara, 1990.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Programı 1991*, Maya Yayıncılık, Ankara, 1991.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Programı 1992*, Ankara, 1992.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Programı 1993*, Ankara, 1993.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; *Ankara Programı 1994*, Ankara, 1994.

- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; **Ankara'95 Faaliyet Raporu**, Ankara, 1996.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; **Çalışma Raporu 1993**, Kariyer Matbaacılık, Ankara, 1994.
- Ankara Büyük Şehir Belediyesi ; **Yerel Yönetimler**, Bem Yayınları, Ankara, 1991.
- ARDANIÇ, Bülent, ERGUN, Turgay ; **"Siyasal Nitelikli Yüksek Yönetici Atamaları"**, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 13, S. 2, Haziran 1980.
- AYTAÇ, Fethi ; **Merkezi İdareden Mahalli İdarelere Devredilecek Hizmetler**, Türk Belediyecilik Derneği - Konrad Adenauer Vakfı Yayını, Ankara, 1994.
- BAYKAL, Deniz ; **Yeni Hedefler, Yeni Türkiye, Cumhuriyet Halk Partisi Programı**.
- BERKMAN, Ümit ; **Az gelişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde Yolsuzluk ve Rüşvet**, TODAİE Yayını, Ankara, 1983.
- BOZKINA, Mehmet Ali ; **"Taban Demokrasisi"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 6, Kasım 1992.
- BUCAK, Esengül Balcı ; **Türkiye'de Eğitim Politikaları ve Siyasal Parti Ödülleri**, Adım Yayınları, Ankara, 1993.
- BUCHANAN, James M. ; **Kamu Tercihi ve Anayasal İktisat**, Yayına Hazırlayan: Aytaç EKER ve Coşkun Can AKTAN, Akhiselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991.
- ÇAM, Esat ; **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 1990.
- ÇEÇEN, Anıl ; **"Kültürel Haklar"**, **İnsan Hakları Yıllığı**, C. 7-8, TODAİE Yayını, Ankara, 1985-1986.
- ÇIRAKMAN, Birsen ; **"Kamu Hizmeti"**, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 4, Aralık 1976.
- ÇİLLER, Tansu ; **Vatandaşlarımla Sohbet**, Başbakanlık Basın Merkezi, Ankara, 1994.
- ÇOKER, Ziya ; **"Yerel Yönetim Reformu"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 2, S. 4, Temmuz 1993.

- ÇOKER, Ziya ; *“Danimarka, Hollanda ve Belçika’da Mahalli İdare Sistemleri ve Türkiye ile Karşılaştırılması”*, **Türk İdare Dergisi**, S. 378.
- ÇOKER, Ziya ; *“Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Yerel Yönetimler”*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 5, S. 2, Mart 1996.
- DAVER, Bülent ; **Siyaset Bilimine Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.
- Demokratik Sol Parti ; **Seçim Bildirgesi, Daha Çok Üreten Hakça Düzen**, Ekim 1987.
- Devlet Planlama Teşkilatı ; **Mahalli Hizmetlerin Yerinden Karşılanması**, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayını, Ankara, Ocak 1991.
- Devlet Planlama Teşkilatı ; **Mahalli İdareler ve Büyük Şehir Yönetimi**, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1994.
- Doğru Yol Partisi ; **Hedef 2000’ler Tek Çözüm Çiller**, DYP Seçim Bildirgesi, 1995.
- Doğru Yol Partisi ; **DYP Tüzüğü ve Programı**, Ankara, 1990.
- DURAN, Lütfi ; **İdare Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1982.
- DUVERGER, Maurice ; **Siyaset Sosyolojisi**, Çeviren: Şirin TEKELİ, Varlık Yayınları, İstanbul, 1982.
- EKE, Ali Erkan ; **Anakent Yönetimi ve Yönetimler Arası İlişkiler**, AÜ SBF Yayınları, Ankara, 1982.
- EMREALP, Sadun, YILDIRIM, Selahattin ; **Yerel Yönetimde Başarının Yolları**, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993.
- ERBAKAN, Necmeddin ; **Adil Düzen**, Milsan Basım, Ankara, 1993.
- ERBAKAN, Necmeddin ; **Adil Ekonomik Düzen**, Semih Ofset, Ankara.
- ERBAKAN, Necmeddin ; **Türkiye’nin Meseleleri ve Çözümleri, Program**,

- Ankara, 1991.
- ERDUMLU, Güngör ; **Büyükşehir Belediyeleri Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı Yayını**, Ankara, 1993.
- ERGİL, Doğu ; **İdeoloji ve Milliyetçilik**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1983.
- ERGUN, Turgay, POLATOĞLU, Aykut ; **Kamu Yönetimine Giriş**, TODAİE Yayını, Ankara, 1988.
- ERYILMAZ, Bilal ; *"Merkezi İdare İle Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler, Sorunlar ve Öneriler"*, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, S. 3, İzmir, 1988.
- ERYILMAZ, Bilal ; **Kamu Yönetimi**, Akademi Kitabevi, Gözden Geçirilmiş İkinci Baskı, İzmir, 1995.
- ERYILMAZ, Bilal ; **Kamu Yönetimi**, Üniversite Kitabevi, Birinci Baskı, İzmir, 1994.
- ERYILMAZ, Bilal ; **Bürokrasi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1993.
- FELDMAN, Lionel D. ; *"Metro Toronto: Old Battles-New Challenges"*, **The Government of World Cities The Future of the Metro Model**, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995.
- GERAY Cevat, HAMAMCI, Can ; **Belediyecilik Eğitimi**, Türk Belediyecilik Derneği Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Araştırma Dizisi: 2, Ankara, 1994.
- GERAY, Cevat ; *"Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 3, S. 6, Kasım 1994.
- GÖKÇEER, Fikri ; *"1989 ve 1994 Yerel Seçimlerinin Belediye Başkanlıkları Açısından Değerlendirilmesi"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 3, S. 6, Kasım 1994.
- GÖRMEZ, Kemal ; *"Türkiye'de Anakent Yönetimi Sorunları"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 2, S. 1.
- GÖRMEZ, Kemal ; *"Mahalli İdareler ve Demokrasi"*, **GÜ İİBF**

- Dergisi**, C. 3, S.1-2, 1987.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref ; **Yönetim Hukuku**, S Yayınları, Ankara, 1991.
- GÜLER, Birgül ; **"Bulgaristan'da Yerel Yönetimler"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 1, Ocak 1995.
- GÜLER, Birgül ; **"Çek ve Slovak Cumhuriyetleri"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 5, Eylül 1995.
- GÜLER, Birgül ; **"Doğu Avrupa'da Yerel Yönetimler"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 2, Mart 1992.
- GÜLER, Birgül ; **"Macaristan"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 3, Mayıs 1995.
- GÜNDAY, Metin ; **İdare Hukuku**, İmaj Yayınevi, Ankara, 1996.
- GÜVEN, H. Sami ; **"İdare-Siyaset İlişkileri ve Personel Yönetimi Açısından Önemi"**, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 1, Mart 1976.
- HOTMAN, Mustafa ; **"İyi Bir Belde Yönetiminden Ne Anlaşılmalıdır?"**, **Türk İdare Dergisi**, S. 394, Mart 1992.
- IULA-EMME ; **Yönetimler Arası İlişkiler**, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Yayını, İstanbul, 1994.
- İSBİR, Eyüp G. ; **Şehirleşme ve Meseleleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1991.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1990 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1991.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1991 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, İstanbul, 1992.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1992 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1993.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1993 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1994.

- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1994 Tanıtım ve Çalışma Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, Belbim Ofset, İstanbul, 1995.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **1995 Tanıtım ve Faaliyet Raporu**, İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayını, İstanbul, 1996.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **İstanbul Bülteni**, S. 34-35, Kasım 1995, İstanbul.
- İstanbul Büyük Şehir Belediyesi ; **İstanbul Bülteni**, S. 4, 15 Şubat 1994, İstanbul.
- KAPANİ, Münci ; **Politika Bilimine Giriş**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1992.
- KARAMAN, Zerrin Toprak ; **Yerel Yönetimler**, Bornova Belediyesi Bilim ve Kültür Etkinlikleri Yayını, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1992.
- KARAMAN, Zerrin Toprak ; **"Türkiye'de Siyasetin Kent Yönetimine Etkisi"**, **Yeni Türkiye Dergisi**, S. 4, Mayıs-Haziran 1995.
- KARAMAN, Zerrin Toprak ; **Yerel Yönetimler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, 1996.
- KARATEPE, Şükrü ; **İdare Hukuku**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1988.
- KATOĞLU, Murat ve Diğerleri ; **Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908-1980**, C. 4, Cem Yayınevi, İstanbul, 1992.
- KAYA, Yahya Kemal ; **"Kalkınma Planlarında Halk Eğitimi"**, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 17, S. 2, Haziran 1984.
- KELEŞ, Ruşen ; **"Belediyeciliğimizde Son Gelişmeler ve Yerel Özerklik"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 2, Mart 1992.
- KELEŞ, Ruşen ; **"Fransa'da Yerinden Yönetim"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 3, S. 1, Ocak 1994.
- KELEŞ, Ruşen ; **"İspanya'da Yerinden Yönetim"**, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 2, S. 4, Temmuz 1993.
- KELEŞ, Ruşen ; **"Türkiye'de Anakent Yönetimi"**, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 18, S. 2, Haziran 1985.
- KELEŞ, Ruşen ; **"Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında**

- Avrupa ve Türkiye", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C. 4, S. 6, Kasım 1995.*
- KELEŞ, Ruşen ; **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar**, İstanbul, 1993.
- KELEŞ, Ruşen ; **Yerinden Yönetim ve Siyaset**, Cem Yayınları, İstanbul, 1992.
- KELEŞ, Ruşen ; *"Yerel Yönetimlerin Özerkliği ve Bir Örnekolay"*, AÜ SBF Yayınları, No: 500, **Seha L. MERAY'a Armağan**, C. 2, Ankara, 1982.
- KIŞLALI, Ahmet Taner ; **Siyaset Bilimi**, AÜ Basın Yayın Yüksek Okulu Yayını, Ankara, 1987.
- NADAROĞLU, Halil ; **Mahalli İdareler**, Beta Yayınları, İstanbul, 1989.
- OKTAY, Cemil ; **Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi**, İÜ SBF Yayını, Yayın No. 3163, İstanbul, 1983.
- ONAR, Siddık Sami ; **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, Marifet Basımevi, İstanbul, 1952.
- ÖRNEK, Acar ; **Kamu Yönetimi**, Metinler Matbaacılık, İstanbul, 1988.
- ÖZER, Ahmet ; *"Genel İdare ve Yerel Yönetimler Arasında Görev, Yetki ve Kaynak Bölüşümü"*, **Türk İdare Dergisi**, S. 390, Mart 1991.
- PAYASLIOĞLU, Arif T. ; **Siyasi Partiler**, Ankara, 1952.
- PEKER, Ömer ; *"Eğitimin Yerelleşmesi ya da Özerkleşmesi"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 28, S. 3, Eylül 1995.
- PİTİRLİ, Ali ; *"Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"*, **Türk İdare Dergisi**, C. 61, S. 383, Haziran 1989.
- Refah Partisi ; **24 Aralık 1995 Seçim Beyannamesi**, Ankara, 1995.
- Refah Partisi ; **Türkiye'nin Gerçek Durumu, Sebepleri, Teşhis**.
- SAVAŞ, Vural Fuat ; **Anayasal İktisat**, Takav Yayınları, İzmir, 1993.
- SENCER, Muzaffer ; *"Türkiye'de Eğitim Sisteminin Yapısal Nitelikleri*

- ve *Temel Eğitim Sorunları*", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 8, S. 1. Mart 1976.
- SENCER, Yakut ; **Türkiye'de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.
- SEZER, Birkan Uysal ; *"Yerel Yönetimin Çevresi - Halkla İlişkiler ve Kanaat Araştırmaları"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 20, S. 1, Mart 1987.
- SHARPE, L. J. ; *"The Abolition of the Greater London Council: Is There a Case for Resurrection ?"*, **The Government of World Cities The Future of the Metro Model**, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995.
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti ; **Çağdaş ve Uygar Yerel Yönetimler İçin SHP**, Ankara, 1989.
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti ; **SHP, Program**, Ankara, 1993.
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti ; **Program, Uygulama Politikaları**, Ankara, Mart 1991.
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti ; **Yeni Eğitim Düzeni, Değerlendirme ve Öneriler**, Ankara, 1991.
- Sosyaldemokrat Halkçı Parti ; **Yönetimin Yeniden Yapılanması ve Yerel Demokrasi**, Ankara, 1991.
- SÖZEN, Nurettin ; **Basın Toplantıları ile Bir Yıl**, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını, Profil Yayıncılık, İstanbul, 1991.
- STAHLBERG, Krister ; *"Kamu Yönetiminin Politizasyonu: Politizasyonun Sonuçları, Sebepleri ve Kavramları Üzerine Düşünceler"*, Çeviren: Dündar GÜLTEKİN, **Türk İdare Dergisi**, S. 384.
- TC Maliye Bakanlığı ; **1996 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.
- TEKELİ, İlhan ; *"Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye'de Belediyeciliğin Gelişimi"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 16, S. 2, Haziran 1983.

- TEKELİ, İlhan, GÜLÖKSÜZ, Yiğit ; *"Belediye Sorunları"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 2, Haziran 1976.
- TEZCAN, Mahmut ; **Eğitim Sosyolojisi**, AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Yayın No: 150, Ankara, 1985.
- The World Bank ; **World Development Report 1994 Infrastructure For Development**, Oxford University Press, New York, 1994.
- TOGO, Hisateke ; *"The Metropolitan Strategies of Tokyo: Toward the Restoration of Balanced Growth"*, **The Government of World Cities The Future of the Metro Model**, Derleyen: L. J. SHARPE, John WILEY & Sons Ltd., New York, 1995.
- TOPRAK, Zerrin ; **Kent Yönetimi ve Politikası**, Abam Yayınları, İzmir, 1988.
- TOPRAK, Zerrin ; *"Büyük Kent Belediyesi, Yönetim Sistemi, Londra Kenti Uygulaması ve İzmir İçin Bir Yaklaşım"*, **Türk İdare Dergisi**, S. 378, Mart 1988.
- TORTOP, Nuri ; *"Belçika'da Yerel İdareler"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 4, Temmuz 1995.
- TORTOP, Nuri ; *"Demokratik Mahalli İdare Anlayışının İlkeleri"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 3, Mayıs 1992.
- TORTOP, Nuri ; *"İspanya'da Yerel İdareler ve Mali Olanakları"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 3, S. 6, Kasım 1994.
- TORTOP, Nuri ; *"Londra Büyükşehir Yönetimi"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 2, S. 1, Ocak 1993.
- TORTOP, Nuri ; *"Norveç'te Mahalli İdareler ve Finansmanı"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 1, Ocak 1995.
- TORTOP, Nuri ; *"Özerk, Üretken ve Katılımcı Mahalli İdare Anlayışı"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 24, S. 4, Aralık 1991.

- TORTOP, Nuri ; *"Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma" Amme İdaresi Dergisi*, C. 25, S. 3, Eylül 1992.
- TORTOP, Nuri ; **Mahalli İdareler**, Yargı Yayınları, Ankara, 1994.
- TORTOP, Nuri ; *"İtalya'da Yerel Yönetimlerin Yapısı ve Son Düzenlemeler"*, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 5, S. 3, Mayıs 1996
- TRAVERS, Tony ve Diğerleri ; **The Government Of London**, Joseph Rowntree (Greater London Group, London School of Economics) Foundation Yayını, Great Britain, 1991.
- TUNÇ, Mehtap ; *"Türkiye'de Eğitimin Kalkınmaya Etkisi"*, **DEÜ İİBF Dergisi**, C. 8., S. 2., İzmir, 1993.
- TURAN, İlter ; **Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış**, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1977.
- TURHAN, Mümtaz ; **Kültür Değişimleri**, MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.
- Türk Belediyeciler Derneği-Konrad Adenauer Vakfı ; **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**, Erk Yayıncılık, Ankara, Ekim 1993.
- Türk İdareciler Vakfı ; **Mahalli İdarelerle İlgili Kanun ve Yönetmelikler**, Türk İdareciler Vakfı Yayınları, No: 2, Ankara, 1995.
- Türk Sanayi ve İşadamları Derneği ; **Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler**, TÜSİAD Yayını, İstanbul, 1992.
- Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ; **Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması, Yerel Yönetim Reformu**, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996.
- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü ; **Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Yerel Yönetimler Araştırma Grubu Raporu**, TODAİE Yayını, Ankara, 1991.
- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü ; **Kamu Yönetimi Araştırması (KAYA) Genel Rapor**, TODAİE Yayını, Ankara, 1991.
- TUTUM, Cahit ; *"Yönetimin Siyasallaşması ve Partizanlık"*, **Amme İdaresi Dergisi**, C. 9, S. 4, Aralık 1976.

- UĞURLU, M. Fatih ; **Belediyelerin Yeniden Yapılandırılmaları İle İlgili Çözüm Önerileri**, DPT Yayını, Ankara, 1995.
- UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Dr. Nafis SADİK ; **Dünya Nüfusunun Durumu, Değişen Yerler: Nüfus, Kalkınma ve Kentsel Gelecek**, Tisimat, Ankara, 1996.
- ÜSTÜNIŞIK, Belma ; **Bazı Ülkelerde Yerel Yönetim Modelleri**, DPT Yayını, Ankara, 1992.
- YALÇINDAĞ, Selçuk ; **"Çağdaş Belediye", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 1, Ocak 1992.
- YALÇINDAĞ, Selçuk ; **"Federal Almanya'da Yerel Yönetimler", Amme İdaresi Dergisi**, C. 22, S. 1, Mart 1989.
- YALÇINDAĞ, Selçuk ; **"Saydam ve Dürüst Belediyecilik", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 4, S. 1, Ocak 1995.
- YALÇINDAĞ, Selçuk ; **Federal Almanya ve Türkiye'de Yerel Yönetimler**, TODAİE Yayını, Ankara, 1992.
- YAŞAMIŞ, Firuz Demir ; **"Belediye Reformu", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 2, S. 2, Mart 1993.
- YETER, Enis ; **"Yerel Yönetimler Üzerine Düşünceler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 1, S. 4, Temmuz 1992.
- YETER, Enis ; **"Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı Karşısında Türkiye: Anayasa ile İlgili Yasalarda Durum", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, C. 5, S. 1, Ocak 1996.
- YILDIRIM, Selahattin ; **Yerel Yönetim ve Demokrasi**, Yerel Yönetimlerin Geliştirilmesi Programı El Kitapları Dizisi, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve IULA-EMME Yayını, İstanbul, 1993.